

**UNIwersYTET PAPIESKI JANA PAWŁA II
W KRAKOWIE
WYDZIAŁ TEOLOGICZNY
WYŻSZY INSTYTUT TEOLOGICZNY W CZĘSTOCHOWIE**

**PARAFIA - JAKO „WSPÓLNOTA WSPÓLNOT”
I JEJ ROLA
W ODNOWIE POLSKIEGO KOŚCIOŁA
DOBY NOWEJ EWANGELIZACJI**

MIROSLAW TOPOLSKI

**Praca magisterska pisana na seminarium z Teologii Pastoralnej
pod kierunkiem ks. dr hab. Mariana DUDY**

Ks. dr hab. Jan Dziedzic, prof. UPJPII
Katedra psychologii pastoralnej
Wydział Teologiczny UPJPII
ul. Kanonicza 9
31-002 Kraków

Kraków, 18.02.2016 r.

Recenzja pracy magisterskiej

AUTOR: **Mirosław Topolski**

TEMAT PRACY: *Parafia – jako „Wspólnota wspólnot” i jej rola w odnowie polskiego Kościoła doby Nowej ewangelizacji.*

PROMOTOR: ks. dr hab. Marian Duda

SEMINARIUM NAUKOWE: Teologia pastoralna

Ilość stron: 148

W erze globalizacji i cyfryzacji oraz związanej z tymi zjawiskami sekularyzacji, ważnym wydaje się pytanie o nowy model duszpasterstwa i funkcjonowania parafii. Wyraźnie dostrzegł to już św. Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris missio* oraz adhortacji apostolskiej *Christifideles laici*, wzywając do *Nowej ewangelizacji*. Chodzi zasadniczo o to, aby w przekazie wiary był widoczny nowy w zapal, odpowiednie metody i środki wyrazu.

Wezwanie Jana Pawła II do odnowy parafii w kontekście ewangelizacji w nowej formie, podjął Mirosław Topolski w pracy pt. *Parafia – jako „Wspólnota wspólnot i jej rola w odnowie polskiego Kościoła doby Nowej ewangelizacji*. Autor opracowując praktyczny model pastoralny odnowy polskiej parafii w warunkach społeczeństwa pluralistycznego, najpierw usystematyzował nauczanie Kościoła, jego rolę i znaczenie w parafii.

Prezentowana praca składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy z nich przybliża teologiczny obraz parafii na tle współczesności. Czytamy w nim o: egzystencjalnych podstawach parafii jako wspólnoty, genezie parafii w życiu Kościoła, parafii w dokumentach Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, wiernych w kontekście aktualnych przemianach społecznych w Polsce.

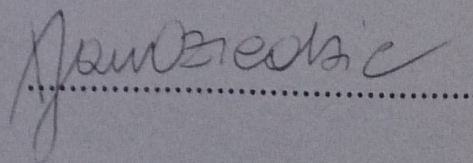
Rozdział drugi opisuje ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty odnowy eklezjalnej w budowaniu parafii jako *Wspólnoty wspólnot*. Autor w dwóch punktach prezentuje nowe rzeczywistości eklezjalne w Polsce oraz ich akomodację w odnawianiu parafii. Rozdział III jest wyjaśnieniem pastoralnego projektu *Parafia wspólnotą wspólnot*. Magistrant przedstawia w nim: założenia ogólne i elementy składowe tego projektu, pokazuje, jak wdrożyć go w parafii, zmieniając jej struktury w oparciu o system *Małych Grup Parafialnych*. Dostrzega też elementy pozytywne i negatywne proponowanego projektu.

Trzeba zaznaczyć, że od strony merytorycznej i metodologicznej praca została przygotowana właściwie. Łatwo można dostrzec duży wkład i zaangażowanie magistranta w opracowaniu tego trudnego, z punktu widzenia badawczego, zagadnienia. Wykazał się on dużą wiedzą na temat percepcji parafii w dokumentach kościelnych, Nowej ewangelizacji, zwłaszcza poprzez opisany przez siebie projekt *Parafia wspólnotą wspólnot*. Pokazał również swoją wrażliwość estetyczną. Na uwagę zasługuje graficzne przedstawienie poszczególnych modeli duszpasterskich, symboli ruchów religijnych i przykładowe funkcjonowanie struktur parafialnych, co ułatwia lepsze ich odczytanie i zrozumienie.

Od strony formalnej praca nie budzi większych zastrzeżeń. Jest napisana poprawnym językiem, co sprawia, że czyta się ją swobodnie i płynnie. Przypisy sporządzono według powszechnie przyjętych zasad. Bibliografia jest wystarczająca. Lektura pracy potwierdza dobre zapoznanie się autora z cytowaną przez siebie literaturą.

W mojej opinii praca jest godna uwagi. Została ona właściwie przygotowana od strony metodologicznej, w pastoralnym paradygmacie: widzieć, osądzić, działać. Praca jest bardzo transparentna i równocześnie merytoryczna. Poprzez swój pragmatyzm i encyklopedyczną wiedzę na temat parafii jako *Wspólnoty wspólnot*, praca może zasługiwać na miano małego duszpasterskiego podręcznika, mogącego kompetentnie pomóc w prowadzeniu ewangelizacji w nowej formie. Duży walor estetyczny pracy, jej tematyczna wieloaspektowość oraz pastoralna intuicja, pokazują kompetencje autora, jego pracowitość, entuzjazm i zaangażowanie.

Ocena: Bardzo dobry

UNIwersytet Papiński Jana Pawła II
w Krakowie
Wydział Teologiczny
Wyższy Instytut Teologiczny w Częstochowie

MIROSLAW TOPOLSKI

**PARAFIA - JAKO „WSPÓLNOTA WSPÓLNOT”
I JEJ ROLA W ODNOWIE POLSKIEGO KOŚCIOŁA
DOBY NOWEJ EWANGELIZACJI**

Praca magisterska pisana
na seminarium z Teologii Pastoralnej
pod kierunkiem
Ks. dr hab. Mariana DUDY
w Wyższym Instytucie Teologicznym
w Częstochowie, przedstawiona
na Wydziale Teologicznym UPJPII
w Krakowie

Częstochowa 2016

Opis bibliograficzny pracy

Mirosław Topolski, *Parafia - jako wspólnota wspólnot i jej rola w odnowie polskiego Kościoła doby nowej ewangelizacji*, praca magisterska napisana pod kierunkiem ks. dra hab. Mariana Dudy, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Częstochowa 2016, 148 stron.

Abstrakt

Niniejsza praca stanowi studium teologiczno-pastoralne tezy głównej: parafia-jako wspólnota wspólnot i jej rola w odnowie polskiego Kościoła doby nowej ewangelizacji. Źródłami opracowania są: Pismo Święte, dokumenty Soboru Watykańskiego II, nauczanie papieży oraz literatura przedmiotu, także w ujęciu ekumenicznym, w których podjęta jest refleksja teologiczna i pastoralna nad parafią w Kościele katolickim. Szczególnie uwidoczniła została rola współczesnej parafii w duszpasterstwie realizującym cele stawiane dziełu nowej ewangelizacji. Jako źródła pomocnicze wykorzystano dokumenty soborów powszechnych oraz II Polskiego Synodu Plenarnego, a także współczesne dane statystyczno-socjologiczne i opracowania pastoralne dotyczące praktyk, wiary i religijności Polaków w społeczeństwie pluralistycznym.

W pracy wykorzystano metodę dedukcyjno-indukcyjną z aspektami teologiczno-historycznymi i teologiczno-socjologicznymi, które pozwoliły na usystematyzowanie nauczania Kościoła o roli i znaczeniu parafii, o zadaniach i powołaniu laikatu i duchowieństwa, o roli nowej ewangelizacji w duszpasterstwie oraz wskazanie znaczenia i praktycznej akomodacji pastoralnej eklezjotwórczych elementów nowych ruchów, stowarzyszeń i bractw w życiu współczesnej parafii. Finalna refleksja podjęta w tym studium dotyczy opracowania praktycznego modelu pastoralnego odnowy polskiej parafii w warunkach społeczeństwa pluralistycznego ze szczególnym uwzględnieniem współpracy pomiędzy laikatem i duchowieństwem w tym zakresie .

Słowa kluczowe

Parafia, koinonia, martyria, liturgia, diakonia, communio, nowa ewangelizacja, praktyki religijne, laikat, duchowieństwo, nowe rzeczywistości eklezjalne, modele duszpasterskie, projekt pastoralny odnowionej parafii.

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	7
WSTĘP	21
Rozdział I - Teologiczny obraz Parafii na tle współczesności	24
1. Egzegetyczne podstawy parafii jako wspólnoty	24
1.1. Trójca Święta - jako holistyczny wzór wspólnoty	24
1.2. Rodzina Święta - jako egzystencjalny wzór wspólnoty	26
1.3. Jezus Chrystus i Apostołowie - jako pastoralny model wspólnoty	29
1.4. Pierwsze gminy chrześcijańskie - eklezjologiczne elementy wspólnoty	34
2. Zarys genezy i przeobrażeń parafii w życiu Kościoła	38
2.1. Wymiar historyczny	38
2.2. Wymiar teologiczno-prawny	42
3. Obraz parafii w dokumentach Nauczycielskiego Urzędu Kościoła	44
3.1. Obraz parafii do Soboru Watykańskiego II	44
3.1.1. Model duszpasterstwa hierarchicznego, autorytatywnego	44
3.1.2. Model duszpasterstwa centralistycznego	45
3.1.3. Model duszpasterstwa kultycznego	46
3.1.4. Model duszpasterstwa interwencyjnego	47
3.1.5. Model duszpasterstwa współpracy	48
3.1.6. Model duszpasterstwa akcyjnego - ewangelizacyjnego	49
3.2. Model parafii według Soboru Watykańskiego II	50
3.2.1. Model parafii jako „Wspólnoty wspólnot”	50
3.2.2. Parafia według eklezjologii Vaticanum II.	51
3.3. Papieska wizja parafii Jana Pawła II	53
3.4. Funkcje parafii	55
3.4.1. Koinonia - wspólnota życia	55
3.4.2. Martyria - przepowiadanie Słowa Bożego	56
3.4.3. Liturgia - sprawowanie kultu	57
3.4.4. Diakonia - chrześcijańska troska	59

3.5. Struktury pastoralno-prawne w parafii	60
3.5.1. Parafialna Rada Duszpasterska - (PRD)	60
3.5.2. Parafialna Rada Ekonomiczna - (PRE)	62
3.5.3. Małe Grupy Parafialne (MGP) - jako kościelne wspólnoty podstawowe	63
4. Wierni w kontekście aktualnych przemian społecznych w Polsce	66
4.1. Kościół w Polsce do roku 1989	67
4.2. Tendencje i kierunki przemian społecznych w Polsce po 1989 roku	69
4.3. Kościół i parafia w społeczeństwie pluralistycznym	72
4.4. Religijność Polaków dzisiaj – aspekt socjologiczny	75
4.4.1. Religijność codzienna i wiara w życiu człowieka	75
4.4.2. Wiedza, przekonania i zwyczaje religijne	76
4.4.3. Zasięg i charakter praktyk religijnych	78
4.4.4. Udział wiernych we wspólnocie parafialnej	79
4.5. Relacje interpersonalne: świecki - duchowny	81
5. Synteza realnego obrazu Parafii	83
5.1. Wybrane postulaty pastoralne dla odnowy współczesnej parafii	83
 Rozdział II - Ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty odnowy eklezjalnej w budowaniu parafii jako „Wspólnoty wspólnot”	85
 1. Selektywna prezentacja nowych rzeczywistości eklezjalnych w Polsce	85
1.1. Ruch Światło-Życie	85
1.2. Droga Neokatechumenalna	87
1.3. Ruch Focolari	89
1.4. Odnowa Charyzmatyczna	91
1.5. Ruch dla Lepszego Świata	94
1.6. System Parafialnych Komórek Ewangelizacyjnych	96
1.7. Kurs Alfa	98
1.8. Szkoły Nowej Ewangelizacji	100
1.9. Wspólnota Chemin-Neuf	102
1.10. Wspólnota Emmanuel	104

2. Akomodacja eklezjotwórczych elementów nowych ruchów, wspólnot i stowarzyszeń w odnawianiu parafii	106
2.1. Żywa osobista i wspólnotowa – modlitwa	106
2.2. Bóg mówi do mnie przez Słowo – Pismo Święte	107
2.3. Radykalna zmiana życia – metanoia i martyria	108
2.4. Życie Eucharystią i sakramentami – liturgia	109
2.5. Małe grupy parafialne miejscem katechizacji i koinonii	111
2.6. Odważna i holistyczna – ewangelizacja	113
2.7. Radosna służba - diakonia	115
Rozdział III - Pastoralny projekt „Parafia wspólnotą wspólnot”	117
1. Założenia ogólne do projektu (PWW)	117
2. Elementy składowe projektu (PWW)	120
2.1. Prezentacja	122
2.2. Misja	122
2.3. Środowisko lokalne	123
2.4. Wizja	124
2.5. Wartości i przekonania	124
2.6. Zagrożenia	124
2.7. Cele	125
2.8. Wymierne zadania	125
2.9. Określenie inicjatyw	126
2.10. Plan działania	127
2.11. Struktura	127
2.12. Pomiary wyników	128
2.13. Określenie zasobów	128
2.14. Plan finansowy	128
2.15. Podsumowanie i załączniki	129

3. Wstępny przykładowy zarys projektu (PWW) dla parafii miejskiej	129
3.1. Nasza Wiara	129
3.2. Nasza Misja	129
3.3. Nasza Wizja	130
3.4. Nasza Strategia	130
3.5. Nasze Wartości	130
3.6. Służba	131
3.7. Ewangelizacja	131
4. Wdrożenie projektu w życie	131
4.1. Faza kerygmaticzna - informacja	132
4.2. Faza katechumenalna - mobilizacja	133
4.3. Faza koinonii - dynamizacja	135
4.4. Faza diakonii - przekazanie odpowiedzialności	136
4.5. Faza misji - podział obowiązków	137
5. Nowa struktura parafii w oparciu o system (MGP)	138
5.1. Struktura parafii	140
5.1.1. Struktura terytorialna parafii	140
5.1.2. Struktura duchowa parafii	141
5.2. Przykładowa struktura wertykalna parafii miejskiej według (PWW)	142
5.3. Przykładowa struktura horyzontalna parafii miejskiej według (PWW)	143
6. Analiza możliwości i ograniczeń projektu (PWW)	144
6.1. Elementy pozytywne	144
6.2. Elementy ograniczające	145
ZAKOŃCZENIE	146

WYKAZ SKRÓTÓW

- AK** - „Ateneum Kapłańskie”, Włocławek 1909-
- AP** - Aparecida - *V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy*. Zespół Konferencji Episkopatu Polski d/s Nowej Ewangelizacji; Wydawnictwo-Przystanek Jezus, Gubin 2014
- CHL** - Jan Paweł II: *Posynodalna adhortacja apostolska „Christifideles laici” Ojca świętego Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze*. Wrocław 1999.
- CHS** - „Chrześcijanin w świecie”, Warszawa 1969r.
- COM** - „Communio”. Międzynarodowy przegląd teologiczny, Poznań 1980r.
- CT** - Jan Paweł II: Adhortacja apostolska „*Catechesi tradendae*” o katechizacji w naszych czasach (1979).
- CTh** - „Collectanea Theologica”, Warszawa 1949r.
- CZST** - „Częstochowskie Studia Teologiczne”, Częstochowa 1973.
- DB** - Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach „Christus Dominus”*
- DE** - Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Poznań 1967 s. 203-218.
- DP** - Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Poznań 1967 s. 487-517.
- DeV** - Jan Paweł II: Encyklika „*Dominum et Vivificantem*”
O Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata, Watykan 1986.
- DM** - Dekret o działalności misyjnej Kościoła „*Ad gentes divinitus*” W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Poznań 1967 s. 436-474.
- EG** - Franciszek: „*Evangelii Gaudium*”. *Adhortacja Apost. Ojca Św. Franciszka o głoszeniu ewangelii we współczesnym świecie*. Częstochowa 2013.
- EN** - Paweł VI: „*Evangelii nuntiandi*” *Adhortacja Apost. do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katol. O ewangelizacji w świecie współczesnym*.
- FC** - Jan Paweł II: Adhortacja apostolska „*Familiaris consortio*” o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym, Watykan 1981.
- EAf** - Jan Paweł II: Adhortacja apostolska „*Ecclesia in Africa*” (1995).
- GP** - Popowski R., Wojciechowski M.: *Grecko-polski Nowy Testament - wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi; „Vocatio”*, Warszawa 1995
- HD** - „Homo Dei” Przegląd ascetyczno-duszpasterski, Tuchów, Wrocław, W-wa 1932.r

- IL SNE** - „*Instrumentum Laboris*” XIII Synodu Biskupów *Nowa Ewangelizacja dla Przekazu Wiary Chrześcijańskiej* 7-28.X.2012, Watykan 2012.
- IL SB** - „*Instrumentum Laboris*” XII Synodu Biskupów *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła* 5-26.X.2008, Watykan 2008.
- ISKK** - *Rocznik Statystyczny. Kościół Katolicki w Polsce 1991-2011*; Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC i GUS statystyczny, Warszawa 2014.
- KL** - Konstytucja o liturgii świętej „*Sacrosanctum Concilium*” W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Poznań 1967 s. 40-70.
- KK** - Konstytucja dogmatyczna o Kościele „*Lumen gentium*”. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Poznań 1967 s. 105-170.
- KKK** - *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań, Pallottinum 1994.
- KPK** - *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Poznań 1984.
- L SNE** - „*Lineamenta*” XIII Synodu na temat Nowej Ewangelizacji dla Przekazu Wiary Chrześcijańskiej 7-28.X.2012, Watykan 2012.
- NOP** - *Nowy Obraz Parafii*.
- OCWD** - *Obrzędy Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Katowice 1988.
- OR** - „*L'Osservatore Romano*”. Wydanie polskie, Watykan 1979.r
- PG** - Jan Paweł II: Adhortacja apostolska „*Pastores gregis*” o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata (2003).
- PP** - „*Przegląd Powszechny*”, Kraków, Warszawa 1984r.
- PSRP** - *Postawy Społeczno-Religijne Polaków 1991- 2012*; redakcja naukowa: Lucjan Adamczuk, Elżbieta Firlić, Witold Zdaniewicz SAC; Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2013.
- RD** - „*Rocznik demograficzny 2014*” ; Główny Urząd Stat. ,Warszawa 2014.
- RH** - Jan Paweł II: *Encyklika „Redemptor hominis” Ojca Świętego Jana Pawła II* 4.03.1997, Watykan.
- RM** - Jan Paweł II: *Encyklika „Redemptoris missio” Ojca Świętego Jana Pawła II o stałej aktualności powołania misyjnego*. Wrocław 1995.
- RP** - Jan Paweł II: Adhortacja apostolska „*Reconciliatio et poenitentia*” *O pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła*. Watykan 1984.
- RS** - Instrukcja „*Redemptoris Sacramentum*” *O zachowywaniu i unikaniu pewnych rzeczy dotyczących Najświętszej Eucharystii*; Wyd. M, Kraków 2004.
- RTK** - „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*”, Lublin 1949-1992.

- RT** - „Roczniki Teologiczne”, Lublin 1992.
- SR** - „Socjologia Religii”, Poznań, 2003r.
- TP** - „Teologia Praktyczna”, Poznań 1939, 2001r.
- VD** - Adhortacja Apostolska „*Verbum Domini*” Ojca św. Benedykta XVI *O Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*. LEVaticana 2010.
- WDR** - „W drodze”. Miesięcznik poświęcony życiu chrześcijańskiemu, Poznań 1973.
- WOMR** - Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego, Pallottinum 2004.
- WWS** - Instrukcja *o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*; Watykan 15.08.1997.
- ŻK** - „Życie Katolickie”, Warszawa 1981r.
- II PSP** - II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań - Pallottinum 2001.
- Skróty nazw ksiąg i teksty Pisma Świętego** w/g : Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu Biblii Tysiąclecia. Wyd. V popr. Poznań, 2002.

BIBLIOGRAFIA

Dokumenty Soboru Watykańskiego II

Konstytucje

- Konstytucja o liturgii świętej „*Sacrosanctum Concilium*” W: Sobór Watykański II.
Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 1967 s. 40-70.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele „*Lumen gentium*” W: Sobór Watykański II.
Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 1967 s. 105-170.

Dekryty

- Dekret o ekumenizmie „*Unitatis redintegratio*” W: Sobór Watykański II.
Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 1967 s. 203-218.
- Dekret o działalności misyjnej Kościoła „*Ad gentes divinitus*” W: Sobór Watykański II.
Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 1967 s. 436-474.
- Dekret o posłudze i życiu kapłanów „*Presbyterorum ordinis*” W: Sobór Watykański II.
Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 1967 s. 487-517.

Nauczanie papieży

- Franciszek : Adhortacja Apostolska „*Evangelii Gaudium*” Ojca św. Franciszka
O głoszeniu ewangelii we współczesnym świecie. Częstochowa 2013.
- Benedykt XVI: Adhortacja Apostolska „*Verbum Domini*” Ojca św. Benedykta XVI
O Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła. LEVaticana 2010.
- Jan Paweł II: *Parafia wspólnotą wiary, nadziei i miłości*. „L'Osservatore Romano”
R. 6: 1985 nr nadzw. I (68) s. 7-8.

- Jan Paweł II: Encyklika „*Redemptoris missio*” Ojca świętego Jana Pawła II
O stałej aktualności powołania misyjnego. Wrocław 1995.
- Jan Paweł II: Encyklika „*Dominum et Vivificantem*” Ojca świętego Jana Pawła II
O Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata, Watykan 1986.
- Jan Paweł II: Parafia wspólnotą wiary, nadziei i miłości. OR R. 6: 1985 nr nadzwycz.
I (68) s.7-8.
- Jan Paweł II: Posynodalna adhortacja apostolska „*Christifideles laici*” Ojca św. Jana
Pawła II - *O powołaniu i misji świeckich w Kościele w świecie
dwadzieścia lat po Soborze*. Wrocław 1999.
- Jan Paweł II: Znaki nadziei widoczne w Kościele. Audycja generalna z 25.11.98.
OR R. 20: 1999 nr 3 s. 30-31.
- Jan Paweł II: Adhortacja apostolska „*Familiaris consortio*” *O zadaniach rodziny
chrześcijańskiej w świecie współczesnym*, Watykan 1981.
- Jan Paweł II: Adhortacja apostolska „*Ecclesia in Africa*”.
- Jan Paweł II: Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych
świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów; Watykan 15.08.1997.
- Paweł VI: „*Evangelii nuntiandi*”. Adhortacja apostolska do biskupów, kapłanów
i wiernych całego Kościoła katolickiego o ewangelizacji w świecie
współczesnym. ChS R. 8: 1976 nr 45 (7) s. 20-56.

Inne dokumenty Kościoła

- Kodeks Prawa Kanonicznego. Poznań 1984.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa: *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań 1998.
- II Nadzwyczajny Synod Biskupów: 24.XI-8.XII.1985 -20. rocznica zakończenia
Vat. II relacja końcowa OR R.6: 1985 nr 10-11-12 (72-73-74)dodatek do nr s.1,3-7.
- Obrzędy Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych dostosowane do
zwyczajów diecezji polskich. Katowice 1988.
- II Polski Synod Plenarny (1991 -1999). Poznań, Pallottinum 2001.
- *Postawy Społeczno-Religijne Polaków 1991- 2012*; redakcja naukowa: Lucjan
Adamczuk, Elżbieta Firlit, Witold Zdaniewicz SAC ; Instytut Statystyki Kościoła
Katolickiego SAC, Warszawa 2013.
- *Rocznik Statystyczny. Kościół Katolicki w Polsce 1991-2011*; Instytut Statystyki
Kościoła Katolickiego SAC i Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014.
- *Aparecida - V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów.
Dokument końcowy*. Zespół Konferencji Episkopatu Polski d/s Nowej Ewangeliza-
cji; Wydawnictwo-Przystanek Jezus , Gubin 2014.

Literatura przedmiotowa

- Adamczuk L.: *Postawy społeczno-religijne Polaków 1991-2012. Praca zbiorowa*:
L.Adamczuk, E.Firlit, ks.W.Zdaniewicz SAC. ISKK SAC, Warszawa 2013
- Aramowicz W.: *Model współczesnej parafii, czyli jaka parafia - taki Kościół*.
Przegląd Powszechny T. 313: 2002 nr 6 (970) s. 319-329.
- Baniak J.: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce. Problem dialogu i współistnienia*. Red. Józef Baniak. Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2010
- Bednorz H.: *Współczesna parafia miejska*. W: Dei Virtus. Kard. Bolesławowi Kominkowi w hołdzie. Red. J. Krucina. Wrocław 1974 s. 55-62.
- Berthier J. *Kult i naśladowanie Świętej Rodziny*, Ciechocinek 2003, s. 27
- Biela B.: *Ewangelizacyjna misja parafii* ,WT UŚ Katowice,
- Biela B., Uniwersytet Śląski w Katowicach ,*Odnova pastoralna parafii w świetle II Polskiego Synodu Plenarnego*, Śl. S.H.-Teol. 2003,t.36,z.1,s.70-87
- Biela B.: *Duszpasterstwo społeczne Kościoła w świetle II Polskiego Synodu Plenarnego*. Teologia Praktyczna T. 3: 2002 s. 243-250.
- Biela B.: *Kościół – wspólnota. Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987)*. Katowice 1993.
- Blachnicki F.: *Ewangelizacja w procesie budowania „nowej parafii”*
- Blachnicki F.: *Kościół jako wspólnota* . Światło-Życie 1981
- Blachnicki F.: *Charyzmat „Światło – Życie”*. Teksty podstawowe. 1987
- Blachnicki F.: *Istotne cechy ruchu eklezjalnego*. Światło-Życie 1981
- Blázquez R.: *Wspólnoty neokatechumenalne. Ocena teologiczna*. Lublin 1989.
- Bonicelli G.: *Parafia a wspólnota*. „Communio” R. 2: 1982 nr 3(9) s. 92-104.

- Bourgeois D.: *Duszpasterstwo Kościoła*. Poznań 2001.
- Calster S.von: *Nowa ewangelizacja. Metoda prospektywna a nowa ewangelizacja*.
W: *Nowa ewangelizacja*. Red. Lucjan Balter. Poznań 1993 s. 350-357.
- Carrier H.: *Religia grup odniesienia w integracji postaw religijnych*.
W: *Socjologia religii*. Red. F. Adamski. Kraków 1984 s. 139-152.
- Charytański J.: *Parafia wspólnotą przekazu wiary i życia chrześcijańskiego*.
W: *Ewangelizacja*. Red. J. Krucina. Wrocław 1980 s. 209-225.
- Cho Yonggi P.: *Grupy domowe, a rozwój zboru*. Kraków 1985r
- Chrapek J.: *Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii*.
"Collectanea Theologica" A. 49: 1979 fasc. 1 s. 141-150.
- Cieszkowska M.: *Pastoralno-socjologiczne implikacje projektu duszpasterskiego opracowane przez "Ruch dla lepszego świata" na przykładzie parafii Garczegorze*.
Poznań; Koszalin 2000. Wrocław, Kraków 1994.
- Cordes P.J.: *Czynne uczestnictwo w Eucharystii. Sprawowanie Eucharystii w małych wspólnotach*. Warszawa 1998.
- Cordes P.J.: *Znaki nadziei Ruchy i nowe rzeczywistości w życiu Kościoła w wigilię Jubileuszu.. Edizioni S.Paulo, Częstochowa 1998.*
- Czaja A.: *Kościół... wspólnotą wspólnot?* W: *W trosce o Kościół. Tydzień Eklezjol. '97: Kościół tajemniczy - Kościół tajemnic. Tydzień Eklezjologiczny '98: Posługiwania w Kościele*. Red. A. Jarząbek. Lublin 2000 s. 61-75.
- Darczewska K.: *Katolicyzm we współczesnym społeczeństwie polskim. O niektórych uwarunkowaniach i postawach*. Wrocław; Warszawa [i in.] 1989.
- Domingues M.P.: *Parafia jako miejsce ewangelizacji*. W: *Nowa ewangelizacja*.
Red. L. Balter. Poznań 1993 s. 299-312.
- Draguła A.: *Między osiedlowym sklepem a supermarketem*.
Parafia w czasach wolnego rynku. „Więź” R. 45: 2003 nr 5(535) s. 71-79.

- Duda M.: *Myśląc Parafia...Papieża Jana Pawła II wizja parafii. Studium teologiczno - pastoralne*. Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. Częstochowa 2006.
- Dyk St.: *Nowa Ewangelizacja. Konkretne wezwanie*. W Przystanek Jezus, Gubin 2015
- Exeler A.: *Od obsłużonej parafii do wspólnotroszczącej się wspólnoty*. „Seminare” R. 1983 s. 5-31.
- Fallico A.: *Projekt parafii jako wspólnoty wspólnot- w świetle "Christifideles Laici" Jana Pawła II ; Jedność* , Kielce 1995
- Firlit E.: *Parafia rzymskokatolicka w Polsce w okresie transformacji systemowej. Studium socjologiczne*. Warszawa 1998.
- Firlit E.: *Struktury parafialne w Polsce i ich działalność*. W: *Kościół i religijność Polaków 1945-99*. Red. W. Zdaniewicz, T. Zembrzusi. W-wa 2000 s. 107-122.
- Gärtner W.: *Od Kościoła-kapłanów do wspólnot podstawowych*. „Życie Katolickie” R. 7: 1988 nr 8 s. 50-54.
- Giffard Pierre-A.: *Wzrastanie Kościoła-narzędzia i sposoby ożywienia wiary w parafii*. W. Przystanek Jezus 2013
- Głowa W.: *Duszpasterstwo małych grup parafialnych*. „Collectanea Theologica” A. 56: 1986 fasc. 1 s. 53-60.
- Golomb E.: *Teoretyczne rozważania nad modelem działalności duszpasterskiej w mieście*. W: *Ludzie - Wiara - Kościół. Analizy socjologiczne*. Red. Bohdan Cywiński. Warszawa 1966 s. 311-332.
- Gorzka M.: *Dyskusja o Kościele*. „Życie Katolickie” R. 7: 1988 nr 8 s. 55-66.
- Grabska S.: *Obywatele Kościoła. Ze Stanisławą Grabską rozmawiają Elżbieta Adamiak i Józef Majewski*. W: *Dzieci Soboru zadają pytania. Rozmowy o Soborze Watykańskim II*. Red. Z. Nosowski. Warszawa 1996 s. 289-309

- Grabska S.: *Udział osób świeckich w aktywizowaniu duszpasterstwa (aspekt biblijno-pastoralny)*. W: *Duszpasterstwo w świetle nowego kodeksu prawa kanonicznego*. Red. J. Syryjczyk. Warszawa 1985 s. 117-120.
- Greinacher N.: *Teologia wspólnoty*. „Życie Katolickie” R. 7: 1988 nr 8 s. 27-44.
- Gumbel N.: *Życiowe pytania*, Wyd. Stowarzyszenie Alfa polska 20120
- Hajduk R., Janusz Sok: *Sprawozdanie z „Warsztatów pastoralnych”: Odnowa parafii w kontekście społeczeństwa zsekularyzowanego, Tuchów 10 - 12.02.2000*. „Homo Dei” R. 70: 2000 nr 2(255) s. 137-140.
- Hamman A.G.: *Życie codzienne pierwszych chrześcijan (95-197)*. Warszawa 1990.
- Houtart F.: *Planowanie parafii miejskiej W: Ludzie - Wiara - Kościół. Analizy socjologiczne*. Red. B. Cywiński. Warszawa 1966 s. 333-347.
- Kalbarczyk A.: *Kierowanie grupami parafialnymi*. „Teologia Praktyczna” T. 2: 2001 s. 81-88.
- Kalinowski M.: *Małe wspólnoty religijne Kościołem jutra? W: Problemy współczesnego Kościoła*. Red. M. Rusecki. Lublin 1997 s. 177-185.
- Kamiński R.: *Aspekt historyczny przynależności do parafii*. "Częstochowskie Studia Teologiczne" R. 9-10: 1981-1982 s. 61-98.
- Kamiński R.: *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*. Lublin 1997.
- Kamiński R.: *Funkcje tradycyjne i nowe parafii terytorialnej*. "Roczniki Teologiczno-Kanoniczne" R. 32: 1985 z. 6 s. 51-67.
- Kamiński R.: *Główne kierunki pracy duszpasterskiej Kościoła w Polsce. W: Duszpasterstwo a wyzwania XXI wieku. Materiały z Sympozjum Pastoralistów Polskich 22-24 kwietnia 2001 Kielce*. Red. J. Ostrowski. Kielce 2001 s. 43-61
- Kamiński R.: *Parafia w diecezji i Kościele powszechnym*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” T. 30: 1983 z. 6 s. 99-117.

- Kamiński R.: *Parafia w Kościele w Polsce: jej zmierzch czy rozwój?*
„Ateneum Kapłańskie” T. 121: 1993 z. 1(506) s. 39-52.
- Kamiński R.: *Parafia wspólnotą i instytucją. Aspekt historyczny.*
Roczniki Teologiczno-Kanoniczne R. 32: 1985 z. 6 s. 15-35.
- Kamiński R.: *Parafia wspólnotą wspólnot. W: Kościół w służbie człowieka.*
Red. W. Turek, J. Mariański. Olsztyn [b.r.] s. 203-217
- Kamiński R.: *Powołanie i funkcjonalność Parafialnej Rady Duszpasterskiej.* „Ateneum Kapłańskie” T. 88: 1977 nr 412 s. 278-293.
- Kamiński R.: *Rola parafialnych rad duszpasterskich w życiu wspólnot parafialnych i diecezji.* "Roczniki Teologiczne" R. 40: 1993 z. 6 s. 91-101.
- Kamiński R.: *Teologiczne spojrzenie na parafię.* „Ateneum Kapłańskie” T. 103: 1984 z. 3(454) s. 383-394.
- Kasprzyk A.: *By świat był lepszy*, periodyk „Lepszy Świat”, pismo polskiej grupy promotorów Ruchu dla Lepszego Świata.
- Kasper W.: *Sobór i przyszłość Kościoła.* ŻK R. 7: 1988 nr 8 s. 20-27.
- Kłoczowski J.: *Kościół katolicki w świecie i w Polsce. Szkice historyczne.*
Katowice 1986.J.
- Kłoczowski J.: *Wspólnoty chrześcijańskie. Grupy życia wspólnego w chrześcijaństwie zachodnim od starożytności do XV wieku.* Kraków 1964.
- Kominek B.: *Parafia jako forma urzeczywistniania Kościoła. W: Dei Virtus.*
Kard. B. Kominkowi w hołdzie. Red. J. Krucina. Wrocław 1974 s.23-30.
- Krucina J.: *Drogami Kościoła.* Wrocław 2000.
- Krucina J.: *Formy urzeczywistniania Kościoła w warunkach cywilizacji technicznej.*
W: *Jakość życia. Człowiek wobec cywilizacji technicznej.*
Red. J. Krucina. Wrocław 1977 s. 247-262.

- Krucina J.: *Kościół jako wspólnota wspólnot*. „Chrześcijanin w Świecie”
R. 9: 1977 nr 11-12 (59-60) s. 57-72.
- Krucina J.: *Podstawowe funkcje parafii*. W: *Dei Virtus. Kard. B. Kominkowi w hołdzie*.
Red. J. Krucina. Wrocław 1974 s. 31-43.
- Krucina J.: *Wspólnotowa struktura Kościoła*. „Znak” R. 20: 1968 nr 171 (9)
s. 1101-1115.
- Lepa A.: *Parafia wielkowiejska jako środowisko wychowawcze*. W: *Dziś i jutro parafii*.
Red. A. Lepa. Łódź 1991 s. 7-46.;
- Lubawski M.: *Wędrowki ludu Bożego. Parafia: czas przełomu*.
„Tygodnik Powszechny” R. 2003 nr 36 (2826) s. 18.
- Luneau A., M. Bobichon: *Kościół ludem Bożym. Od owczarni do ludu Przymierza*.
Warszawa 1980
- Macchioni G.: *Ewangelizacja w parafii. Metoda „komórek”*. Kraków 1997.
- Majka J.: *Perspektywy duszpasterstwa parafialnego*. W: *Dei Virtus*.
Kard. B. Kominkowi w hołdzie. Red. J. Krucina. Wrocław 1974 s. 89-108.
- Majka J.: *Socjologia parafii. Zarys problematyki*. Lublin 1971.
- Mariański J.: *Apostolstwo świeckich w Kościele*. W: *W dwudziestolecie Soboru
Watykańskiego II. Recepcja - doświadczenia - perspektywy*.
Red. J. Homerski, F. Szulc. Lublin 1987 s. 95-117.
- Mariański J.: *Industrializacja a postawy religijne*. W: *Socjologia religii*.
Red. F. Adamski. Kraków 1984 s. 228-244.
- Mariański J.: *Kościół katolicki w społeczeństwie obywatelskim*.
Refleksje socjologiczne. Lublin 1998.
- Mariański J.: *Małe grupy szansą apostolstwa świeckich*. „Homo Dei”
R. 55:1986 nr 1199)s.40-46.

- Mariański J.: *Parafia szansą przemian polskiego katolicyzmu*. „Socjologia Religii”
T. 1: 2003 s. 183-205.
- Mariański J.: *Religijność w procesie przemian. Szkice socjologiczne*. Warszawa 1991.
- Mariański J.: *Życie parafii*. Wrocław 1984.
- Materski E.: *Współdziałanie rodziny i parafii w rozwoju religijności dzieci*.
W: *Ewangelizacja*. Red. J. Krucina. Wrocław 1980 s. 227-244.
- Miziołek W.: *Parafia w Kościele posoborowym w Polsce*.
Wywiad z Ks. Bp. Wł. Miziołkiem, przewod. Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ogólnego. „W drodze” R. 6: 1978 nr 5 (57) s. 5-13.
- Miziołek W.: *Teologia parafii*. W: *W służbie Ludowi Bożemu*. Red. B. Bejze.
Poznań, Warszawa 1983 s. 357-366.
- Mühlen H.: *Odnova w Duchu Świętym. Wdrożenie w podstawowe doświadczenie chrześcijańskie*. Kraków 1997.
- Murawski R.: *Katecheza chrzcielna w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego czasów apostołskich*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1990, s. 154.
- Muszyński H.: *Przyszłość Kościoła masowego w Polsce*. „Więź”
R. 41: 1998 nr 12 (482) s. 13-26.
- Napierała S.: *Pojęcie Kościoła partykularnego w dokumentach i aktach Soboru Watykańskiego II*. Poznań 1985.
- Narecki Z.: *Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie Kościoła*.
Lublin 2001.
- Narecki Z.: *Katecheza dorosłych formą socjalizacji religijnej. Koncepcja ewangelizacji parafialnej*. W: *Kościół w służbie człowieka*. Red. W. Turek, J. Mariański.
Olsztyn [b.r.] s. 229-246.
- Niesporek H.: *Wspólnotowy model parafii w ujęciu Ruchu Światło-Życie*. Odra 1983.

- Nowak M.: *Bogactwo Mszy świętej*. Częstochowa 1997.
- Nowak M.: *Ksiądz w parafii*. „Znak” R. 49: 1997 nr 510(11) s. 36-39.
- Nowak M.: *O nową wizję parafii*. Biblioteka Więzi, tom. 76, Warszawa 1994r.
- Nowak M.: *Posoborowa odnowa parafii*. W: „Homo Dei” R. 55 1986 n2(200s.118-122)
- Nowak M.: *Projekt odnowy parafii Ruchu Mondo Migliore*. „Homo Dei”
R. 55: 1986 nr 3(201) s. 208-214.
- Nowak M.: *Razem – znaczy skuteczniej. Budowanie wspólnoty parafialnej*.
Lublin 2002.
- Nowak M.: *W służbie Vaticanum II*. „Chrześcijanin a Współczesność”
R. 1985 nr 4(12) s. 46-56.
- Obirek St.: *Zwrot w polskiej religijności* ; Studia Socjologiczne 2011,
3(202) ISSN 0039-3371;
- Paluchniak J. : *W centrum Kościoła; Zeszyty Odnowy w Duchu Świętym* nr 13 ,
Wydawnictwo "M", Kraków 1996 str. 59
- Peter M. : *Dzieje Izraela*, Poznań 1996, s. 42.
- Perzyński A.: *Parafia w świetle teologii Kościoła lokalnego*. W: *Dziś i jutro parafii*.
Red. A. Lepa. Łódź 1991 s. 47-73.
- Pękalski I.: *Specyfika struktur prawnych wspólnoty parafialnej*. W: *Dziś i jutro parafii*.
Red. A. Lepa. Łódź 1991 s. 75-118.
- Pignatiello L.M.: *Duszpasterstwo parafii roku 2000*. Kielce 1999.
- Piwowarski W.: *Parafia katolicka jako grupa społeczna*. „Zeszyty Naukowe KUL”
R. 12: 1969 nr 3 (47) s. 43-52.
- Piwowarski W.: *Problemy duszpasterskie parafii terytorialnych*.
" Roczniki Teologiczno-Kanoniczne" R. 32: 1985 z. 6 s. 69-78.

- Piwowarski W.: *Problemy duszpasterskie w strefie urbanizacji*.
„Przegląd Powszechny” R. 99: 1982 nr 3 (732) s. 22-36.
- Piwowarski W.: *Próby rekonstrukcji wspólnoty parafialnej*.
„Znak” R. 21: 1969 nr 10(184) s. 1305-1320.
- Pluta W.: *Wspólnota parafialna i jej zespoły apostołskie*.
"Roczniki Teologiczno-Kanoniczne" R. 32: 1985 z. 6 s. 93-98.
- Półtorak K.: *Jaka Eucharystia, taka Parafia. Kierunki odnowy duszpasterstwa parafialnego*. Colloquia Theologica Ottoniana 1/2012, s. 141-166.
- Przybecki A. : *Duszpasterstwo w Polsce. Poszukiwanie nowych form obecności*.
Poznań 2001 s. 120-121.
- Prado Flores J.H. : *Nowi ewangelizatorzy dla Nowej ewangelizacji*; W. Święty Wojciech, Poznań 2013
- Rak R.: *Parafia - wspólnota i parafia - instytucja. Aspekt pastoralny*.
"Roczniki Teologiczno-Kanoniczne" R. 32: 1985 z. 6 s. 37-49.
- Ratzinger J.: *Sól ziemi* , Wydawnictwo Znak , Kraków 1997
- Rey D.: *Parafia obudź się! Przystanek Jezus*. Gubin, 2014
- Ryłko S.: *Rewolucja wiary. Katolicki laikat w świetle Soboru*.
„Więź” R. 43: 2001 nr 7 s. 56-70.
- Słipek L.: *Parafia, jakiej pragnę*. Warszawa 2001.
- Słipek L.: *Parafia w wielkim mieście*. Warszawa 2009
- Skowroński J.: *Odnova współczesnej parafii w Polsce w świetle doświadczeń "Ruchu dla lepszego świata"*. Uniwersytet im. A.Mickiewicza, Poznań 2005
- Suenens L.J.: *Nowe zesłanie Ducha Świętego?* Poznań 1988.
- Suenens L.J.: *Dokumenty z Malines, Odnova Charyzmatyczna, I-VI tomów*; pod redakcją kard. Leona Josepha Suenensa ; Serafin ,Kraków 2006r

Szafrański A.L.: *Eklezjalny charakter małych grup religijnych*.

"Roczniki Teologiczno-Kanoniczne" R. 32: 1985 z. 6 s. 79-92.

Szafrański A.L.: *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*.

Lublin 1990

Szczepaniec S.: *Pytanie o charyzmat wspólnot odnowy*. Kraków 1990

Weron E.: *Ruchy odnowy we współczesnym Kościele*; Pallottinum, Poznań 1993

White M., Corcoran T.: *Odbudowana. Przystanek Jezus*. Gubin, 2013

Woronowski F.: *Organizowanie parafii nowoczesnej*. Łomża 1993.

Żądło A.: *Kościół lokalny. Teologia i duszpasterstwo*. Kraków 2001.

Żądło A.: *Parafia w trzecim tysiącleciu*. Kielce 1999.

WSTĘP

Spotkanie Boga z człowiekiem oraz Ludu Bożego ze swoim Pasterzem dokonuje się w Kościele, ale swój najbardziej konkretny i rzeczywisty wymiar posiada w parafii. Parafia jest bowiem sposobem istnienia i stylem życia zarówno Kościoła powszechnego jak i partykularnego oraz jego „ostatecznym umiejscowieniem”¹. Jest ona jednocześnie najbardziej rozpowszechnioną obecnie strukturą Kościoła Powszechnego i stanowi jedną z fundamentalnych przestrzeni dla realizacji postulatów teologii pastoralnej. Kościół żyjąc w świecie przez parafie dociera do każdego człowieka w jego uwarunkowaniach miejsca, czasu, różnorodności języka, kultury oraz zależności społeczno-politycznych i relacji osobowych. Dlatego też, chcąc być efektywnym w swym działaniu misyjnym, nie może stosować jednego tylko modelu duszpasterstwa parafialnego. Musi być otwarty na działanie Ducha Świętego i rozeznawanie znaków czasu w kontekście rozwiązywania problemów współczesnych parafii. Nie oznacza to jednak przyzwolenia na stosowanie „nowinkarstwa pastoralnego” w tej dziedzinie lub kompromisu ze światem. Ale stanowi podjęcie w wierze odważnego kroku do zmiany sposobu myślenia, do nawrócenia serca do Chrystusa zgodnie ze słowami: „Ja jestem krzewem winnym, wy - latoroślami. Kto trwa we Mnie, a Ja w nim, ten przynosi owoc obfity, ponieważ beze Mnie nic nie możecie uczynić” (J 15,5).² Ta komunia z Chrystusem, powinna urzeczywistniać się w odnowionych relacjach interpersonalnych, pomiędzy braćmi i siostrami w wierze. Z teologicznego i pastoralnego punktu widzenia, można powiedzieć, że taka przemiana mentalności kościelnej powinna przebiegać właśnie przez parafie. Stąd jednym z głównych zadań, jakie Sobór Watykański II wyznaczył Kościołowi na przełomie tysiącleci chrześcijaństwa, jest odnowa świadomości eklezjalnej u świeckich i duchownych, prowadząca ku nowej ewangelizacji. Ostatecznym celem nowej ewangelizacji jest według J. Pawła II „kształtowanie dojrzałych wspólnot kościelnych, w których wiara ujawnia się i urzeczywistnia w całym swoim pierwotnym znaczeniu jako przyłgnięcie do osoby Chrystusa i do Jego Ewangelii, jako spotkanie i sakramentalna komunie z Chrystusem, jako życie w duchu miłości i służby”³.

¹ Posynodalna adhortacja apostolska „*Christifideles laici*” Ojca św. Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele w świecie dwadzieścia lat po Soborze. Wrocław 1999, nr 26; dalej skrót CHL z podaniem numeru

² Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu Biblii Tysiąclecia. Wyd. V popr. Poznań, 2002

³ porównaj CHL 34.

Wymienione powyżej funkcje pastoralne przypisane dojrzałym wspólnotom kościelnym są najpełniej realizowane właśnie w parafii, gdzie zbawcze i uświęcające działanie Boga w Chrystusie spotyka się z konkretnym człowiekiem. Na pilną potrzebę tworzenia takich dojrzałych wspólnot eklezjalnych w ramach odnowy parafii wskazuje również Jan Paweł II mówiąc o „podstawowych wspólnotach kościelnych, zwanych także wspólnotami żywymi”⁴. W okresie posoborowym na określenie zmiany świadomości eklezjalnej dotyczącej parafii coraz częściej używa się terminu „wspólnota wspólnot.”⁵ Określenie to obejmuje zespół mniejszych, komplementarnych wspólnot na które podzielona jest parafia. Umiejętnie kreowane i zharmonizowane tworzą one organiczną całość. Wspólnoty te niczym żywe komórki w organizmie parafii czynią z niej żywą wspólnotę, dynamiczną w swojej egzystencji i misji. W parafii Kościół jako wspólnota staje się widzialnym znakiem. Z tego można wnioskować, że parafie powinny być, a jeśli nie są, to powinny stawać się wspólnotami, bo wtedy tylko realizują istotę swego powołania.

Zmiana sytuacji społeczno-politycznej po 1989 r. postawiła przed polskim Kościołem nowe problemy, w tym konieczność przeorientowania modelu duszpasterstwa. Dotychczasowe tradycyjne duszpasterstwo parafialne, z uwagi na swą masowość, było skierowane do tzw. przeciętnego katolika. Presja systemu ograniczała społeczną aktywność świeckich i dlatego główną rolę w życiu eklezjalnym odgrywali księża, przy niewielkim zaangażowaniu laikatu. W efekcie cechą dominującą polskiego katolicyzmu stała się powierzchowność i bierność. Nauczanie papieskie z tego okresu inspirowało i zapowiadało odnowę świadomości eklezjalnej. Temu też między innymi służył Wielki Jubileusz Roku 2000, a w Polsce stało się to powodem zwołania II Polskiego Synodu Plenarnego (1991-1999). Obecnie w nowej sytuacji życia Kościoła, w erze nowej ewangelizacji, globalizacji i cyfryzacji, ale też w dobie neopogaństwa i sekularyzmu, trzeba spytać o nowy współczesny model parafii. Taki model pastoralny, który będzie zgodny z jej teologiczną naturą i misją oraz będzie odpowiadał na współczesne wielorakie wyzwania.⁶

⁴ porównaj CHL 26.

⁵ porównaj *Evangelii nuntiandii* (nn.52-58,73);dalej skrót EN z podaniem numeru;*Cathechesi tradendae*(nn.47,67,70) dalej skrót CT z podaniem numeru; *Evangelii Gaudium* (n.28) dalej skrót EG z podaniem numeru.

⁶ W. Aramowicz : *Model współczesnej parafii, czyli jaka parafia-taki Kościół*. Przegląd Powszechny T.313: 2002 nr 6 (970) s. 319-329.

W modelu tym powinno realizować się nie tylko dzieło nowej ewangelizacji dla którego parafia jest podstawowym środowiskiem i przestrzenią, ale także urzeczywistniać się misterium spotkania Boga z człowiekiem i ludzi pomiędzy sobą w żywej wspólnocie. Przedstawiony w niniejszej pracy ogólny model parafii jako „wspólnoty wspólnot”, w zamiarze autora może stać się inspiracją dla konkretnych adaptacji pastoralnych w parafiach. Dla osiągnięcia zamierzonego celu w pracy przyjęto metodę dedukcyjno-indukcyjną. Reflektując nauczanie Magisterium Kościoła na temat parafii, wykorzystano metodę analizy dokumentów i tekstów źródłowych. Analizując kondycję współczesnej parafii polskiej posłużono się badaniami socjologicznymi oraz publikacjami pastoralistów z tej dziedziny. Prezentacja projektu - modelu parafii jako „wspólnoty wspólnot” została oparta o analizę tekstów i syntezę doświadczeń pastoralno-teologicznych współczesnych nowych ruchów, wspólnot i stowarzyszeń w Kościele.

Charakter eklezjologiczno-kairologiczny posiada pierwszy rozdział niniejszej pracy, który prezentuje teologiczny obraz parafii na tle współczesności. Na fundamencie biblijnym została ukazana geneza parafii, jej przeobrażenia historyczne prowadzące do obrazu parafii wypracowanego przez Sobór Watykański II, zwieńczonego papieską wizją parafii Jana Pawła II. Przedstawiona została także struktura parafii oraz jej podstawowe funkcje. Na tym tle, w oparciu o badania socjologiczne, ukazano kondycję współczesnej polskiej parafii w kontekście przemian dotyczących nasze społeczeństwo oraz syntetycznie omówiono główne jej problemy duszpasterskie.

Rozdział drugi stanowi prezentacja wybranych współczesnych ruchów, wspólnot i stowarzyszeń odnowy eklezjalnej w kościele polskim z uwzględnieniem ich roli w budowaniu parafii. Analiza ich struktury, organizacji, formacji i celów działania została wykorzystana i omówiona w formie imperatywów pastoralnych dla odnowy parafii doby nowej ewangelizacji.

Implikacje i wnioski pastoralne o naturze prakseologicznej zawiera rozdział trzeci. Czerpiąc z przesłanek poznawczo-doktrynalnych oraz doświadczeń współczesnych ruchów odnowy eklezjalnej zaprezentowano ogólny pastoralny model parafii jako „Wspólnoty wspólnot”. Model ten opisano pod względem struktury, założeń, faz rozwojowych, istoty działania, oraz zakładanych celów. Zakończeniem rozdziału jest krótka ocena tego modelu pod względem duszpasterskim.

Rozdział I - Teologiczny obraz Parafii na tle współczesności

1. Egzegetyczne podstawy parafii jako wspólnoty

Ponieważ Kościół buduje się przez Słowo Boże, a zatem także jego podstawowe urzeczywistnienie- jakim jest parafia- uczestniczy w tym procesie. Wspólnota parafialna w swoim wymiarze teologicznym czerpie swój status i tożsamość z Objawienia Bożego. Stąd przy ukazaniu teologii parafii, jej genezy i źródeł nieodzowne jest odwołanie się najpierw do autorytetu Słowa Bożego zawartego w Piśmie Świętym. Rozdział ten ukaże egzegetyczne podstawy parafii jako ikony Trójcy Świętej, jako obrazu Rodziny Świętej, jako odwzorowanie wspólnoty Jezusa i Apostołów oraz jako konkretyzację modelu pierwszych gmin chrześcijańskich we współczesnej rzeczywistości Kościoła.

1.1. Trójca Święta - jako holistyczny wzór wspólnoty

Centralna doktryna chrześcijańska mówi o prawdzie Boga, bytującego i działającego w trzech Osobach: o Ojcu, Synu i Duchu Świętym. Jest jeden Bóg i trzy różne Osoby.⁷ To tajemnica, w którą wierzymy i którą mamy czcić, mimo, iż nie możemy pojąć jej pełnego znaczenia. Jednak sama tajemnica Boga Trójjedynego odsłania prawdę o decydującym znaczeniu w tym, jak Bóg istnieje i działa: w intymnej relacji - jako wspólnota. Trójca Święta jest komunią Osób i jako taka jest doskonałym pierwowzorem wszelkiej wspólnoty osób. Ostatecznie życie naszych rodzin, parafii, małych grup wspólnotowych w ruchach czy stowarzyszeniach kościelnych w swoim założeniu ma przypominać i odzwierciedlać, życie naszego Boga, który jest jeden w trzech Osobach.

Podstawą wspólnoty w znaczeniu religijnym jest zjednoczenie z Bogiem przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym, które najpełniej dokonuje się poprzez Słowo Boże i Sakramenty. Teologicznym uzasadnieniem takiej rzeczywistości są wewnętrzne relacje występujące w Trójcy Świętej Osób Boskich na zasadzie perychorezy.⁸ Jej realizacją jest wspólny udział w dobrach zbawienia.⁹

⁷ Mk 1,9-11 „W owym czasie przyszedł Jezus z Nazaretu w Galilei i przyjął od Jana chrzest w Jordanie. W chwili gdy wychodził z wody, ujrzał rozwierające się niebo i Ducha jak gołębicę zstępującego na siebie. A z nieba odezwał się głos: «Tyś jest mój Syn umiłowany, w Tobie mam upodobanie».

⁸ porównaj KKK pkt. 255

⁹ W. Kasper.: *Sobór i przyszłość Kościoła*. ŻK R. 7: 1988 nr 8 s. 20-27.

Z tak określonego wertykalnego pojęcia wspólnoty rodzi się wspólnota rozumiana horyzontalnie jako relacja między poszczególnymi wierzącymi. Bardzo ważna jest tutaj kolejność: wspólnota wierzących jest pochodną wspólnoty z Bogiem i jest od niej zależna.¹⁰ Wynika z tego też odpowiednie spojrzenie na wspólnotę, która nie jest celem sama dla siebie. Wspólnota religijna zawsze kieruje się ku realizacji królestwa Bożego.¹¹ Taki jest też jej cel, a więzy łączące tworzących ją ludzi to przede wszystkim wiara, nadzieja i miłość.¹²

Nie należy zatem rozumieć wspólnotowego charakteru parafii w sposób wyłączny np.: społeczny, socjologiczny, psychologiczny, historyczny lub kanoniczny choć zalecane jest korzystanie z narzędzi tych nauk przy analizie konkretnych wspólnot.¹³

Parafia zatem jawi się najpierw jako wspólnota w sensie teologicznym i jest to jej fundament oraz podstawowe kryterium opisywania. Ostatecznym źródłem bytu parafii jako wspólnoty jest Bóg w jedności i doskonałej wspólnocie trzech Osób. W swojej egzystencji wspólnota parafialna jest zawsze zespolona więzami i umacniana relacjami Ojca, Syna i Ducha Świętego. Natomiast poprzez swoją misję w świecie daje ludziom udział w wewnętrznym życiu Trójcy Świętej. „Istnieje bowiem - uczy Jan Paweł II za Soborem Watykańskim II (KK24) - pewne podobieństwo między jednością Osób Boskich, a jednością synów Bożych zespolonych w prawdzie i miłości... Oto najwyższy wzór każdej relacji, każdej więzi ludzkiej: Trójca Przenajświętsza”.¹⁴

Parafia w swym pierwotnym, trynitarnym wymiarze stanowi odwzorowanie i odtworzenie w świecie „Communio Personarum Divinarum”.¹⁵ Takie określenie natury parafii jako wspólnoty „communio” jest paralelne z centralną ideą tajemnicy „Kościoła-komunii” zawartą w nauczaniu magisterium Soboru Watykańskiego II.¹⁶

¹⁰ porównaj KK 9

¹¹ A. L. Szafrński: *Kairologia* s. 14; N. Greinacher: *Teologia wspólnoty*. ŻK R. 7: 1988 nr 8 s. 31

¹² A. Zuberbier: *Przedmiot naszej troski: wspólnota*. W: *Człowiek we wspólnocie Kościoła*.

Red. L. Balter. Warszawa 1979 s. 155.

¹³ S. Wilkanowicz: *Kościół Chrystusowy na miarę czasów*. W: *Kościół polski na przełomie 2000 roku*.

Red. T. Wołek. Warszawa 1987 s. 267-268; por. J. Turowski: *Socjologia. Małe grupy społeczne*.

Lublin 1993 s. 83-98; N. Greinacher: *Analyse der kirchlichen Gemeinde*. W: *Gemeindepraxis*.

Analysen und Aufgaben. Red. N. Greinacher, N. Mette, W. Möhler. München, Mainz 1979 s. 9-10.

¹⁴ M. Duda: *Myśląc Parafia...Papieża Jana Pawła II wizja parafii. Studium teologiczno - pastoralne*. Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. Częstochowa 2006. s.172

¹⁵ Tamże s.172

¹⁶ porównaj CHL 19

Bóg w akcie wcielenia wchodzi w świat ludzkich relacji, a właściwie ukazuje to, że interakcje, jakie ludzie mają między sobą powinny być niejako odzwierciedleniem tych więzi, jakie zachodzą w relacji Ojciec – Syn i w relacji Jezus Chrystus jako Pan dla Kościoła. Bóg staje się tak bliski człowiekowi, że my stajemy się Jego rodziną, wspólnotą Jego kościoła. Implikacje trynitarnego zakorzenienia wspólnoty parafialnej doskonale ilustrują papieskie określenia parafii jako: „ikony Trójcy Przenajświętszej”, „domu Boga Trójjedynego” lub „orkiestry - grającej tę samą melodię życia chrześcijańskiego poszczególnych ludzi, zanurzoną w komunii Osób Boskich.”¹⁷

1.2. Rodzina Święta - jako egzystencjalny wzór wspólnoty

Poprzez wcielenie Słowa Bożego w naturę ludzką rozpoczyna się największe dzieło Boga - odkupienie ludzkości. W ekonomii zbawczej inkarnacja Syna Bożego¹⁸, która jest dziełem całej Trójcy, dokonała się w naturalnym dla każdego człowieka środowisku rozwoju - czyli w rodzinie.¹⁹ Wcielenie Syna Bożego, które wypełniło się w rodzinie Józefa i Maryi jest z jednej strony faktem historycznym, a z drugiej strony prawdą wiary. Bezpośrednimi uczestnikami tego zbawczego wydarzenia są: Jezus oraz depozytariusze Wcielenia - Maryja i Józef, stanowiący razem Świętą Rodzinę. Tworząc wspólnotę rodzinną, zjednoczoną relacjami miłości i jedności ukazują sobą obraz Trójcy Świętej, jako „mała trójca” lub „ziemska trójca”. Wspólnota osób *communio personalis*. Świętej Rodziny była tak doskonała, oparta na szacunku, miłości, poszanowaniu Bożych praw, że stała się dla wszystkich ludzi wzorem wspólnoty miłości *communio caritatis*.²⁰ Te trzy święte osoby: Jezus, Maryja i Józef tworzące razem Świętą Rodzinę z Nazaretu są dane od Boga dla Kościoła i ludzkości między innymi po to, aby nauczyć ludzi życia w relacjach *rodzinnych i szerzej w braterskich wspólnotach*. Przez fakt wcielenia Bóg dosłownie wchodzi w ludzką rodzinę, w tę konkretną Świętą Rodzinę, ale też w całą rodzinę ludzką.

¹⁷ M. Duda : *Myśląc Parafia... Papieża Jana Pawła II wizja parafii*. Częstochowa 2006. s.174-175

¹⁸ J 1,14 „ A Słowo stało się ciałem i zamieszkało wśród nas ”

¹⁹ Łk 2,15-16 ” Gdy aniołowie odeszli od nich do nieba, pasterze mówili nawzajem do siebie: «Pójdźmy do Betlejem i zobaczmy, co się tam zdarzyło i o czym nam Pan oznajmił». Udali się też z pośpiechem i znaleźli Maryję, Józefa i Niemowlę, leżące w żłobie. ”

²⁰ J. Berthier: *Kult i naśladowanie Świętej Rodziny*, Ciechocinek 2003, s. 27

Bóg zawiązuje tak głębokie relacje z ludźmi, że staje się jednym z nas. Co więcej On ukazuje nam, że my również należymy do jednej wielkiej rodziny Bożej, którą jest Jego kościół. W tym kontekście Święta Rodzina staje się wzorem i typem Kościoła jako wspólnoty, który najpełniej realizuje się właśnie we wspólnocie parafialnej. „Święta Rodzina z Nazaretu może słusznie być nazwana proto-Kościółem, ponieważ Józef „wziął do siebie Maryję, swoją małżonkę” (Mt 1,20), wyłącznie z posłuszeństwa Bożemu wezwaniu i dla całkowitego oddania się na służbę wcielonemu Słowa. Czyż to nie przede wszystkim Świętą Rodzinę możemy nazwać tym pięknym określeniem „Bożej rodziny” „domownikami Boga”(Ef 2, 19), które ogólnie wskazuje na Kościół Chrystusa?²¹ Takimi rodzinami, wspólnotami relacji osobowych według nauczania Jana Pawła II powinny być przede wszystkim parafie, wobec których stosuje on następujące określenia: „Parafia jest określoną rodziną duchową; parafia jest «poszerzoną rodziną», mającą te same troski jak każda rodzina; parafia jest prawdziwą matką wszystkich, jakakolwiek by była ich płeć, wiek, uwarunkowania społeczne, ekonomiczne, kulturalne, nie wykluczając nikogo; parafia jest domem wszystkich; parafia jest domem rodzinnym, braterskim i gościnnym”²² Parafia „ma być nie tyle «strukturą, terytorium, budynkiem», co «rodziną Bożą braci ożywionych duchem jedności»”.²³

W zamyśle Boga Święta Rodzina zapewne była najlepszym miejscem do tego, aby Jego Syn mógł wzrastać jako człowiek, jako małe bezbronne dziecko, aż do czasu rozpoznania i realizacji swojej zbawczej misji. Przez większą część swej ziemskiej egzystencji Jezus prowadził zwykłe normalne życie naznaczone: obowiązkami dnia codziennego, pracą cieśli, praktykami religijnymi poddanymi Prawu Bożemu, tworzeniem wspólnoty ze swoimi najbliższymi.²⁴ Objawienie przekazuje, że w tym okresie Jezus był „poddany” swoim rodzicom oraz, że „czynił postępy w mądrości, w latach i w łasce u Boga i u ludzi”.²⁵ Poddanie to jest ziemskim, egzystencjalnym obrazem synowskiego posłuszeństwa swemu Ojcu w niebie i stanowi zapowiedź posłuszeństwa Jezusa w godzinie męki: „Ojcze, jeśli chcesz, zabierz ode Mnie ten kielich! Jednak nie moja wola, lecz Twoja niech się stanie!”²⁶

²¹ J. M. Verlinde; Portal www.frona.pl wpis 18.12.2010 Święta Rodzina modelem Kościoła

²² M. Duda: *Myśląc Parafia*; dz. cyt. s.148-149

²³ porównaj CHL 26

²⁴ porównaj KKK 531-532

²⁵ Łk 2,51-52

²⁶ Łk 22,42

Jezus poucza, że Bóg jest naszym Ojcem, a my wszyscy jesteśmy w Nim braćmi i siostrami.²⁷ Swoją Matkę Maryję, pocztą niepokalanie, daje całemu Kościołowi i każdemu wiernemu osobiście za Matkę w wymiarze duchowym.²⁸ Akomodując ten aspekt życia Świętej Rodziny do życia parafii należy stwierdzić, że naturalną przestrzenią eklezjalną w której dokonywać się powinna duchowa przemiana *metonoia* i wzrost wiary współczesnego człowieka jest najpierw rodzina, a zaraz potem parafia jako rodzina rodzin oraz wspólnota wspólnot. To właśnie w rodzinie, niejako w ukryciu, ma rozpocząć się proces wychowywania człowieka do rozpoznawania swego życiowego powołania i misji, który potem jest kontynuowany i realizowany „ad extra” także w przestrzeni duszpasterstwa parafialnego. „Parafia jest autentyczną rodziną rodzin; parafia jest pierwszą po rodzinie szkołą formacji moralnej; parafia jest miejscem spotkań i duchowego wzrastania...”²⁹

W czasach współczesnych Jezusowi rodzina izraelska była zorganizowana na sposób patriarchalny i w jej skład wchodził ludźmi złączeni ze sobą więzami krwi tj. ojciec, jego małżonka i jednocześnie matka jego dzieci, niezamężni synowie, synowie żonaci wraz z ich żonami, córki oraz inni ludźmi złączeni ze sobą więzami wspólnego zamieszkiwania, słudzy, przybysze, wygnańcy, sieroty, wdowy. Wszyscy oni zamieszkiwali w jednym domu „oikos” pod opieką głowy rodziny, jakim był ojciec.³⁰ Takie spojrzenie na zadania i funkcję rodziny współczesnej Jezusowi, pozwala na określenie zadań pastoralnych dla dzisiejszej parafii, która powinna łączyć w sobie ideę komunii rodziny z duszpasterstwem zwyczajnym. Wskazywał na to Jan Paweł II w swoim nauczaniu na temat parafii: „Parafia poszukuje rodzin, a rodziny poszukują z kolei parafii, gdyż „każda rodzina ma swoje miejsce, swój punkt religijny, duchowy w parafii, która jest rodziną rodzin. I tak, między parafią i rodziną istnieją wielorakie związki i głęboka paralela”.³¹

²⁷ Mt 12,47-50, „Ktoś rzekł do Niego: «Oto Twoja Matka i Twoi bracia stoją na dworze i chcą mówić z Tobą». Lecz On odpowiedział temu, który Mu to oznajmił: «Któż jest moją matką i którzy są moimi braćmi?» I wyciągnąwszy rękę ku swoim uczniom, rzekł: «Oto moja matka i moi bracia. Bo kto pełni wolę Ojca mego, który jest w niebie, ten Mi jest bratem, siostrą i matką»”.

²⁸ J19,25-27 „A obok krzyża Jezusowego stały: Matka Jego i siostra Matki Jego, Maria, żona Kleofasa i Maria Magdalena. Kiedy więc Jezus ujrzał Matkę i stojącego obok Niej ucznia, którego miłował, rzekł do Matki: «Niewiasto, oto syn Twój». Następnie rzekł do ucznia: «Oto Matka twoja». I od tej godziny uczeń wziął Ją do siebie.”

²⁹ M. Duda: *Myśląc Parafią*; dz. cyt. s.149-157

³⁰ M. Peter: *Dzieje Izraela*, Poznań 1996, s. 42.

³¹ M. Duda: *Myśląc Parafią*; dz. cyt. s.210

Dzisiejsi duszpasterze (proboszcz i wikarzy) powinni w swojej posłudze pasterskiej na wzór ojca- patriarchy rodziny - wychodzić nie tylko do wierzących i praktykujących parafian, ale szczególną troską winni otaczać osoby niewierzące, zagubione oraz niepraktykujące zamieszkujące na terenie ich parafii. Mówiąc o parafii trzeba pamiętać, że jej rolą nie jest tylko opieka duszpasterska i posługa sakramentalna wśród praktykujących katolików. Parafia jest znakiem nadziei dla niewierzących i niepraktykujących”.³² Bardzo dobitnie mówi o tym Papież Franciszek: „Obecnie nie potrzeba nam «zwyczajnego administrowania». Bądźmy we wszystkich regionach świata w «permanentnym stanie misji». ...Duszpasterstwo w kluczu misyjnym wymaga rezygnacji z wygodnego kryterium pasterskiego, że «zawsze się tak robiło» ...”.³³

1.3. Jezus Chrystus i Apostołowie - jako pastoralny model wspólnoty

Zbawczy plan Ojca dla ludzkości został objawiony światu w pełni czasów przez Jego Syna – Jezusa Chrystusa.³⁴ Aby wypełnić wolę Ojca Jezus zapoczątkowuje Królestwo niebieskie na ziemi poprzez swoją Osobę i działalność misyjną w mocy Ducha Świętego.³⁵ Widzialnym załącznikiem i początkiem tego Królestwa jest pierwsza wspólnota Jego uczniów, których On sam powołał jako „małą trzódkę”³⁶ i dla których stał się jedynym mistrzem, nauczycielem i pasterzem.³⁷ Jezus w przeciwieństwie do tradycji ówczesnie funkcjonujących szkół rabinackich, jako mistrz i nauczyciel, sam powołuje i gromadzi uczniów wokół siebie. Jezusa różniło to od innych mistrzów, iż był wędrownym nauczycielem, nie mającym stałego zamieszkania. Przemierzał okolice Galilei i Samarii, aż do Jerozolimy, gdzie zrealizował swoją misję i przekazał ją swoim uczniom. Uczniowie Jezusa różnili się od innych współczesnych uczniów między innymi tym, iż w owym czasie uczniowie mieli prawo wybierać mistrza, który by im bardziej odpowiadał i byłby bardziej przekonujący.

³² M. Duda: *Myśląc Parafia*; dz. cyt. str.154 pkt.37

³³ porównaj EG 25 i 33

³⁴ porównaj KK 9 i Ga 4,4-5 „Gdy jednak nadeszła pełnia czasu, zesłał Bóg Syna swego, zrodzonego z niewiasty, zrodzonego pod Prawem, aby wykupił tych, którzy podlegali Prawu, abyśmy mogli otrzymać przybrane synostwo

³⁵ porównaj KK 3 i 5

³⁶ Łk 12,32 „Nie bój się, mała trzódko, gdyż spodobało się Ojcu waszemu dać wam królestwo”; Mk 3,13-19 „Potem wyszedł na górę i przywołał do siebie tych, których sam chciał, a oni przyszli do Niego. I ustanowił Dwunastu, aby Mu towarzyszyli, by mógł wysłać ich na głoszenie nauki, i by mieli władzę wypędzać złe duchy..”.

³⁷ J 10,1-21 „...Ja jestem dobrym pasterzem. Dobry pasterz daje życie swoje za owce..”

W przypadku Jezusa tak nie było, bo to On sam osobiście wybierał każdego, kto miał za Nim iść: „Nie wyście Mnie wybrali, ale Ja was wybrałem i przeznaczyłem was na to, abyście szli i owoc przynosili, i by owoc wasz trwał - aby wszystko dał wam Ojciec, o cokolwiek Go poprosicie w imię moje”(J 15,16). Uczeń zwykle był przyjmowany na określony czas, natomiast uczniowie Jezusa szli za Nim przez całe swoje życie i nie wolno im było odejść, choć Jezus nikogo nie przymuszał, aby z Nim był.

„Odtąd wielu uczniów Jego się wycofało i już z Nim nie chodziło. Rzekł więc Jezus do Dwunastu: «Czyż i wy chcecie odejść?» Odpowiedział Mu Szymon Piotr: «Panie, do kogóż pójdziemy? Ty masz słowa życia wiecznego.»(J6,66-68). Mistrz w Izraelu przyjmował ucznia, który stawał się zależnym od niego prawie tak jak niewolnik, który służy swemu panu. Jezus zaś ze swej strony nie nazywał ich sługami, ale przyjaciółmi: „Już was nie nazywam sługami, bo sługa nie wie, co czyni pan jego, ale nazwałem was przyjaciółmi, albowiem oznajmiłem wam wszystko, co usłyszałem od Ojca mego.”(J15,15). Uczniowie sławnego mistrza mogli się cieszyć uznaniem oraz autorytetem wobec ludzi. Jezus przeciwnie „oferował” swoim uczniom jedynie problemy, prześladowania i potwarze: „Błogosławieni jesteście, gdy [ludzie] wam urągają i prześladowają was, i gdy z mego powodu mówią kłamliwie wszystko złe na was. Cieszcie się i radujcie, albowiem wasza nagroda wielka jest w niebie. Tak bowiem prześladowali proroków, którzy byli przed wami.”(Mt5,11). Na przykładzie swojego życia i misji, Jezus uczy ich modlitwy oraz nowego sposobu myślenia i postępowania w relacji do Boga, jako Ojca wszystkich ludzi, a nie tylko Narodu Wybranego.³⁸ Jezus nadaje tej wspólnotie swoich uczniów konkretną strukturę, poprzez wybór dwunastu z nich na Apostołów z Piotrem jako ich głową.³⁹ Tych Dwunastu uczestniczy bardzo konkretnie w misji Jezusa, mając także udział w Jego władzy i dzieląc z Nim Jego życie i los. Niektórzy z Apostołów, podobnie jak ich Mistrz, oddali swoje życie świadcząc o prawdziwej miłości do Niego.

³⁸ Mt 5,16: „*Tak niech świeci wasze światło przed ludźmi, aby widzieli wasze dobre uczynki i chwalili Ojca waszego, który jest w niebie*”; Łk 5,32: „*Nie przyszedłem wezwać do nawrócenia sprawiedliwych, lecz grzeszników*”; Łk 24,47-48 „*w imię Jego głoszone będzie nawrócenie i odpuszczenie grzechów wszystkim narodom, poczynwszy od Jerozolimy. Wy jesteście świadkami tego*”; Dz11,18: „*Gdy to usłyszeli, zamilkli. Wielbili Boga i mówili: «A więc i poganom udzielił Bóg [łaski] nawrócenia, aby żyli*”; Dz 20,21: „*nawołując zarówno Żydów, jak i Greków do nawrócenia się do Boga i do wiary w Pana naszego Jezusa.*”.

³⁹ Mk 3,13-19 oraz Mt16,18-19 „*Otóż i Ja tobie powiadam: Ty jesteś Piotr [czyli Skalą], i na tej Skale zbuduję Kościół mój, a bramy piekielne go nie przemogą. I tobie dam klucze królestwa niebieskiego; cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związane w niebie, a co rozwiążesz na ziemi, będzie rozwiązane w niebie*».

Jezus, jako jedyny pasterz, realizował wobec grona Apostołów swoją potrójną misję w dwojaki sposób. Po pierwsze przez formowanie ich i nauczanie na osobności, z dala od ludzi⁴⁰, a po wtóre przez ukazywanie im znaków i dzieł mocy Ducha Świętego wobec tłumów spragnionych Boga.⁴¹

Niekiedy ze wspólnoty Dwunastu, Jezus szczególnie uprzywilejowywał w tej formacji swoją „małą grupę” - czyli Piotra, Jakuba i Jana. Towarzyszyli Mu oni w ważnych dla Niego momentach ziemskiej wędrówki oraz mieli uczestnictwo w Jego intymnej relacji z Ojcem.⁴² W ten sposób Jezus jako dobry Pasterz przygotowywał tych trzech Apostołów do roli przywódców w ówczesnej gminie jerozolimskiej.⁴³ Apostołowie przez okres około trzech lat mieli bezpośredni przystęp do Jezusa i mogli tworzyć z Nim osobiste relacje „uczeń-mistrz”. W świecie żydowskim nauczyciel zwany po grecku - *didaskalos*, a po hebrajsku - *rabbi*⁴⁴, a w jeszcze innych miejscach nazywany po grecku jako *epistates*⁴⁵ cieszył się wielkim szacunkiem. Jezus pozwalał, aby Go nazywano Nauczycielem. Wiele razy proszono Go o radę w przypadkach pewnych wątpliwości prawnych lub gdy dochodziło do formalnych kontrowersji⁴⁶. Jezus nakłaniał swoich uczniów, aby Go naśladowali w tym względzie, lecz nie pozwalał im posługiwać się tym terminem, który zastrzegł tylko dla siebie⁴⁷ i który stał się z czasem Jego własnym imieniem.

⁴⁰ Mk 4,33-34 „W wielu takich przypowieściach głosił im naukę, o ile mogli [ją] rozumieć. A bez przypowieści nie przemawiał do nich. Osobno zaś objaśniał wszystko swoim uczniom.”

⁴¹ Łk 9,12-17, „...Było bowiem około pięciu tysięcy mężczyzn. Wtedy rzekł do swych uczniów: «Każcie im rozsiać się gromadami mniej więcej po pięćdziesięciu!» Uczynili tak i rozmieścili wszystkich. A On wziął te pięć chlebów i dwie ryby, spojrzał w niebo i odmówiwszy nad nimi błogosławieństwo, połamał i dawał uczniom, by podawali ludowi.

⁴² Mt 17,1-2 „Po sześciu dniach Jezus wziął z sobą Piotra, Jakuba i brata jego Jana i zaprowadził ich na górę wysoką, osobno. Tam przemienił się wobec nich: twarz Jego zajaśniała jak słońce, odzienie zaś stało się białe jak światło”; Łk 8,51-53 „Gdy przyszedł do domu, nie pozwolił nikomu wejść z sobą, oprócz Piotra, Jakuba i Jana oraz ojca i matki dziecka. A wszyscy płakali i żalowali jej. Lecz On rzekł: «Nie płaczcie, bo nie umarła, tylko śpi»... Mk 14,32-34 „A kiedy przyszli do ogrodu zwanego Getsemani, rzekł Jezus do swoich uczniów: «Usiądźcie tutaj, Ja tymczasem będę się modlił». Wziął ze sobą Piotra, Jakuba i Jana i począł drzeć, i odczuwać trwogę. I rzekł do nich: «Smutna jest moja dusza aż do śmierci; zostańcie tu i czuwajcie!»

⁴³ porównaj Dz 15,1-35 Sobór Jerozolimski

⁴⁴ J1,38 Jezus zaś odwróciwszy się i ujrawszy, że oni idą za Nim, rzekł do nich: «Czego szukacie?» Oni powiedzieli do Niego: «Rabbi! - to znaczy: Nauczycielu - gdzie mieszkasz?»; J20,16 „Jezus rzekł do niej: «Mario!» A ona obróciwszy się powiedziała do Niego po hebrajsku: «Rabbuni», Nauczycielu!»

⁴⁵ Łk 8,24.45, „Przystąpili więc do Niego i obudzili Go, wołając: «Mistrzu, Mistrzu, giniemy!»;... „Lecz Jezus zapytał: «Kto się Mnie dotknął?» Gdy wszyscy się wypierali, Piotr powiedział «Mistrzu, to tłumy zewsząd Cię otaczają i ściskają»”.

⁴⁶ porównaj Mt 22,24-prawo lewiratu ; Łk 12,13n-podział spadku.

⁴⁷ Mt 23,8 „Otoż wy nie pozwalajcie nazywać się Rabbi, albowiem jeden jest wasz Nauczyciel, a wy wszyscy braćmi jesteście”; Mk 14,14 „i tam, gdzie wejdzie, powiecie gospodarzowi: Nauczyciel pyta: gdzie jest dla Mnie izba, w której mógłbym spożyć Paschę z moimi uczniami?”.

W epoce patriarchalnej relacja między uczniem, a mistrzem różniła się bardzo od tego, do czego przywykliśmy dzisiaj. Mistrzowie w starożytnym Izraelu byli ludźmi świeckimi uczącymi życia innych, życia zgodnego z wolą Bożą. Znali Prawo i często byli ludźmi uczonymi, przekazującymi styl życia zgodnego z planem Bożym, którego sami uprzednio doświadczyli. Mistrzowie ci bardziej niż teorii i doktryn, nauczali umiejętności życia, czyli jak znaleźć jego sens i sposób wypełniania własnego powołania. W tym znaczeniu taki mistrz stawał się ważniejszy od ojca biologicznego, gdyż ojciec jedynie obdarzał życiem, podczas gdy mistrz uczył jak je godnie przeżyć.

Przykład mistrza był ważniejszy, niż jego słowa. Mistrz nie opierał się głównie na wiedzy i na teoriach. To, czego nauczał, było samym życiem nauczającego. Z tego głównie względu uczniowie musieli żyć i mieszkać razem z mistrzem, gdyż patrząc na niego, uczyli się życia.⁴⁸ W takim kontekście dość zasadniczo zmienia się rola ucznia, który znalazłszy mistrza (nauczyciela), przestaje z nim, zdaje się na jego wolę, zawierza mu, słucha go i idzie za nim we wszystkim go naśladować. Jezus zatem rozsyła uczniów swoich nie tylko po to, aby nauczali intelektualnie, ale przede wszystkim, aby pozyskiwali Mu uczniów przez świadectwo swojego życia. Powołaniem ucznia Jezusa Chrystusa jest bycie drugim „Chrystusem” dla tych, do których zostanie posłany. Ewangelista Mateusz podaje nakaz kerygmaticzny Jezusa: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem...” (Mt 28,19-20). Słowo „nauczajcie” w tym cytacie jest tłumaczeniem greckiego czasownika „*matheteusate*”, które jest imperatywem odnoszącym się do „czynienia (formowania) uczniów”. Natomiast drugie słowo „uczcie” odpowiada w tym tłumaczeniu słowu „*didaskontes*”, czyli (nauczając). Święty Hieronim te dwa słowa – „*matheuo*” (czynię uczniem) i „*didasko*” (uczę kogoś) przetłumaczył jednym łacińskim „*doceo*” czyli (nauczam). Za tym tłumaczeniem poszła Biblia Tysiąclecia, choć dość niekonsekwentnie, gdyż w innym miejscu w Dziejach Apostolskich słowo „*matheteusantes*”, czyli (uczyniwszy uczniami) jest tam przetłumaczone tym czasownikiem w ten sposób : „W tym mieście głosili Ewangelię i pozyskiwali wielu uczniów”⁴⁹.

⁴⁸ porównaj J1,38-39 „Jezus zaś odwróciwszy się i ujrawszy, że oni idą za Nim, rzekł do nich: «Czego szukacie?» Oni powiedzieli do Niego :«Rabbi!-to znaczy: Nauczycielu-gdzie mieszkasz?» Odpowiedział im: «Chodźcie, a zobaczycie». Poszli więc i zobaczyli, gdzie mieszka, i tego dnia pozostali u Niego. Było to około godziny dziesiątej”.

⁴⁹ porównaj Dz 14,21

Wynika z tego, że nakaz kerygmaticzny należałoby raczej tłumaczyć jako: „Idźcie więc i czyńcie (pozyskujcie, formujcie) uczniów ze wszystkich narodów”. Podobnie ten tekst tłumaczy Septuaginta: „Wyruszywszy więc czyńcie uczniami wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Świętego Ducha, nauczając ich strzec wszystkich (rzeczy) jakie przykazałem wam...” (Mt 28,19-20.).⁵⁰ Ten egzegezyjny „szczegół” dotyczący istoty posłania uczniów przez Jezusa w ówczesnym kontekście kulturowym, ma swoje kapitalne znaczenie we właściwym odczytaniu i zrozumieniu zadań pastoralnych stojących przed dzisiejszą parafią.

Otóż na wzór wspólnoty Jezusa i Apostołów współczesne parafie mają być dla świata dynamicznymi wspólnotami: duszpasterzy i świeckich - uczniów Jezusa. Jak pokazuje to Jan Paweł II: „Parafia jest wspólnotą uczniów Chrystusa... Nie mówię, ci tak zwani zaangażowani, ale wszyscy i każdy z was, bez wyjątku. Ponieważ wszyscy jesteście uczniami Chrystusa”⁵¹. Z tych kategorii: parafianin-uczeń Jezusa oraz parafialna wspólnota uczniów Jezusa, wyłania się pierwszorzędne zadanie i wymiar parafii: chrystocentryzm. To Chrystus - podobnie jak dla wspólnoty Apostołów - jest dla każdej parafii: założycielem, fundamentem, kamieniem węgielnym, jedyną zasadą życia, krzewem winnym oraz normą do właściwego zrozumienia jej organizacji, struktury i natury misyjnej. „Żadna wspólnota chrześcijańska nie powstaje „od dołu”, czyli z „ciała i krwi”, lecz „od góry”, to znaczy z łaski Bożej i z sakramentów, w szczególności chrztu i Eucharystii. Tylko z Chrystusa - jako Krzewu Winnego, wypływa żywotność parafii. Latorośle bez organicznej więzi z Nim, nie mają życia”⁵². Parafia jest wspólnotą ludzi z Bogiem, ale zawsze przez Chrystusa, z Chrystusem i w Chrystusie. Wspólnota chrześcijan *communitas christifidelium*, to niejako pierwsze imię parafii. Świadomość przynależności do Chrystusa powinna być dla każdej wspólnoty parafialnej imperatywem do odważnego świadectwa życia chrześcijańskiego wobec świata na wzór wspólnoty Jezusa i Apostołów. „Obecność Chrystusa w parafii nie może być niejako przez nią zawłaszczona. Chrystus bowiem jest w niej obecny, nie dla jakiegoś wąskiego grona wybrańców, lecz dla świata i jego zbawienia, zwłaszcza dla świata, w którym parafia jest zanurzona, jej najbliższego otoczenia.”⁵³

⁵⁰ R. Popowski, M. Wojciechowski: *Grecko-polski Nowy Testament* – wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi; „Vocatio” Warszawa 1995 s. 145

⁵¹ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.185

⁵² Tamże, s.186

⁵³ Tamże, s.190

Zadanie odtworzenia we współczesnej rzeczywistości ideału rodzącego się Kościoła, jako odwzorowania obrazu wspólnoty Jezusa i Jego uczniów, na terenie dzisiejszej parafii nie jest zadaniem pastoralnym niemożliwym do osiągnięcia. Wymaga ono jednak odważnego nawrócenia pastoralnego zarówno ze strony duszpasterzy jak i świeckich. „Parafia nie jest strukturą ułomną; właśnie dlatego, że ma wielką elastyczność, może przyjąć bardzo odrębne formy, wymagające otwarcia i misyjnej kreatywności ze strony duszpasterza i wspólnoty... Musimy jednak przyznać, że wezwanie do rewizji i odnowy naszych parafii nie przyniosło jeszcze wystarczających owoców, aby były bliżej ludzi i stanowiły środowiska żywej komunii...”⁵⁴

1.4. Pierwsze gminy chrześcijańskie - eklezjologiczne elementy wspólnoty

„Chrystus Pan nie ustanowił, ani parafii, ani diecezji w dzisiejszym znaczeniu kanonicznym, ale ustanowił niewątpliwie wspólnotę. Zawiązał więź braterskiej miłości nadprzyrodzonej, w której dokonuje się *mysterium* odkupienia.”⁵⁵ Obrazem takiej wspólnoty, jako kościoła „wywołanych” z Narodu Wybranego, jest pierwsza gmina chrześcijańska opisana w Dziejach Apostolskich. „Trwali oni w nauce Apostołów i we wspólnocie, w łamaniu chleba i w modlitwach. Bojaźń ogarniała każdego, gdyż Apostołowie czynili wiele znaków i cudów. Ci wszyscy, co uwierzyli, przebywali razem i wszystko mieli wspólne. Sprzedawali majątki i dobra i rozdzielali je każdemu według potrzeby. Codziennie trwali jednomyślnie w świątyni, a łamiąc chleb po domach, przyjmowali posiłek z radością i prostotą serca. Wielbili Boga, a cały lud odnosił się do nich życzliwie. Pan zaś przymnażał im codziennie tych którzy dostępowali zbawienia.”⁵⁶ Zatem eklezjotwórczymi elementami konstytuującymi tę wspólnotę były:

1. nauka Apostołów	- (didache, martyria - słowo Pana)
2. wspólnota osób	- (koinonia - wspólnota Pana)
3. modlitwa	- (indywidualna i wspólnotowa)
4. łamanie chleba po domach	- (Eucharystia, leiturgia - kult Pana)
5. znaki i cuda	- (posługa charyzmatami)
6. wspólnota dóbr	- (diakonia - miłość Pana)

⁵⁴ porównaj EG 28.

⁵⁵ B. Kominek: *Parafia jako forma urzeczywistniania Kościoła*, W: *Dei Virtus*, s.24

⁵⁶ Dz 2,42-47

Na przykładzie życia tej gminy z Dziejów Apostolskich, która była swoistym prawzorem i prototypem przyszłych wspólnot parafialnych⁵⁷, można określić warunki jakie muszą być spełnione, aby dana wspólnota mogła nosić miano kościoła Chrystusa. Tymi konstryktantami eklezjalności wspólnot są: martyria-słowo Pana, liturgia-kult Pana, diakonia-miłość Pana, utrzymywanie jedności z Biskupem miejsca, ofiarna służba kościołowi lokalnemu i powszechnemu, postawa pokory wobec swojej misji ewangelizacyjnej, permanentna metanoia życia swoich członków ku Chrystusowi, odważne świadectwo i roztropna inkulturacja z otaczającym środowiskiem.⁵⁸

„Tylko pod tymi warunkami, które bez wątpienia wiele wymagają, ale też bardzo podnoszą na duchu, owe zaczątkowe wspólnoty kościelne *communitates a basi* za-
dośćczynią swemu naczelnemu przeznaczeniu: mianowicie, jako słuchacze Ewangelii
sobie głoszonej i jako odbierające w szczególny sposób ewangelizację, same staną się
one bezzwłocznie głosicielami Ewangelii.”⁵⁹ Współczesna parafia ma być świadkiem
obecności Chrystusa w świecie, realizując ideał wspólnoty jakiej przykład dał Chrystus
wraz ze swoimi uczniami i jaki ukazały pierwsze gminy chrześcijańskie. W nauczaniu
o parafii papież Jan Paweł II konkretyzuje ten ideał wspólnoty, ukazując zasadniczą
jego misję w parafii w wypełnianiu roli obrazu, znaku i narzędzia Chrystusa w wymia-
rze „ad intra” i „ad extra”. Stawanie się obrazem, znakiem i narzędziem Jezusa „hic et
nunc”, to według Papieża określenie etapów, przez które musi przejść parafia, aby wy-
pełnić swoją misję i powołanie pastoralne.⁶⁰

⁵⁷ porównaj DeV 25

⁵⁸ porównaj EN 58: „*Te właśnie wspólnoty będą seminarium ewangelizacji i będą służyć większym wspólnotom, szczególnie Kościołom partykularnym; ponadto, jak powiedzieliśmy na zakończenie wspomnianego Synodu, będą one nadzieją dla Kościoła powszechnego, o tyle, o ile: karmić się będą Słowem Bożym i nie pozwolą się usidlić wpływowi skrajnych frakcji politycznych, ani modnym ideologiom, które zawsze chętnie wyzyskiwałyby, zwłaszcza ich ludzki potencjał; opierają się ciąglej pokusie systematycznej kontestacji i duchowi supekrytycyzmu pod pokrywką szczerości, prawdy, woli, przychodzenia z pomocą; mocno wkorzeniają się w Kościół miejscowy, a zarazem trzymają się Kościoła powszechnego, dzięki czemu bronią się przed zasklepianiem się w sobie-co łatwo może się zdarzyć-oraz sądzieniem, że tworzą jedyny autentyczny Kościół Chrystusa, i przed gardzeniem wszystkimi innymi wspólnotami kościelnymi; zachowują szczerą łączność z Pasterzami, których Pan dał swemu Kościołowi, oraz z Urzędem Nauczycielskim, jaki powierzył im Duch Chrystusa; nie uważają nigdy, że one tylko są adresatami Ewangelii albo, że im tylko przynależy zadanie jej głoszenia, a tym mniej, że tylko im Ewangelia została powierzona; przeciwnie, przeświadczone, że Kościół jest o wiele pojemniejszy i o wiele bardziej zróżnicowany, uznają, że Kościół wciela się i wyraża także w różnych innych postaciach, a nie tylko w ich własnych; codziennie wzrastają w poczuciu obowiązków, w gorliwości religijnej, w troskliwości i aktywności misyjnej wobec innych; wykazują poczucie wspólnoty ze wszystkimi ludźmi, a nie sprzyjają nigdy specjalnym partiom.*”

⁵⁹ Tamże, EN 58 s.29-30

⁶⁰ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.187

Używając analogii można stwierdzić, że pierwsze gminy chrześcijańskie, na podobieństwo brzemiennej Niewiasty z Apokalipsy ⁶¹, niejako nosiły w sobie w stadium prenatalnym, wszystkie te swoje przyszłe gminy-córki, które w historii wyłoniły się jako Kościoły partykularne oraz pośrednio jako parafie, będące ich częścią składową.⁶² Natomiast posługując się terminologią filozoficzną można zauważyć, iż parafia jako wspólnota uczniów Jezusa istniała najpierw *in potentia* w formie gmin chrześcijańskich, zanim stała się nią *in factu* jako instytucja o charakterze nadprzyrodzonym.⁶³

Kościół, jest nierozzerwalnie związany ze swoim Założycielem, jest to więź historyczno-zbawcza, dotycząca Chrystusa i wszystkich wierzących.⁶⁴ Po śmierci i zmartwychwstaniu Zbawiciela Kościół, egzystujący w formie pierwszych gmin chrześcijańskich, jawi się jako szczególne miejsce Jego przebywania, według słów: „Bo gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich».”(Mt 18,20). Relacja ta jest obustronna-Kościół z kolei jest najbardziej uchwytny tam, gdzie Chrystus staje się obecny wśród wierzących.⁶⁵ Rzeczywistością, w której ta relacja jest najbardziej intensywna jest sprawowana Eucharystia. Z teologicznego punktu widzenia to wspólnota chrześcijan zgromadzonych na Eucharystii, wokół Słowa Pana, Jego Ciała i Krwi, konstituuje Kościół i stanowi jego żywotną zasadę. „Eucharystia jest źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego”⁶⁶. „Inne zaś sakramenty, tak jak wszystkie kościelne posługi i dzieła apostołstwa, wiążą się ze świętą Eucharystią i do niej zmierzają”.⁶⁷ Fundamentem każdej parafii jest przede wszystkim Słowo Boże, wiara w Chrystusa, sakramenty(zwłaszcza Eucharystia) oraz obecność Boga w codziennej rzeczywistości.⁶⁸

Dobitnie świadczy o tym literatura patrystyczna opisująca codzienność życia pierwszych chrześcijan: „Aż do czasów Konstantyna nie ma w Rzymie ani jednego lokalu zdolnego pomieścić wszystkich wiernych tego miasta. Chrześcijanie spotykają się według powinowactwa, w grupach etnicznych lub językowych, trochę tak, jak różne rzyty w dzisiejszym Bejrucie czy Damaszku....”

⁶¹ Ap.12,1-2: „Potem wielki znak się ukazał na niebie: Niewiasta obleczona w słońce i księżyc pod jej stopami, a na jej głowie wieniec z gwiazd dwunastu. A jest brzemienista. I woła cierpiąc bóle i męki rodzenia.”

⁶² M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.484

⁶³ Tamże,s.484

⁶⁴ A. L .Szafranski: *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*. Lublin 1990, s. 129.

⁶⁵ J. Krucina: *Wspólnotowa struktura Kościoła*. „Znak” R. 20: 1968 nr 171 (9) s. 1111.

⁶⁶ porównaj KK 11

⁶⁷ porównaj DP 5; Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*. W: Sobór Watykański II.

⁶⁸ J. Krucina: *Odpowiedź Kościoła na apel cywilizacji technicznej*. W: *Jakość życia. Człowiek wobec cywilizacji technicznej*. Red. J. Krucina. Wrocław 1977 s. 240.

„W rozmaitych dzielnicach miasta chrześcijanie zbierają się wokół nauczyciela czy prezbitera, aby wysłuchać nauki lub uczestniczyć w nabożeństwie. Chrześcijanie, obcujący z poganami i bez przerwy zagrożeni zarażeniem pogaństwem lub enuncjacją, czują potrzebę spotkania się, dzielenia się chlebem słowa i chlebem eucharystycznym we wspólnej żarliwości. Gromadzą się w jednym i tym samym miejscu; tworzą wspólnotę zwaną <parochia>, co my tłumaczymy przez "parafia", a co dokładnie oznacza "tych, którzy przebywają jako obcy" na tym świecie świadomi swej krótkotrwałej egzystencji.”⁶⁹ Ponieważ pierwsza gmina chrześcijańska opisana w Dziejach Apostolskich powstała na skutek potężnego i ożywczego działania Ducha Świętego⁷⁰, dlatego jej pneumatologiczny wymiar jest szczególnie istotny i profetyczny dla współczesnego modelu parafii. Jan Paweł II dla ukazania pneumatologicznej genezy parafii i jej korelacji z początkiem działalności misyjnej Jezusa stwierdza: „ Kościół począł się z Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy i stale się poczyną z Ducha Świętego, wszędzie na całym świecie, również w waszych parafiach”⁷¹ W konsekwencji Papież w swoim nauczaniu o parafii używa określeń, które można by zastosować do opisu pierwszych gmin chrześcijańskich: „Parafia to jedna rodzina, krocząca w świetle Ducha Świętego”, a „Kościół parafialny jest miejscem, gdzie Go się rozpoznaje, gdzie Go się wspólnie wzywa i czci, aby otrzymywać siłę nadprzyrodzoną i odwagę w przeciwnościach i próbach, których nie brakuje.”⁷²

Korzystanie w refleksji pastoralnej nad parafią z opisu życia pierwszych gmin chrześcijańskich ma swoje głębokie uzasadnienie teologiczne. Otóż podobnie jak ówczesne gminy, które musiały i potrafiły akomodować się do warunków życia w pogańskim rzymsko-greckim świecie, tak i dzisiejsze parafie są posłane na współczesne „areopagi neopogaństwa”, aby przemieniać je mocą Ducha Świętego. „Na wzór Wieczernika i pierwszych kościołów domowych, powstają w ciągu wieków kolejne kościoły wiejskie, powstają wielkie katedry średniowieczne i powstają dzisiaj dla nas kościoły, które w nowoczesnym stylu wyrażają wrażliwość religijną aktualnego pokolenia.”⁷³

⁶⁹ A. G. Hamman: *Życie codzienne pierwszych chrześcijan* (95-197). Warszawa 1990; s.167-168, s.243

⁷⁰ Dz 2,1-4: „Kiedy nadszedł wreszcie dzień Pięćdziesiątnicy, znajdowali się wszyscy razem na tym samym miejscu. Nagle dał się słyszeć z nieba szum, jakby uderzenie gwałtownego wiatru, i nappełnił cały dom, w którym przebywali. Ukazały się im też języki jakby z ognia, które się rozdzieliły, i na każdym z nich spoczął jeden. I wszyscy zostali nappełnieni Duchem Świętym.....”

⁷¹ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.196-197

⁷² Tamże s. 197

⁷³ Tamże, s. 483

2. Zarys genezy i przeobrażeń parafii w życiu Kościoła

Kształtowanie się w Kościele systemu parafialnego to długofalowy proces trwający zasadniczo od IV do VIII wieku n.e., przy opisie którego należy mieć na uwadze nie tylko wymiar historyczny czy chronologiczny, ale przede wszystkim wymiar teologiczny - jako podstawowy dla rozwoju parafii. Analizując ten wymiar życia parafii należy wykazać, z jakiego ustanowienia pochodzi parafia i jakie elementy można wyróżnić jako podstawowe przyczyny jej powstania. Domagać się to będzie spojrzenia na parafię pod względem historycznym, rozpoczynając od początków chrześcijaństwa i ukazania zarysu dyskusji teologicznych podejmujących ten temat oraz stanowiska zajmowanego przez dokumenty prawa kanonicznego.

2.1. Wymiar historyczny

Etymologicznie termin „parafia” jest spolszczeniem greckiego słowa *paroikia*, które z kolei pochodzi od czasownika *paroikein* oznaczającego „mieszkać obok, być blisko”⁷⁴. Natomiast rzeczownik *paroikos* oznaczał w języku greckim sąsiada nie posiadającego praw obywatelskich, czyli obcego, koczownika, cudzoziemca, który przebywał w danym kraju jako imigrant, mając swoją ojczyznę poza terenem obecnego miejsca pobytu.⁷⁵

W Septuagincie odnajdujemy użyty ponad siedemdziesiąt razy czasownik *paroikein*, tłumaczący hebrajskie słowo *gur* jako „być za granicą, na obczyźnie.” Podobnie hebrajskie słowo *ger* Septuaginta tłumaczy przez greckie *paroikos*.⁷⁶ Nowy Testament przejmując za Septuagintą znaczenie terminu: *paroikia* i *paroikos*.

Pobyt Izraela w Egipcie określany jest właśnie terminem *paroikia*: „Powiedział Bóg tak: Potomkowie twoi będą wygnańcami na obczyźnie /paroikon/ i przez czterysta lat ujarzmią ich jako niewolników, i będą ich krzywdzić (Dz7,6). Natomiast św. Piotr pisze tak: „Jeżeli bowiem Ojcem nazywacie Tego, który bez względu na osoby sądzi według uczynków każdego, to w bojaźni spędzajcie czas swojego pobytu na obczyźnie /paroikias/” (1P1,17).

⁷⁴ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 478

⁷⁵ Tamże, s. 478

⁷⁶ Tamże, s. 478-479

Podobnie o takim znaczeniu tych określeń świadczy literatura patrystyczna. Święty Klemens w swoim Drugim Liście namawia jego adresata do opuszczenia *paroikia*, czyli obecnego ziemskiego wygnania.⁷⁷ Paralelnie List do Diogeneta, w ślad za (1P1,17) mówi, że „chrześcijanie mieszkają w krajach pogan „jak obcy” *paroikoi* i są jedynie przechodniami pośród rzeczy przemijających.”⁷⁸

Patrolodzy i egzegeci podkreślają, że terminy *paroikia* i *paroikos* określają nie tyle indywidualną egzystencję chrześcijanina na ziemi, lecz raczej status Kościoła jako wspólnoty w stanie pielgrzymowania do niebiańskiej ojczyzny.

W języku biblijnym słowo to nabrało bardziej teologicznego znaczenia. Wulgata tłumaczy słowo *paroikia* jako *peregrinatio*, czyli „wędrowanie, wędrówka, pielgrzymka”. Termin ten w Nowym Testamencie przedstawia Kościół na ziemi, jako tymczasowy pobyt wiernych, na obczyźnie, ponieważ ich właściwą ojczyzną jest niebo.⁷⁹ Terminem „parafia” ojcowie Kościoła zaczęli dość wcześnie określać konkretny Kościół lokalny⁸⁰. Stanowisko to pozwala na dokonywanie wielu odniesień pomiędzy współczesnymi parafiami, a wspólnotami pierwszych chrześcijan. We wspólnotach tych obecne były niemal wszystkie funkcje dzisiejszych parafii, dlatego uważa się je za pierwowzór parafii⁸¹.

Należy jednak pamiętać, że w pierwszych wiekach chrześcijaństwa tym terminem określano wspólnoty, które dzisiaj nazwalibyśmy raczej kościołami partykularnymi, czyli diecezjami. Na czele parafii stał biskup razem ze swoim prezbiterium⁸², zasadniczo nie było innych kościołów niż kościoły biskupie⁸³. Termin *parochus* był wyłącznym tytułem biskupa, aż do XV wieku⁸⁴. Jednak w tym okresie nie było, aż do edyktu mediolańskiego (313r), możliwości spotkania się wszystkich wiernych danego miasta w jednym miejscu.

⁷⁷ Tamże, s. 479

⁷⁸ Tamże, s. 479

⁷⁹ J. Majka: *Socjologia parafii. Zarys problematyki*. Lublin 1971 s. 11-12; W. Miziołek: *Teologia parafii. W: w służbie Ludowi Bożemu*. Red. B. Bejze. Poznań, Warszawa 1983 s. 357.

⁸⁰ Tamże, s. 12

⁸¹ J. Chrapek: *Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii*. CT A. 49: 1979 fasc. 1 s. 141; R. Kamiński: *Aspekt historyczny przynależności do parafii*. CzST R. 9-10: 1981-1982 s. 63.

⁸² J. Chrapek: dz. cyt. s. 141; R. Kamiński: *Parafia wspólnotą i instytucją. Aspekt historyczny*. RTK R. 32: 1985 z. 6 s. 15.

⁸³ W. Miziołek: *Parafia w Kościele posoborowym w Polsce. Wywiad z Ks. Bp. Wł. Miziołkiem, przewodniczącym Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ogólnego*. WDr R. 6: 1978 nr 5 (57) s. 6.

⁸⁴ J. Majka : dz. cyt. s. 13.

Biskup posyłał więc prezbiterów, aby przewodniczyli zgromadzeniom liturgicznym odbywającym się w poszczególnych dzielnicach miast lub na prowincji⁸⁵. Doprowadziło to do powstawania sieci kościołów pomocniczych zwanych *tituli*, które stały się zaczątkiem obecnej sieci parafialnej⁸⁶. Przy końcu III w. było ich w Rzymie około 25.⁸⁷Należy tutaj rozróżnić osobne procesy powstawania parafii miejskich i wiejskich, z uwagi na inne uwarunkowania społeczno-religijne tych środowisk⁸⁸. Po roku 313 zdecydowanie wzrosła ilość wiernych oraz utworzone zostały nowe Kościoły diecezjalne. Celem zapewnienia opieki duszpasterskiej konieczne stało się tworzenie dodatkowych miejsc kultu, nad którymi bezpośrednią opiekę sprawował prezbiter posyłany przez biskupa. Biskupi jednak nadal rezerwowali sobie prawo do sprawowania większości sakramentów oraz w ważniejsze święta zwoływali wszystkich wiernych do kościoła katedralnego. Zatem należy stwierdzić, że proces kształtowania się pierwszych parafii nie jest umotywowany teologicznie, a do jego istnienia przyczyniły się przede wszystkim względy praktyczno-pastoralne. Erygowanie w tym okresie parafii nie wiąże się także z dekretami papieskimi czy soborowymi. Jest to raczej naturalny proces powstawania nowych, mniejszych organizmów kościelnych mający na celu skuteczniejsze docieranie z Ewangelią i posługą duszpasterską do poszczególnych środowisk⁸⁹. Zdecydowany rozkwit parafia zaczęła przeżywać w czasach karolińskich (753-987r), kiedy pełniła funkcje nie tylko religijne, ale także społeczne⁹⁰. Kościół zakorzenia się wtedy bardzo mocno w ówczesną społeczną kulturę agrarną z rozbudowanym systemem beneficjalnym. Z jednej strony przyczynia się to do pozytywnej inkulturacji i umocnienia cywilizacji chrześcijańskiej, a drugiej strony Kościół i stanowiące go wtedy parafie mocno uzależniają się od władców świeckich. Parafie pod wpływem systemu beneficjów odchodzą od swojej misji i jeszcze bardziej zamykają się terytorialnie⁹¹. Także wtedy zaczęto określać dokładny zarys terytorialny poszczególnych parafii⁹².

⁸⁵ A.G.Hamman : *Życie codzienne pierwszych chrześcijan (95-197)*. Warszawa 1990; s.167-168, s.243

⁸⁶ D.Olszewski: *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*. Katowice 1982 s. 38; R. Kamiński: *Parafia wspólnotą i instytucją* s. 18.

⁸⁷ R. Kamiński: *Aspekt historyczny przynależności do parafii* s.66-67

⁸⁸ R. Kamiński: *Parafia wspólnotą i instytucją* s. 21-23.

⁸⁹ A. Żądło: *Kościół lokalny. Teologia i duszpasterstwo*. Kraków 2001 s. 122-123; A. Żądło: *Parafia w trzecim tysiącleciu*. Kielce 1999 s. 29-30. Por. A. L. Szafrński: *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*. Lublin 1990 s. 315.

⁹⁰ J. Kłoczowski: *Kościół katolicki w świecie i w Polsce. Szkice historyczne*. Katowice 1986 s. 14.

⁹¹ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.475

⁹² J. Kłoczowski: *Wspólnoty chrześcijańskie. Grupy życia wspólnego w chrześcijaństwie zachodnim od starożytności do XV wieku*. Kraków 1964 s. 43.

Działania te były związane z tzw. „przymusem parafialnym”, czyli obowiązkiem uczęszczania na nabożeństwa do własnego kościoła parafialnego⁹³ oraz z wprowadzeniem obowiązku płacenia przez wiernych dziesięciny na rzecz Kościoła⁹⁴. Prawne usankcjonowanie takiego stanu rzeczy w Kościele dokonało się przez dekrety Soboru Trydenckiego (1545-1563r). Zgodnie z nimi odpowiedzialnym za parafię jest proboszcz, który działa z mandatu biskupa na określonym terytorium. Podstawowym elementem konstytuującym parafię stało się zatem terytorium, a wspólnotowy, misyjny i eschatologiczny wymiar został zagubiony na rzecz struktur administracyjnych. Wierni w związku z panującym ówczesnie powszechnym podziałem na „nauczający kler” i „nauczany lud” coraz mniej poczuli się do odpowiedzialności za rozwój Kościoła. Taka sytuacja powodowała również, że Kościół utożsamiany był jedynie z hierarchią⁹⁵. Owo podejście do parafii było charakterystyczne dla całego okresu potrydenckiego. Eklezjologia potrydencka kształtowała Kościół jako instytucję, organizację pod przewodnictwem papieża, w której parafia była najniższą jednostką administracyjną powołaną dla sprawowania bezpośredniej opieki nad wiernymi. Spowodowało to podkreślenie autorytetu i praw proboszcza oraz sprowadziło jego rolę do jedynie administracyjnej, pomniejszając charakter duszpasterski⁹⁶. Kryzys tak pojmowanej parafii, która zatraciła swój wymiar wertykalny, wspólnotowy, misyjny i eschatologiczny zaczęto dostrzegać dopiero pod koniec XIX oraz na początku XX wieku.

Parafia z systemu agrarno-beneficjalnego, nie była należycie przygotowana pastoralnie do konfrontacji z nadchodzącą erą industrialno-urbanizacyjną. Zostały wtedy podjęte, zwłaszcza w krajach Europy Zachodniej, liczne próby odnowy wspólnot parafialnych realizowane bądź na płaszczyźnie terytorialnej, bądź też wertykalnej⁹⁷. Często jednak nie przynosiły one widocznych owoców, ponieważ zajmowały się jedynie wycinkowym problemem nie poruszając zagadnienia całościowej formacji chrześcijańskiej⁹⁸.

Dopiero Sobór Watykański II stworzył nowe możliwości do zrewidowania poglądów i zapoczątkowania zmian w duszpasterstwie parafialnym, wprowadzając eklezjologię *communio*, co pozwoliło holistycznie spojrzeć na problem odnowy parafii.

⁹³ D. Olszewski: dz. cyt. s. 75-76.

⁹⁴ J. Pękalski: *Specyfika struktur prawnych wspólnoty parafialnej*. Łódź 1991 dz. cyt. s. 81.

⁹⁵ J. Chrapek: *Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii*. CT A. 49: 1979 s. 142.

⁹⁶ R. Kamiński: *Aspekt historyczny* s. 95. Por. R. Kamiński: *Parafia wspólnotą i instytucją* s. 25, 32.

⁹⁷ J. Chrapek: dz. cyt. s. 144-146. Por. W. Piwowski: *Próby rekonstrukcji wspólnoty parafialnej*. „Znak” R. 21: 1969 nr 10 (184) s. 1311-1319.

⁹⁸ J. Chrapek: dz. cyt. s. 146-147.

2.2. Wymiar teologiczno-prawny

Analizując perspektywę teologii parafii należy najpierw określić jej status w historii zbawienia⁹⁹. Historycznie można zauważyć, że powstanie parafii nie jest związane z nakazem Bożym. Parafia nie jest instytucją z ustanowienia Bożego, ale jest wytworem Kościoła historycznego i nic nie jest w niej trwałe z wyjątkiem celu teologicznego.¹⁰⁰

Parafia jest instytucją pochodzącą z ustanowienia kościelnego i jest jak najściślej powiązana z diecezją¹⁰¹. Teologia parafii zatem to przede wszystkim teologia Kościoła diecezjalnego¹⁰². Parafia była przez długi czas pojmowana jako określone terytorium diecezji mające duszpasterza posłanego przez biskupa. Pierwszym zasadniczym duszpasterzem parafii był biskup. W aspekcie prawnym sytuacja ta została utrwalona przez dekrety Soboru Trydenckiego (1545-1563r).

Echo tych uregulowań prawnych znalazło swoje odbicie w kanonach Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, który co prawda nie zdefiniował parafii w sposób jednoznaczny, ale na jego podstawie wypracowano odpowiednią definicję – parafia jest to: „coetus fidelium intra territorium degentium” (grupa wiernych mieszkająca na terytorium)¹⁰³. Nawiązując właśnie do tej definicji mówiło się zatem o terytorium, własnym ośrodku kultu, określonym ludzie i kapłanie jako zasadniczych elementach konstytuujących parafię¹⁰⁴.

Teologiczna reinterpretacja parafii zaczęła pojawiać się na początku XX wieku, w pracach takich teologów, jak F. X. Arnold, R. Guardini, C. Noppel, P. Parsch, L. Siemer, K. Rahner¹⁰⁵. W poszukiwaniach teologicznych wypracowano interesujące określenie parafii będącej „realizowaniem Kościoła jako faktu”¹⁰⁶. Zwrócono wtedy uwagę na istotne funkcje Kościoła, które realizują się w sposób najbardziej bezpośredni właśnie w parafii¹⁰⁷. Parafię zaczęto wtedy pojmować jako wspólnotę wiary, kultu i miłości¹⁰⁸.

⁹⁹ W. Miziołek: *Parafia w Kościele* s. 6.

¹⁰⁰ R. Kamiński: *Aspekt historyczny przynależności do parafii*, s.63

¹⁰¹ A. Żądło: *Kościół lokalny. Teologia* s. 123.

¹⁰² W. Miziołek: *Teologia parafii* s. 260; R. Kamiński: *Parafia w diecezji i Kościele powszechnym*. RTK T. 30: 1983 z. 6 s. 100.

¹⁰³ I. Pękalski: *Specyfika struktur prawnych wspólnoty parafialnej*. W: *Dziś i jutro parafii*. Red. A. Lepa. Łódź 1991 dz. cyt. s. 84.

¹⁰⁴ J. Majka : dz. cyt. s. 13-14.

¹⁰⁵ R. Kamiński: *Parafia wspólnotą i instytucją* s. 33

¹⁰⁶ R. Kamiński: *Parafia w diecezji* s. 107; Miziołek W.: *Parafia w Kościele* s. 6; Majka J. cyt.s. 53-54.

¹⁰⁷ R. Kamiński: *Teologiczne spojrzenie na parafię*. AK T. 103: 1984 z. 3 (454) s. 393; R. Kamiński: *Funkcje tradycyjne i nowe parafii terytorialnej*. RTK R. 32: 1985 z. 6 s. 56.

¹⁰⁸ R. Kamiński: *Parafia w diecezji* s.107; W. Miziołek: *Parafia w Kościele* s. 6; J. Majka, cyt.s. 53-54.

Ale ponieważ są to funkcje przede wszystkim Kościoła lokalnego, dlatego w tym kontekście nie można mówić o teologii parafii, a jedynie o teologii Kościoła lokalnego, który urzeczywistnia się w parafii¹⁰⁹.

Sformułowanie powyższe pozwoliło na rozdzielenie funkcji zwyczajnych parafii, które są niezmiennie jako będące z ustanowienia Bożego od nadzwyczajnych (uzupełniających), realizowanych w zależności od istniejących potrzeb i sytuacji duszpasterskich¹¹⁰. Znalezienie odpowiedniej formuły teologicznej dla parafii i powiązanie jej z istniejącą definicją prawną pozwoliło na trafniejsze ukazanie elementu nadprzyrodzonego¹¹¹ i doczesnego w parafii¹¹².

Parafia więc jawi się zatem jednocześnie jako instytucja i jako wspólnota¹¹³. Takie ujęcie parafii wypracował Sobór Watykański II, co znalazło swoje odniesienie w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, który stwierdza, że: „Parafia jest określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą troskę pasterską, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi¹¹⁴”.

¹⁰⁹ F. Blachnicki: *Kościół jako wspólnota*. [b. d. m.] s. 90; A. Perzyński: *Parafia w świetle teologii Kościoła lokalnego. W: Dziś i jutro parafii*. Red. A. Lepa. Łódź 1991 s. 55. Por. B. Biela: *Kościół wspólnota. Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. F. Blachnickiego* (1921-1987). Katowice 1993 s. 113.

¹¹⁰ R. Kamiński: *Funkcje tradycyjne i nowe parafii terytorialnej*. "Roczniki Teologiczno-Kanoniczne" R. 32: 1985 z. 6 s. 56-59.

¹¹¹ A. Żądło: *Kościół lokalny. Teologia* s. 124-125.

¹¹² J. Krucina: *Wspólnotowa struktura Kościoła*. „Znak” R. 20: 1968 nr 171 (9) s. 1112.

¹¹³ R. Kamiński : *Funkcje tradycyjne* s. 55.

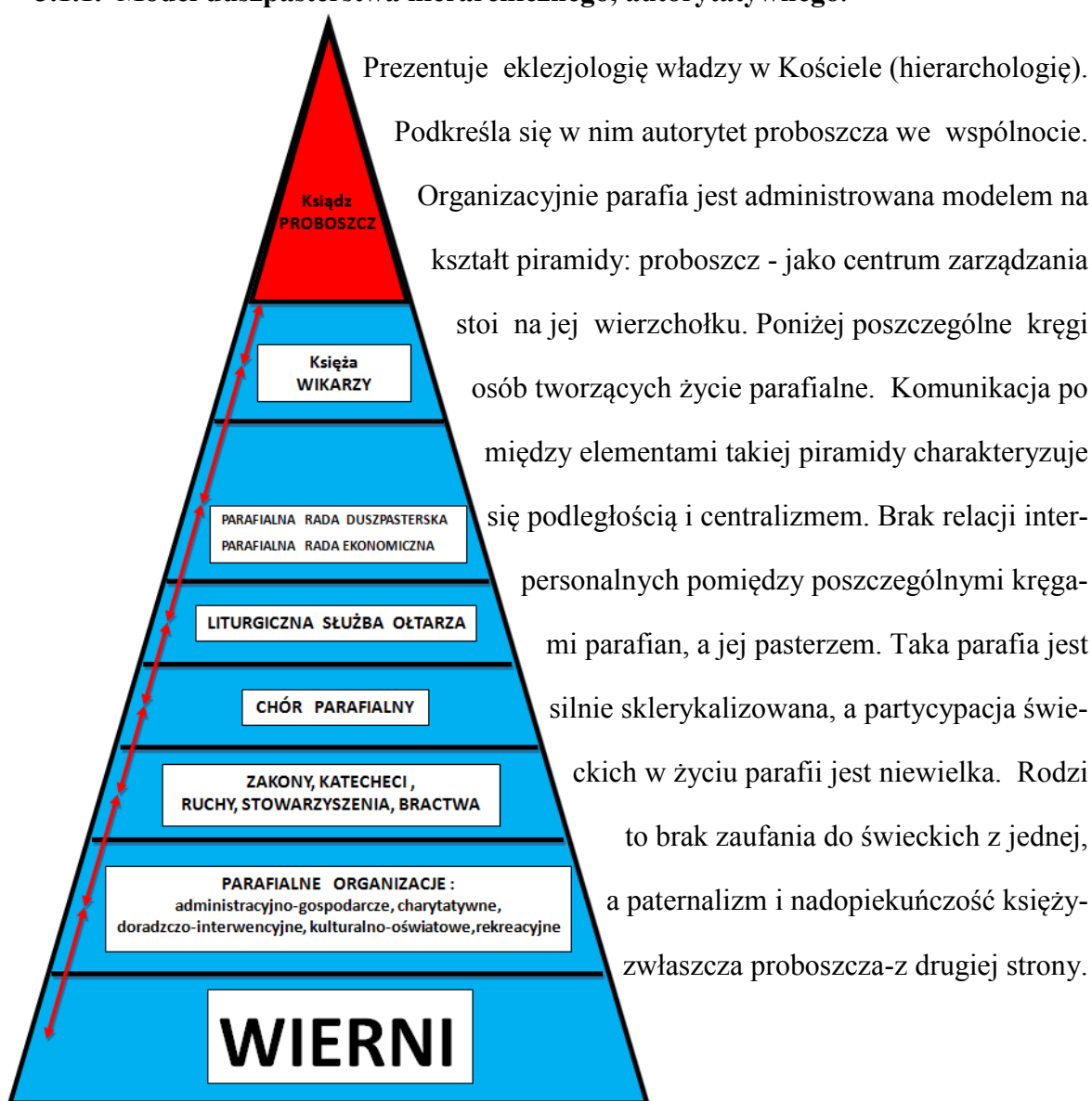
¹¹⁴ porównaj KPK kan. 515 § 1.

3. Obraz parafii w dokumentach Nauczycielskiego Urzędu Kościoła

Skrócona ewolucja obrazu parafii w dokumentach NUK zaprezentowana zostanie w formie schematów graficznych, najpierw w okresie przed Vaticanum II, a potem ukazane zostanie nowatorskie ujęcie parafii przez Sobór Watykański II, w świetle pojęcia Kościoła jako *communio*. Dalej szkicowe ujęcie eklezjalnego fundamentu parafii w oparciu o Konstytucję dogmatyczną o Kościele *Lumen Gentium*. Na tej bazie prezentowane będzie umiejscowienie parafii w kontekście konkretnego Kościoła lokalnego.

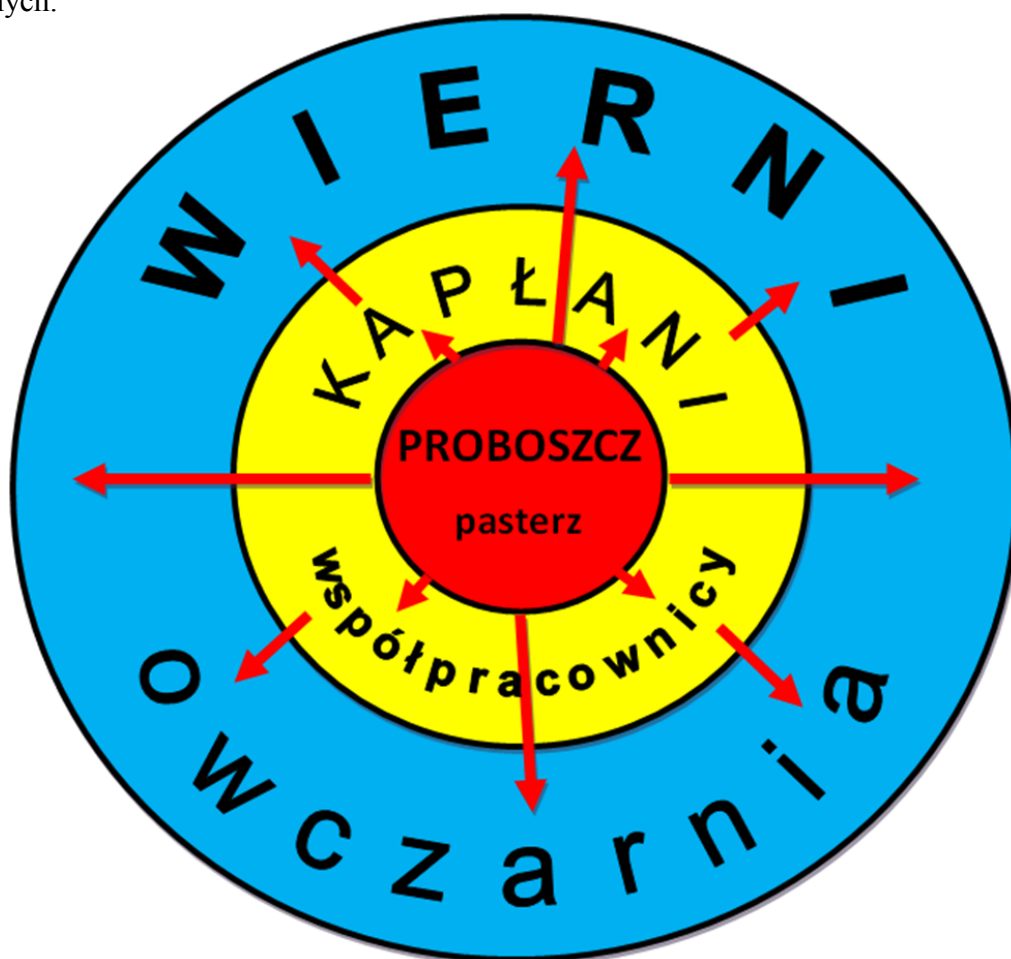
3.1. Obraz parafii do Soboru Watykańskiego II

3.1.1. Model duszpasterstwa hierarchicznego, autorytatywnego.¹¹⁵

¹¹⁵ II PSP, pkt. 43: "Czy nasza parafia, to piramida - hierarchiczna organizacja, na czele której stoi proboszcz, myślący, decydujący i pracujący za wszystkich"

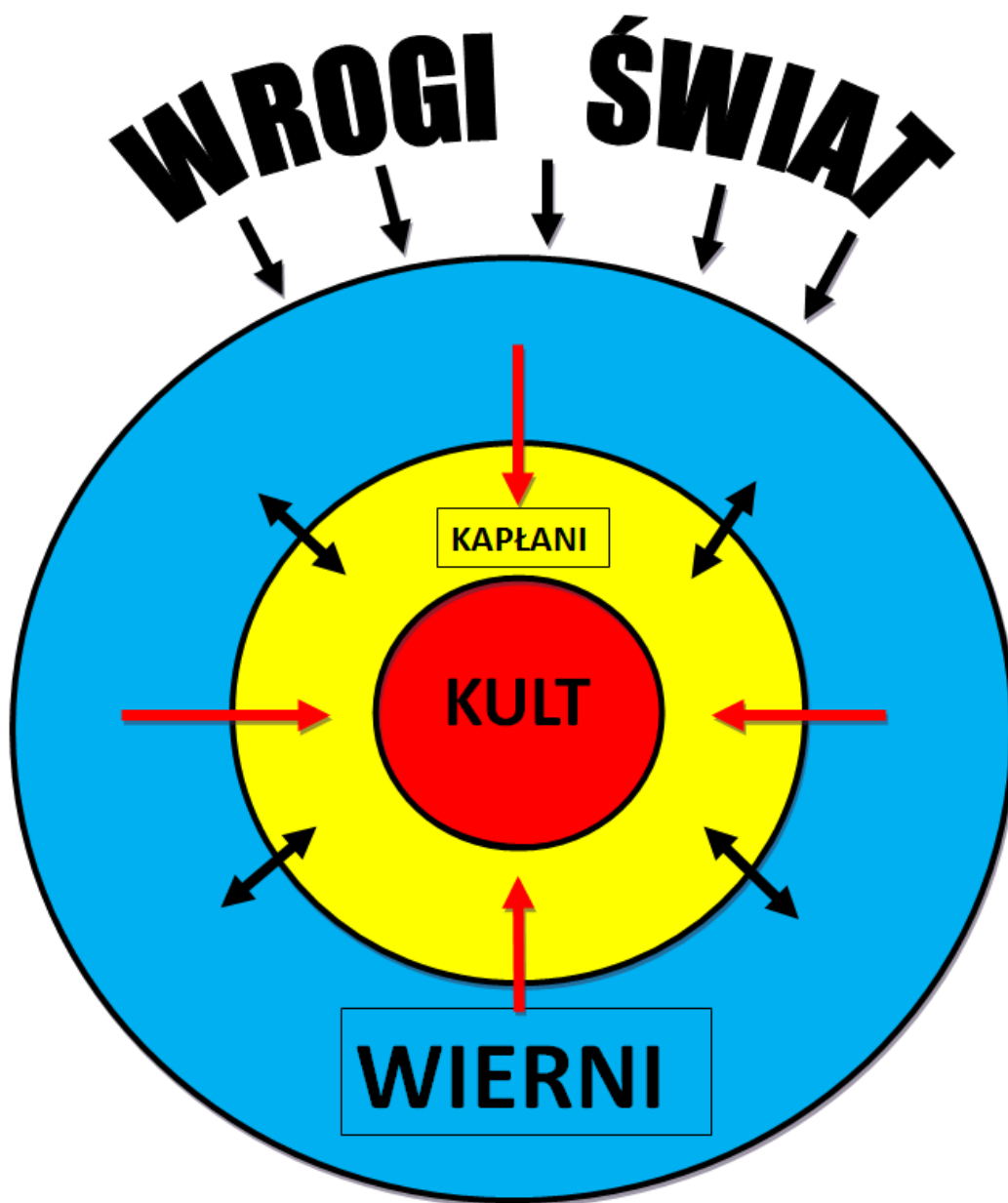
3.1.2. Model duszpasterstwa centralistycznego:¹¹⁶ zaprezentowany przez ks. Franciszka Blachnickiego powstał jako odpowiedź na krytykę parafii tradycyjnej (potrydenckiej). Działanie parafii według modelu tradycyjnego charakteryzuje centralizm. W centrum znajduje się podmiot duszpasterstwa – pasterz (Proboszcz). Ma ewentualnie wokół siebie podmioty pomocnicze Księży współpracowników). Krąg wiernych stanowi przedmiot oddziaływań proboszcza – przedmiot duszpasterstwa (owczarnia). Wierni ograniczają się przede wszystkim do słuchania i wykonywania religijnych praktyk (element bierny, przedmiot oddziaływań Proboszcza – zredukowana osobista odpowiedzialność za Kościół). Relacje międzyosobowe w parafii można opisać określeniami: "ja" i "oni" (ja i reszta wiernych), "my" i "on" (wierni i duszpasterz). Brak jest więc relacji określanej słowem: My-Kościół, jedna wspólnota ochrzczonych, współodpowiedzialnych.¹¹⁷

¹¹⁶ Model budowania parafii-wspólnoty wspólnot według myśli ks. Franciszka Blachnickiego

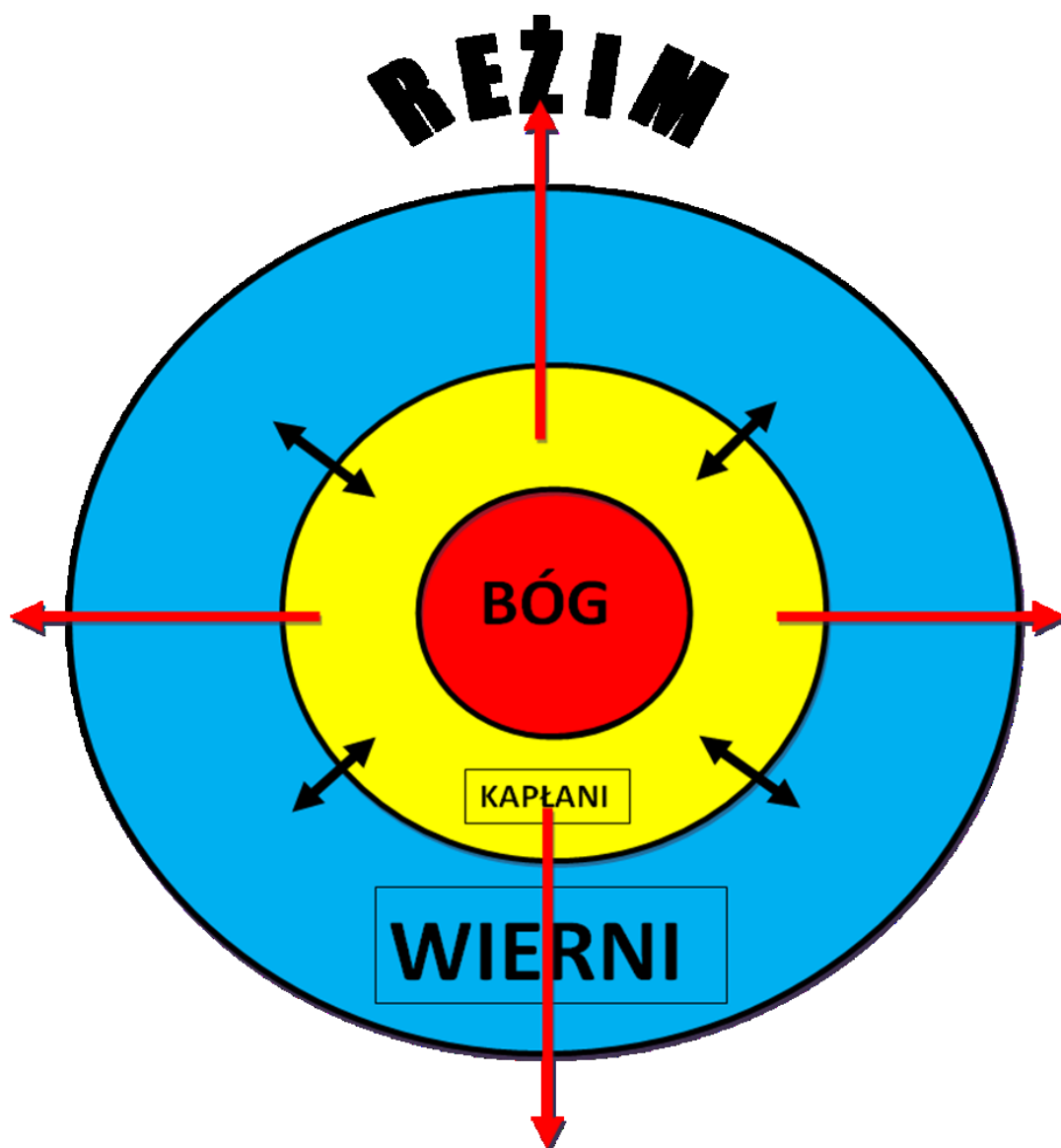
¹¹⁷ Chrapek J.: *Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii*. "Collectanea Theologica" A. 49: 1979 fasc. 1 s. 141-150.

3.1.3. Model duszpasterstwa kultycznego: celem takiej parafii staje się zwłaszcza troska o zachowanie i kultywowanie kościelnej tradycji. Ważny jest tu krąg prawdziwie wiernych katolików, a cała praca parafii realizuje się w obrębie świątyni. Centralnym ośrodkiem życia parafii jest kościół parafialny. Taki model parafii był silny zwłaszcza za czasów komunistycznego dyktatu. Wtedy Kościół musiał podkreślać swoją tradycję, a otaczający świat (zwłaszcza polityczny) był postrzegany jako wrogi i zagrażający. Mury świątyni parafialnej służyły za obronną tarczę i azyl przed wrogim systemem. Brak w tym modelu w pełni podmiotowego działania ze strony wszystkich parafian oraz misyjnego otwarcia się parafii na zewnątrz zgodnego z jej powołaniem.¹¹⁸

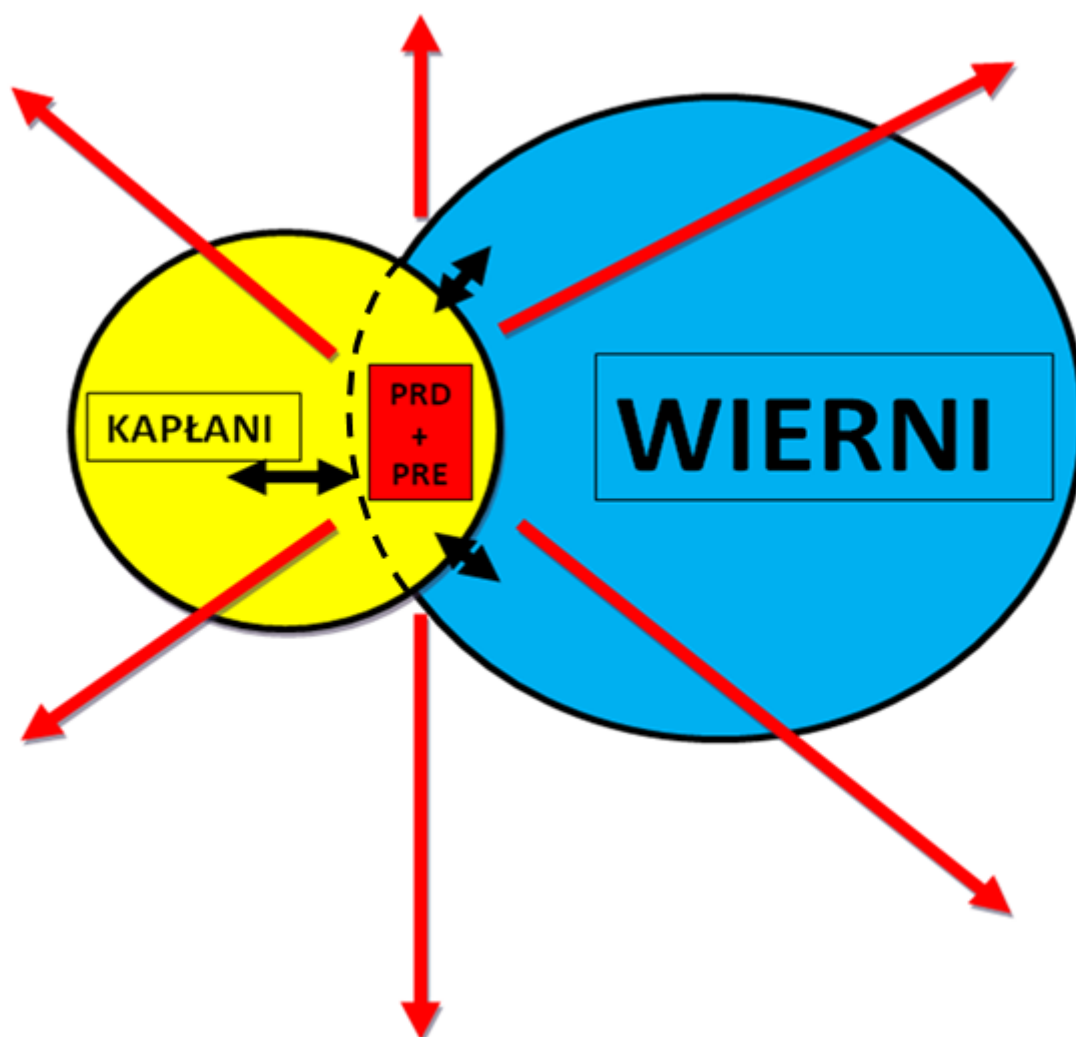
¹¹⁸ A. Potocki OP; miesięcznik "W drodze" nr 390(02/2006) - *"Jakiej parafii potrzebujemy?"*

3.1.4. Model duszpasterstwa interwencyjnego: parafia żyjąca takim modelem pastoralnym zastępczo spełniała zadania organizacji i struktur świeckich, nie stanowiących istoty jej powołania i misji. Jest to duszpasterstwo interwencyjne, pomagające społeczeństwu: albo przeciw reżimowi (do 1989 roku), albo zastępujące nieporadne jeszcze organizacje świeckich (po 1989 roku). Relacje interpersonalne, między kapłanami i świeckimi, zostały w takim modelu parafii podporządkowane jej funkcji pomocowej na zewnątrz. Akcyjność działań parafii, nie była najczęściej pogłębianą formacją duchową w stosunku do osób otrzymujących pomoc materialną.¹¹⁹

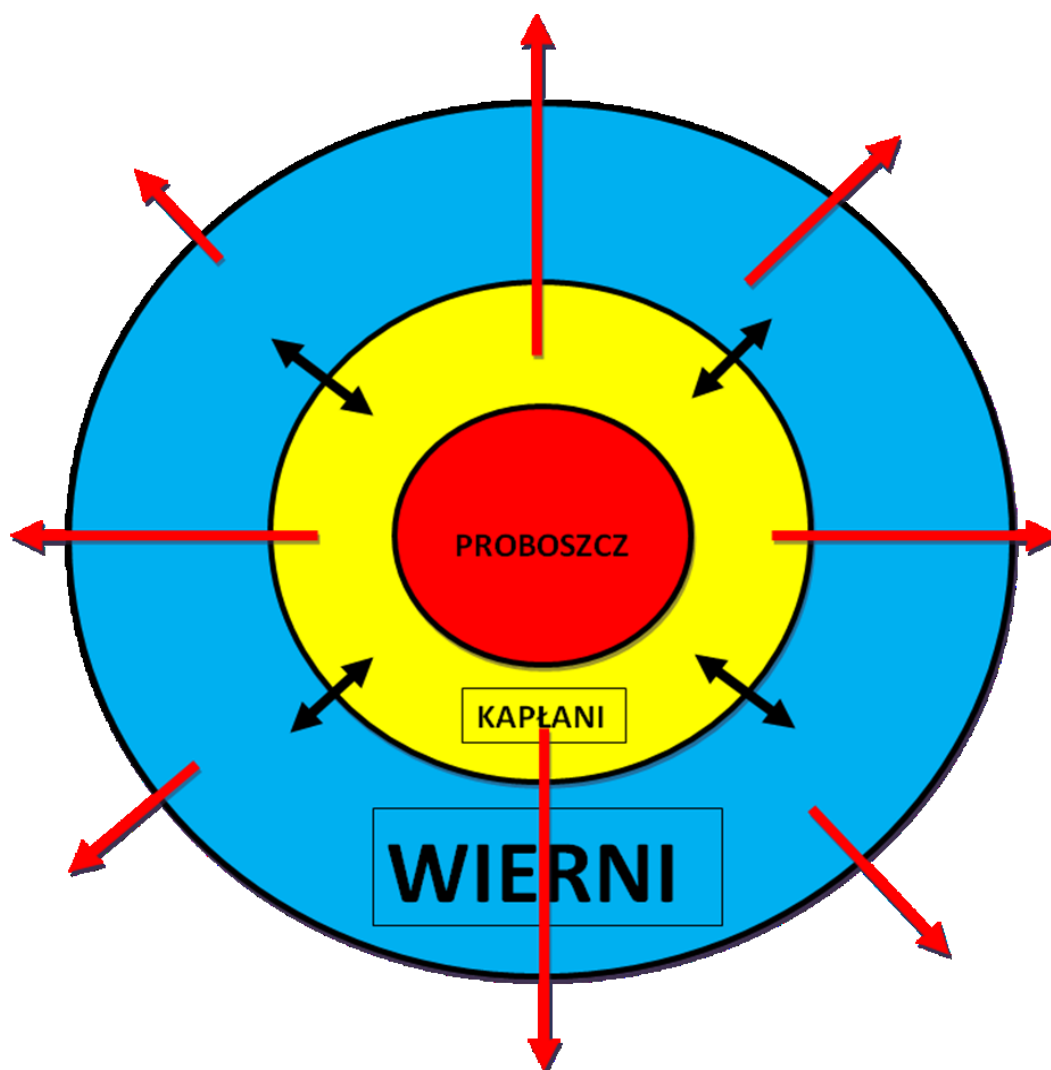
¹¹⁹ A. Potocki OP; miesięcznik "Teofil" nr 1(27)2008)- *"Jakiej potrzebujemy parafii ?"* s.134-135

3.1.5. Model duszpasterstwa współpracy: model ten oparty jest na współpracy parafialnej ekipy duszpasterzy (Ks. Proboszcz i Ks. Wikariusze) z Parafialną Radą Duszpasterską (PRD) i Parafialną Radą Ekonomiczną (PRE). Stwarza to szansę na dialog duchownych i świeckich, szansę na przekształcenie parafii we wspólnotę, szansę na koordynację wszystkich organizacji kościelnych z terenu parafii. Na znaczeniu zyskuje partycypacja, współodpowiedzialność, służba, świadomość wspólnoty. Wadą takiego modelu jest zbyt małe zaangażowanie się parafian, ograniczone jedynie do osób będących członkami (PRD) i (PRE).^{120, 121}

¹²⁰ A. Potocki OP; miesięcznik "Teofil" nr 1(27)2008)- *"Jakiej potrzebujemy parafii ?"* s.134-135

3.1.6. Model duszpasterstwa akcyjnego - ewangelizacyjnego: akcentuje się ewangelizacyjny, misyjny dynamizm: ważny w środowiskach wymagających dziś reewangelizacji lub - idąc za myślą J.Pawła II- wymagających nowej ewangelizacji. Ten model parafii dobrze uwidacznia istotę jej misji i powołania, jaką jest permanentna ewangelizacja i formacja osób tworzących parafię na danym terytorium. Zakłada wprowadzić aktywną rolę wszystkich wierzących, niemniej Proboszcz pozostaje dalej jako „centrum”. Proboszcz „rozdaje zadania”, wierni „wykonują zadania”. Przeprowadza się „akcje” na rzecz całej społeczności (np: akcja rekolekcyjna, charytatywna). Akcja zakończona, cel doraźny osiągnięty. Brak w tym modelu w pełni podmiotowego działania ze strony wszystkich członków parafii (choć jest go więcej niż w modelu hierarchicznym). Brak pełnej współodpowiedzialności wszystkich członków parafii za jej życie.¹²²

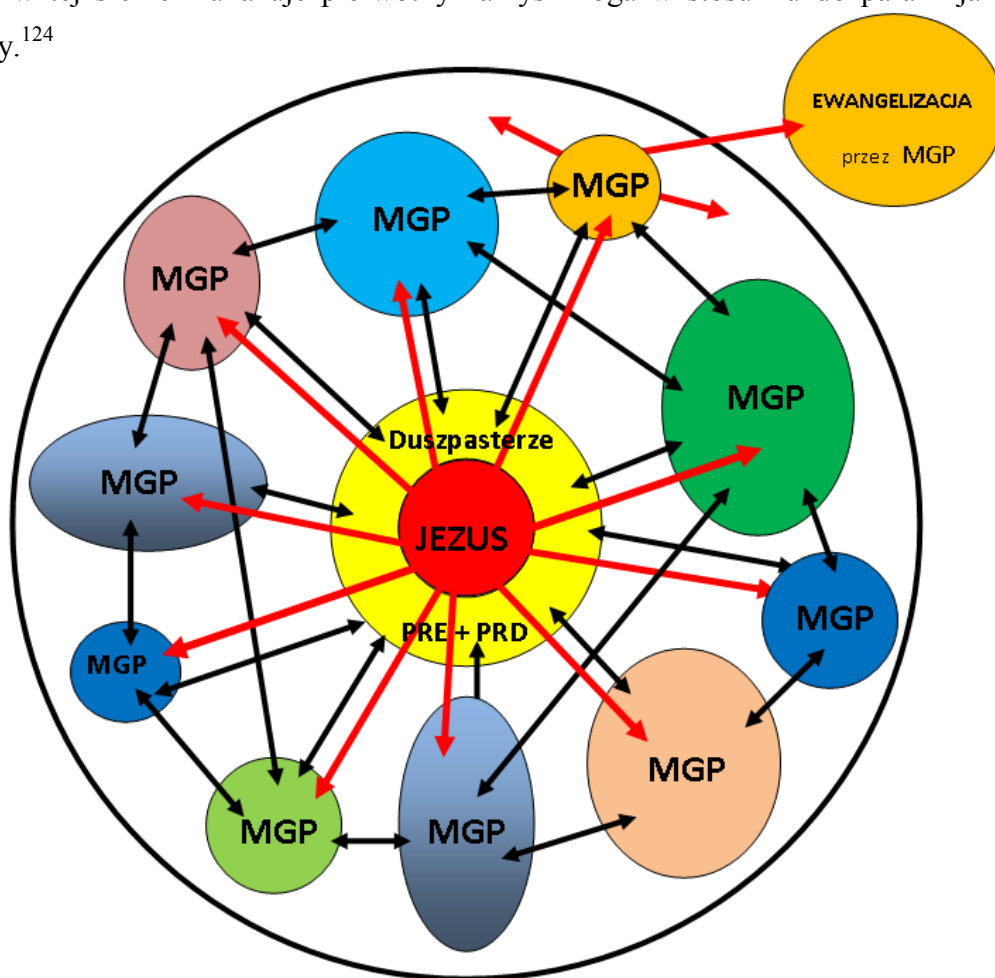

¹²¹ II PSP, pkt. 45, 46

¹²² A. Potocki OP; miesięcznik "Teofil" nr 1(27)2008)- *"Jakiej potrzebujemy parafii ?"* s.134-135

3.2. Obraz parafii według Soboru Watykańskiego II

3.2.1. Model parafii jako "Wspólnoty wspólnot": na podstawie dokumentów Vaticanum II model ten eksponuje wspólnotowy wymiar Kościoła „eklezjologia komunii”.¹²³ Tworzy go zespół mniejszych wspólnot, tzw: Małych Grup Parafialnych (MGP), na które „podzielona” jest parafia. Umiejętnie zjednoczone i zharmonizowane tworzą one organiczną całość. Każda z grup troszczy się o inne zadania w obrębie parafii, a zarazem zachowuje z nią i w niej jedność i współpracę oraz rozwija relacje interpersonalne na zasadzie „twarzą w twarz”. W takiej parafii następuje upodmiotowienie wszystkich jej członków (duchownych i świeckich) na zasadzie partycypacji. Odpowiedzialność za parafię, pod przewodnictwem Proboszcza, podejmują wszyscy, każdy według swego powołania (charyzmatu) i kompetencji. Model ten nie jest ideałem pastoralnym parafii, z uwagi choćby na trud współpracy na linii kapłan-świecki, ale z pewnością przełamuje stagnację w tej sferze i ukazuje pierwotny zamysł Boga w stosunku do parafii jako wspólnoty.¹²⁴

¹²³ EN (nn.52-58,73), CT (nn.47,67,70), CHL (n.19)

¹²⁴ II PSP , pkt. 43: " Czy nasza parafia ,to piramida.....czy też-wspólnota wspólnot skoncentrowanych wokół duszpasterza, będącego jej animatorem?"

3.2.2. Parafia według eklezjologii Vaticanum II.

Soborowa wizja Kościoła nie pojawiła się jak przysłowiowa *deus ex machina*, lecz jest wynikiem ewolucji eklezjalnej. Jej sens można streścić jako przejście od wizji Kościoła w ujęciu socjologiczno-prawnym *societas perfecta*, do wizji Kościoła jako *communio sanctorum*. Czyli transformacja od eklezjologii władzy (hierarchologii) do eklezjologii wspólnoty-komunii.¹²⁵ Dokumentem bazowym eklezjologii Vaticanum II jest Konstytucja dogmatycznej o Kościele „*Lumen Gentium*”(KK). Jednak, ani w tym dokumencie, ani w pozostałych dokumentach soborowych nie ma ścisłego określenia Kościoła lokalnego lub parafii. Dokumenty Vaticanum II zawierają jednak teksty, które pozwalają na przeanalizowanie istoty parafii jak i Kościoła lokalnego¹²⁶. Terminologia dotycząca Kościoła lokalnego i parafii jest niejednoznaczna. Występujące w nich pojęcia np. Kościół lokalny, Kościół partykularny i Kościół patriarchalny są czasem używane zamiennie (np: DE 14), a niekiedy określają inne rzeczywistości¹²⁷. Sobór proponuje odczytywać je w kontekście biblijnym (np: Dz 14,23; 20,17). Wtedy widocznym jest komplementarność Kościoła Powszechnego i Kościoła lokalnego w Kościele Chrystusowym¹²⁸. Jest to ta sama rzeczywistość, ale z różnych punktów widzenia¹²⁹. Kościół lokalny w świetle Vaticanum II jest formą Kościoła powszechnego w konkretnym miejscu i czasie. Kościół lokalny, to diecezja przedstawiana w dokumentach soborowych jako zaistnienie Ludu Bożego¹³⁰. Jest ona Kościołem w sposób bezpośredni, jest w niej obecny Jezus Chrystus i jest obecna rzeczywistość Kościoła¹³¹.

Parafia jest podstawową częścią Kościoła diecezjalnego (KL 42: "Ponieważ biskup nie może zawsze i wszędzie osobiście przewodniczyć całej owczarni w swoim Kościele, koniecznie powinien utworzyć grupy wiernych. Najważniejsze z nich są parafie, lokalnie zorganizowane pod przewodnictwem duszpasterza zastępującego biskupa.

W pewien sposób bowiem przedstawiają one widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi.", w której urzeczywistnia się Kościół powszechny (por. KK 26, DM 37).

¹²⁵ F. Blachnicki : *Kościół jako wspólnota* . Światło-Życie 1981, s. 11

¹²⁶ A. Żądło: *Kościół lokalny w nauczaniu Soboru Watykańskiego II*. RT R. 49: 2000 z. 6 s. 130.

¹²⁷ Spotyka się użycie terminu Kościół partykularny w znaczeniu wspólnoty ponaddiecezjalnej (DM 6) oraz terminu Kościół lokalny jako określenie jednostek mniejszych od diecezji (KK 26, KL 42).

¹²⁸ A. Żądło: *Kościół lokalny w nauczaniu* s. 131.

¹²⁹ I. Bokwa: *Kościół jako wspólnota. Wokół dokumentu Kongregacji ds. Doktryny Wiary*. PPT. 278: 1993 nr 1 (857) s. 34.

¹³⁰ Tamże s. 132.

¹³¹ S. Napierała: *Pojęcie Kościoła partykularnego w dokumentach i aktach Soboru Watykańskiego II*. Poznań 1985 s. 75.

Według Vaticanum II elementami konstytuującymi parafię są: Słowo Boże, wiara w Chrystusa, sakramenty (zwłaszcza Eucharystia) oraz obecność Boga w codziennej rzeczywistości¹³². Parafia to miejsce przeżywania rzeczywistości Kościoła w jego konkretnym, ludzkim kształcie¹³³, a poprzez to staje się ona jednocześnie rzeczywistością o nadprzyrodzonym charakterze. Ze wszystkich wspólnot to parafia jest miejscem najliczniejszych i najbardziej różnorodnych spotkań wiernych z Chrystusem¹³⁴. Wśród grup wiernych mniejszych od diecezji, wymienionych w KL nr 42, parafia jest wspólnotą najważniejszą i najbardziej typową dla konkretyzacji Kościoła w życiu poszczególnego wierzącego. Znakiem łączności między diecezją, a parafią jest proboszcz - posłany przez biskupa, aby zajmował się tą częścią Ludu Bożego jako jej pasterz (por. KK 28). Dzięki ścisłemu powiązaniu z Kościołem partykularnym parafia uczestniczy w funkcjach i zadaniach Kościoła powszechnego¹³⁵. Czy parafia to Kościół lokalny? Na tak postawione pytanie dokumenty Vaticanum II odpowiadają negatywnie. Zasadniczo w żadnym dokumencie soborowym parafia nie jest bezpośrednio nazwana Kościołem lokalnym¹³⁶. Używanie nazwy Kościół lokalny na określenie jednocześnie diecezji, jak i parafii (jako części Kościoła lokalnego) nie jest zupełnie poprawne. Dokumenty soborowe używają pojęcia lokalne zgromadzenia wiernych w dwojakim znaczeniu – wspólnot, którym przewodzi biskup oraz wspólnot, w których pasterzują prezbiterzy ustanowieni przez biskupa¹³⁷. Wspólnoty takie mogą być nazwane imieniem Kościoła Bożego (KK 28), ale jedynie w sposób pośredni¹³⁸. Ponieważ w parafii wyczerpują się wszystkie istotne cechy Kościoła lokalnego, niektórzy autorzy w literaturze przedmiotu, wyciągają z tego faktu wniosek, że nazywanie parafii Kościołem lokalnym jest jak najbardziej uprawnione¹³⁹. Jednak określenie to jest właściwe jedynie w znaczeniu pośrednim, w sensie hierarchicznego podporządkowania się władzy biskupa miejsca.

¹³² A. Żądło: *Kościół lokalny. Teologia* s. 123; A. L. Szafrński, dz. cyt. s. 174.; KL 26, KL 41

¹³³ H. Wistuba: *Wspólnota parafialna*. Olsztyn s. 14.

¹³⁴ R. Rak: *Parafia – wspólnota i parafia – instytucja. Aspekt past.* RTK R. 32: 1985 z. 6s. 47.

¹³⁵ J. Majka, dz. cyt. s. 53.

¹³⁶ G. Bonicelli: *Parafia a wspólnota*. Com R. 2: 1982 nr 3 (9) s. 94.

¹³⁷ W tym drugim znaczeniu jest to każda prawowita wspólnota sprawująca Eucharystię – zob. S. Napierała, dz. cyt. s. 43-44; F. Blachnicki, dz. cyt. s. 90; R. Blázquez: *Wspólnoty neokatechumenalne. Ocena teologiczna*. Lublin 1989 s. 26.

¹³⁸ R. Kamiński: *Funkcje tradycyjne* s. 56; S. Napierała, dz. cyt. s. 75.

¹³⁹ A. Perzyński, dz. cyt. s. 56; B. Biela, dz. cyt. s. 113; R. Kamiński: *Parafia w diecezji* s. 106; J. Majka, dz. cyt. s. 53.

3.3. Papieska wizja parafii Jana Pawła II

Podczas swojego pontyfikatu Jan Paweł II w licznych encyklikach, adhortacjach, listach apostolskich, przemówieniach i homiliach wypracował i propagował oraz położył Kościołowi w testamentie wizję teologiczno-pastoralną parafii. Pomimo faktu, że w historii Kościoła, aż do tej pory nie ma odrębnego dokumentu dedykowanego wyłącznie parafii, to z uwagi na bogactwo nauczania Jana Pawła II w tym zakresie, uprawnioną wydaje się myśl tytułowania tego Ojca Świętego mianem: "Papież parafii"¹⁴⁰.

Papieska wizja parafii powstała jako odpowiedź Kościoła na wyzwania współczesności, a zwłaszcza globalizacji, cybernalizacji, sekularyzacji i agnostycyzmu. Skoro są konkretne wyzwania, to Kościół realizując swoją misję i powołanie musi dzisiaj na nie odpowiadać w formie dostosowanej do mentalności współczesnego człowieka. Stąd w nauczaniu Jana Pawła II pojawia się postulat nowej ewangelizacji, której celem jest kształtowanie dojrzałych wspólnot kościelnych. Spośród tych wspólnot na pierwszym miejscu należy wymienić parafię, jako miejsce styku konkretnego człowieka z Bogiem.¹⁴¹ Nauczanie Jana Pawła II prezentuje parafię przede wszystkim jako „wspólnotę wiernych” (*communitas christifidelium*), a nie tylko jako pastoralną formę kanoniczną, ukształtowaną historycznie.¹⁴²

Świadczy o tym bogactwo papieskiej terminologii używanej na określenie parafii. Oprócz terminów: parafia, wspólnota wiernych, szkoła, rodzina, Papież używa licznych synonimów grupując je wokół trzech tematów: natura parafii, funkcja parafii i relacja parafii do Kościoła.¹⁴³ Z uwagi na ich obfitość i różnorodność w niniejszym opracowaniu ograniczono się do zaprezentowania najbardziej charakterystycznych z nich:¹⁴⁴

Określenia parafii w relacji do Boga:

- wspólnota kościelna powołana do bycia ikoną Trójcy Świętej
- dom Boga Trójjedynego
- rodzaj "orkiestry" grającej wspólnie poprzez harmonijną współpracę charyzmatów
- jest zespołem osób, wspólnotą osób

¹⁴⁰ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.30

¹⁴¹ Tamże s. 28

¹⁴² Tamże s. 29

¹⁴³ Tamże s. 136-137

¹⁴⁴ Tamże s. 139-161

- jest rodziną synów Bożych
- jest ogniskiem życia Bożego na terytorium diecezji
- jest mieszkaniem Boga z ludźmi
- jest obecnością Chrystusa pośród ludzi
- jest "akweduktem" doprowadzającym do ludzi wodę życia wiecznego
- jest częstką owczarni Jezusa Chrystusa
- jest wielką rodziną kroczącą w Duchu Świętym
- jest Kościołem, który w Duchu Świętym nieustannie rodzi synów Bożych

Określenia parafii w relacji do Kościoła:

- jest małym Kościołem, jego częścią
- jest "rodziną Bożą"
- jest szkołą, domem i centrum komunii
- jest pierwszą, podstawową, lokalną wspólnotą kościelną
- jest wspólnotą osób wiernych Chrystusowi - *communitas christifidelium*
- jest "kamyczkiem w mozaice" Kościoła diecezjalnego
- jest autentyczną rodziną rodzin
- jest domem rodzinnym, braterskim i gościnnym
- jest świątynią duchową
- jest ziemią owocującą dzięki obecności Chrystusa
- jest "Dobrą Nowiną", "Kana Galilejską" i rzeczywistością "Nazaret"
- jest "ciastem", które winno być wyrobione przez wielu animatorów
- jest wspólnotą wspólnot, grup i ruchów - będąc dla nich wsparciem i bazą materialną

Określenia parafii w relacji do "humanum":

- jest laboratorium cywilizowanego współistnienia i konstruktywnego dialogu
- jest zespołem osób i wspólnotą osób
- jest wspólnotą wszystkich pokoleń
- jest miejscem solidarności, spotkań, radości i siły duchowej
- jest żywym sercem dzielnicy
- jest oazą sprawiedliwości i pokoju
- jest miejscem autentycznej humanizacji i socjalizacji w miastach i obszarach wiejskich

3.4. Funkcje parafii

Podobnie jak cały Kościół powszechny tak i parafia żyje tymi samymi funkcjami. Korelacja ta jest już dobrze widoczna w Kościele pierwotnym, gdzie można zauważyć jego istotne cechy wyrażające się we wspólnocie, służbie, świadectwie i liturgii¹⁴⁵. Te cztery funkcje stanowią bazę życia Kościoła i parafii. Przy ich analizie zawsze ważny jest kontekst, w którym występują oraz ich odniesienia do funkcji całego Kościoła.

3.4.1. Koinonia - wspólnota życia.

W aspekcie religijnym termin „wspólnota” określa zupełnie inny aspekt relacji międzyludzkich niż wspólnota w rozumieniu socjologicznym. Wspólnoty nie należy utożsamiać ze społecznością, ponieważ charakteryzuje się ona więzami pokrewieństwa, przyjaźni lub sąsiedztwa, które mogą istnieć bez ścisłego powiązania z instytucją¹⁴⁶. Więzy takie w kontekście religijnym mogą mieć naturę nadprzyrodzoną¹⁴⁷.

Grecki rzeczownik *koinonia* oznacza wspólnotę ludzką – grupę ludzi mających do wykonania te same zadania życiowe. W listach św. Pawła¹⁴⁸ termin ten przybiera znaczenie sakralne ukazując, że czynnikiem konsolidującym wspólnotę jest Duch Święty i Ewangelia. Egzystencja tak rozumianej wspólnoty najpełniej dokonuje się i osiąga swój szczyt w czasie zgromadzenia eucharystycznego (1 Kor 11,24.27.29)¹⁴⁹. Podstawą wspólnoty w znaczeniu religijnym jest zjednoczenie z Bogiem przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym, które dokonuje się w Słowie Bożym i sakramentach.

Teologicznym uzasadnieniem takiej rzeczywistości są wewnętrzne relacje występujące w Trójcy Świętej Osób Boskich¹⁵⁰. Wertykalne pojęcie wspólnoty na wzór trynitarny, implikuje horyzontalny jej wymiar rozumiany jako relacja pomiędzy wierzącymi. Ale wspólnota wierzących jest najpierw pochodną wspólnoty z Bogiem i od niej bezpośrednio zależy (por. KK 9)¹⁵¹.

¹⁴⁵ A. L. Szafrński, dz. cyt. s. 243; R. Kamiński: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. Kraków s. 107-108; J. Krucina: *Drogami Kościoła*. Wrocław 2000 s. 293.

¹⁴⁶ J. Krucina: *Wspólnotowa struktura Kościoła* s. 1101.

¹⁴⁷ G. Bonicelli, s. 97.

¹⁴⁸ Flp 1,5; 2 Kor 13,13; 1 Kor 1,9; 1 Kor 9,23; Rz 6,4-8; 2 Kor 7,3; Ef 2,5n; Kol 2,12n.

¹⁴⁹ K. Romaniuk: *Przebywali razem i wszystko mieli wspólne* (Dz 2,44). W: *Człowiek we wspólnocie Kościoła*. Red. L. Balter. Warszawa 1979 s. 16; J. Krucina: *Wspólnotowa struktura Kościoła* s. 1112.

¹⁵⁰ Nadzwyczajny Synod Biskupów: *Relacja końcowa*. OR R. 6: 1985 nr 10-11-12 (72-73-74) dodatek do numeru s. 5; K. Romaniuk, s. 29.

¹⁵¹ A. L. Szafrński: *Eklezjalny charakter małych grup religijnych*. RTK R. 32: 1985 z. 6 s. 83.

Wypływa z tego też odpowiednie spojrzenie na wspólnotę, która nie jest celem sama dla siebie. Wspólnota religijna zawsze jest skierowana się ku rzeczywistości królestwa Bożego. Taki jest też jej cel i misja, a więzy łączące tworzących ją ludzi to przede wszystkim wiara, nadzieja i miłość¹⁵². W sposób naturalny członkowie wspólnoty parafialnej są włączeni w sieć relacji społecznych, a środowisko ich życia ma duży wpływ na kształtowanie wierzeń i postaw religijnych. Z takiej lokalnej wspólnoty wiary rodzi się wspólnota Kościoła. Wspólnota nie jest wynikiem jakiegoś planu, ale jest pochodną realizacji pozostałych funkcji Kościoła¹⁵³.

Taka wspólnota kościelna - *koinonia* jest miejscem realizacji pozostałych funkcji Kościoła: przepowiadania - *martyria*, kultu - *liturgia* i troski pasterskiej - *diakonia*.

3.4.2. Martyria - przepowiadanie Słowa Bożego.

W stosunku do parafii, Słowo Boże posiada funkcję wspólnototwórczą, czyli „parafiotwórczą”.¹⁵⁴ To właśnie przepowiadanie Słowa Bożego leży u podstaw genezy każdej wspólnoty religijnej, a tym bardziej parafii. Słowo głoszone regularnie domaga się konkretnej odpowiedzi, a ta powinna kształtować życie parafian na wzór uczniów Jezusa.

Tam gdzie nie głosi się Słowa Bożego, tam ginie wiara.¹⁵⁵ Dzielenie się usłyszanym i zrozumianym Słowem ma moc integracyjną dla parafii. Na fundamentalne pytanie o genezę parafii Jan Paweł II w swoim nauczaniu daje następującą odpowiedź: "Parafia więc, jest zapoczątkowana, niejako zainicjowana przez Słowo Boże, głoszone, słuchane, rozważane i skonfrontowane z tysiącami sytuacji każdego dnia, w celu zastosowania w życiu odwiecznej prawdy do konkretnych sytuacji życia".¹⁵⁶

Kolejnymi etapami formowania się parafii jako wspólnoty Słowa są: proklamacja Słowa, słuchanie Słowa, medytacja Słowa, przyjęcie Słowa w wierze, celebrowanie Słowa (Eucharystia), aplikacja Słowa w życiu, głoszenie Słowa (ewangelizacja).¹⁵⁷

¹⁵² A. Zuberbier: *Przedmiot naszej troski: wspólnota*. W: *Człowiek we wspólnocie Kościoła*. Red. L. Balter. Warszawa 1979 s. 155.

¹⁵³ A. Przybecki: *Duszpasterstwo w Polsce. Poszukiwanie nowych form obecności*. Poznań 2001 s. 120-121.

¹⁵⁴ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.241

¹⁵⁵ Rz 10,17: "Przeto wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa".

¹⁵⁶ Tamże s. 243

¹⁵⁷ Tamże s. 245-252

Głoszenie Słowa Bożego w parafii dokonuje się głównie poprzez: przepowiadanie liturgiczne (homilia, kaznodziejstwo), nauczanie katechetyczne (katecheza), dialog pastoralny (rozmowy indywidualne, kierownictwo i poradnictwo duchowe).¹⁵⁸

Ponadto w praktyce duszpasterskiej parafii istnieje całe bogactwo różnorodnych paraliturgicznych form i okazji do przepowiadania Słowa Bożego, takich jak: pielgrzymki, misje ludowe, nabożeństwa, kręgi biblijne, wspólnoty podstawowe, grupy młodzieżowe, grupy charytatywne, grupy modlitewne, wspólnoty, bractwa, ruchy religijne, stowarzyszenia etc. Takie spojrzenie na rzeczywistość *martyrii* zmienia również perspektywę osób odpowiedzialnych za tę funkcję, którymi są i mają być wszyscy wierni ochrzczeni, a nie tylko duchowni. Bowiem powołanie do głoszenia Słowa Bożego zawiera się w mandacie chrzcielnym. Potwierdzenie wiary swoją postawą jest najlepszym świadectwem, do którego zobowiązany jest cały Lud Boży¹⁵⁹. Pierwsze wspólnoty chrześcijańskie właśnie w taki sposób kontynuowały dzieło zbawcze Chrystusa. Ich działanie było poparte przede wszystkim osobistym świadectwem faktów i wydarzeń z historii zbawienia¹⁶⁰. Tylko tak pojmowane przepowiadanie Słowa Bożego, ożywione osobistym doświadczeniem wiary, odnawia życie religijne u słuchających¹⁶¹.

3.4.3. Liturgia - sprawowanie kultu.

Ponieważ Kościół ze swej natury posiada strukturę sakramentalną i jest jednocześnie depozytariuszem i szafarzem sakramentów świętych, dlatego podstawowa wspólnota Kościoła jaką jest parafia powinna stawać się także swoistego rodzaju sakramentem¹⁶². Droga do parafii definiowanej jako „wspólnota wspólnot” wiedzie przez eklezjalne sprawowanie sakramentów¹⁶³, a wśród nich najważniejsze miejsce zajmuje parafialna celebrowanie Eucharystii: „Tam gdzie są Słowo i Eucharystia tam jest wspólnota i żywa świątyniaTo w swojej parafii, każdy chrześcijanin widzi, jak etapy jego życia naznaczone są przez Sakramenty- uczy Jan Paweł II”¹⁶⁴. Celebrowanie eucharystyczne będąc szczytem i źródłem życia Kościoła często wydaje się być niedoceniana przy budowaniu wspólnoty parafialnej.

¹⁵⁸ Tamże s. 253-261

¹⁵⁹ A. L. Szafrński: *Kairologia* s. 129.

¹⁶⁰ J. Krucina: *Drogami Kościoła* s. 51.

¹⁶¹ M. Nowak: *O nową wizję parafii*. Warszawa 1993 s. 84.

¹⁶² M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.265

¹⁶³ W. Aramowicz: *Model współczesnej parafii*, PP T. 313: 2002 nr 6 (970) s. 328.

¹⁶⁴ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.265

A przecież to właśnie podczas każdej liturgii członkowie wspólnoty wiążą się ze sobą nadprzyrodzonymi więzami i urzeczywistniają wspólnotę Ludu Bożego.¹⁶⁵ Właściwie przygotowane i sprawowane oraz świadomie przeżywane zgromadzenie liturgiczne, wychodzi naprzeciw podstawowym potrzebom wspólnotowym człowieka oraz ma silny charakter parafiotwórczy. Zatem koniecznym postulatem pastoralnym staje się tłumaczenie współczesnym parafianom bogactwa symboliki, znaków i gestów liturgicznych oraz wykorzystywanie ich znaczenia w liturgii, tak aby stała się ona widocznym znakiem obecności Kościoła powszechnego¹⁶⁶.

Słowo *liturgia* z języka greckiego oznacza „dzieło ludu” lecz, aby rzeczywiście tak było w wymiarze parafii, potrzeba systematycznego i pogłębionego wychowywania w wierze oraz czynnego angażowania wiernych w rozmaite posługi i funkcje liturgiczne. Przygotowanie do udziału w życiu sakramentalnym parafii, nie może ograniczać się jedynie do powierzchownych nauk przed samym przyjęciem tych sakramentów.¹⁶⁷ Właściwie sprawowana liturgia wyraża jednakową godność ochrzczonych i różnorodność ich powołań. Wszyscy wierni są niejako współliturgami sprawowanego kultu, razem z prezbiterem i poprzez niego składającymi Ciało i Krew Chrystusa oraz ofiarę z siebie samych¹⁶⁸. Różnorodność powołań w Kościele widoczna jest podczas zgromadzenia liturgicznego w posłudze: celebransa, koncelebransów, diakonów, akolitów, liturgicznej służbie ołtarza (lektorzy, ministranci, komentatorzy, kantorzy), psalterzystów, scholi, porządkowych, asysty kościelnej, ekipy technicznej i innych¹⁶⁹.

Zasadniczą rolę w budowaniu parafii jako „wspólnoty wspólnot” odgrywają sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego. Tę bosko-ludzką komunię umacniają sakramenty uzdrowienia: pokuty i pojednania oraz namaszczenia chorych.

Wreszcie, to budowanie Kościoła w parafii, niejako zamykają sakramenty w służbie komunii, czyli małżeństwo i kapłaństwo.¹⁷⁰ Służba Bogu w liturgii, uczy służby ludziom w codziennym życiu.¹⁷¹

¹⁶⁵ L. Balter: *Wspólnototwórcza rola liturgii*. W: *Człowiek we wspólnocie Kościoła*. Red. L. Balter. Warszawa 1979 s. 267; J. Krucina: *Wspólnotowa struktura Kościoła* s. 1111;.

¹⁶⁶ L. Balter: *Rola liturgii w życiu wspólnoty parafialnej*. W: *W służbie Ludowi Bożemu*. Red. B. Bejze. Poznań, Warszawa 1983 s. 398; R. Kamiński: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej* s. 111; A. Lepa: *Parafia wielkowiejska jako środowisko wychowawcze*. W: *Dziś i jutro parafii*. Red. A. Lepa. Łódź 1991 s. 25.

¹⁶⁷ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.266

¹⁶⁸ A. L. Szafrński: *Kairologia* s. 247.

¹⁶⁹ M. Nowak: *Bogactwo Mszy świętej*. Częstochowa 1997 s. 24.

¹⁷⁰ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.266

¹⁷¹ Tamże s. 266 oraz J. Krucina: *Drogami Kościoła* s. 65.

3.4.4. Diakonia - chrześcijańska troska.

Podobnie jak sama wiara bez uczynków jest martwa¹⁷², tak samo parafia, a zwłaszcza jej odnowiony obraz jako „wspólnoty wspólnot” nie może istnieć bez świadectwa czynnej i służebnej miłości. Korelacja życia religijnego z właściwym zaangażowaniem w sprawy doczesne jest zasadniczym zadaniem wiernych¹⁷³. Istotą każdego sprawowanego urzędu w Kościele jest miłość czynna, która poprzez specyfikę tego urzędu, jawi się jako posługa dla braci i siostr w Panu w ich potrzebach¹⁷⁴.

A zatem parafia jako wspólnota zrodzona ze słuchania Słowa Bożego, kontemplowanego w liturgii i przeżywanego w sakramentach stawać się powinna swoistą szkołą miłości, a wychowanie do takiej postawy, staje się jej powołaniem: „Przed wszystkim wspólnota parafialna, przypomina Jan Paweł II, powołana jest by stać się uprzywilejowana "szkołą miłości", gdzie uczy się przygarniać i kochać każdą osobę bez żadnej dyskryminacji, ani różnic, ani preferencji, ofiarując najbardziej potrzebującym dar dzieł miłosierdzia.”¹⁷⁵ Świadczenie miłości czynnej nie może być zadaniem własnym jedynie wyspecjalizowanych w tym zakresie organizacji i wspólnot takich jak np: Caritas, ośrodki dla osób bezdomnych i uzależnionych, bądź hospicja. Czynna *diakonia* - czyli miłość służebna, weryfikuje parafię wobec najbliższego jej środowiska i obecnie jawi się jako pierwsza i niczym nie zastąpiona forma nowej ewangelizacji.¹⁷⁶ Wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń należy poszukiwać coraz to nowych możliwości realizowania czynnej miłości na terenie parafii.

Wydaje się, że beneficjentami dzisiejszej preferencyjnej opcji parafii na rzecz ubogich powinni być w pierwszej kolejności: pracocholicy, interneto- i tele-maniacy, trans-i homo-seksualiści, hazardziści, zakupocholicy etc. Parafia jako *diaconia caritas* jest uprzywilejowanym miejscem do praktykowania czynnej miłości przez wszystkich parafian w duchu współpracy i współodpowiedzialności.¹⁷⁷

¹⁷² (Jk 2,14-17: "Jaki z tego pożytek, bracia moi, skoro ktoś będzie utrzymywał, że wierzy, a nie będzie spełniał uczynków? Czy [sama] wiara zdoła go zbawić? Jeśli na przykład brat lub siostra nie mają odzienia lub brak im codziennego chleba, a ktoś z was powie im: «Idźcie w pokój, ogrzejcie się i najedzcie do syta!» - a nie dacie im tego, czego koniecznie potrzebują dla ciała - to na co się to przyda? Tak też i wiara, jeśli nie byłaby połączona z uczynkami, martwa jest sama w sobie."

¹⁷³ F. Woronowski: *Diakonia miłości jako środek jednoczenia wspólnoty parafialnej*. W: *Miłość miłosierna*. Red. J. Krucina. Wrocław 1985 s. 182; Z. Perz: *Znak rozpoznawczy – chrześcijaństwo*.

¹⁷⁴ R. Kamiński: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej* s. 112.

¹⁷⁵ M. Duda: *Mysząc Parafia...* dz. cyt. s.321-322

¹⁷⁶ Tamże, s. 323

¹⁷⁷ Tamże, s. 327

3.5. Struktury pastoralno-prawne w parafii

W parafii oprócz podmiotów personalnych, indywidualnych lub grupowych, realizujących komunię bosko-ludzką, istnieją także podmioty strukturalne tej komunii. Są nimi struktury pastoralno-prawne, jawiące się jako narzędzia realizacji idei "communio". Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) przewiduje niektóre z nich jako obowiązkowe (np: PRE - Parafialna Rada ds. ekonomicznych - kan 537), inne zaś jako fakultatywne (np: PRD- Parafialna Rada duszpasterska - kan.536). Pozostałe dokumenty kościelne postulują tworzenie kolegialnych ciał duszpasterskich takich jak: rady katechetyczne, parafialne oddziały "Caritas", parafialne ośrodki kultury lub ogólne zgromadzenia parafialne w duchu synodalnym.¹⁷⁸ Nauczanie Jana Pawła II wskazując na pożyteczność strukturalnych form apostołstwa parafialnego, zawsze odnosi je do fundamentu teologicznego w perspektywie komunii kościelnej. Akcentuje przy tym ich służebny charakter wobec wspólnoty parafialnej i jej duszpasterzy oraz podkreśla konieczność nieustannej formacji ich członków skierowanej ku dojrzałości świadomości eklezjalnej.¹⁷⁹ W niniejszym opracowaniu zostaną omówione trzy główne struktury parafialne.

3.5.1. Parafialna Rada Duszpasterska - (PRD).

Odnowiona wizja Kościoła akcentuje bardzo mocno zasady kolegialności w wykonywaniu władzy, czemu ma służyć: system rad kościelnych, zarówno w wymiarze pastoralnym jak i materialnym. Konkretnym tego przykładem na poziomie parafii jest Parafialna Rada Duszpasterska (PRD). Zgodnie z kan. 536 KPK decyzja dotycząca powoływania rad duszpasterskich w parafiach należy do biskupa diecezjalnego, który także określa normy jej działania. Z tej racji spotykamy różne formy powoływania członków PRD. Z urzędu należy do niej proboszcz oraz pozostali kapłani pracujący w parafii, natomiast pozostali członkowie mogą być nominowani przez proboszcza lub wybierani przez wszystkich członków parafii. Istnieje także forma pośrednia, w której część członków PRD jest powoływana z wyboru, a część z nominacji. PRD powinna skupiać przedstawicieli wszystkich grup duszpasterskich, które istnieją w danej parafii i na zasadzie "forum" łączyć te grupy w jeden organizm parafialny, w którym istnieje żywy dialog, współpraca i współodpowiedzialność między świeckimi i duchownymi.¹⁸⁰

¹⁷⁸ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.442

¹⁷⁹ Tamże, s.442

¹⁸⁰ R. Kamiński: *Powołanie i funkcjonalność Parafialnej Rady Duszpasterskiej*. AK T. 88: 1977 nr 412 s. 278-279; A. Żądło: *Parafia* s. 48; R. Kamiński: *Rola parafialnych rad duszpasterskich w życiu wspólnot parafialnych i diecezji*. RT R. 40: 1993 z. 6 s. 92, 100.

W nauczaniu Jana Pawła II rola PRD w budowaniu parafii jest centralna, a nie marginalna: „Nie można żyć bezpośrednio rzeczywistością Kościoła-wspólnotą, czy byłaby to rzeczywistość diecezjalna, czy parafialna, bez tej współpracy między kapłanami i świeckimi”¹⁸¹ Istota PRD jest zakorzeniona w idei *communio*, a nie w świeckim modelu życia społecznego. Bowiem to Duch Boży swoją asystencją wspiera prace i działalność wszystkich członków PRD jak i całej parafii.¹⁸² Parafia poprzez reprezentację różnych środowisk w PRD generuje nowe możliwości ewangelizacji oraz daje sposobność znalezienia wielu ciekawych, nowatorskich planów duszpasterskich w zakresie swojej misji i powołania. Inicjatywy, postulaty, rady i opinie prezentowane przez świeckich członków PRD przyjęte z uwagą przez duszpasterzy mogą polepszyć wzajemną współpracę i współodpowiedzialność za duszpasterstwo parafialne¹⁸³. Tak rozumiana PRD staje się : „wielką konsultą dla całej parafii”¹⁸⁴

Naczelnym celem PRD jest służba wobec parafii i jej proboszcza oraz pozostawanie w jedności z biskupem diecezji na zasadach współpracy i poszanowania władzy w Kościele.¹⁸⁵ PRD ma charakter jedynie doradczy, a głos decydujący w każdej sprawie należy do proboszcza. Według nauczania papieskiego PRD ma działać permanentnie, a nie tylko okazjonalnie, ponieważ jest zakotwiczona w konkretnej parafii i żyje na co dzień jej sukcesami i problemami. Dlatego wszyscy członkowie PRD powinni być formowani w szkole duchowości apostołskiej: „Apostolat wzrasta dzięki formacji. Tym więcej zrobicie ,im bardziej się pogłębicie.”¹⁸⁶ Jan Paweł II mocno akcentuje fakt, że PRD nie tylko jest wyrazem eklezjologii Vaticanum II, ale swoją rację bytu czerpie z apostołatu Kościoła pierwotnego, gdzie wszyscy wierzący, a zwłaszcza świeccy, brali czynny udział w jego misji i powołaniu. Współczesna forma PRD to jedynie: „nowoczesny wyraz niezastąpionej roli świeckich w służbie wspólnoty parafialnej”¹⁸⁷

Pomimo, że dzisiejszy obraz PRD nie jest wolny od napięć i nieporozumień, to konieczne jest wprowadzanie w życie parafii zasady "służby komunii", a odrzucanie w kierowaniu parafią autorytaryzmu i demokratyzmu, tak ze strony duszpasterzy jak i wiernych świeckich.

¹⁸¹ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.444

¹⁸² Tamże, s.445

¹⁸³ A. L. Szafrński: *Kairologia* s. 323-324; R. Kamiński: *Rola parafialnych rad duszp.* dz.cyt. s. 100.

¹⁸⁴ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.445

¹⁸⁵ Tamże, s.448

¹⁸⁶ Tamże, s.451

¹⁸⁷ Tamże, s.447

3.5.2. Parafialna Rada Ekonomiczna - (PRE)

W adhortacji apostołskiej „Ecclesia in Africa” Jan Paweł II stwierdza: „ Jest konieczne, aby każda chrześcijańska wspólnota była w stanie samodzielnie zaspokajać w miarę możliwości-swoje potrzeby materialne.”¹⁸⁸ Parafia będąc podstawową wspólnotą realizacji misji Kościoła powinna także posiadać autonomię materialną. Komunia miłości domaga się nie tylko wymiany dóbr duchowych, ale także wymiany dóbr materialnych i finansowych, dla realizacji swojego powołania.¹⁸⁹ Stąd KPK obligatoryjnie narzuca biskupowi diecezjalnemu obowiązek ustanowienia w każdej parafii PRE: „w każdej parafii powinna być rada do spraw ekonomicznych, która rządzi się nie tylko przepisami prawa powszechnego, lecz także normami wydanymi przez biskupa diecezjalnego. Wierni dobrani zgodnie z tymi normami, świadczą proboszczowi pomoc w administrowaniu dobrami parafialnymi ,z zachowaniem przepisu kan. 532”¹⁹⁰

Zasadniczo członkami PRE powinny być osoby, które dysponują wiedzą w zakresie księgowości i zarządzania mieniem parafii. Bowiem, z racji swego powołania, proboszcz jak i wikarzy nie zawsze dysponują odpowiednią wiedzą i doświadczeniem z zakresu: ekonomii, finansów, prawa, budownictwa etc. PRE złożona z osób zajmujących się tymi dziedzinami zawodowo może wspomóc proboszcza fachową radą w sprawach administracyjno-finansowych. Jednocześnie PRE może być elementem budującym współodpowiedzialność wiernych świeckich za materialne sprawy parafii i Kościoła.¹⁹¹

Nauczanie papieskie Jana Pawła II precyzuje także bardzo dokładnie zasady planowania budżetu Kościoła diecezjalnego i podaje jego czterosegmentową konstrukcję: „W tym kontekście dzielenia się i prostoty, biskup zarządza dobrami Kościoła, jako "dobry ojciec rodziny" oraz czuwa, aby były one wykorzystywane zgodnie z celami właściwymi Kościołowi: na kult Boży, na utrzymanie pełniących posługę, na dzieła apostołskie i na wspieranie inicjatyw miłosierdzia względem ubogich.”¹⁹² Te same zasady - przez analogię - można odnieść do konstruowania budżetu parafialnego, którego autorami powinni być członkowie PRE na czele z proboszczem. Chodzi bowiem o sprawiedliwy i zgodny z celem i misją parafii podział środków finansowych, tak aby nie dochodziło w tej materii do anomalii i nadużyć.

¹⁸⁸ EAf nr 104.

¹⁸⁹ M. Duda: *Mysząc Parafia...* dz. cyt. s.454

¹⁹⁰ KPK nr 537.

¹⁹¹ II PSP, pkt. 46

¹⁹² Adhortacja apostołska: *Pastores gregis* - PG 20.

Stąd jednakowo ważne są zarówno kolejność jak i przeznaczenie środków finansowych z budżetu parafii lokowane według stopniowania na: kult, utrzymanie posługujących, dzieła apostołskie i dzieła miłosierdzia. Praktyka ujawniania budżetu parafii znajduje obecnie przyjazną atmosferę i zrozumienie u wiernych oraz poprzez swoją transparentność służy większej wiarygodności Kościoła w świecie. Planując budżet i dysponując środkami materialno-finansowymi w przestrzeni parafii, nie można zapominać o maksymie wygłoszonej przez diakona św. Wawrzyńca (†258r) podczas swojego męczeństwa: „to biedni, kalecy, chorzy i ułomni są największym skarbem Kościoła”.¹⁹³

3.5.3. Małe Grupy Parafialne (MGP) - jako kościelne wspólnoty podstawowe

Soborowa idea *communio* na terenie kościoła partykularnego realizuje się poprzez wspólnoty parafialne, a w parafii poprzez kościelne wspólnoty podstawowe (KWP), które na potrzeby niniejszej pracy noszą nazwę: Małych Grup Parafialnych (MGP). Opierając się na współczesnych dokumentach Kościoła można stwierdzić, że budowanie kościelnych wspólnot podstawowych jest dzisiaj koniecznością i swoistym znakiem czasu w wymiarze pastoralnym.¹⁹⁴ Kardynał Joseph Ratzinger mówiąc o perspektywie Kościoła jako mniejszości w zdechrystianizowanym świecie, stwierdza: „Kościół będzie musiał wyłonić właśnie nowe formy, wspólnoty drogi, poszczególne ośrodki życia kościelnego będą musiały mocniej się wzajemnie kształtować, udzielając sobie wsparcia w swej wierze. Kościół musi sam tworzyć komórki, w których wierni wzajemnie się wspierają i podążają razem, w których zatem w pomniejszonej skali praktycznie doświadczają wielkiej przestrzeni kościelnego życia”.¹⁹⁵

Natomiast Jan Paweł II w swoim nauczaniu stwierdza: „Kościelne wspólnoty podstawowe są znakiem żywotności kościoła, narzędziem formacji i ewangelizacji. W nich pojedynczy chrześcijanin przeżywa doświadczenie wspólnotowe.”¹⁹⁶ W praktyce MGP-ch takie doświadczenie wspólnotowe przejawia się w: budowaniu relacji braterskich, modlitwie wspólnotowej, czytaniu i medytacji Słowa Bożego, dzieleniu się świadectwem życia wiarą, doświadczaniu upomnienia i przebaczenia braterskiego.¹⁹⁷

¹⁹³ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.453

¹⁹⁴ RM nr 51

¹⁹⁵ J. Ratzinger: *Sól ziemi* str. 227, Wydawnictwo Znak, Kraków 1997

¹⁹⁶ RM nr 51

¹⁹⁷ Jan Paweł II: *Parafia wspólnotą wiary, nadziei i miłości*. OR R. 6: 1985 nr nadzwyczaj. I (68) s. 8; E. Sales: *Kościelne Wspólnoty Podstawowe*. Com R. 6: 1986 nr 4 (34) s. 77.

Elementy spotkania MGP-ych precyzuje papież Paweł VI w adhortacji apostoł-
skiej „Evangelii nuntiandi”, a papież Jan Paweł II w adhortacjach apostołskich „Christi-
fideles Laici” oraz „Redemptoris Missio”¹⁹⁸ i wymieniają wśród nich:

1. modlitwa
2. czytanie i medytacja Słowa Bożego
3. katecheza formacyjna
4. służba i praktykowanie miłości
5. budowanie komunii kościelnej
6. utrzymywanie jedności z pasterzami (biskup, proboszcz)
7. ewangelizacja
8. generowanie nowych, współczesnych form pastoralnych

Spotkania wspólnot podstawowych odpowiadają na potrzeby współczesnych
ludzi, wciągniętych w anonimową masowość, zuniformalizowaną kulturę i brak relacji
interpersonalnych. W obliczu dezintegracji społecznej, której wynikiem jest radykalny
indywidualizm i konsumpcja, konkretne doświadczenie braterskiej wspólnoty podtrzy-
muje wiarę i przemienia życie¹⁹⁹. Wspólnoty te stanowią także punkt wyjścia dla
wszelkiego rodzaju zaangażowania apostołskiego ludzi świeckich w parafii. Nie są one
elitarnymi grupami osób o jakimś szczególnym charyzmacie lub uzdolnieniach lecz
w rzeczywistości są parafią przeniesioną na obszar osoby.²⁰⁰ Tutaj duża, często anoni-
mowa parafia staje się znana, bliska, mała, osobista, ponieważ spotkania gromadzić
powinny kilka osób plus animator grupy.

MGP-e jako wspólnoty podstawowe gromadzą parafian i tworzą z nich żywe
ecclesiolae, spotykające się w swoim naturalnym środowisku *oikos*, którym może być:
dom, mieszkanie, przestrzeń publiczna, rodzina, środowisko pracy lub nauki, najbliższe
sąsiedztwo, grupa znajomych lub przyjaciół etc.²⁰¹

¹⁹⁸ EN 58; RM nr 51 „...kościelne wspólnoty podstawowe” (znane też pod innymi nazwami), które dobrze
zdają egzamin jako ośrodki formacji chrześcijańskiej i misyjnego oddziaływania. Chodzi tu o grupy
chrześcijan na szczeblu rodziny czy szczupłego grona osób, które spotykają się na modlitwie, czytaniu
Pisma Świętego, katechezie, by dzielić się problemami ludzkimi i kościelnymi w perspektywie zaangażo-
wania wspólnotowego. Są one znakiem żywotności Kościoła, narzędziem formacji i ewangelizacji,
ważnym punktem wyjścia dla nowego społeczeństwa zbudowanego na fundamencie „cywilizacji miło-
ści”. ; ChL nr 26: „władze lokalne powinny zadbać: ... b.) o tworzenie niewielkich podstawowych
wspólnot kościelnych, zwanych także wspólnotami żywymi, w których wierni mogą przekazywać sobie
nawzajem Słowo Boże oraz służyć innym i praktykować miłość. Wspólnoty te są prawdziwym wyrazem
kościelnej komunii i ośrodkami ewangelizacji, działającymi w łączności ze swoimi pasterzami”.

¹⁹⁹ IL SNE nr 80

²⁰⁰ RM 51

²⁰¹ D. Rey: *Parafio obudź się!* ... dz. cyt. s. 158,160

Wspólnoty podstawowe realizują wszystkie zadania i cele parafii, służą integracyjnie jej misji i posłannictwu, choć w mniejszym zakresie. Nie są też żadną alternatywą, ani substytutem dla parafii, ponieważ funkcjonują na zasadzie jedności i podległości w jej strukturach. Są włączone organicznie w życie parafii, która jest jedyną „wspólnotą-źródłem” w pełni wymiaru hierarchicznego, urzędowego i sakramentalnego.²⁰²

Rolą proboszcza jest należna troska o: jedność MGP-ch ze strukturą parafii i pomiędzy sobą, ich sakramentalną integrację z życiem całej parafii, zapewnienie im stałej opieki pastoralnej i formacji osób odpowiedzialnych za te grupy, rozwój ilościowy każdej MGP na zasadzie ewangelizacji przez pączkowanie, dzielenie się na mniejsze, inne grupy ogarniające stopniowo teren całej parafii.²⁰³ Każda MGP włączona jest w struktury parafialne poprzez Parafialne Rejony Pastoralne (PRP), Parafialną Radę Duszpasterską (PRD) oraz spotkania ogólnoparafialne (liturgiczne lub organizacyjne). Związek z parafią i Kościołem poprzez te struktury pozwala MGP-ym budować eklezjalność oraz realizować swoją misję i cele duszpasterskie w duchu służby²⁰⁴.

Obecnie wspólnoty podstawowe rozwijają się w całym Kościele, zwłaszcza za sprawą doświadczeń duszpasterskich nowych Ruchów, Stowarzyszeń i Wspólnot. Są one swoistym znakiem żywotności Kościoła oraz miejscem efektywnej katechizacji dorosłych, której tak brakuje w Kościele²⁰⁵. „Dzięki nim zmienia się także sposób przeżywania Kościoła. Maleje nacisk na instytucjonalność, natomiast budowany jest Kościół braterski, wspólnotowy, będący znakiem Królestwa Bożego dla całego społeczeństwa, we wszystkich występujących w nim relacjach. Ich istnienie w parafii jest podstawowym elementem funkcjonowania parafii jako <<wspólnoty wspólnot>>.”²⁰⁶

Perspektywę MGP-ych jako wspólnot podstawowych w Kościele nakreślił profetycznie Nadzwyczajny Synod Biskupów zwołany w 20-lecie Soboru Vaticanum II stwierdzając: „ponieważ Kościół jest «komunią», nowe, tak zwane «wspólnoty podstawowe», jeśli naprawdę żyją w jedności z Kościołem, są prawdziwym wyrazem «komunii» i narzędziem do budowania jej w postaci bardziej pogłębionej. Z tego powodu stanowią one wielką nadzieję dla życia Kościoła”.²⁰⁷

²⁰² Tamże, s.160

²⁰³ Tamże, s.160

²⁰⁴ J. Paweł II: *Parafia wspólnotą wiary, nadziei i miłości*. OR R. 6: 1985 nr nadzwycz. I (68) s. 8; E. Sales: *Kościelne Wspólnoty Podstawowe*. Com R. 6: 1986 nr 4 (34) s. 77.

²⁰⁵ Kongregacja ds. Duchowieństwa: *Dyrektorium ogólne o katechizacji* nr 263-264.

²⁰⁶ J. Skowroński: *Odnova współczesnej parafii w Polsce w świetle doświadczeń "Ruchu dla lepszego świata"*. Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Poznań 2005

²⁰⁷ RM 51; Nadzwyczajny Synod Biskupów 1985, Relacja końcowa, II, C, 6.

4. Wierni w kontekście aktualnych przemian społecznych w Polsce

Znany historyk francuski Jean Delumeau w swoim studium („Le christianisme va-t-il mourir?”, Paris 1977; tłum: „Czy chrześcijaństwo umrze?”) wypowiedział się o Polsce w następujący sposób: „W Europie istnieje kraj nie dotknięty wyraźnie przez dechrystianizację, a jest nim Polska. Kościoły są pełne, nawet nie mieszczą ludzi. Powołania religijne wypiełgnowane w Polsce zadziwiają świat. Kardynał Wyszyński cieszy się dużym autorytetem. Niektórzy Polacy myślą o rechrystianizacji Europy, która popada w apostazję.”²⁰⁸ Akomodując tę myśl do współczesności należy postawić pytanie, czy aktualny obraz Kościoła w Polsce, kraju licznych przemian społecznych, odpowiada jeszcze temu w/w obrazowi? Jak w tym obrazie jawi się współczesna parafia ze swoim duszpasterstwem, misją i powołaniem?

Odpowiedzi na tak postawione pytania kairolologiczne zostaną zaprezentowane w tym podrozdziale na bazie opisu aktualnych przemian społecznych w Polsce oraz ich ewaluacji z perspektywy socjologicznej i pastoralnej. Teologia pastoralna poszukuje bowiem modeli religijności w zależności od aktualnych znaków czasu. Natomiast socjologia religii ukazując rzeczywistość owych „znaków czasu” bada i kształtuje modele pastoralne, a po ich wprowadzeniu w życie weryfikuje ich realizację. Socjolog weryfikuje i ocenia daną rzeczywistość „tutaj i teraz”, natomiast pastoralista odnosi ją i porównuje do rzeczywistości nadprzyrodzonej, której ona ma służyć.²⁰⁹

Ponieważ przeobrażenia i zmiany w strukturze społeczeństw mają zdecydowanie charakter ciągły, dlatego poddając je obserwacjom i analizom, można zauważyć w nich charakterystyczne tendencje i nurty oraz towarzyszące im przyczyny. Na tej bazie oglądu można precyzować praktyczne wnioski pastoralne oraz dostosowywać metody i modele duszpasterskie do współczesnych znaków czasu. Dzisiejsi wierni polskiego Kościoła, będąc jednocześnie istotną częścią społeczeństwa, są ukształtowani podobnie jak i ono, przez wiele rozmaitych czynników i uwarunkowań historycznych. Jednak w literaturze przedmiotu panuje zgoda co do stwierdzenia, że na aktualny obraz społeczeństwa polskiego istotny wpływ wywarła transformacja ustrojowa w 1989 roku, polegająca na odejściu od komunizmu do demokracji.²¹⁰

²⁰⁸ PSRP - *Postawy Społeczno-Religijne Polaków 1991- 2012*, s. 8; redakcja: L. Adamczuk, E. Firlit, W. Zdaniewicz SAC; Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2013

²⁰⁹ Tamże, s.103

²¹⁰ Tamże, s.162

4.1. Kościół w Polsce do roku 1989

Pierwsze gminy chrześcijańskie przekazują nam obraz Kościoła-wspólnoty z charyzmatycznymi przywódcami i strukturą skierowaną na ewangelizację i misję czynienia uczniów. Współlistnienie i współpraca apostołów i ich uczniów, w tych gminach, charakteryzowała się aktywnością, jednością i ofiarnością, posuniętą niekiedy aż do męczeństwa.²¹¹ Nie były to wspólnoty idealne, ale umiały zachować jedność, tożsamość i realizować swoje powołanie w ówczesnym świecie.²¹² Od III w. organizacja kościelna posiada już dwa stany: kler (diakoni, kapłani, biskupi) oraz świeccy. Biskupi byli wybierani zarówno przez świeckich, jak i duchownych. Za cesarza Teodozjusza I (†395r) chrześcijaństwo staje się religią państwową, następuje jego instytucjonalizacja, co skutkuje podziałem między duchowieństwem, a laikatem. Praktycznie do V wieku udział świeckich w pracach administracyjnych, w nauczaniu i niekiedy w głoszeniu kazań, w rozdzielaniu konsekrowanego chleba, należał do zwyczajnych zadań laikatu w Kościele. Od VI wieku pogłębia się rozdział między klerem a laikatem, którego prawa ograniczono do sporadycznego udziału na równi z klerem w misji *ad extra* Kościoła.²¹³

„Gdy chrześcijaństwo przyszło do Polski, nie miało już charakteru wspólnotowego. I dlatego tak nam trudno dziś zrozumieć je w tym wymiarze. Kościół, wzorując się na monarchii, przyjął kształt piramidalny. Liczył się w nim mający najwyższą władzę papież, kardynałowie, biskupi. O wiele mniej niższe duchowieństwo, zaś świeccy mieli za zadanie słuchać zwierzchników i płacić składki na utrzymanie materialnych i duchowych dzieł Kościoła.”²¹⁴ Organizacja Kościoła opierała się wtedy wyłącznie na posłuszeństwie i podległości władzy hierarchicznej, co praktycznie wyeliminowało zasadę kolegialności, tak charakterystyczną dla Kościoła pierwszych wieków. Znakomicie obrazuje to wypowiedź papieża Innocentego III podczas IV Soboru Laterańskiego w 1215r: „Świeccy mają obowiązek słuchania, a nie władzę rządzenia”²¹⁵. Kościół przypominał wtedy bardziej firmę lub instytucję, niż wspólnotę wiary. Wierni świeccy całkowicie bierni i niezaangażowani w życie Kościoła byli dla hierarchii jedynie obiektem nauczania i posługi duszpasterskiej.

²¹¹ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. s. 48; Wyd. Nauk. Wyd. Nauk Społ. UAM, Poznań 2010; Mt 28,16-20 - nakaz misyjny Jezusa

²¹² Dz. 6,1-6 ; ustanowienie siedmiu diakonów ; Dz 15,1-35 - Sobór Jerozolimski

²¹³ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo..* dz. cyt. , s.49; Pękański I.: *Specyfika struktur prawnych wspólnoty parafialnej*. W: *Dziś i jutro parafii*. Red. A. Lepa. Łódź 1991 s. 76-83.

²¹⁴ M. Nowak: *Razem – znaczy skuteczniej. Budowanie wspólnoty parafialnej*. Lublin 2002 s. 17.

²¹⁵ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt. , s.13;

Wiara zmarginalizowana do uległości prawdom doktrynalnym, a uniwersalny dar zbawienia został zdegradowany do poziomu indywidualistycznego. Wspólnotowy wymiar Kościoła pierwszych gmin chrześcijańskich i wieków został utracony.²¹⁶ Uogólniając można stwierdzić, że od połowy VI do połowy XIX wieku trwał ciągły regres partycypacji laikatu w życie Kościoła. Taki stan dominował praktycznie do Soboru Watykańskiego II (1962-1965)²¹⁷, który ze swoimi przełomowymi dokumentami: Konstytucją dogmatyczną o Kościele „Lumen Gentium”, Dekretem o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem” i adhortacją „Christifideles laici” upodmiotowił na nowo laikat w Kościele.²¹⁸

W kontekście polskim Kościół do Soboru Watykańskiego II charakteryzował się dominacją duchowieństwa i biernością świeckich. Religijność miała charakter masowy, zrytualizowany, tradycyjny z elementami pobożności ludowej. Dobrze rozwinięty ruch pielgrzymkowy ukazywał przywiązanie katolików do znanych miejsc kultu maryjnego (np: Częstochowa, Kalwaria Zebrzydowska, Licheń). Pobożność maryjna pełniła wówczas pozytywną rolę integracji narodu, przez realizowane programy duszpasterskie: Jasnogórskie Śluby Narodu, Nowenna Tysiąclecia, liczne peregrynacje i ruch pątniczy²¹⁹. Przynależność wiernych do ruchów, wspólnot i organizacji katolickich, nie posiadała wymiaru masowości. Postanowienia Vaticanum II dotyczące aktywizacji laikatu w życiu i misji Kościoła były wprowadzane w Polsce wyjątkowo ostrożnie. Wynikało to w dużej mierze z uwarunkowań Kościoła działającego w reżimie komunistycznym oraz z dużej powściągliwości hierarchii kościelnej z Prymasem na czele.²²⁰

Kościół w czasach PRL z przestrzeni publicznej został zepchnięty do świątyni i innych miejsc kultu, co przełożyło się później w oczach społeczeństwa do traktowania go jako „zakładu usługowego”.²²¹ Zgromadzenia liturgiczne i duszpasterstwo zdominowała masowość, powierzchowność i inercja ze strony laikatu. Tradycyjne, terytorialne duszpasterstwo parafialne zorientowane było na tzw. „przeciętnego katolika”, a wiodącą w nim rolę odgrywali księża, stosujący zbyt ni paternalizm i nadopiekuńczość.²²²

²¹⁶ J. Kłoczowski: *Kościół katolicki w świecie i w Polsce*, s.14-16

²¹⁷ M. Nowak: *Razem – znaczy skuteczniej ...* dz. cyt. s. 18

²¹⁸ J. Baniak : *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt. , s. 51

²¹⁹ II PSP - *II Polski Synod Plenarny* , dz. cyt. s. 17

²²⁰ Tamże , s. 51-52

²²¹ J. Chrapek: *Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii* , s. 143

²²² II PSP - *II Polski Synod Plenarny* , dz. cyt. s. 17

W związku z tym ukształtował się Kościół „dwóch klas”: aktywnego kleru i biernych świeckich²²³, który nosił znamiona zjawiska trafnie zdefiniowanego przez austriackiego socjologa religii P.M. Zulehnera jako - „pastoralną schizmę”²²⁴.

Niemniej w latach osiemdziesiątych Kościół oraz wiele polskich parafii stanowiło ostoję wolności i było symbolem autentycznego zaufania społecznego.²²⁵ Polski katolicyzm tego okresu związany był mocno z religijnością ludową, pobożnością maryjną, instytucją Prymasa Polski oraz wartościami patriotycznymi i kulturalnymi. To historyczne dziedzictwo umiejętnie zachowywane i kształtowane przyczyniło się do wzmocnienia więzi Kościoła polskiego ze społeczeństwem.²²⁶ Parafie, a zwłaszcza w rejonach wiejskich znacząco oddziaływały na postawy wiernych w życiu. „Kościół był w tym czasie jedyną wiarygodną instytucją publiczną i spełniał oprócz swojej podstawowej działalności wiele funkcji zastępczych. Akcentowana była troska o zachowanie tożsamości narodowej i przekazanie całego dziedzictwa kulturowego.”²²⁷

4.2. Tendencje i kierunki przemian społecznych w Polsce po 1989 roku

Źródła aktualnych przemian społecznych w Polsce mają genezę dwubiegunową. Z jednej strony jest to gwałtowny przełom industrializacji, technokratyzacji życia w Europie datowany od XIX w., a z drugiej strony procesy transformacji ustrojowej zainicjowanej w Europie środkowo-wschodniej na przełomie lat 80- i 90-tych XX w. Zjawiska te spowodowały w społeczeństwie polskim wiele poważnych przemian strukturalnych o charakterze złożonym. Swoim zasięgiem objęły one nie tylko sferę polityczną, czy gospodarczo-ekonomiczną, ale również religijną i kulturową.²²⁸

Transformacja ustrojowo-industrialna spowodowała transformację w strukturze społecznej. Zapoczątkowane wówczas zmiany mają charakter demograficzny i rozwojowy, a w dobie globalizacji i cyfryzacji doznają znacznego przyspieszenia. Ten znamieny okres naznaczony licznymi i burzliwymi wydarzeniami politycznymi, przemianami kulturowymi szybkim rozwojem cywilizacyjnym, aż po współczesny pluralizm społeczny z jego rewolucją obyczajową wywarł na życiu narodu polskiego trwałe ślady.

²²³ J. Mariański: *Parafia szansą przemian polskiego katolicyzmu* s.188

²²⁴ Tamże, s.188

²²⁵ J. Mariański: *Parafia szansą przemian polskiego katolicyzmu* s.188

²²⁶ II PSP - II Polski Synod Plenarny, dz. cyt. s. 19

²²⁷ J. Skowroński: *Odnova współczesnej parafii w Polsce w świetle*, dz. cyt., s.48

²²⁸ J. Krukowski: *Rola Kościoła w przemianach ustrojowych w Polsce - artykuł*; Tygodnik Katolicki "Niedziela" nr 25/2009 s. 16-17

Stąd główne tendencje i kierunki przemian społecznych w Polsce po 1989 roku, które występują współcześnie można skodyfikować jako n/w zjawiska strukturalne:

1. powstanie pluralizmu politycznego - który owocuje mnogością partii politycznych, konkurencją w wyścigu do sprawowania władzy oraz dezorientacją wyborców.
2. Kościół nie pełni już roli opozycji i mediatora - w sporach pomiędzy władzą, a społeczeństwem, jako suwerenem pozbawionym wtedy autentycznej reprezentacji.²²⁹
3. propozycje duszpasterskie Kościoła i parafii - są często przez społeczeństwo traktowane na zasadzie „supermarketu” lub „stacji z usługami”; w szerszym odbiorze, celem parafii nie jest już budowanie wspólnoty wiernych, ale świadczenie usług, w myśl zasady komercyjnej - jakie usługi, taka parafia.²³⁰;
4. coraz bardziej w społeczeństwie narasta zjawisko tzw. *churchingu* - (selektywne wybieranie miejsca na niedzielą Eucharystię poza parafią rodzimą terytorialnie; potocznie-turystyka religijna) jako pochodnej *clubbingu*- (pobyt w ulubionym klubie) czy *shoppingu*- (moje zakupy) ze sfery komercyjno-konsumpcyjnej; wielu badaczy uważa to za „wielką przegraną soborowej idei o integracyjnej roli parafii w życiu Kościoła”. „Zrozumienie i chęć uczestniczenia w *churchingu* wykazują przede wszystkim młodszy badani, ci między 18., a 34. rokiem życia. Inteligencji i urzędnicy, osoby z wyższym wykształceniem, bardziej kobiety niż mężczyźni. Ogromna większość katolików opowiada się za swobodnym wyborem kościoła. To wierni, którzy szukają kościoła, swojego kaznodziei, ruchu religijnego i spowiednika” - ocenia tę rzeczywistość ks. prof. Sławomir Zaręba, UKSW²³¹
5. stagnacja i utrzymywanie pastoralnego „staus quo”- (jako uwiecznianie przeszłości) skutkuje w społeczeństwie pluralistycznym stopniowym wyeliminowywaniem obecności Kościoła z przestrzeni publicznej; przykładem tego jest tzw. „sanktuaryzacja” chrześcijaństwa (promowanie tylko dużych, ważnych i znanych ośrodków życia duchowego i religijnego w Polsce - jako „samotnych wysp”, z pominięciem lub zaniedbywaniem tradycyjnych parafii jako podstawowych struktur obecności Kościoła w świecie).²³²

²²⁹ Tamże , s.16-17

²³⁰ J. Chrapek: *Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii* , s. 146

²³¹ Tygodnik Katolicki "Niedziela" *Edycja Warszawska* nr.2/2013 str. 2-3

²³² D. Rey: *Parafia obudź się!* ... dz. cyt. s.30

6. zmiany w strukturze zatrudnienia - jako wymóg gospodarki wolnorynkowej, spowodowały rozbitcie dotychczasowego modelu relacji społecznych opartego o więzy rodzinne, na korzyść modelu relacji: zawodowych, służbowych lub korporacyjnych.
7. współczesny - mobilny parafianin_w dobie konsumpcji musi nieraz pracować zawodowo, mieszkać i odpoczywać na terenie różnych państw, diecezji lub parafii; stan taki bywa przyczyną wielu problemów duszpasterskich i egzystencjalnych; stąd wzrost popularności *churchingu* i parafii personalnych, w których mobilny parafianin czuje się przygarnięty na okres swego pobytu na danym terenie.
8. swoboda religijna oraz brak stałego kontaktu ze swoją parafią i rodziną - skutkuje często spadkiem lub zanikiem życia religijnego i osobistej formacji duchowej; rodzi to postawę osamotnienia, zagubienia duchowego, bierność i izolację.²³³
9. emigracja i migracja zarobkowa Polaków przyczynia się do: rozbijania jedności rodzin i małżeństw, spadku liczby narodzin, wzrostu związków nieformalnych i patologicznych, starzenia się społeczeństwa.
10. wzrost rozwarstwienia ekonomicznego społeczeństwa - obnażył grupę najbiedniejszych obywateli i spowodował skokowy wzrost bezrobocia lub bezdomności, w kontraście do elitarnej grupy bogatych.
11. relatywizm moralny, etyka sytuacyjna, selektywne praktyki religijne, inercja większości, patologie władzy, odporność na zmiany, sekularyzacja, indywidualizacja - to tylko niektóre parametry opisujące polską religijność i państwo po transformacji²³⁴

Reasumując należy zauważyć, że rozpad systemu komunistycznego i rewolucja industrialna nie doprowadziły automatycznie do pozytywnego przełomu w postawach i zachowaniach religijno-kościelnych wiernych świeckich oraz księży. Zarówno mentalność ludzi Kościoła jak i jego utrwalone struktury duszpasterskie przez wiele lat okazały się dość sztywne i słabo reagujące na dokonujące się zmiany społeczno-kulturowe.²³⁵

²³³ R. Kamiński: *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*. Lublin 1997 s. 15

²³⁴ PSRP - Postawy Społeczno-Religijne Polaków 1991- 2012 , dz. cyt. s. 59

²³⁵ J. Mariański: *Parafia szansą przemian polskiego katolicyzmu* s.188

4.3. Kościół i parafia w społeczeństwie pluralistycznym

Encyklopedia PWN następująco definiuje pluralizm: „...doktryna polityczna głosząca potrzebę stworzenia warunków ustrojowych do swobodnego ujawniania różnorodnych opinii dotyczących życia zbiorowego oraz tworzenia partii, stowarzyszeń itd. to również zespół zasad i rozwiązań ustrojowych bezpośrednio urzeczywistniających tę doktrynę; do najważniejszych należą: zasada wolności słowa i druku..., zasada wolności stowarzyszania się...; zasada konkurencyjności...; zasada podziału władzy na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą...”. Według teorii pluralizmu społeczeństwo obywatelskie charakteryzuje się zdolnością do samoorganizacji oraz określania i osiągania wyznaczonych celów bez impulsu ze strony władzy państwowej. Społeczeństwo pluralistyczne potrafi działać niezależnie od instytucji państwowych. Niezależność ta nie musi od razu oznaczać rywalizacji społeczeństwa z władzą. Podstawową cechą społeczeństwa obywatelskiego jest świadomość różnorodnych potrzeb wspólnoty u jego członków oraz dążenie do ich zaspokajania, a także poczucie odpowiedzialności za jego dobro.²³⁶ Na tej podstawie można określić, że społeczeństwo pluralistyczne charakteryzuje się różnorodnością, odmiennością i mnogością wszelkich problemów społecznych oraz ich rozwiązań. Nikt nikomu, nie powinien już siłą narzucać swoich przekonań i poglądów oraz uniformizować zachowań i życia według jednej idei.

Reguły te dotyczą także Kościoła w jego działalności *ad extra*, który poprzez kler i laikat jest częścią społeczeństwa pluralistycznego. Zgodnie z nauczaniem Kościoła, wiara chrześcijan ma wymiar społeczny.²³⁷ Zmiany zachodzące w społeczeństwie znajdują swoje odbicie w życiu Kościoła, wywierają wpływ na jego funkcjonowanie, a nie na depozyt wiary, oraz domagają się weryfikacji i akomodacji modeli i metod duszpasterskich do mentalności współczesnego człowieka.²³⁸ Na czym więc ma polegać udział Kościoła i parafii w życiu publicznym społeczeństwa pluralistycznego? Co stanie się dalej z jego tożsamością, misją i powołaniem? Replika w tej materii rodzi się jako efekt obserwacji i analizy, tendencji i kierunków polskiej transformacji po roku 1989 oraz postawionych diagnoz pastoralnych na przyszłość.

²³⁶ Portal internetowy: www.arslege.pl; Prawomaniacy Sp. z o.o.; ul. Towarowa 1, 10-416 Olsztyn

²³⁷ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt., s. 203

²³⁸ R. Kamiński: *Główne kierunki pracy duszpasterskiej Kościoła w Polsce. W: Duszpasterstwo, a wyzwanie XXI wieku. Materiały z Sympozjum Pastoralistów Polskich 22-24 kwietnia 2001 Kielce*. Red. J. Ostrowski. Kielce 2001 s. 45-46.

Wydaje się, że dla kontynuacji misji i powołania Kościoła w społeczeństwie obywatelskim uprawnione są następujące wnioski i postulaty:

1. Dzisiejsze duszpasterstwo Kościoła i parafii nie może być nastawione wyłącznie na utrzymanie dotychczasowego „status quo”. Powinno oddziaływać integralnie i holistycznie różnorodnymi formami i metodami (nowa ewangelizacja) na współczesnego człowieka już w jego środowisku życia, a nie wyłącznie w świątyniach i innych miejscach kultu.²³⁹ Duszpasterstwo zachowawcze będzie prowadzić w konsekwencji do spadku ilości wiernych²⁴⁰, a „Wiara umacnia się, gdy jest przekazywana”²⁴¹
2. Przeorientowanie priorytetów pastoralnych ze sfery praktyk religijnych i kultu na ewangelizację (kerygmat) i katechizację (apologetyka).²⁴² Celem parafii winno być rzucanie wyzwań (nowa ewangelizacja) ludziom pobożnym i praktykującym (gorliwym parafianom) i szukanie zagubionych (neopogan i pogan), aby tworzyć z nich wszystkich wspólnotę uczniów Jezusa (parafia-wspólnotą wspólnot).²⁴³ Chrześcijaństwo to osobista relacja z Bogiem i ruch misyjny, w którym nie należy mylić: wiary z religią, stagnacji z wiernością, a utrzymania „status quo” z wolą Bożą. Dobrze ilustruje to sentencja D. Bonhoeffera teologa ewangelickiego: „Chrześcijaństwo bez pójścia za Jezusem jest zawsze chrześcijaństwem bez Jezusa Chrystusa.”²⁴⁴
3. Transformacja Kościoła winna zerwać z paradygmatem niedostępności i instytucjonalności, na rzecz wspólnotowości i braterstwa z wiernymi i niewierzącymi. W parafii można to osiągnąć przez system mniejszych grup-komórek parafialnych, a w diecezji przez np: scalanie parafii w jednostki pastoralne i ich współpracę.²⁴⁵ Komórki parafialne są narzędziem ewangelizacji, formacji i doświadczeniem wspólnoty, przez co czynią Kościół otwartym dla wszystkich w atmosferze służby i miłości²⁴⁶.

²³⁹ R. Kamiński: *Duszpasterstwo* s. 252; R. Kamiński: *Główne kierunki pracy duszpasterskiej* s. 51.

²⁴⁰ D. Rey: *Parafia obudź się!* ; dz. cyt. s.84

²⁴¹ RM, 2

²⁴² D. Rey: *Parafia obudź się!* ; dz. cyt. , s.115

²⁴³ M. White, T. Corcoran : *Odbudowana.* s. 90 ; Przystanek Jezus. Gubin, 2013

²⁴⁴ Tamże, s.90

²⁴⁵ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 523

²⁴⁶ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce.* dz. cyt., s.13 ; „Polacy pytani o Kościół mówią otwarcie, że ciągle chce on lansować model "oblężonej twierdzy", nieustannie walczyć z kimś lub z czymś, siłowo przekonywać i przekazywać własną doktrynę siebie uważa za jedynego i wyłącznego dysponenta "swojej" prawdy. Tymczasem w opiniach katolików świeckich walka nie jest i nie powinna być "metoda" pracy ewangelizacyjnej i edukacyjno-wychowawczej Kościoła; takich działań Kościoła i księży, świeccy nie tolerują i zdecydowanie je odrzucają jako niestosowne i szkodliwe dla jego misji fundamentalnej" ; RM nr 51

4. Duszpasterstwo misyjne i gościnne - gdyż społeczeństwo pluralistyczne ery postmodernizmu jest w większości zsekularyzowane (koczownictwo duchowe bez odniesień do Boga), skomercjalizowane (konsumpcja, usługi), zrelatywizowane religijnie (synkretyczna wiara we wszystko) i mocno indywidualistyczne (anonimowość bez relacji). Dzisiaj duchowni i świeccy winni posiadać najpierw mentalność misjonarzy-rybaka i pasterza, a nie wyłącznie gospodarza-hodowcy.²⁴⁷ Winni wyjść aktywnie i gościnnie w pierwszym rzędzie do wszystkich osób obcych, nieobecnych, niepraktykujących, do „chrześcijan tylko z nazwy” zdystansowanych od parafii, na których czekają puste ławki w ich świątyniach.²⁴⁸ „Katolicyzm polski podlega i będzie podlegał mniej lub bardziej radykalnym przemianom, w kierunku osłabienia pewnych sektorów religijności i kościelności oraz wzmocnienia innych....Z pewnością Kościół przyszłości musi być Kościołem wielogłosowym, pluralistycznym, wielosektorowym, otwartym na innych i z innymi (a nie przeciw innym).”²⁴⁹
5. Nawrócenie pastoralne i nawrócenie praktykujących. Nawrócenie zbłąkanych owiec wymaga w pierwszej kolejności wcześniejszego nawrócenia ich pasterzy oraz świeckich misjonarzy-(wiernych praktykujących).²⁵⁰ Chodzi o wejście w nową relację z Chrystusem dzisiaj.²⁵¹ "Nadszedł czas, by Kościół wezwał swoje wspólnoty chrześcijańskie do nawrócenia duszpasterskiego, ukierunkowania swych działań i struktur na misję."²⁵² Nawrócenia pastoralnego nie należy mylić z wdrażaniem tylko jakiś nowych praktyk lub zasad duszpasterskich dostosowanych do mentalności współczesnego odbiorcy.²⁵³
6. Dzisiaj świat nie czeka na nową teorię o chrześcijaństwie, ale na autentycznych i radykalnych świadków Jezusa, świeckich i duchownych. Od czasów apostołów bycie uczniem oznacza pozyskiwanie innych uczniów.²⁵⁴ Sekularyzacja życia publicznego domaga się od Kościoła odnowy społeczeństwa poprzez zmianę postaw wiernych i czynienie z nich świadków wiary, tam gdzie żyją.²⁵⁵

²⁴⁷ A. Stopka: *Lubię to?* ;Tygodnik Powszechny nr 40/2011; //www.opoka.org.pl/biblioteka/P/PR/

²⁴⁸ R. Kamiński: *Duszpasterstwo* s. 97

²⁴⁹ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce.* dz. cyt. , .s. 42

²⁵⁰ D. Rey: *Parafio obudź się!* ; dz. cyt. , s.113

²⁵¹ IL SNE nr. 24 ... "każdy człowiek jest wezwany do nawrócenia.."

²⁵² L SNE nr 10 ; *Aparecida - V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy.* Zespół KEPolski d/s N.Ewangelizacji; Gubin 2014, s.182 pkt.370; EG 25 i 33

²⁵³ D. Rey: *Parafio obudź się!* ; dz. cyt. , s.106

²⁵⁴ Mt 4,19 " I rzekł do nich: «Pójdźcie za Mną, a uczynię was rybakami ludzi»;

²⁵⁵ J. Krucina: *Formy urzeczywistniania Kościoła w warunkach cywilizacji technicznej.* W: *Jakość życia. Człowiek wobec cywilizacji technicznej.* Red. J. Krucina. Wrocław 1977 s. 259.

4.4. Religijność Polaków dzisiaj - aspekt socjologiczny

Jak dzisiaj kształtują się procesy sekularyzacyjne i desekularyzacyjne (ewangelizacyjne) w społeczeństwie polskim związane z transformacją społeczną? Jak przedstawiają się praktyki religijne Polaków, ich udział i zaangażowanie w życie parafii, w warunkach modernizującego się społeczeństwa?

Wiary i religijności Polaków po latach transformacji społecznej nie można ujmować w ramach jednolitego schematu, gdyż zjawiska i procesy społeczne, zwłaszcza natury religijnej są trudno przewidywalne. To co obecnie może być mało prawdopodobne, w zmieniających się warunkach może stać się realne.

Istnieje zatem konieczność odwołania się do wyników badań socjologicznych dla ustalenia relacji które występują między typem środowiska społecznego, a postawami wobec wiary i wierzeń, jak również w celu uchwycenia ich różnorodności i specyfiki. Ich analiza stwarza możliwość dostosowania duszpasterstwa Kościoła do aktualnych potrzeb wiernych. Na potrzeby niniejszego opracowania wyniki badań socjologicznych religijności Polaków zostaną zaprezentowane w czterech wybranych, niżej wymienionych, blokach tematycznych.²⁵⁶

4.4.1. Religijność codzienna i wiara w życiu człowieka.²⁵⁷

1. Autodeklaracja wiary obywateli należących do Kościoła katolickiego: 2011r.- (87,58%)²⁵⁸; 2013r.- (87,62%)²⁵⁹. W (2012 r.) wskaźnik wierzących (60,8%) kształtował się na niższym poziomie niż w 1998 r. jest to spadek o 7 p.%. Wzrósł wskaźnik głęboko wierzących (20,1%) – dwukrotny wzrost w stosunku do 1991 r. Łączny wskaźnik głęboko wierzących i wierzących wynosi 81%. Niewierzący- 2,9%.

²⁵⁶ PSRP - *Postawy Społeczno-Religijne Polaków 1991- 2012* ; red.: L. Adameczuk, E. Firlit, W. Zdanie wicz Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2013 ; s. 20

²⁵⁷ Tamże, s. 29-42

²⁵⁸ ISKK - *Rocznik Statystyczny. Kościół Katolicki w Polsce 1991-2011*; Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC i GUStatystyczny, Warszawa 2014 ; rozdział IV, s. 82 , tab. 4.1.

²⁵⁹ RD - *"Rocznik demograficzny 2014"* ; Główny Urząd Statystyczny ,Warszawa 2014; s.190, tab.42. i s. 192 , tab. 45.

2. W ocenie własnej religijności, prawie połowa Polaków (44,9%) w 2012r. nie dostrzega zmian. Według pozostałych zmiany idą z przewagą w kierunku odejścia od religijności, niż w kierunku pogłębienia postaw religijnych. Religijność Polaków w dużej mierze podobna jest do religijności rodziców; ponad 2/5 badanych ocenia swoją obecną religijność jako będącą na takim samym poziomie, co religijność ojca i religijność matki. Co trzecia osoba ocenia swoją religijność jako słabszą w porównaniu z religijnością matki, a co czwarta w stosunku do religijności ojca. Co piąta ocenia swoją religijność jako bardziej intensywną niż religijność ojca, a co dziesiąta jako większą niż religijności matki. Znacznie więcej Polaków wskazuje na zmniejszenie niż wzrost własnej religijności w stosunku do religijności rodziców. W dalszym ciągu duży wpływ na kształt religijności mają rodzice, zwłaszcza matka.

WNIOSKI:

1. Autodeklaracja wiary w społeczeństwie przez Polaków świadczy o traktowaniu religii jako wartości wspólnej, funkcjonującej na płaszczyźnie ogólnonarodowej; wskaźnik: głęboko wierzących i wierzących wynosi 81%, zaś niewierzących 2,9%.
2. symptomatyczna dla rozwoju Kościoła w przyszłości jest stagnacja w ocenie własnej religijności przez Polaków; prawie połowa społeczeństwa nie dostrzega zmian w swojej religijności, a pozostali zauważają zmiany w kierunku odejścia od religijności w ogóle, niż w kierunku jej pogłębienia; znacznie więcej Polaków wskazuje na zmniejszenie niż wzrost własnej religijności w stosunku do religijności rodziców; duży wpływ na kształtowanie się religijności mają rodzice, zwłaszcza matka.

4.4.2. Wiedza, przekonania i zwyczaje religijne.²⁶⁰

1. Przekonania religijne: Polacy prezentują wysoki poziom wiary w Boga (89,1%) w 2012r. Wraz ze wzrostem wieku wzrasta wskaźnik wiary w Boga. Najbardziej negują wiarę w Boga ludzie młodzi (25-34 lat). Najwyższe wskaźniki deklaracji wiary osiągnęli ludzie o najniższym poziomie wykształcenia (94%), a najniższe z wykształceniem wyższym (86%). Znaczący to, że wraz ze wzrostem wykształcenia spada spontaniczność akceptacji doktryny religijnej.

²⁶⁰ Tamże, s. 43-57

2. Mieszkańcy wsi przodują w wyznawaniu Boga (96%), a najniższy odsetek wierzących (82%), stanowią mieszkańcy miast powyżej 100 tys. Negacja prawd wiary najbardziej przejawia się wśród ludzi młodych, mieszkających w miastach o wysokim poziomie urbanizacji.
3. W 2012r. Polacy w dalszym ciągu uczestnictwo we Mszy św. motywują najczęściej czynnikami wewnętrznymi, jak przeżycie religijne (78,3%) i nakaz sumienia (73,9%). Motywacje religijne zdecydowanie przeważają nad społeczno-obyczajowymi (36,5%). Udział we Mszy św. jako wypełnienie obowiązku wobec Kościoła deklaruje (60,2%) respondentów. Mimo to, zmienia się prawdopodobnie motywacja uczestnictwa w niedzielnej mszy św. Dawniej kontrola i presja, trzeba własnej inicjatywy i woli, by pójść w niedzielę do kościoła. społeczna działała na rzecz uczestnictwa w praktykach niedzielnych, dzisiaj jest odwrotnie

WNIOSKI:

1. Społeczeństwo polskie uważa się wciąż za bardzo wierzące i w przeważającej części deklaruje to w badaniach; wraz ze wzrostem wieku pogłębia się wiara w Boga; niestety nie znajduje to odzwierciedlenia w praktyce życia chrześcijańskiego.
2. Negacja prawd wiary najbardziej przejawia się wśród ludzi młodych, dobrze wykształconych, mieszkających w miastach o wysokim poziomie urbanizacji
3. Zachodzi potrzeba pogłębiania wiedzy religijnej w polskim społeczeństwie; zmalał odsetek respondentów przeświadczonych (wierzących) o życiu po śmierci; zmniejszyło się także poprawne rozumienie Chrztu św.
4. Zmienia się motywacja uczestnictwa Polaków w praktykach religijnych z dziedzicznej i tradycyjnej: nakazowo-kulturowej na wolitywną (religijność prywatnego wyboru); sytuacja ta umiejętnie analizowana i monitorowana stwarza szansę na pogłębienie duchowości osobistej katolików w życiu sakramentalnym.

4.4.3. Zasięg i charakter praktyk religijnych.²⁶¹

1. Wskaźnik praktykujących systematycznie i niesystematycznie wynosi (74%), ale w latach 1991-2012 zmniejszył się on o 9,9%. W dalszym ciągu tylko co dziesiąty ankietowany zalicza siebie do niepraktykujących (10,1%). Następuje lekkie przesunięcie osób z kategorii praktykujących systematycznie (47,5%) do kategorii osób praktykujących nieregularnie lub rzadko (41,1%). Znacznie więcej jest obecnie katolików deklaracyjnych (87,62%), niż praktykujących regularnie lub nieregularnie.
2. Wskaźnik *dominantes* (codziennie+w każdą niedzielę i święto+prawie w każdą niedzielę) wynosił (57,6%) w 2012r jest zawyżony w stosunku do danych z bezpośrednich obliczeń frekwencji niedzielnych (ok. 40%). W latach 1991-1998 wskaźnik ten wynosił od 63,5% do 68% . W roku 2013 wskaźnik *dominantes* wynosił (39,1%)²⁶² i tutaj obserwujemy załamanie praktyk niedzielnych w stosunku do lat 1991-98 o 29%. Dla znacznej części Polaków nakaz uczestniczenia we Mszy św. niedzielnej stracił swoją moc obowiązującą i z nakazu kategorycznego przekształcił się w zalecenie fakultatywne lub nic nie znaczący postulat kościelny.
3. Wskaźnik *paschantes* wynosił 76,9% w 2012r, a w latach 1991-2012 utrzymywał się na tym samym poziomie. Obiektywny wskaźnik *paschantes* kształtuje się w granicach 60%. W latach 1991-2012r. wzrastał wskaźnik *communicantes* (od 10,8% do 16,2%), aż do 16,3% w 2013r.²⁶³. Obowiązek wielkanocny spełnia część Polaków rzadko uczęszczających w niedzielę do kościoła, pozostających jeszcze w swojej religijności pod silnym oddziaływaniem tradycji i rodziny.
4. Wyraźnej zmianie uległa praktyka religijna odnosząca się do modlitwy codziennej. W latach 1991-2012 zmniejszył się wskaźnik codziennej modlitwy indywidualnej o 8,8%. (z 62% do 53,2%) W 2012 roku co piąty badany zrezygnował z indywidualnych modlitw i tylko co drugi modlił się jeszcze w miarę regularnie. W latach 1991-2012 zwiększył się o 9,6% wskaźnik tych, którzy modlili się w różnych, szczególnych sytuacjach życiowych. Wskaźnik zamawiania intencji mszalnych jeden raz w roku wynosił (od 15,1% do 13,8%).

²⁶¹ Tamże, s. 59-101

²⁶² Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC ; <http://www.iskk.pl/kosciolnaswiecie/193-dominantes-2013.html> / 18.10.2015

²⁶³ Tamże, <http://www.iskk.pl/kosciolnaswiecie/193-dominantes-2013.html> / 18.10.2015

WNIOSKI:

1. w miarę utrwalania się pluralizmu i demokracji obserwujemy regres w zaangażowaniu się katolików w praktyki religijne, zwłaszcza w zakresie *dominantes*.
2. znacznie więcej jest katolików deklaracyjnych niż praktykujących regularnie lub nieregularnie; znamionuje to o braku korelacji i konsekwencji między religijnością deklarowaną, a praktykowaną w życiu.
3. dominuje jeszcze religijność kościelna przekazywana i utrwalana przez rodzinę i Kościół ; bardziej uwarunkowana środowiskowo, niż wolitywnie i osobowo.

4.4.4. Udział wiernych we wspólnocie parafialnej.²⁶⁴

1. Postrzeganie Kościoła Katolickiego: w/g danych GUS z 2012 r. w Polsce jest 10316- parafii Kościoła katolickiego w tym 10177- parafii rzymskokatolickich, 135- parafii Kościoła grekokatolickiego, 3- parafie Kościoła ormiańskiego i 1- parafia Kościoła neounickiego.²⁶⁵ (50,4%) społeczeństwa postrzega Kościół katolicki jako wspólnoty wiernych. Takie pojmowanie Kościoła jest tam, gdzie głęboka wiara i systematyczne praktyki religijne. Na miejscu drugim(18,9%), lokuje się postrzeganie Kościoła jako instytucji należącej do sfery sacrum, której nieodłącznym atrybutem jest obecność papieża i duchowieństwa hierarchicznego.
2. Identyfikacja z parafią: odpowiedzi pozytywne: w 1991r -51,8%; w 1998r- 51,0%; w 2002r- 54,9%; w 2012r- 43,2%. Brak autoidentyfikacji z parafią: w 1991r- 12,2%; w 1998r-13,3%; w 2002r-15,3% ; w 2012r-24,3%. Nastąpiło wyraźne osłabienie subiektywnej więzi Polaków z parafią i zdecydowany wzrost odsetka osób (24,3%) deklarujących zupełny brak związku z nią (głównie w miastach powyżej 100 tys.). Niektóre przyczyny: dorosłe pokolenie młodzieży wychowanej poza parafią (lekcje religii w szkołach); kontakt z parafią został ograniczony do udziału we Mszach św. i nabożeństwach; wpływy kulturowe Zachodu związane z wejściem Polski w 2004r do UE; śmierć w 2005 r. Jana Pawła II, którego osoba wzmacniała przez lata więzi społeczeństwa z instytucjami religijnymi.

²⁶⁴ PSRP - *Postawy Społeczno-Religijne Polaków 1991- 2012* ; dz. cyt. s. 125-160

²⁶⁵ Rocznik Statystyczny GUS 2012, s.212, tabl. 32 (148)

3. Aktualna partycypacja świeckich w decydowaniu o sprawach parafialnych: jest swoistym wskaźnikiem relacji duchowieństwa i laikatu w Polsce. W 2012r 18,9% osób głęboko wierzących zadeklarowało „zdecydowanie tak” na udział w decydowaniu o sprawach parafialnych, zaś 34,3% odpowiedź „raczej tak”. Podobne wyniki uzyskano wśród osób systematycznie praktykujących: 13,1% wskazało odpowiedź „zdecydowanie tak”, a 32,6% odpowiedź „raczej tak”. Razem te dwie kategorie osób tj. "głęboko wierzący" i "systematycznie praktykujący" aspirują do współdecydowania w sprawach parafialnych w przedziale wartości: 32% - „zdecydowanie tak” i 66,9% - „raczej tak”. Świadczy to o korelacji między jakością wiary i systematycznymi praktykami religijnymi, a zaangażowaniem w życie rodzimej parafii.

WNIOSKI:

1. połowa społeczeństwa polskiego postrzega Kościół jako wspólnotę wiernych, a nie jako instytucję; taka percepcja Kościoła dominuje wśród osób głęboko wierzących oraz systematycznie praktykujących; druga połowa uważa Kościół za instytucję zarządzaną przez duchowieństwo hierarchiczne z papieżem na czele.
2. w porównaniu do dekady lat 90-tych XX w. wyraźnie zmalał poziom autoidentyfikacji społeczeństwa polskiego z parafią; najsilniej proces erozji więzi z parafią widoczny jest w środowiskach wielkomiejskich, gdzie objął on już ponad 1/3 ogółu mieszkańców; w mniejszej skali, ale z większą intensywnością proces ten dotyczy mieszkańców wsi i małych miast.
3. paradoksem jest fakt, że przy malejącej społecznie autoidentyfikacji z parafią, wzrasta odsetek laikatu przeświadczonego o realnym wpływie na współdecydowanie w parafii i aspirującego do współpartycypacji w jej życiu;
4. relacja duchowieństwa i laikatu w Polsce jest jeszcze daleka od ideału i głównie opiera się na zasadzie asymetryczności; charakteryzuje ją - pomimo niewielkiego wzrostu odsetka aktywnych - bierność świeckich, którzy jedynie w 1/3 aspirują zdecydowanie do aktywnego w niej udziału i dominacja zaangażowania po stronie duchowieństwa;
5. socjologowie wymieniają niektóre przyczyny tego stanu: zbyt ni paternalizm i autorytaryzm osób duchownych, brak zaufania kleru do świeckich, bierność i postawa konsumpcyjna u świeckich, odmienne wzorce etyczno-moralne, style życia i sposoby komunikacji w obydwu grupach, izolujące dziedzictwo historyczne, bieżące wydarzenia z życia Kościoła nacechowane antyklerykalizmem.

4.5. Relacje interpersonalne: świecki-duchowny

„ Kościół nie jest naprawdę założony, nie żyje w pełni, ani też nie jest doskonałym znakiem Chrystusa wśród ludzi, jeżeli wraz z hierarchią nie istnieje i nie pracuje autentyczny laikat. Ewangelia bowiem nie może zapuścić głębokich korzeni w umysłach, w życiu i pracy jakiegoś narodu bez czynnego udziału ludzi świeckich.”²⁶⁶ Tekst ten dobrze ilustruje wagę i znaczenie jakie Sobór Watykański II przypisał zagadnieniu współpracy pomiędzy duchowieństwem i osobami świeckimi. W myśl postanowień soborowych, obie te zbiorowości konstytuujące Kościół powszechny, zostały na nowo zaproszone i zobowiązane do bliskiej współpracy, a nie tylko do pokojowego współistnienia na zasadzie poszanowania i tolerancji.²⁶⁷ Nauczanie Jana Pawła II wzywa duchownych i świeckich do konkretnej współpracy i współodpowiedzialności za rozwój parafii, na zasadzie poszanowania odmienności swoich powołań i pogłębiania osobistej formacji duchowej²⁶⁸. Obecnie parafia powierzona jest wszystkim parafianom - duchownym i świeckim²⁶⁹, w procesie permanentnej troski i współdziałania.²⁷⁰ Niektórzy pastorałści zagadnienie współpracy laikatu i duchowieństwa obrazują walką Goliata i Dawida, którzy choć zmagają się ze sobą, to jednak nie w celu wyeliminowania przeciwnika, a raczej dla współdziałania i dobra obu stron.²⁷¹

W literaturze przedmiotu relacje interpersonalne na linii laikat-kler są charakteryzowane, między innymi, takimi parametrami jak: brak obopólnego zaufania i akceptacji; niechęć do współpracy i dialogu; brak zrozumienia i należytej świadomości eklezjalnej swojego powołania u świeckich; trudności w komunikacji na wielu poziomach; niedostępność, zbytni paternalizm i autorytaryzm osób duchownych; klerykalizm i brak odpowiedniej formacji u świeckich; laicyzacja duchownych; konsumpcyjna, bierna i roszczeniowa postawa świeckich; postulowanie obustronnych zmian, lecz jednak z zachowaniem swojego *status quo*.²⁷² Wszystko to składa się na daleki od ideału współczesny obraz relacji świecki-duchowny w przestrzeni eklezjalnej i poza nią.

²⁶⁶ DM - Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*, 21; Vaticanum II

²⁶⁷ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt. , s.47,48

²⁶⁸ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 333-335; WWS 1,4,13; Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów; Watykan 15.08.1997

²⁶⁹ KPK , kan. 517 §2, s. 237

²⁷⁰ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 342

²⁷¹ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt. , s.47

²⁷² Tamże, s.(1-385); PSRP - *Postawy Społeczno-Religijne Polaków 1991- 2012* ; dz. cyt. s. (1-279); J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt. , s.213-216

Przyczyny i korzenie takiej konstatacji wydają się być różnorakie. Oprócz tych socjologicznych wymienionych już w tym rozdziale, należy dodać jeszcze w polskim Kościele następujące: historyczny kontekst posługi duchownych (nauczający kler i nauczany laikat) i ich kanoniczna odpowiedzialność za parafie, uwarunkowania polityczno-społeczne do roku 1989 (rola hierarchii w czasach reżimu), różnorodność powołania i sposobu jego realizacji dla obydwu grup (jeden cel, różne powołania i charyzmaty) oraz wpływ nowoczesnego społeczeństwa pluralistycznego na życie religijne osób duchownych i świeckich.²⁷³ Trudno jest też analizować relacje między duchownymi, a świeckimi w kontekście nikłego zaangażowania się laikatu (od 18,9% do 20,1%) w życie parafii. W takim przypadku analiza relacji interpersonalnych pomiędzy klerem i laikatem jest jedynie fragmentaryczna, a nie reprezentatywna.²⁷⁴

Przezwyciężenie stereotypów w relacji laikat - duchowieństwo nie było, nie jest i nie będzie rzeczą łatwą, a szybkie oczekiwania zachowań modelowych w tej dziedzinie są raczej wirtualne. Ponieważ człowiek jest drogą Kościoła²⁷⁵, dlatego droga do naprawy tych relacji wiedzie nie tylko przez aktywną i harmonijną współpracę duchownych i świeckich (jakiej przykładów nie brakuje), ale także przez dobrze wykorzystywane spory i kontestację.²⁷⁶

Wydaje się, że dla przyszłego rozwoju, w duchu soborowej idei - *communio*, relacja interpersonalna świecki - duchowny powinna:²⁷⁷

1. systematycznie ewoluować z poziomu urzędowego i anonimowego (niedzielno-święteczne praktyki religijne), na korzyść codziennych relacji partnerskich, tak w sferze życia duchowego jak i społecznego.
2. pożegnać się z tradycyjnym modelem autorytetu księdza opartym na "nieomyślności" i "niedostępności", na rzecz gościnnego duszpasterza i zapraszającego do współpracy misjonarza-gospodarza.
3. rozstać się z tradycyjnym modelem świeckiego-wiernego, który jest wyłącznie „klientem parafii” i „konsumentem jej usług”, na rzecz świeckiego-ewangelizatora, aktywnego współtwórcy duszpasterstwa parafialnego.

²⁷³ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt. , s.61-62

²⁷⁴ J. Mariański: *Życie parafii* s. 132-136

²⁷⁵ RH, 14 - Jan Paweł II: *Encyklika „Redemptor hominis”* 4.03.1997. Watykan

²⁷⁶ J. Baniak.: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt. , s.61

²⁷⁷ Tamże, s. 62

5. Synteza realnego obrazu Parafii

Jaka parafia na dzisiejsze czasy wyłania się z analizy jej podstaw egzegetycznych, z opisu jej genezy i przeobrażeń historycznych, z przeglądu jej modeli, struktur i funkcji oraz z interpretacji opisujących jej kondycję współczesnych badań socjologicznych ? Czy Kościół posiada adekwatną do zagrożeń współczesności propozycję nowoczesnej parafii wiernej swemu powołaniu, a zarazem otwartej na zmiany?

5.1. Wybrane postulaty pastoralne dla odnowy współczesnej parafii

Odnowa parafii w społeczeństwie pluralistycznym i zglobalizowanym nie może bazować jedynie na statystyce i wynikach badań socjologicznych, ale najpierw winna wziąć pod uwagę charakterystykę jej wymiaru teologicznego, eklezjologicznego, kanonicznego i humanistycznego.²⁷⁸ Tylko pod warunkiem priorytetu łaski nad akcją oraz proporcjonalnej harmonizacji i hierarchizacji tych czterech wymiarów można ewolucyjnie reformować parafię.²⁷⁹

Odnowa współczesnej parafii powinna być realizowana w ramach holistycznej koncepcji pastoralnej, a nie wyłącznie na bazie różnorodnych, pojedynczych akcji duszpasterskich. Brak dotychczas takiej koncepcji w polskim duszpasterstwie jest mankamentem, skutkującym chaosem i brakiem planowania kolejnych, komplementarnych etapów tego działania.²⁸⁰

Propozycje pastoralne w zakresie odnowy parafii można skonkretyzować w niżej wymienionych kierunkach:

1. podział parafii na mniejsze wspólnoty zintegrowane z jej życiem: komórki parafialne²⁸¹, wspólnoty domowe, sąsiedzkie, rejony parafialne²⁸²; stopniowa redukcja masowego i anonimowego charakteru duszpasterstwa²⁸³.
2. grupowanie parafii w większe jednostki pastoralne i współpraca w nich w ramach już istniejących: diecezji, regionów, dekanatów, sektorów²⁸⁴; nawrócenie pastoralne duchownych i świeckich²⁸⁵

²⁷⁸ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.520

²⁷⁹ Tamże, s. 522

²⁸¹ H. Niesporek, *Wspólnotowy model parafii w ujęciu RŚ-Ż*. s. 39-40; M. Nowak: *Ksiądz w parafii* s. 37.

²⁸² J. Krucina *Drogami Kościoła*. Wrocław 2000. s. 318-319. "... chrześcijaństwo powstawało w małych komórkach. Jego pierwszą lokalizacją była przestrzeń antycznego domu rodzinnego..."

²⁸³ RM nr 51; ChL nr 26; IL SNE nr. 80; Ratzinger J.: *Sól ziemi*, Wyd. Znak, Kraków 1997, s.227.

²⁸⁴ R. Kamiński: *Duszpasterstwo* s. 61.

²⁸⁵ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s.523.; ChL nr 26: "... między parafiami tego samego obszaru..."

EG 25 i 33 ; L SNE nr 10; Rey D.: *Parafia obudź się!* ; dz. cyt. , s.113;

3. promocja, wspieranie i wykorzystywanie w posłudze duszpasterskiej: współczesnych ruchów, nurtów i wspólnot religijnych, służących odnowie parafii²⁸⁶
4. rewitalizacja idei *communio* w podstawowych funkcjach parafii²⁸⁷:
 - martyria* - zewnętrzna posługa słowa, której towarzyszy świadectwo życia: misje, apostołstwo, ewangelizacja, katechizacja, słowo profetyczne²⁸⁸
 - leiturgia* - celebrowanie wspólnoty: sakramenty inicjacji we wspólnocie²⁸⁹, a nie „towar” po spełnieniu formalności²⁹⁰;
 - koinonia* - budowanie relacji interpersonalnych świecki-duchowny²⁹¹; aspekt wspólnotowości, dominuje dzisiaj nad terytorialnością parafii²⁹²; pogłębianie świadomości eklezjalnej u wiernych i duchowieństwa²⁹³
 - diakonia* - bezinteresowna służba wobec niewierzących i wierzących: akceptacja, otwartość; parafia jako „dom gościnny”, a nie ośrodek religijny²⁹⁴
5. duszpasterstwo nowej ewangelizacji: priorytet ewangelizacji przed jej nowymi formami²⁹⁵; adresaci nowej ewangelizacji - nominalni parafianie, neopoganie, poganie oraz wierzący i praktykujący parafianie²⁹⁶; otwartość duszpasterzy na współpracę z innymi podmiotami ewangelizacji²⁹⁷; zapewnienie katechez dla dorosłych²⁹⁸
6. transparentność finansowa parafii: potrzeba właściwego, dostępnego informacyjnie dla ogółu parafian funkcjonowania Parafialnej Rady Ekonomicznej; proboszcz jako zarządca dóbr parafialnych, a nie ich właściciel²⁹⁹

Jan Paweł II w swoim nauczaniu przestrzega przed zbytnim akcentowaniem i selektywizacją którejkolwiek dróg odnowy parafii, a optuje bardzo mocno za realizmem pastoralnym przejawiającym się z umiejętnej ich syntezy. Nie ma i nie będzie jednej, skutecznej i obowiązującej recepty na odnowę parafii.³⁰⁰

²⁸⁶ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 52.3; ChL nr 29 i 30; J. Mariański: Kościół katolicki, s. 133.

²⁸⁷ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 523.

²⁸⁸ Tamże, s. 523.

²⁸⁹ M. Nowak: *Razem – znaczy skuteczniej* s. 22.

²⁹⁰ L. Slipek: *Parafia, jakiej pragnę*; Warszawa 2001; s. 65.

²⁹¹ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt., s. 61-62.

²⁹² L. M. Pignatiello: *Duszpasterstwo parafii roku 2000*. Kielce 1999 s. 17.

²⁹³ D. Kowalczyk: *Wiara infantylna, wiara dojrzała*; Więź R. 45; 2003 nr 12(542), s. 44-45; II PSP, 40 s. 21.

²⁹⁴ A. Żądło: *Parafia w trzecim tysiącleciu*. Kielce 1999; s. 69-70.

²⁹⁵ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 497.; Rey D.: *Parafia obudź się!*; dz. cyt., s. 17.

²⁹⁶ CHL, 34.; RM, 33.; IL SNE, 86.; Dyk St.: *Nowa Ewangelizacja. Konkretnie wezwanie*. 2015; s. 51-59

²⁹⁷ II PSP, 38 s. 20; M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 532-535

²⁹⁸ II PSP, 14 s. 149; 35 s. 153;

²⁹⁹ W. Aramowicz: *Model współczesnej parafii, czyli jaka parafia – taki Kościół*. PP T. 313: 2002 nr 6 (970) s. 323.; II PSP 46, s. 23.

³⁰⁰ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 523-524; A. Exeler: *Od obsłużonej parafii do współtroszczącej się wspólnoty. Seminare* R. 1983 s. 18.

Rozdział II - Ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty odnowy eklezjalnej w budowaniu parafii jako „Wspólnoty wspólnot”

1. Selektywna prezentacja nowych rzeczywistości eklezjalnych w Polsce

1.1. Ruch Światło-Życie ¹

1. Geneza

Początki historii Ruchu sięgają pierwszej oazy, która odbyła się w r. 1954. Ruch Światło-Życie rozwinął się z oaz – rekolekcji zamkniętych prowadzonych metodą przeżyciową. Przed rokiem 1976 Ruch był znany pod nazwą „Ruch oazowy”, „Ruch Żywego Kościoła”. Twórcą oazy, założycielem Ruchu i pierwszym moderatorem krajowym był ks. Franciszek Blachnicki (1921- 1987). Nazwa Ruchu Światło-Życie wywodzi się od słów Jezusa: „Kto idzie za mną, nie będzie chodził w ciemności, ale będzie miał światło życia.” (J 8,12). Znakiem Ruchu Światło-Życie jest symbol i słowa ΦΩΣ ΖΩΗ - greckie słowa „światło” i „życie”, krzyżujące się na literze „omega”, która tutaj jest symbolem Ducha Świętego i ułożone w kształt krzyża.

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Ruch gromadzi ludzi różnego wieku i powołania: młodzież, dzieci, dorosłych, jak również kapłanów, zakonników, zakonnice, członków instytutów świeckich oraz rodziny w gałęzi rodzinnej, jaką jest Domowy Kościół.

Podstawowe założenia Ruchu ustalone w 1976 r to: oparcie wychowania na Słowie Bożym zawartym w Piśmie Świętym (metoda „światło-życie”, polegająca na tym, że szuka się światła w Słowie Bożym, by potem wprowadzić je w swoje życie); aplikacja w życiu katolika nauczania Soboru Watykańskiego II; służba (diakonia) Chrystusowi według wzoru Ewangelii; kult Niepokalanej Matki Jezusa jako Matki Kościoła.

¹ Ruch Światło-Życie <http://www.oaza.pl/ruch-swiatlo-zycie/3.XI.2015>; E.Weron: *Ruchy odnowy we współczesnym Kościele*; Pallottinum, Poznań 1993, s. 123-126; Materiały II sesji Nadzwyczajnej Kongregacji Odpowiedzialnych Ruchu Światło-Życie w Częstochowie dnia 27 lutego 1994 r.

Celem Ruchu Światło-Życie jest formowanie dojrzałych chrześcijan i budowanie wspólnoty (*communio*) Kościoła poprzez ewangelizację i formację, odnowę liturgii, budowanie braterskich wspólnot oraz tworzenie dzieł mających na celu przemianę świata w duchu Ewangelii. Zadania te Ruch wyraża w podstawowych sformułowaniach: Nowy Człowiek, Nowa Wspólnota, Nowa Kultura. Ruch promuje też model odnowy parafii jako wspólnoty wspólnot w oparciu o program formacyjny: ewangelizacja - postewangelizacja - deuterokatechumenat - koinonia - diakonia.²

Podstawowe metody programu formacyjnego to: metoda „światło-życie” (rewizja własnego życia w oparciu o Słowo Boże), oaza rekolekcyjna i mała grupa formacyjna. Oaza rekolekcyjna to forma doświadczenia życia Kościoła: we wspólnocie, w liturgii, na spotkaniu ze Słowem Bożym, w miłości braterskiej. 15-dniowe (zamknięte i przeżyciowe) rekolekcje wszystkich stopni dla dzieci, młodzieży, dorosłych i rodzin mają program oparty na tajemnicach różańca i układzie roku liturgicznego.

Mała grupa jest środowiskiem podstawowym dla rozwoju i utrzymania wiary. Jest obecna zarówno w formacji w ciągu roku, jak i w oazie rekolekcyjnej. Realizuje program formacyjny na spotkaniach cotygodniowych, a w kręgach rodzin - comiesięcznych. Nad wzrostem duchowym, przebiegiem spotkania, realizacją programu formacyjnego czuwają animatorzy i moderatorzy.

Specyfiką metody Ruchu jest realizacja zasady „życie z życia” i zasady „organicznego wzrostu”. Każdy uczestnik Ruchu po ewangelizacji, prowadzącej do przyjęcia Jezusa Chrystusa jako swego osobistego Pana i Zbawiciela, uczestniczy w formacji w grupie „uczniów Jezusa” (*deuterokatechumenat*), a następnie we wspólnocie parafialnej podejmuje konkretną służbę (*diakonię*). Ewangelizacja - katechumenat - diakonia, to trzy etapy drogi formacyjnej Ruchu na wszystkich poziomach formacji.

3. Struktura

Struktura Ruchu jest zgodna ze strukturą Kościoła. Małe grupy, do których należą uczestnicy Ruchu, zasadniczo tworzą jego wspólnotę w parafii. Wspólnoty Ruchu utrzymują ze sobą łączność spotykając się na Dniach Wspólnoty.

² F. Blachnicki: *Charyzmat „Światło – Życie”*. Teksty podstawowe. 1987 s. 75.; Biela B.: *Kościół – wspólnota. Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987)*. Katowice 1993, s. 215, 225.

Odpowiedzialność za całość Ruchu sprawuje Moderator Generalny Ruchu Światło-Życie. Na szczeblu kraju, diecezji i parafii odpowiedzialność pełnią moderatorzy krajowi, diecezjalni i parafialni. Każdy moderator pełni swą posługę wraz z zespołem diakonii. Odpowiedzialność za Ruch podejmują zarówno osoby świeckie, jak i duchowne. Kapłani w Ruchu spełniają rolę moderatorów, a nienależący do niego – opiekunów. Spoczywa na nich odpowiedzialność za duchową formację uczestników Ruchu i pozostawanie w jedności z Kościołem powszechnym. Obecnie Ruch ma charakter międzynarodowy.

1.2. Droga Neokatechumenalna³

1. Geneza

Ruch został zainicjowany wśród mieszkańców baraków ze slumsów Palomeras Altas, na peryferiach Madrytu w 1964 r. przez młodego malarza - Kiko Argüello i Carmen Hernandez - absolwentkę chemii, wychowankę Instytutu *Misioneras de Cristo Jesús*. Te dwie osoby na prośbę samych ubogich, wśród których żyli, zaczęły głosić im Ewangelię Jezusa Chrystusa. Spotkało się to z zainteresowaniem ówczesnego arcybiskupa Madrytu, Casimiro Morcillo, który zachęcił inicjatorów Drogi do rozpowszechniania jej w parafiach, które o to poproszą.

W ten sposób rozpowszechniła się ona stopniowo w archidiecezji Madrytu i w innych hiszpańskich diecezjach. W 1968r. inicjatorzy Drogi Neokatechumenalnej przybyli do Rzymu i osiedlili się w dzielnicy Borghetto Latino. Za zgodą Kardynała Angelo Dell'Acqua, rozpoczęła się pierwsza katecheza w parafii Nostra Signora del Santissimo Sacramento e Santi Martiri Canadesi. Począwszy od tej daty, Droga stopniowo rozprzestrzeniała się w diecezjach całego świata.

³ Statut Drogi Neokatechumenalnej, centrum Formacji Neokatechumenalnych Archidiecezji Lubelskiej, zatwierdzony przez Papieską Radę d/s Świeckich - 11.05.2008r.; E.Weron: *Ruchy odnowy we wspólnym Kościele* dz. cyt. , s. 94-98; <http://www.camminoneocatecumenale.org/new/pl-3.11.2015>

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Założenia: Droga została uznana przez Stolicę Apostolską w 2002 r. za itinerarium (dziennik) formacji katolickiej, która „pozostaje w służbie Biskupowi jako jeden ze sposobów diecezjalnej realizacji wtajemniczenia chrześcijańskiego i stałego wychowania wiary”(Statut, *art.1,§2*). Droga Neokatechumenalna - przeżywana w łonie parafii, w małych wspólnotach złożonych z 40-50 osób w różnym wieku i zróżnicowanych społecznie - realizuje się według planu Inicjatorów, zawartych w Statucie: Linie Orientacyjne dla Ekip Katechistów oraz w Dyrektorium Katechetycznym Drogi .

Ostateczny cel Drogi: to stopniowe prowadzenie wiernych do osobistej intymności z Jezusem Chrystusem i uczynienie ich aktywnymi podmiotami w Kościele i wiarygodnymi świadkami Dobrej Nowiny Zbawiciela. Promowanie misji *ad gentes*, nie tylko w krajach misyjnych oraz propagowanie wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych.

Formacja: Zgodnie ze Statutem, art.1 (zatwierdzonym przez Papieską Radę d/s Świec-
kich 11.05.2008r) Droga jest to zespół dóbr duchowych, realizowany w Kościele katolickim za zgodą i pod jurysdykcją Biskupa diecezjalnego, na który składają się:

Neokatechumenat - czyli okres katechumenatu pochrzcielnego dla osób dorosłych. Obejmuje katechezy początkowe oraz itinerarium neokatechumenalne, rozwinięte według trzech faz wtajemniczenia: Prekatechumenat, Katechumenat i Wybranie.

Stałe wychowanie wiary – czyli życie wspólnoty wiernych w parafii po zakończeniu Neokatechumenatu w syntezie: Słowo Boże - Liturgia - Wspólnota.

Katechumenat chrzcielny – katechumenat dla nieochrzczonych osób dorosłych

Służba katechezie – włączenie wspólnoty wiernych w działalność misyjną Kościoła.

Inicjatorzy Drogi od początku podkreślali znaczenie posłuszeństwa Kościołowi, wyrażanego w praktyce poprzez posłuszeństwo Papieżowi oraz biskupom lokalnym, których zgoda jest warunkiem rozpoczęcia głoszenia katechez w danej diecezji. Cykl formacyjny Drogi jest długi i trwa od 12-15 lat.

3. Struktura

Kiko Argüello i Carmen Hernandez wraz z o. Mario Pezzi tworzą Międzynarodową Ekipę Odpowiedzialnych (MEO) za Drogę Neokatechumenalną. W diecezjach Droga jest realizowana pod jurysdykcją Biskupa przy współpracy z MEO, Ekipą Regionalną lub Diecezjalną. W parafii za zgodą proboszcza tworzone są Wspólnoty Neokatechumenalne (40-50 os.), pod przewodnictwem wyznaczonego Prezbitera i świeckiej Ekipy Osób Odpowiedzialnych. Formacja tych Wspólnot należy do Ekipy Katechistów.

W 2009 r na świecie istniało 19 tys. wspólnot w ok. 820 diecezjach w 101 krajach na 5 kontynentach. W Polsce ruch pojawił się w 1975 r. dzięki ks. Alfredowi Cholewińskiemu SJ i liczy dziś ok. 1000 wspólnot w 350 parafiach w 35 diecezjach. W ciągu ponad 30 lat Droga Neokatechumenalna rozprzestrzeniła się na pięciu kontynentach.

1.3. Ruch Focolari ⁴

1. Geneza

Początek Ruchu to dzień 7 grudnia 1943r. W tym dniu Chiara Lubich (1920-2008), późniejsza założycielka i prezydent Focolari, w kaplicy kolegium kapucynów w Trydencie ofiaruje Bogu swoje życie. Miała 23 lata i była sama. Ruch od początku nazywany był przez mieszkańców Trydentu *focolari*, z powodu „ognia” (il fuoco) miłości ewangelicznej, który ożywił Chiarę Lubich i jej pierwsze towarzyszek.

Biskup Trydentu, Carlo De Ferrari, jako pierwszy zatwierdził Ruch, na szczeblu Kościoła lokalnego, w 1947 r. Następnie przychodzą zatwierdzenia papieskie: pierwsze w 1962 r i w marcu 2007 r.

Uaktualnione Statuty Ogólne zostały ostatecznie zatwierdzone 29.06.1990r. dekretem Papieskiej Rady ds. Świeckich, która uznaje Ruch Focolari, Dzieło Maryi, jako „ powszechne prywatne stowarzyszenie wiernych na prawie papieskim ”.

⁴ E.Weron: *Ruchy odnowy we współczesnym Kościele* dz. cyt. , s.50-62; <http://www.focolare.pl/ruch-focolare> 3.11.2015;

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Założenia: „ duchowość jedności ”

To z tej duchowości, która stała się stylem życia osób w każdym wieku, z każdej kategorii, powołania i kultury rozwija się Ruch. W jego sercu znajdują się *focolare*, małe wspólnoty męskie lub żeńskie, składające się z osób świeckich, żyjących w dziewictwie albo w małżeństwie, całkowicie poświęconych Bogu zgodnie z własnym stanem, zaangażowanych przede wszystkim w utrzymywanie żywej obecności Zmartwychwstałego.

Cel: Przyczyniać się do powszechnego braterstwa i zjednoczenia rodziny ludzkiej zgodnie z modlitwą Jezusa: „...aby wszyscy stanowili jedno” (J 17,21). Dzieje się to poprzez dialogi:

- w obrębie Kościoła katolickiego
- z chrześcijanami różnych Kościołów i wspólnot kościelnych
- z Żydami
- z wyznawcami innych religii
- z osobami o przekonaniach niereligijnych

Formacja do jedności. Podstawową jednostką Ruchu jest *fokolar*, czyli zespół ludzi żyjących we wspólnocie dóbr i poświęcających się Bogu przez śluby: ubóstwa, posłuszeństwa i czystości według obowiązków własnego stanu. Członkowie fokolaru usiłują naśladować styl życia Rodziny Nazaretańskiej. Oprócz fokolarów życia wspólnotowego istnieją też fokolary małżeńskie i kapłańskie. Istnieją 64 „Centra Mariapoli” służące formacji duchowej i społecznej członków Ruchu w 46 krajach. Osiem z nich znajduje się we Włoszech, oprócz Centrum Międzynarodowego mającego siedzibę w Castelgandolfo. Stałe szkoły formacyjne dla różnych gałęzi Ruchu powstają w poszczególnych 24 miasteczkach-świadectw. Ponadto odbywają się coroczne kilkudniowe spotkania dla całej wspólnoty, zwane „Mariapoli” w 70 krajach. Co roku organizowane są także w różnych krajach specjalistyczne szkoły inkulturacji, ekumenizmu i dialogu międzyreligijnego.

3. Struktura

Na czele Ruchu stoi Prezydent. Od Zgromadzenia w lipcu 2008 roku prezydentem Ruchu jest Maria Emmaus Voce. Według Statutu będzie nim zawsze kobieta (aby zagwarantować maryjny profil Ruchu), wspomagana przez Wzspółprezydenta (fokolarino ksiądz) i Radę uformowaną z równej ilości mężczyzn i kobiet odpowiedzialnych za główne aspekty, za różne strefy geograficzne i za gałęzie Ruchu. Głównym organem władzy Ruchu jest Zgromadzenie Ogólne, które zbiera się co 6 lat. Zgromadzenie składa się z kierownictwa centralnego i z delegatów Ruchu w 90 strefach terytorialnych z 5 kontynentów. Zachowując swoją jedność, Ruch ze względu na różnorodność osób wchodzących w jego skład (mężczyźni i kobiety, rodziny, młodzież, księża, zakonnicy i zakonnice z różnych zgromadzeń oraz biskupi), posiada 18 odgałęzień: 2 sekcje: fokolarinów i fokolarin będących „strukturą nośną” Dzieła ; 10 gałęzi; 6 ruchów o szerokim zasięgu: Nowe Rodziny, Nowa Ludzkość, Ruch Parafialny, Ruch Diecezjalny, Młodzi dla Zjednoczonego Świata, Młodzi dla Jedności. Obecnie Ruch istnieje w 194 krajach, liczy ponad 2 miliony członków, uczestników i sympatyków.

1.4. Odnowa Charyzmatyczna ⁵

1. Geneza

Ożywienie charyzmatyczne, znane z czasów apostołskich, pojawiło się ponownie na początkach XX wieku kościołach protestanckich USA, Walii, Indiach, Armenii w tym samym czasie i niezależnie od siebie. Pierwsze z tego okresu udokumentowane świadectwo chrztu w Duchu Świętym pochodzi z metodystycznej Szkoły Biblijnej pastora Charlesa Parhama w Topeka (stan Kansas) z 1.01.1901r. W Kościele katolickim podczas obrad Soboru Watykańskiego II w 1963 r. poważna dyskusja teologiczna dotyczyła charyzmatów (kard E.Ruffini i kard. L.J.Suenens).

⁵ Suenens L.J.: *Dokumenty z Malines, Odnowa Charyzmatyczna*, I-VI tomów; pod redakcją kard. Leona Josepha Suenensa, Wyd. Serafin, Kraków 2006r ; <http://www.odnowa.org/>3.11.2015r; *Statuty Między narodowych Służb Katolickiej Odnowy Charyzmatycznej – ICCRS*

Owoce jej było zamieszczenie w Konstytucji Dogmatycznej o Kościele „*Lumen Gentium*” (nr12) zapisu o tym, że Duch Święty prowadzi i uświęca Kościół nie tylko przez sakramenty i posługi, ale również udzielając wiernym szczególnych łask (charyzmatów) w celu odnowy Kościoła. Doświadczeniem wylania Ducha Świętego na katolików z tego okresu były wydarzenia z 17-19.02.1967, w których uczestniczyli studenci i pracownicy naukowcy katolickiego Uniwersytetu Duquesne w USA. W latach 70-tych kilku polskich kapłanów zetknęło się z Odnową Charyzmatyczną poza granicami naszego kraju. Doświadczenie to postanowili oni przenieść na grunt polski. W roku 1976 zaczęły powstawać pierwsze grupy modlitewne. Dwadzieścia lat później na czuwanie do Częstochowy przyjechało ok. 200 tysięcy sympatyków ruchu. Powstał ruch o charakterze ekumenicznym, gdyż doświadczenie wylania Ducha Świętego znane jest już milionom chrześcijan różnych wyznań.

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Założenia: Odnowa Charyzmatyczna opiera się na założeniu, że chrześcijanie – podobnie jak w Kościele pierwotnym – są obdarowywani charyzmatami, którymi służą ku zbudowaniu wspólnoty Kościoła. Odnowa w Duchu Świętym gromadzi wielu ludzi świeckich i osób duchownych w różnym wieku i z różnych środowisk, odnajdujących dzięki niej swoje miejsce w Kościele i świecie.

Cele Odnowy Charyzmatycznej:

zachęcanie do dojrzałego i nieustannego nawracania się ku Jezusowi Chrystusowi, zachęcanie do zdecydowanego osobistego przyjęcia osoby Ducha Świętego, popieranie przyjęcia i posługiwania darami duchowymi (charyzmatami) nie tylko w Odnowie Charyzmatycznej, lecz szerzej w całym Kościele dla dobra wszystkich, popieranie dzieła ewangelizacji w mocy Ducha Świętego, również ewangelizacji i re-ewangelizacji chrześcijan jedynie z imienia, kultury i struktur społecznych, pielęgnowanie stałego wzrostu w świętości przez integrację charyzmatów z pełnią życia Kościoła.

Odnowa zachęca do udziału w życiu sakramentalnym i liturgicznym, do praktykowania modlitwy i duchowości katolickiej, do stałej formacji w nauce Kościoła i do uczestnictwa w wypełnianiu jego programu duszpasterskiego.

Formacja: Grupy Modlitewne - liczące od kilku do kilkuset osób. Spotykają się co tydzień na dwu-trzygodzinnych otwartych spotkaniach modlitewnych, których głównymi elementami są: zaproszenie Ducha Świętego, głośna, żywa modlitwa uwielbienia Pana, słuchanie Słowa Bożego, nauczanie, osobiste świadectwo życia niektórych uczestników spotkania, Eucharystia. Na spotkaniach tych ujawniają się charyzmaty. Grupy Modlitewne prowadzone są najczęściej wspólnie przez duszpasterza i zespół świeckich animatorów z liderem na czele; spotkania odbywają się zwykle przy parafii. Seminarium życia w Duchu to podstawowa forma ewangelizacji proponowana przez Odnowę. Prowadzi to do nawrócenia się od grzechu, przyjęcia Jezusa jako swego Pana i Zbawiciela, a następnie do przyjęcia charyzmatów i służenia nimi. Oprócz spotkań modlitewnych całej Wspólnoty, prowadzone są zwykle cotygodniowe spotkania w Małych Grupach Dzielienia (5 - 6 os. + animator). Elementami takich spotkań są: modlitwa, rozważanie Słowa Bożego, nauczanie i świadectwo życia chrześcijańskiego.

3. Struktura: Na poziomie światowym dla koordynacji Odnowy w 1978 r. utworzono Radę i Biuro Międzynarodowe pod patronatem kardynała Leona Józefa Suenensa, mianowanego przez papieża Pawła VI doradcą Odnowy. Rada została wyłoniona spośród liderów z różnych części świata, a Biuro założono w Brukseli, po czym przeniesiono do Rzymu. W maju 1984 r. papież Jan Paweł II mianował biskupa Upala J.Cordesa następcą kardynała Suenensa i swym reprezentantem w Radzie. Obecna nazwa Rady i Biura to ICCRS - Międzynarodowe Służby Katolickiej Odnowy Charyzmatycznej_(The International Catholic Charismatic Renewal Services).

Krajowy Zespół Koordynatorów (KZK) nie sprawuje władzy w Odnowie, jest znakiem jedności polskich wspólnot i forum wymiany doświadczeń, koordynuje ogólnopolskie inicjatywy, utrzymuje kontakty z Odnową w innych krajach i z ICCRS. W skład KZK wchodzi dwóch koordynatorów Odnowy z każdej diecezji (mianowany przez biskupa kapłan oraz wybrany świecki). Na czele Zespołu stoi przewodniczący i wiceprzewodniczący, a organem wykonawczym jest kilkusobowa Rada. Członkowie KZK spotykają się zazwyczaj 2-3 razy w roku, spotkaniom przewodniczy krajowy duszpasterz Odnowy. Od 1997r przy KZK działa Komisja Teologiczna. Jej zadaniem jest troska o wierność Odnowy oficjalnej nauce Kościoła.

Grupy Modlitewne i Wspólnoty Odnowy działają niezależnie, podlegając w sensie prawnym biskupowi miejsca, a współpracę między nimi koordynuje KZK.

1.5. Ruch dla Lepszego Świata ⁶

Movimento per il Mondo Migliore (MMM)

1. Geneza

Ruch powstał z inicjatywy ks. Riccardo Lombardiego (1908-1979) włoskiego jezuitę. W dniu 10.02.1952r. Pius XII wygłosił w Radiu Watykańskim „Adhortację Apostolską do wiernych w Rzymie”, wzywającą do odnowy Kościoła i przebudowy świata na lepszy. Tę proklamację uważa się za oficjalne ogłoszenie w Kościele Ruchu dla Lepszego Świata. Ks. Lombardi zainicjował projekt „Nowy Obraz Parafii”, która powinna stać się wspólnotą wspólnot. Ruch MMM promuje też projekt odnowy diecezji, wspólnot zakonnych i inne. Dla tych zadań ks. Lombardi powołał Grupę Promotorów (GP), która łączyłaby wszystkie powołania w Kościele. Papież Pius XII w 1954 r. zatwierdził Ruch jako stowarzyszenie związane z Jezuitami, a Jan Paweł II w 1989 r. nadał mu rangę stowarzyszenia samodzielnego. Statut GP Ruchu został oficjalnie zatwierdzony przez Papieską Radę ds. Świeckich w 1992r.

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Założenia i cele: Odnowa świata przez odnowę Kościoła przy zespoleniu aktywnej współpracy duchowieństwa i laikatu na płaszczyźnie eklesjalnych struktur podstawowych: diecezji i parafii. Zakłada to najpierw nawrócenie osobiste – odnowę, które wymaga zaangażowania na drodze świętości używając do tego celu konkretnych środków i sposobów. Nie jest możliwe osiągnięcie autentycznego wzrostu wspólnotowego bez autentycznej analizy i logicznego programowania.

NOP: „Nowy Obraz Parafii” to program duszpasterski opracowany przez ks. J.B. Cappellaro z Argentyny, który jest odpowiedzią na wezwanie Vaticanum II do odnowy życia Kościoła. Idealem, jaki sobie zakłada, jest utworzenie parafii jako wspólnoty wspólnot podstawowych (wspólnoty sąsiedzkie). W tym celu na bazie obserwacji, doświadczeń, analiz, badań socjologicznych Parafialna Rada Koordynacyjna (PRK) opracowuje jednolity program.

⁶ <http://www.mmm.org.pl> /3.11.2015r ; M. Nowak: *Ku posoborowej odnowie parafii*. Wywiad z ks. Mieczysławem Nowakiem na temat Ruchu dla Lepszego Świata. HD R. 57: 1988 nr 4 s. 288; M. Nowak: *W służbie Vaticanum II*. „Chrześcijanin a Współczesność” R. 1985 nr 4 (12) s. 47.; M. Nowak: *Razem – znaczy skuteczniej. Budowanie wspólnoty parafialnej*. Lublin 2002 s. 83-84. ; M. Nowak: *Ku posoborowej odnowie parafii* s. 288.; M. Nowak: *W służbie Vaticanum II* dz. cyt. s. 50.

Parafia zostaje podzielona na mniejsze wspólnoty terytorialne - Podrejon i Rejon ze swoimi Zespołami Koordynacyjnymi, a dla utrzymania kontaktu między nimi, powoływana jest sieć Posłańców. Każdy z nich odpowiada za ok. 10 rodzin. Formacja dla małych wspólnot jest ustalana przez (PRK), który tworzą kapłani parafialni, świeccy koordynatorzy rejonów i podrejonów oraz inne osoby zakonne z terenu parafii. Realizacja NOP trwa przeciętnie od 22-25 lat, podobnie jak wymiana pokoleń, i zawiera cztery podstawowe etapy: KERYGMAT, EWANGELIZACJA, KATECHEZA, MISJA.

Celem tego I Etapu jest powołanie podstawowych struktur programu NOP, czyli powołanie małych wspólnot w Parafii - grup sąsiedzkich. II Etap zakłada ewangelizację w grupach sąsiedzkich, skoncentrowaną na Słowie Bożym i dzieleniu się wiarą. Odkrycie Sakramentu Chrztu Świętego i Eucharystii, jako elementów konstytuujących wspólnoty kościelne, to domena Etapu III. Etap IV to uświadomienie grupom sąsiedzkim ich tożsamości i posłannictwa do misji i rozwoju, otwarcia się na nowych członków.

Formacja członków i sympatyków Ruchu MMM opiera się głównie na organizowaniu kilkudniowych sesji rekolekcyjnych omawiających wybrany temat Soboru Watykańskiego II. Uczestnicy pracują metodą małych grup dyskusyjnych, z których relatorzy referują ich dorobek na forum ogólnym. Konstytucja duszpasterska o Kościele i świecie współczesnym „Gaudium et Spes” stanowi jeden z podstawowych dokumentów analizowanych na takich sesjach rekolekcyjnych.

3. Struktura

Główną rolę w strukturach Ruchu pełni Wieczernik, który tworzą przedstawiciele krajowych Grup Promotorów. Grupy te zbierają się co cztery lata, a każdy kontynent ma swojego reprezentanta. Grupę Promotorów tworzą mężczyźni i kobiety różnej narodowości, różnych kultur, o różnym poziomie wykształcenia i różnym pochodzeniu społecznym i powołaniu w Kościele (osoby świeckie i duchowne). Stałymi współpracownikami GP mogą być: chrześcijanie innych wyznań, wierzący z innych religii. Grupy lokalne znajdują się obecnie w 32 krajach na 5 kontynentach. GP podlega jurysdykcji Papieskiej Rady ds. Świeckich, lokalnej Konferencji Episkopatu i miejscowego ordynariusza. Dyrekcja Generalna jest organem wykonawczym GP i składa się z pięciu osób wybranych przez Wieczernik. Na poziomie lokalnym działa Zespół Krajowy.

1.6. System Ewangelizacyjnych Komórek Parafialnych ⁷

1. Geneza

Początki systemu komórek parafialnych to rok 1986, kiedy to ks. Piergiorgio Perini przejmuje jako proboszcz parafię św. Eustorgiusza w Mediolanie. Odsetek *dominicanos* wynosił wtedy 12%. Wkrótce odwiedza go pochodzący z Kanady o. Valerien Gaudet i inspiruje artykułem z prasy amerykańskiej pt: „Parafia w ogniu”. Artykuł ten opisuje niezwykle ożywienie w parafii p/w św. Bonifacego na Florydzie, którego dokonał tamtejszy proboszcz ks. Michel Eivers. Ks. Perini jedzie na Florydę, żeby sprawdzić tę nowatorską metodę pastoralną. Na miejscu zobaczył komórki domowe, adorację od szóstej rano do północy, rozwiniętą posługę świeckich i proboszcza dzielącego się odpowiedzialnością pastoralną z parafianami. Po powrocie do Mediolanu inicjuje dla wybranych parafian sześciotygodniową formację na bazie adhortacji apostołskiej „Evangelii nuntiandi” Pawła VI i zakłada pierwsze cztery komórki parafialne. Dzisiaj jego parafia skupia ponad trzysta komórek i jest centralnym miejscem rozwoju metody ewangelizacji komórkowej na świecie. Ożywienie parafii udało się osiągnąć po 27 latach pracy.

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Założenia i cel: Jak z „niedzielných” chrześcijan uczynić apostołów? - to główna myśl pastoralna ks. P. Periniego i motywacja jego działalności w parafii św. Eustorgiusza. Metoda pracy: Ks. P. Perini użył i zastosował metodę „komórek”, czyli metodę pracy w małych grupach, które pozwalają na kształtowanie podstawowych relacji interpersonalnych między parafianami. Dzięki wzajemnemu poznawaniu się i wzajemnym relacjom, członkowie tych „komórek” uczą się służyć sobie nawzajem, ponieważ czują się odpowiedzialni jedni za drugich. Parafia wychodzi przez to ze stanu anonimowości i masowości, na rzecz relacji interpersonalnych między świeckimi i duchownymi. Komórki to grupy od 5 do 10 osób związanych węzłem rodzinnym, sąsiedzkim, przyjaźnią, powołaniem lub profesją zawodową, koledzy z miejsca pracy lub studiów.

⁷ M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 555 ; <http://www.idziemy.com.pl/kosciol/ewangelizacja-komorkowa/3.11.2015r> ; P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła-narzędzia i sposoby ożywienia wiary w parafii*. s.26-30; W. Przystanek Jezus 2013; G. Macchioni: *Ewangelizacja w parafii-metoda "komórek"*, Kraków 1997

Uczestnicy komórek spotykają się w domu lidera raz w tygodniu. Liderzy spotykają się co dwa – trzy tygodnie z proboszczem na spotkaniach formacyjnych. W planie spotkania jest zawsze modlitwa uwielbienia, świadectwo życia. Gdy liczba osób w komórce podwaja się - na skutek ewangelizacji i zapraszania - lider komórki dokonuje jej naturalnego podziału i ustanawia nowego animatora nad nową komórką. Zwykle jest to osoba ze składu dotychczasowej komórki. Tym sposobem parafia nie jest tylko miejscem spełniania posług religijnych, ale jest miejscem ciągłej ewangelizacji i katechizacji. Co dwa tygodnie ks. Perini multimedialnie nagrywa katechezę, którą potem uczestnicy komórek wysłuchują na swoich spotkaniach. Otwarcie się na Ducha Świętego jest podstawowym doświadczeniem uczestników „komórek”. Ks. Perini podkreśla, że bez Ducha Świętego niczego się nie zbuduje.

Celem spotkań komórek parafialnych jest:

wzrastanie w osobistej więzi z Jezusem (modlitwa, Pismo święte, sakramenty),
wzrastanie w miłości braterskiej i w wierze (ewangelizacja, świadectwo życia),
posługiwanie w Ciele Chrystusa jakim jest Kościół parafialny (diakonie, charyzmaty),
wspieranie innych i przyjmowanie wsparcia od innych (dawać i otrzymywać),
formowanie nowych animatorów i odpowiedzialnych za system komórek,
pogłębienie świadomości katolickiej i tożsamości wiary,
permanentna katechizacja dorosłych.⁸

3. Struktura

Podstawowym elementem systemu jest pojedyncza „komórka”, której jądro stanowi jej lider (animator komórki). To lider obdarzony wizją, dynamizmem ewangelizacji oraz odpowiednimi cechami przywódczymi i konieczną wiedzą prowadzi komórkę parafialną w zgodzie z ogólnym projektem transformacji parafii we wspólnotę wspólnot. To on także w jednościsli z proboszczem, w duchu służby i odpowiedzialności przed nim, dba o integralny rozwój komórki oraz stymuluje jej podział na zasadzie ewangelizacji i pozyskiwania nowych członków. Lider komórki jest jej pierwszym ewangelizatorem. Spotkania komórek odbywają się w domu lidera raz w tygodniu. Liderzy spotykają się co dwa - trzy tygodnie z Proboszczem na spotkaniach formacyjnych.

⁸ P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*, dz. cyt. s. 34.; G. Macchioni.: *Ewangelizacja w parafii. Metoda „komórek”*. Kraków 1997.

Nauczanie i formacja komórek odbywa się poprzez materiały multimedialne opracowywane przez Proboszcza i Zespół Koordynujący, a rozsyłane i edytowane przez lidera komórki. Komórki parafialne mają głównie charakter ewangelizacyjny, ale mogą też służyć w innych dziełach duszpasterskich na terenie parafii. Obecnie na świecie jest ok. 60.000 takich komórek w 85 krajach, a Stolica Apostolska zaaprobowała ich działalność dekretem Papieskiej Rady ds. Świeckich. System ten został przyjęty także w niektórych parafiach w Polsce.

1.7. Kursy Alfa⁹

1. Geneza

ALFA jest narzędziem przydatnym dla każdej parafii, która chce realizować swoją misję zgodnie ze słowami Jana Pawła II: „Priorytetem każdej wspólnoty parafialnej jest ewangelizacja.” (20.03.2004). Ten sposób ewangelizacji wyrósł z programu wypracowanego w anglikańskiej parafii Św. Trójcy (Holy Trinity Brompton) w Londynie pod koniec lat 70-tych. Program ten został rozszerzony i zmodyfikowany w roku 1990 przez duchownego tej parafii – Nicky Gumbel’a i zaczął przyciągać ludzi spoza kościoła do parafii Św. Trójcy. Wzbudziło to zainteresowanie innych parafii anglikańskich, a następnie innych kościołów chrześcijańskich.

W kościele katolickim kurs Alfa po raz pierwszy został poprowadzony przez Nicky Gumbel’a i Sandy Millar’a w Katedrze Westminsterskiej w 1996r na zaproszenie kardynała Basil Hume’a.

Po tej konferencji w ciągu następnych lat, kurs Alfa został włączony do katolickich parafii na świecie i obecnie jest prowadzony w Katolickim Kościele w ponad 65 krajach. Aktualnie metoda Alfa używana jest przez prawie wszystkie denominacje chrześcijańskie w 169 krajach i 112 językach świata. Prowadzona jest między innymi w: kościołach, barach, kawiarniach, szpitalach, więzieniach i domach na całym świecie. Aktualnie około 27 mln. osób ukończyło już ten kurs.

⁹ N. Gumbel: *Życiowe pytania*, W. Stowarzyszenie Alfa Polska 20120 ; <http://polska.alpha.org/3.11.2015>

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Założenia kursu Alfa można wyjaśnić podając skrótowo najważniejsze jego elementy w oparciu o poszczególne litery angielskiego słowa ALPHA.

A – *anyone can come*. Każdy może przyjść. Kurs jest przeznaczony dla każdego, kto chciałby się dowiedzieć czegoś więcej na temat wiary chrześcijańskiej niezależnie od wyznania, wykształcenia czy wieku.

L – *learning and laughter*. Uczymy się i śmiejemy. Kurs opiera się na 15 wykładach podejmujących kluczowe zagadnienia wiary chrześcijańskiej. Spotkania odbywają się w radosnej atmosferze, więc śmiech i humor są też elementami kursu.

P – *pasta (wł. makaron)*. Wspólne posiłki pomagają w stworzeniu miłej atmosfery i dają okazję ludziom do poznawania się i nawiązywania przyjaźni.

H – *helping one another*. Pomagamy sobie nawzajem we wszystkim. Spotkania w małych grupach dyskusyjnych pomagają w zrozumieniu wykładu, w studiowaniu Biblii, modlitwie itp.

A – *ask anything*. Można pytać o wszystko. Żadne pytanie nie jest niemądre lub zbyt napastliwe. Mała grupa daje okazję do zadawania pytań i dyskusji.

Celem kursu Alfa jest ewangelizacja, obudzenie żywej wiary w ludziach. Spotkania pokazują, że chrześcijaństwo to przede wszystkim osobista relacja z Jezusem. Jednocześnie kurs odpowiada na podstawowe pytania dotyczące wiary, modlitwy, umiejętności czytania i zrozumienia prawd Pisma Świętego. Dotyka tematu osoby i darów Ducha Świętego oraz Bożego działania w życiu człowieka, a także doświadczenia uzdrowienia w dzisiejszym świecie. Dzięki wykładom i dyskusjom w grupkach uczestnicy słuchają siebie nawzajem, dyskutują, otwierają się na chrześcijaństwo.

3. Struktura spotkania.

ALFA składa się z dziesięciu cotygodniowych sesji i jednego wyjazdu weekendowego. Każde spotkanie w ramach tego jednego cyklu zawiera trzy następujące elementy: kolację - podczas której zaproszeni goście poznają się i zaprzyjaźniają wykład - na jeden z podstawowych tematów wiary chrześcijańskiej rozmowy w małych grupach - które umożliwiają każdemu w atmosferze szacunku i akceptacji odnieść się do treści wykładu i zadać jakieś nurtujące pytanie.

Każda grupa gości ma swojego „gospodarza” spotkania i dwóch lub trzech „pomocników”, którzy są członkami wspólnoty parafialnej organizującej dany kurs. W środku kursu ma miejsce wyjazd weekendowy z sesjami dotyczącymi osoby i działania Ducha Świętego. Wprowadzenie Alfa do parafii uruchamia stały proces ewangelizacyjny ponieważ uczestnicy kończącego się kursu zapraszają swoich bliskich, czy przyjaciół na kolację inaugurującą kolejną edycję kursu. W ten sposób parafia staje się zorientowana „na zewnątrz” i stwarza możliwość powrotu do kościoła nawet po wieloletniej rozłące. Ten proces ożywia parafię i buduje wspólnotę, która doświadcza radości z powodu widocznego działania Bożego.

1.8. Szkoły Nowej Ewangelizacji ¹⁰

1. Geneza

Szkoła Nowej Ewangelizacji (SNE) powstała głównie jako odpowiedź na wezwanie Jana Pawła II do Nowej Ewangelizacji, wyrażonego przede wszystkim w encyklice „Redemptoris Missio” oraz adhortacji apostolskiej „Christifideles Laici.” W 1983 roku w przemówieniu na Haiti Jan Paweł II stwierdził, że Nowa Ewangelizacja powinna być „nowa w zapale, metodzie i środkach wyrazu”.

Każda SNE posiada także własne narzędzia takie jak: rekolekcje, warsztaty, koncerty, spotkania. Za inicjatora SNE uznaje się Jose Prado Floresa, świeckiego biblistę i ewangelizatora. Założył on Szkołę św. Andrzeja w Meksyku w roku 1980.

Szkoła ta dała początek wielu innym szkołom mieszczącym się na całym świecie. Obecnie w Polsce jest 35 Szkół Nowej Ewangelizacji współpracujących w Programie „REDEMPTORIS MISSIO”, posiadających zatwierdzenie w Kościele katolickim.

¹⁰ <http://nowaewangelizacja.org/ose/3.11.2015r>; Prado Flores J.H. : *Nowi ewangelizatorzy dla Nowej ewangelizacji*; W. Święty Wojciech, Poznań 2013; <http://www.sne.pl/13.11.2015>;

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Cel: Szkoła Nowej Ewangelizacji (SNE) jest jednym z ruchów w Kościele katolickim, a celem jest ewangelizacja, formacja ewangelizatorów oraz inicjowanie nowych ośrodków ewangelizacyjnych na poziomie kraju, diecezji, parafii i wspólnot, aby każdy katolik potrafił głosić Dobrą Nowinę w sposób prosty, praktyczny i doświadczalny.

Charakterystyka Szkół Nowej Ewangelizacji:

kerygmaticzna – głównym celem Szkoły jest głoszenie kerygmatu, czyli głównych prawd chrześcijańskiej wiary, w taki sposób, aby każdy uczestnik mógł przeżyć osobiste spotkanie z Jezusem Chrystusem, Panem i Zbawicielem człowieka.
charyzmatyczna – ewangelizacja nie jest nakłanianiem innych do własnych przekonań, ale dawaniem propozycji wiary, pozostawionej wolnemu wyborowi człowieka. Ze względu na to podstawową zasadą Szkoły jest otwartość na działanie Ducha Świętego.

wspólnotowa – ewangelizacja dokonuje się we wspólnocie oraz w łączności z Kościołem, ma także na celu tworzeniu nowych wspólnot.

Szkoła Nowej Ewangelizacji posiada konkretny Plan Pastoralny o nazwie „Redemptoris Missio”. W skład tego planu wchodzi formacyjny program kursów, który przeprowadza uczestnika przez następujące etapy: niezewangelizowany → zewangelizowany → ewangelizator → formator ewangelizatorów → prowadzący Szkołę Ewangelizacji. Każda Szkoła Nowej Ewangelizacji posiada także własne narzędzia takie jak: rekolekcje, warsztaty, inicjatywy (koncerty, spotkania).

3. Struktura

Każda SNE jest autonomiczna i podlega Biskupowi Diecezjalnemu, posiada osobę odpowiedzialną, mianowaną przez ks. Biskupa. Księża odpowiedzialni współpracują ze świeckimi biorąc odpowiedzialność za posługę ewangelizacyjną w Kościele katolickim. Dnia 01.06.2009 r powstało Ogólnopolskie Porozumienie Katolickich Kerygmaticznych Szkół Nowej Ewangelizacji (OPKKSNE) skupiające 35 tego typu Szkół. Działa ono w ścisłej łączności z Zespołem d/s. Nowej Ewangelizacji przy Komisji Episkopatu Polski.

1.9. Wspólnota Chemin-Neuf ¹¹

1. Geneza

Wspólnota Chemin Neuf (Nowa Droga) wywodzi się z grupy modlitewnej, która powstała w 1973 r. w Lyonie (Francja) i jest Wspólnotą katolicką o powołaniu ekumenicznym. Liczy ona dzisiaj prawie 2000 członków w około trzydziestu krajach. Małżeństwa, rodziny, osoby konsekrowane: wszyscy oni wybrali przygodę życia wspólnotowego, idąc za Chrystusem ubogim i pokornym, aby służyć Kościołowi i światu. Założyciel i odpowiedzialnym Wspólnoty Chemin Neuf jest o. Laurent Fabre.

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Założenia: Jedną z cech charakterystycznych Wspólnoty Chemin Neuf jest bez wątpienia wspólne życie i posługa małżeństw oraz osób konsekrowanych. Małżeństwa mieszkają w tzw. „fraterni życia” (czyli w jednym z domów Wspólnoty) lub we „fraterni dzielnicy” (poza domem wspólnotowym, w tej samej dzielnicy). W każdym wypadku rodzina posiada miejsce przeznaczone dla niej (mieszkanie lub dom), zachowując prywatność rodzinną i małżeńską. Chociaż zaangażowanie do Wspólnoty dotyczy jedynie małżeństw, a nie ich dzieci, to one też korzystają z duchowej drogi swych rodziców. Większość z małżeństw będących członkami Wspólnoty prowadzi aktywność zawodową i na różne sposoby angażuje się w życie społeczne.

W pracy apostołskiej małżeństwa i osoby konsekrowane podejmują te same zadania. W ten sposób praca i modlitwa we Wspólnocie łączy osoby świeckie i konsekrowane we wspólnej służbie dla Ewangelii.

Wśród osób należących do Wspólnoty są bracia i siostry konsekrowani, którzy wybrali celibat dla Królestwa Bożego. Dzisiaj jest ich ok. trzysta: 150 księży i braci odbywających formację na drodze do kapłaństwa oraz 150 sióstr.

Osoby konsekrowane żyją według rad ewangelicznych ubóstwa, czystości i posłuszeństwa, zapisanych w ich Konstytucjach. Kapłani oraz bracia konsekrowani należą do Instytutu Zakonnego Chemin Neuf; siostry konsekrowane są członkami Publicznego Stowarzyszenia Wiernych.

¹¹ <http://www.chemin-neuf.org/3.11.2015>

Formacja: Codzienne życie w domach Chemin Neuf przebiega w rytmie modlitwy wspólnotowej: modlitwy osobistej oraz modlitwy brewiarzowej (Jutrzni i Nieszporów), Eucharystii (najczęściej w południe), oraz modlitwy w ciszy lub adoracji wieczorem. Osoby konsekrowane, tak jak i małżeństwa, posługują w domach rekolekcyjnych, parafiach, domach studenckich, na różnych sesjach formacyjnych proponowanych przez Wspólnotę oraz w centrach formacyjnych przez nią prowadzonych. Duchowość Wspólnoty ma swe źródło zarówno w tradycji ignacjańskiej, jak i w Odnowie charyzmatycznej. Duchowość ignacjańska kształtowana jest przez: codzienną lekturę i medytację Słowa Bożego, towarzyszenie duchowe, rekolekcje według Ćwiczeń Duchowych, rekolekcje 30-dniowe, prostotę życia (dzielenie się dobrami), naukę rozeznawania, dyspozycyjność w misji, służbę Kościołowi i światu, zaangażowanie do pracy na rzecz sprawiedliwości. Posłuszeństwo Duchowi Świętemu i służba charyzmatami, to praktyczne doświadczenie Odnowy Charyzmatycznej w życiu Wspólnoty. Posługa w Kościele lokalnym i w parafiach. Od 1980 r. wielu biskupów powierzyło Wspólnocie Chemin Neuf odpowiedzialność za parafie. Nie są one powierzone księdzu, ale właśnie Wspólnocie, która wysyła kilkusobową grupę, tzw. fraternię parafialną, składającą się z siostr konsekrowanych, rodzin i jednego lub kilku księży (w tym proboszcza). Konkretna i bezpośrednia posługa w Kościele lokalnym (duszpasterstwo w szpitalach, duszpasterstwo rodzin, odpowiedzialność za parafie) stanowi od początku istnienia Wspólnoty szczególny kierunek jej działalności apostołskiej.

3. Struktura

Wspólnota Chemin Neuf została erygowana 20.04.1984 r. jako Publiczne Stowarzyszenie Wiernych przez Kardynała Alberta Decourtray. Instytut Chemin Neuf w dniu 24.06.1992 został erygowany jako Klerycki Instytut Zakonny na prawie diecezjalnym dla księży i braci zakonnych. W Polsce, w lutym 2005 r., Kardynał Józef Glemp erygował Publiczne Stowarzyszenie Wiernych Wspólnota Chemin Neuf na terenie Archidiecezji Warszawskiej, a w czerwcu 2010 r. Arcybiskup Henryk Hoser SAC - na terenie Diecezji Warszawsko-Praskiej. W dniu 14.09.2009 r. Instytut Chemin Neuf został uznany jako Klerycki Instytut Zakonny na prawie papieskim przez Prefekta Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego w Watykanie. Otwieranie nowych domów Publicznego Stowarzyszenia Wiernych lub Instytutu Zakonnego w diecezjach odbywa się, zgodnie z prawem kanonicznym, za zgodą miejscowego Biskupa.

1.10. Wspólnota Emmanuel ¹²

1. Geneza

Dwoje młodych ludzi, dziewiętnastoletni Piotr Goursat (1914-1991) późniejszy krytyk sztuki i przyszła lekarka Martine Laffitte-Catta, założyli w Paryżu w 1972r grupę modlitewną składającą się z pięciu osób. Wkrótce wokół nich, uformowała się mała grupa osób. Nazwa grupy „*Emmanuel*” została ustalona w marcu 1973r na podstawie cytatu biblijnego (*Iz 7,14*). W 1974 r powstało z udziałem Piotra Goursant'a na obrzeżach Paryża małe domostwo rezydencjalne składające się z trzech mężczyzn. To był początek „Bractwa Jezusowego”. Od 1975r Wspólnota prowadzi modlitwę uwielbienia, adorację i liturgię w Paray le Monial, miejscu objawień Jezusa, św. Marii Małgorzacie Alacoque. We wrześniu 1976 r odbyły się pierwsze trzytygodniowe rekolekcje, dla około 40 osób. Życie wspólnotowe (z domostwami, weekendami, akompaniamentem) oraz fundamentalne łaski Wspólnoty (adoracja, współodczuwanie, ewangelizacja) zrodziły się w klimacie uwielbienia i miłości do Kościoła. Wspólnota rozwijała się bardzo szybko we Francji, a także zagranicą. W 1982 roku Wspólnota Emmanuel była obecna w 8 krajach i składała się z 1100 członków, a w 1988 roku już z 2500. Obecnie we Wspólnocie jest ok. 7200 członków w 64 krajach (z czego około połowa we Francji).

2. Założenia, cele, formacja, metody pracy

Założenia i cele: Wspólnota gromadzi wiernych wszystkich stanów, którzy pragną razem zaangażować się w życie kontemplacyjne i apostołskie w łonie Kościoła katolickiego. Wszyscy członkowie, świeccy i duchowni, uznają się wzajemnie za braci i siostry w Chrystusie, jako obdarzeni tym samym powołaniem do świętości i głoszenia Ewangelii. Każdy z nich pragnie realizować to powołanie zgodnie z własnym stanem życia i rodzajem posługiwania. Podejmują zadanie tworzenia razem Wspólnoty i przyrzekają sobie w ramach tej Wspólnoty aktywną pomoc materialną, braterską i duchową. Łaski adoracji, współodczuwania i ewangelizacji, którymi stara się żyć Wspólnota, mają swoje źródło w sakramentach, szczególnie w Eucharystii i sakramencie pojednania, w modlitwie osobistej i wspólnotowej, w otwarciu serca na działanie Ducha Świętego, w zawierzeniu Maryi Pannie, Matce Emmanueli.

¹² Statuty Wspólnoty Emmanuel i Bractwa Jezusowego ; <http://www.emmanuel.info.pl/3.11.2015r>

Formacja: Wspólnota proponuje swoim członkom konkretną formację: biblijną, teologiczną i duchową, zgodną z duchem Soboru Watykańskiego II oraz z nauczaniem Kościoła. Służy ona także pogłębieniu życia kontemplacyjnego i działania zgodnego z charyzmatem Emmanuela. Domostwa „fraternie” to spotkania mające na celu wsparcie i ożywianie zaangażowania każdego z członków Wspólnoty. Członkowie jednego domostwa – 6 do 10 osób reprezentujących różne stany życia – spotykają się regularnie raz w tygodniu. Elementy Domostwa to: modlitwa uwielbienia, dzielenie się Słowem Bożym, świadectwem naszego życia i modlitwa wstawiennicza. Spotkania wspólnotowe dla każdego z członków Wspólnoty raz w miesiącu (weekendy). Jest to uprzywilejowane miejsce życia braterskiego poprzez spotkania, wspólną modlitwę, liturgię, formację, świadectwa i służby (szczególnie służbę do dzieci). Podczas weekendów spotykają się członkowie mieszkający w jednym regionie. Raz lub dwa razy w roku organizowane są weekendy ogólnokrajowe. Akompaniament to towarzyszenie duchowe w życiu osobistym i wspólnotowym. Każdy jest wspierany przez osobę towarzyszącą (tzw. akompaniatora). Rolą osoby towarzyszącej jest udzielanie rad prowadzących do wskazania możliwych wyborów, by osoba akompaniowana była w stanie sama w wolności podejmować decyzje. Adoracja codzienna to stały punkt formacji wszystkich członków Wspólnoty Emmanuel.

3. Struktura

Wspólnota od dnia 20.06.2009r jest w Kościele publicznym międzynarodowym stowarzyszeniem wiernych z osobowością prawną. Odpowiedzialni za Wspólnotę podlegają Papieskiej Radzie ds. Świeckich. Wspólnota Emmanuel i Bractwo Jezusowe mają wspólnego Moderadora, Międzynarodową Radę Wspólnoty oraz Radę Bractwa. Wspólnotą Emmanuel kieruje Moderator, któremu towarzyszy Międzynarodowa Rada Wspólnoty. Moderator wraz z Radą powołują Komitet Konsultacyjny. Międzynarodowa Rada Wspólnoty wybierana jest przez Kolegium Modlitwy i Wyborów, zaś Moderator przez Międzynarodową Radę. Prowincją wspólnotową kieruje koordynator prowincji wyznaczony przez Moderadora, za zgodą Międzynarodowej Rady Wspólnoty.

Kościół powierzył Wspólnocie wiele misji, w szczególności prowadzenie duszpasterskie parafii. Tworzone są „fraternie” Wspólnoty Emmanuel, na wzór pierwotnych gmin chrześcijańskich, które przemieniają parafię w małe, żywe wspólnoty. Obecnie Wspólnota prowadzi około 30 takich parafii na całym świecie.

2. Akomodacja eklezjotwórczych elementów nowych ruchów, wspólnot i stowarzyszeń w odnawianiu parafii

Wielkim bogactwem dla Kościoła są nowe ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty, powstałe w większości po Soborze Watykańskim II. Papieże ostatnich lat w swoim nauczaniu poświęcają tym rzeczywistościom eklezjalnym wiele swojej uwagi i troski pasterskiej, zachęcając biskupów i kościoły partykularne do różnorodnej współpracy z nimi.¹³ Podczas spotkania z ruchami, wspólnotami i stowarzyszeniami w 2013 r. papież Franciszek powiedział, że są one „darem i bogactwem w Kościele”, a ich zadaniem jest „niesienie siły Ewangelii”.¹⁴ A podczas III Kongresu Ruchów Kościelnych w 2014r ten sam Papież stwierdza: „... ruchy przyniosły już wielkie owoce Kościołowi...”¹⁵ Poniżej zaprezentowano syntetyczne ujęcie wybranych elementów eklezjotwórczych, wspólnych dla wszystkich nowych ruchów, stowarzyszeń i wspólnot - ukazanych w tym opracowaniu- które można wykorzystać i zaadaptować dla odnowy parafii.

2.1. Żywa osobista i wspólnotowa – modlitwa

Praktycznie każdy nowy ruch, wspólnota lub stowarzyszenie wskazuje na modlitwę jako: środowisko duchowe lub przyczynę swojego powstania, istotę swojej tożsamości i formacji członków oraz konieczny warunek swego istnienia i efektywnego wypełniania swojej misji i powołania w Kościele. Od modlitwy się wszystko zaczyna, z modlitwą się wszystko kontynuuje i na modlitwie wszystko się reflektuje. Odniesienie swojego zaangażowania w Kościele, w odnowie rodzimej parafii poprzez modlitwę do Boga jest źródłem i podstawą zdrowego życia duchowego i mądrego apostołatu, bez szkodliwego aktywizmu. Wtórne są tutaj raczej sposoby i metody modlitwy (np: osobista, wspólnotowa, brewiarzowa, liturgiczna, charyzmatyczna, adoracyjna, medytacyjna, kontemplacyjna, ustna lub myślna) na rzecz jej istoty - czyli pragnienia, nastawienia i potrzeby serca.¹⁶ Doskonale wyczuwał to Jan Paweł II, który z modlitwy uczynił styl życia.¹⁷

¹³ Przesłanie J. Pawła II do uczestników I Kongresu Ruchów Kościelnych 1998r; „*Jednym z darów Ducha dla naszej epoki jest z pewnością rozkwit ruchów kościelnych ...jako znak nadziei dla Kościoła i dla wszystkich ludzi*”; Benedykt XVI do uczestników II KKR 2006r: „*Ruchy kościelne i nowe wspólnoty są dziś jasnym znakiem piękna Chrystusa i Kościoła. Należyście do żywej struktury Kościoła...*”.

¹⁴ <http://www.niedziela.pl/artukul/10628/>; <http://www.ork.pl/ruchy-katolickie-w-kociele/6.11.2015>

¹⁵ <http://ekai.pl/wydarzenia/25.11.2014>

¹⁶ KKK, (2559-2565); (2650- 2696)

¹⁷ www.diecezja.pl/kard.St.Dziwisz o Janie Pawle II. „*A jak Papież dzielił czas na modlitwę i działanie, przy tak dużej ilości obowiązków? On tego czasu nie dzielił. On się modlił każdym obowiązkiem i każdym zajęciem. ... Zauważyłem, że modlił się również w czasie audiencji, gdy ktoś przemawiał. To była jego duchowość, stałe zjednoczenie z Panem Bogiem.*”

2.2. Bóg mówi do mnie przez Słowo – Pismo Święte

Powszechnie przyjętą praktyką religijną w formacji duchowej nowych ruchów, wspólnot i stowarzyszeń jest osobisty, codzienny kontakt z Bogiem poprzez Jego Słowa zawarte w Piśmie Świętym. Praktyka ta jest realizowana najpierw w wymiarze osobistym, indywidualnym i prywatnym, aby usłyszeć głos Pana w swoim sercu i odpowiedzieć na niego modlitwą (np: namiot spotkania, medytacja, kontemplacja, codzienne studium Biblii). „Kiedy Duch Święty zaczyna wpływać na życie ludu, jedną z pierwszych i najwyraźniejszych tego oznak jest umiłowanie Słowa Bożego w Piśmie i pragnienie, by lepiej je poznać. Jest tak ponieważ Słowo Pisma jest słowem, które Bóg kieruje do każdego osobiście jako list w konkretnych okolicznościach życia.”¹⁸

Drugim aspektem kontaktu ze Słowem Pana jest potrzeba słuchania Boga we wspólnocie Kościoła, publicznie podczas liturgii (np: Lectio Divina, Officium, celebracje i nabożeństwa Słowa, homilie i kazania podczas Eucharystii, szkoły biblijne etc). Kontakt ze Słowem Bożym jest jednym z kluczowych elementów w programach formacyjnych nowych rzeczywistości w Kościele, ponieważ kształtuje duchowość biblijną.¹⁹ Ważne jest, aby życie wiernych było kształtowane przez Słowo Boże, a relacja z nim odbywała się w duchu wiary, a nie kultury: „Można czytać Biblię nie mając wiary, ale nie mając wiary nie można słuchać Słowa Bożego. Grupa biblijna ma sens jeśli czytając Biblię, kształtuje się swoją wiarę, kształtuje się życie chrześcijańskie według wskazań, które daje Biblia, a wiara jest światłem wyjaśniającym trudne fragmenty.”²⁰

Trzecią skuteczną formą kontaktu ze Słowem Bożym, którą proponują nowe ruchy i wspólnoty jest mała grupa lub komórka. Chociaż istnieje na tym polu duża różnorodność form i metod biblijnych, w zależności od specyfiki danego ruchu lub wspólnoty, to wspólną ich cechą jest odkrycie i przyswojenie Słowa Bożego we własnym życiu. Małe grupy są dobrą szkołą biblijną dla uczestników, uczą rozumieć i przeżywać liturgię parafialną i modlitwę osobistą z uwagą skupioną na Słowie.

¹⁸ Hbr 4,12 „Żywe jest Słowo Boże i skuteczne ..”; IL SB- „*Instrumentum Laboris*” XII Synodu Biskupów *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła* 5-26.X.2008, Watykan 2008; rozdział IV -wstęp

¹⁹ VD 75; IL SB- „*Instrumentum Laboris*” XII Synodu dz, cyt. pkt. 41

²⁰ IL SB - „*Instrumentum Laboris*” XII Synodu dz, cyt. pkt. 26

Programy formacji biblijnej nowych ruchów i wspólnot odpowiednio wykorzystane i zaadaptowane w duszpasterstwie parafialnym, mogą stać się podstawą wspólnotowych animacji biblijnych w parafii, a także skutecznie wesprzeć apostolat biblijny.²¹

2.3. Radykalna zmiana życia – metanoia i martyria

Z autentycznej modlitwy i słuchania Słowa Bożego powinna rodzić się przemiana życia i potrzeba świadczenia o tym innym.²² Te dwa elementy życia chrześcijańskiego są w formacji nowych ruchów, wspólnot i stowarzyszeń swoistym paradygmatem, a jednocześnie weryfikacją wszystkich członków.

Rola nawrócenia jest tak ważna w formacji, że niektóre organizacje kościelne wpisują ją do statutów, jako zasadę życia swoich uczestników.²³ Jeszcze inni stosują tutaj bezwzględną zasadę egzystencjalną: „wzrastaj, albo giń”.²⁴ Doskonałym zobrazowaniem tej radykalnej zasady jest ewangeliczna parabola o nieurodzajnym drzewie figowym.²⁵ Nawrócenie i przemiana życia są nie tylko wymogiem formacyjnym dla uczestników nowych wspólnot, ruchów czy stowarzyszeń, ale zgodnie z nauczaniem Magisterium, są nieustannym zadaniem dla całego Kościoła²⁶. Cała formacja chrześcijańska zmierza do osobistej przemiany życia, do *metanoi* - zmiany sposobu myślenia człowieka, która pociąga za sobą radykalną zmianę jego sposobu działania.²⁷

Tak jak głoszenie Słowa Bożego jest początkiem nawrócenia i genezą wspólnoty (parafii), tak samo odważne świadectwo życia chrześcijańskiego - w słowie i czynie - jest sprawdzianem autentycznego nawrócenia.²⁸ Martyr - to nie tylko głosiciel, ale to także świadek Słowa. Świadek świadczy o tym co przeżył, a przedmiotem jego przepowiadania powinna być praktyka życia, a nie jałowa teoria o nim: „Nie możemy przepowiadać nawrócenia, jeśli my sami nie nawracamy się każdego dnia”²⁹.

²¹ IL SB - *Instrumentum Laboris* XII Synodu dz, cyt. pkt. 51; DV 73, 75, 85, 86.

²² RM 46.; EG 25: „...aby podążać drogą duszpasterskiego i misyjnego nawrócenia..”

²³ Statuty Międzynarodowych Służb Katolickiej Odnowy Charyzmatycznej – ICCRS, Preambuła

²⁴ R. Pindel: *Ku odnowionej parafii*; Zeszyty Odnowy nr 13, Wyd. "M", Kraków 1996 str. 51

²⁵ Łk 13,6-9: „Oto już trzy lata, odkąd przychodzę i szukam owocu na tym drzewie figowym, a nie znajduję. Wytnij je: po co jeszcze ziemię wyjaławia?... A jeśli nie, w przyszłości możesz je wyciąć”.

²⁶ RP 9.; EN 23.; Łk 13,5: „...lecz jeśli się nie nawrócicie, wszyscy tak samo zginiecie”;

²⁷ Mk 1,15: „Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię!”; Ef 4,17-24 - chrześcijanin nowym człowiekiem

²⁸ Dz 4,20 „Bo my nie możemy nie mówić tego, cośmy widzieli i słyszeli”

²⁹ RM 47.

Współczesny człowiek chętniej słucha świadków, aniżeli nauczycieli, a jeśli słucha nauczycieli, to dlatego, że są świadkami.³⁰ Bardziej wierzy doświadczeniu, niż doktrynie, bardziej życiu i faktom niż teoriom.³¹ Na tych zasadach Szkoły Nowej Ewangelizacji opracowały system kursów formujących katolików do ewangelizacji, a w tym do skutecznego mówienia świadectw (np: kurs Paweł). Poszukując skutecznych metod na odnowę parafii, nie sposób pominąć dynamiki duszpasterskiej jaka jest zawarta w nawróceniu człowieka, który odważnie i z przekonaniem świadczy o swojej *metanoi*.

2.4. Życie Eucharystią i sakramentami – liturgia

Nowe życie w Chrystusie zrodzone z Jego Słowa i uwidocznione w przemianie życia, domaga się stałego pokarmu (Eucharystii) i środowiska wzrostu (wspólnoty). Sposób i forma przeżywania i świętowania wspólnoty - *communio* w przypadku każdego ruchu, wspólnoty lub stowarzyszenia jest zróżnicowany i najlepiej zauważalny w celebracjach liturgicznych, wśród których centralne miejsce zajmuje Eucharystia. Można praktycznie przyjąć założenie, że każdy charyzmat ruchu, wspólnoty lub stowarzyszenia wykształcił swój specyficzny rys liturgiczny, różniący go od pozostałych.³² W liturgii: „Kościół celebrował przede wszystkim Misterium Paschalne, przez które Chrystus wypełnił dzieło naszego zbawienia”³³ Przeżywanie tego misterium, a szerzej, Liturgii - czyli głoszenia Ewangelii i pełnienia czynów miłości wobec ludzi³⁴ jest inne w zależności od tożsamości i misji danego podmiotu eklesjalnego. Wspólnoty są rozpoznawane po sposobie sprawowania Liturgii. Na przykład powszechnie znanym jest fakt kojarzenia: modlitwy kanonami ze wspólnotą ekumeniczną z Taize, ekspresyjnych pieśni kerygmatycznych z Drogą Neokatechumenalną, rekolekcji oazowych z Ruchem Światło-Życie, a modlitewnych spotkań charyzmatycznych z Odnową w Duchu Świętym. Z Liturgii i sakramentów uczestnicy nowych wspólnot, czerpią siły i moc do codziennego życia wiarą, nawróceniem i ewangelizacją.³⁵ Liturgia bowiem nie wyczerpuje całej działalności Kościoła, ale jest jej uprzywilejowanym szczytem i źródłem.³⁶

³⁰ EN 41.

³¹ RM 42. ; "Słowa uczą, przykłady pociągają. Verba docent, exempla trahunt. (łac.)" , Seneca († 65r)

³² Zeszyty Odnowy w Duchu Świętym nr 13 , Wydawnictwo "M", Kraków 1996 str. 59

³³ KKK 1067

³⁴ KKK 1070: " Pojęcie "liturgia" w Nowym Testamencie jest używane nie tylko na oznaczenie celebracji kultu Bożego , lecz także głoszenia Ewangelii i pełnienia czynów miłości."

³⁵ KKK 1072 "Liturgia nie wyczerpuje całej działalności Kościoła" . Powinna ją poprzedzać ewangelizacja, wiara i nawrócenie, a wtedy może ona przynosić swoje owoce w życiu wiernych:

³⁶ KKK 1074 "Liturgia jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła, i jednocześnie jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc"

Taka świadomość udziału w Liturgii i sakramentach Kościoła jest wynikiem formacji duchowej, a szczególnie katechez mystagogicznych,³⁷ których doświadczają członkowie wspólnot, ruchów i stowarzyszeń. Każda liturgia lub nabożeństwo wspólnotowe jest starannie przygotowane i celebrowane z odpowiednimi objaśnieniami w taki sposób, aby udział wszystkich był świadomy, czynny i owocny.³⁸ Tym co zdecydowanie wyróżnia liturgię wspólnot, ruchów i stowarzyszeń od celebracji parafialnych jest świadomość, postawa współtworzenia i aktywne zaangażowanie jej uczestników, zgodnie ze swoim urzędem, powołaniem i funkcją w Kościele.³⁹ W tym kontekście, należałoby postawić pytanie: Czy odnowa duszpasterstwa nie wiąże się ściśle z odnową sposobu przeżywania niedzielnej Eucharystii w parafiach?⁴⁰ Czy słuszna jest teza pastoralna: jaka Eucharystia, taka parafia lub jaka parafia, taka Eucharystia.⁴¹ Interesujący pod tym względem materiał źródłowy mogą stanowić prace I Synodu Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej 2010-2013r. Syntetyzując dorobek I Synodu na temat niedzielnej Eucharystii parafialnej pod kątem realnych zaleceń pastoralnych, można stwierdzić, że:

1. poprawne rozumienie tajemnicy niedzieli i zgromadzenia wiernych na sprawowanie Eucharystii, inspiruje życie poszczególnych wspólnot i całej parafii i odwrotnie brak zrozumienia oraz słabe dowartościowanie niedzieli u wiernych degraduje chrześcijańskie rozumienie tajemnicy Kościoła, aktualizującego się w parafii
2. przeżywanie niedzieli w diecezji nastawione jest na obsługę parafian; nieprzygotowani i nieuświadomieni parafianie: opuszczają liturgię niedzielą, nie angażują się w jej przebieg, często są biernymi i obojętnymi uczestnikami Mszy świętych
3. w przeżywaniu niedzieli należy przekształcić nastawienie na obsługę parafian we wspólnotową celebrację Paschy Pana przez: wspólne jej przygotowywanie przez świeckich i duchownych, tworzenie stałej formacji w poszczególnych kategoriach posług liturgicznych oraz ustalanie osób odpowiedzialnych za każdą niedzielą celebrację
4. zarówno duchowni jak i świeccy uczestnicy liturgii muszą wystrzegać się samowystarczalności, anonimowości oraz obojętności na drugiego⁴²

³⁷ KKK 1075: "Katecheza liturgiczna ma na celu wprowadzenie w misterium (mistagogię Chrystusa)"

³⁸ KL 11,14,19.

³⁹ WOMR 17,18,20,91.

⁴⁰ K. Półtorak.: *Jaka Eucharystia, taka Parafia. Kierunki odnowy duszpasterstwa parafialnego*. Colloquia Theologica Ottoniana 1/2012, s. 141-166.

⁴¹ L. Slipek, *Parafia w wielkim mieście*, Warszawa 2009, s. 24; tenże, *Parafia, jakiej pragnę*, Warszawa 2001, s. 43; W. Aramowicz, *Model współczesnej parafii, czyli jaka parafia taki Kościół*.

⁴² K. Półtorak.: *Jaka Eucharystia, taka Parafia. Kierunki odnowy duszpasterstwa parafialnego*. Colloquia Theologica Ottoniana 1/2012, s. 145-151.

2.5. Małe grupy parafialne miejscem katechizacji i koinonii

Biblijna zasada wlewania młodego wina do nowych bukłaków⁴³, stała się dla nowych wspólnot, ruchów i stowarzyszeń jedną z podstaw do zapewnienia formacji dla swoich członków w ramach nowego środowiska wzrostu, jakim są małe grupy lub komórki. Grupy te (nowe bukłaki), w odróżnieniu od masowego duszpasterstwa parafialnego (stare bukłaki), zapewniają współczesnym neofitom (młode wino): osobistą pomoc duchową i egzystencjalną oraz umożliwiają relacje przyjaźni.⁴⁴ Wbrew temu, co na temat genezy powstania małych grup w Kościele mówi większość publikacji, idea komórek wcale nie rozpoczęła się od ks. Pigi Periniego z Mediolanu, ani od ks. Michela Eiversa z Pembroke Pines na Florydzie. Jej jedynym autorem jest Bóg, który w latach 1964-1965 zainspirował pastora Paula Yonggi Cho z Korei Południowej pomysłem grup domowych, jako metodą na rozwój swojego zboru⁴⁵. Pastor Cho po analizie nowotestamentalnych tekstów o kościołach domowych (gr. *oikos*)⁴⁶ oraz po studium tekstu opisującego radę Jetry dla Mojżesza⁴⁷ opracował autorską metodę rozwoju swojego zboru poprzez system grup domowych. Idea ta szybko rozprzestrzeniła się na inne kościoły i denominacje chrześcijańskie. W opisanym epizodzie, to nie osoba pastora Yonggi Cho, ale Słowo Boże odgrywa główną rolę. Codziennie medytowane wskazuje konkretne rozwiązania dla wzrostu Kościoła i odnowy parafii. W tym kontekście postulaty formacji biblijnej wiernych w odnowie parafii nabierają wymiernego znaczenia.⁴⁸

Małe grupy parafialne są także nieocenioną formą i miejscem permanentnej katechizacji szczególnie osób dorosłych. Kościół od początku swojego istnienia katechizował dorosłych, a praktyka ta miała miejsce, aż do zaniku katechumenatu V/VI w.⁴⁹ Nie wchodząc w historyczne uwarunkowania należy zauważyć, że Sobór Watykański II stanowił punkt zwrotny w dziedzinie potrzeby uświadomienia religijnego wychowania dorosłych i konieczności przywrócenia starożytnej instytucji katechumenatu.⁵⁰

⁴³ Mt 9,17 "... Raczej młode wino wlewa się do nowych bukłaków, a tak jedno i drugie się zachowuje".

⁴⁴ G. Macchioni.: *Ewangelizacja w parafii*. dz. cyt. s.19 ; s.77-79.; ChL 26. ; IL SNE nr 80.

⁴⁵ P. Yonggi Cho: *Grupy domowe, a rozwój zboru*. Kraków 1985r ; s. 7-8; P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 10-16.

⁴⁶ Dz 2,46-47; Dz16,40 ; Rz 16,3-5; Flm, 2 "...do Apfii, siostry, do naszego towarzysza broni Archipa i do Kościoła [gromadzącego] się w tym domu."

⁴⁷ Wj 18,13-23 "... i ustanów ich przełożonymi już to nad tysiącem, już to nad setką, już to nad pięćdziesiątką i nad dziesiątką, aby mogli sądzić lud w każdym czasie...."

⁴⁸ VD 73, 75, 85, 86.

⁴⁹ R. Murawski.: *Katecheza chrzcielna w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego czasów apostołskich*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1990, s. 154.

⁵⁰ KL 64.; DB 14.; DM 14.

Dopiero jednak w okresie posoborowym Kościół podjął konkretne inicjatywy rozbudowania katechezy dla dorosłych, co znalazło potwierdzenie w dokumentach na ten temat: Directorium Catechisticum Generale 1971r, dokumenty Międzynarodowego Kongresu Katechetycznego w Rzymie 1971r, Obrzędy Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych 1972r, dokumenty Synodu Biskupów na temat katechezy z 1977r, adhortacja apostolska Jana Pawła II „Catechesi tradendae” o katechizacji w naszych czasach 1979r i Dyrektorium Ogólne o Katechizacji z 1997r. Ilość i zakres tych dokumentów wybitnie świadczy o doniosłej i podstawowej roli jaką ma katecheza dorosłych w formacji dzisiejszych katolików.⁵¹

Katechizacja i przeżywanie wspólnoty (*koinonia*) Kościoła w małych grupach stanowiły też przedmiot zainteresowania I Synodu Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, który podjął w tej sferze nw. postulaty, godne polecenia wszystkim parafiom:⁵²

1. współczesne parafie często nie mają charakteru wspólnotowego, a spory odsetek katolików nie wiedząc, że parafia powinna być wspólnotą, utożsamia ją z instytucją; dlatego bazą wszelkich przemian w życiu Kościoła jest teoretyczne i praktyczne pogłębianie rozumienia wspólnotowości przez katechizację, liturgię i formację duchową.
2. parafia może żyć intensywnie i twórczo w mniejszych wspólnotach, komórkach ewangelizacyjnych, gdzie parafianin uczy się Kościoła i życia we wspólnocie;
3. istnieje potrzeba tworzenia w duszpasterstwie parafialnym małych grup, ruchów, wspólnot wymiany myśli, kultu, modlitwy, miłości braterskiej, przyjaźni i pomocy
4. system żywych wspólnot, komórek ewangelizacyjnych tworzących parafię daje doskonałą sposobność, aby Kościół mógł stawić czoło wyzwaniom współczesnego świata
5. w rozwoju wspólnoty duże znaczenie ma konfrontacja własnego przeżywania wiary z wiarą innych członków wspólnoty, zwłaszcza liderów, w tym kapłanów
6. małe grupy, wspólnoty są pomostem do wejścia poszczególnych osób w życie parafii, a przez nie w życie Kościoła.

⁵¹ CT, 43 s. 41-42 : " Chodzi o problem wielkiej wagi, jakim jest katecheza dorosłych. Jest to najznakomitsza forma katechezy, ponieważ zwraca się, ona do osób wykonujących największe zadania i w ogóle zdolnych do życia według Orędzia Chrześcijańskiego i to z jego pełni (Por. Sobór Watykański II, Dekret o Pasterskich Zadaniach Biskupów w Kościele Christus Dominus, nr. 14). Wspólnota chrześcijańska nie może prowadzić katechezy stalej z pominięciem bezpośredniego i wypróbowanego udziału dorosłych, zarówno tych, którzy w niej uczestniczą, jak i tych, którzy ją organizują. Świat, w którym młodzi mają żyć i świadczyć o wierze, którą katecheza stara się zbadać i utwierdzić, po większej części znajduje się we władaniu dorosłych, dlatego ich wiara winna być również stale oświecana, wzmacniana i odnawiana, aby przeniknęła całą działalność doczesną, za którą są odpowiedzialni. Aby zaś katecheza mogła być tak skuteczna, powinna być ciągła; będzie bowiem rzeczywiście daremna, jeśli zatrzyma się na samym progu wieku dojrzałego..."

⁵² K. Półtorak.: *Jaka Eucharystia, taka Parafia*. dz. cyt., s. 141-166

2.6. Odważna i holistyczna – ewangelizacja

Ponieważ Kościół jest dla ewangelizacji⁵³ i bierze swój początek z ewangelizacji Jezusa i dwunastu Apostołów⁵⁴, dlatego nowe ruchy, wspólnoty i stowarzyszenia będąc wierne tej zasadzie uczyniły ewangelizację elementem swojej tożsamości i rozwoju. Niektóre z nich jak np: Szkoły Nowej Ewangelizacji, System Parafialnych Komórek Ewangelizacyjnych czy liczne wspólnoty ewangelizacyjne, ukonstytuowały się z tym pojęciem w swojej nazwie. W Polsce istnieje 35 szkół nowej ewangelizacji, które oferują, aż 46 kursów formujących katolików do czynnej ewangelizacji⁵⁵.

Priorytet ewangelizacji w tych organizacjach kościelnych jest jednak wykorzystywany prawie wyłącznie, w sposób planowy i ukierunkowany na powiększanie ilości swoich członków lub sympatyków. A przecież ewangelizacja ma najpierw służyć Kościołowi Powszechnemu i jej zadaniem jest powiększanie grona uczniów Chrystusa w już istniejących strukturach Kościoła (diecezje, parafie), a nie tylko w strukturach danego ruchu lub wspólnoty⁵⁶. Na tym polu dochodzi niekiedy do konfliktów, pomiędzy duchowieństwem odpowiedzialnym kanonicznie za parafie, a liderami nowych rzeczywistości eklesjalnych.

Problem ma jednak charakter podstawowy dla poprawnego zrozumienia istoty ewangelizacji, a dzisiaj nowej ewangelizacji, którą prowadzą nowe ruchy, wspólnoty i stowarzyszenia. Otóż zgodnie z nauczaniem Kościoła celem ewangelizacji jest wewnętrzna przemiana życia człowieka, która nie dokonuje się akcyjnie, ale jest procesem wielowarstwowym rozłożonym w czasie. Elementami tego procesu według „Ewangelii Nuntiandi” są: „... odnowa ludzkości, dawanie świadectwa, otwarte przepowiadanie, przyłgnięcie duchowe, wejście we wspólnotę, przyjęcie znaków, dzieła apostołskie.”⁵⁷

A zatem skoro ewangelizacja jest procesem, a nie akcją⁵⁸, to w hierarchii wartości drugoplanowe jawi się pytanie: kto i jak ewangelizuje, a pierwszoplanowym jest pytanie: ku czemu to zmierza? Idąc dalej tym kluczem niektórzy pastorałści, pytają: „Czy jest sprawą uczciwą ochrzcić i potem nie przejmować się losem ochrzczonego, tak jakby chrzest miał zapewnić magicznie zbawienie?

⁵³ EN 14.

⁵⁴ EN 15.

⁵⁵ <http://www.sne.pl/> Ogólnopolskie Porozumienie Dyrektorów Katolickich Szkół Nowej Ewangelizacji

⁵⁶ Mt 28,19 "Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczyć je zachowywać wszystko, co wam przykazałem...."; RM 44.; II PSP 47.

⁵⁷ EN 24.

⁵⁸ M. Nowak.: "O nową wizję Parafii". Biblioteka Więzy, tom. 76, Warszawa 1994r, s. 112

„Czy dopuszczalne jest ochrzcić, a nie umieścić tego początkującego chrześcijanina we wspólnocie wiary, nie stworzyć mu możliwości formacji, ani nie pomagać w dojrzewaniu załączka życia boskiego, jaki daje chrzest? A z drugiej strony, pojedynczy człowiek, nawet ochrzczony i najlepiej uformowany, nie ma możliwości skutecznego przekształcania środowiska. Wprost przeciwnie. To on będzie przemieniony przez zlaicyzowane otoczenie i stracony dla Kościoła.”⁵⁹

W tym kontekście te ruchy, wspólnoty i stowarzyszenia, które ewangelizując zapewniają ewangelizowanym „ciąg dalszy” - (ewangelizacja holistyczna-całościowa) w postaci formacji i włączenia do swojej wspólnoty, zachowują się apostołsko, ewangelicznie, eklezjalnie i duszpastersko profesjonalnie.⁶⁰

Wyczuwalnym rewersem tego problemu jest pytanie: dlaczego w podobny sposób nie ewangelizuje parafia i czy jest możliwa współpraca parafii w dziele ewangelizacji z istniejącymi ruchami, wspólnotami i stowarzyszeniami? W świetle dotychczasowych argumentacji przytoczonych w niniejszym opracowaniu, na tak postawione pytanie należy odpowiedzieć zdecydowanie pozytywnie. Nie tylko, że istnieje możliwość współpracy tych organizacji z parafią w dziele ewangelizacji, ale w także w szerszym wymiarze, taka współpraca jest konieczna wobec wyzwań współczesności.⁶¹

Wymiar takiego współdziałania dobrze opisuje, relacja końcowa przywoływanego już I Synodu Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej : „, dużą żywotność wnosi we współczesne parafie działalność ruchów odnowy chrześcijańskiej; ponieważ ruchy są elitarne, dlatego nie obok parafii, ale poprzez parafię ich skuteczność może być większa; popierając wszystkie ruchy odnowy duchowej, dążyć należy do tego, aby cała parafia stawała się charyzmatycznym, żywym i działającym - ludem.”⁶² Konkluzja ta jest zgodna z nauczaniem Jana Pawła II, który umiejscawia działalność nowych ruchów i wspólnot na rzecz parafii w duchu służby, podległości i w posłuszeństwie wobec jej duszpasterzy.⁶³ Syntezuje z tym biblijny obraz ewangelizacji jaką prowadził Jezus Chrystus, który wyrażał się generalnie w stosowaniu dwóch metod: ewangelizacja masowa i ewangelizacja indywidualna.⁶⁴

⁵⁹ M. Nowak.: *"O nową wizję Parafii"*. dz. cyt. s. 111

⁶⁰ RM 45. : *" Przepowiadanie, prowadzone w jedność z całą kościelną wspólnotą, nie jest nigdy faktem czysto osobistym. Misjonarz jest obecny i działa mocą otrzymanego posłannictwa Słuchacze, wcześnie czy później, zobaczą stojącą za nim wspólnotę, która go posłała i wspiera.*

⁶¹ RM 51.

⁶² K. Półtorak.: *Jaka Eucharystia, taka Parafia.* dz. cyt., s. 153

⁶³ J. Paweł II: *Parafia wspólnotą wiary, nadziei i miłości.* ;dz. cyt. s. 8

⁶⁴ Mk 4,1-9 : wyjaśnienie przypowieści o siewcy; J 3,1-13 : rozmowa z Nikodemem

Nie można arbitralnie stwierdzić, która metoda jest lepsza, a która gorsza, bo w ewangelizacji chodzi o ewangelizowanego, a nie o metodę. Obydwie metody są komplementarne wobec siebie i tę zasadę stosują także nowe wspólnoty i ruchy w Kościele. Organizują duże ewangelizacje w miejscach publicznych lub sakralnych, a następnie zapraszają zainteresowane osoby na swoje spotkania poewangelizacyjne dla włączenia we wspólnotę. Współczesne doświadczenia duszpasterskie w tym zakresie pokazują, że ewangelizacja parafian nieaktywnych, niechodzących do kościoła tzw. „neopogan” za pomocą małych grup parafialnych jest o wiele bardziej skuteczna od form masowych, ponieważ opiera się na znajomości adresatów takiej ewangelizacji z danego terenu i uwzględnia ich specyfikę egzystencjalną. Z tego względu małe grupy parafialne, są adekwatnym do dzisiejszych wyzwań cywilizacyjnych, narzędziem ewangelizacji, formacji i doświadczeniem wspólnoty, przez co czynią Kościół otwartym dla wszystkich w atmosferze służby i miłości⁶⁵.

2.7. Radosna służba - diakonia

Greckie pojęcie *diakonia* stało się nie tylko we wspólnotach, ruchach i stowarzyszeniach synonimem wszelkiego rodzaju bezinteresownej służby, troski i zaangażowania. Określenie to na stałe weszło do nazewnictwa kościelnego i charakteryzuje grupy lub zespoły osób zajmujące się różnorodną służbą i pomocą np: diakonia muzyczna, diakonia charytatywna, diakonia organizacyjna, diakonia medialna, diakonia liturgiczna diakonia słowa etc. Biblijne znaczenie tego pojęcia wywodzi się od znaczenia i misji Jezusa Chrystusa jako Sługi.⁶⁶ W dosyć obiegowym i popularnym znaczeniu zwykło się utożsamiać służbę w Kościele z osobami potrzebującymi różnorodnej pomocy, chorymi, niepełnosprawnymi lub z misjami "ad gentes".

Nauczanie Soboru Watykańskiego II sytuuje diakonię w idei wspólnoty Kościoła jako *communio*,⁶⁷ nie zawężając jej do służby jedynie osobom w potrzebie lub do misji. Historycznie rzecz ujmując diakonia stanowiła ostatni etap inicjacji do życia eklezjalnego zwany katechumenatem. Stąd płynie jej żywa radość i nadzieja.⁶⁸

⁶⁵ J. Baniak: *Laikat i duchowieństwo w Kościele katolickim w Polsce*. dz. cyt., s.13 ; RM nr 51

⁶⁶ Mt 20,27-28: "A kto by chciał być pierwszym między wami, niech będzie niewolnikiem waszym, na wzór Syna Człowieczego, który nie przyszedł, aby Mu służono, lecz aby służyć i dać swoje życie na okup za wielu."

⁶⁷ F. Blachnicki: *Istotne cechy ruchu eklezjalnego*. Światło-Życie 1981; s.19

⁶⁸ Rz 15,7 : "Dlatego przygarniajcie siebie nawzajem, bo i Chrystus przygarnął was - ku chwale Boga."

W okresie katechumenatu dokonywał się proces stawania się chrześcijaninem w myśl znanego powiedzenia Tertuliana († 220r): „Non nascuntur, sed fiunt christiani - Nie rodzimy się, lecz stajemy chrześcijanami”.⁶⁹ Wdrażanie do diakonii, czyli do służby we wspólnocie i na rzecz wspólnoty (*koinonia*) powinno się dokonywać za pomocą aktualizacji i rozeznawania posiadanych osobistych darów łaski - czyli charyzmatów. Zaniehbując zasadę respektowania indywidualnego obdarowania w diakonii, przyzwala się na istnienie modelu Kościoła podzielonego na pasterzy i owce, na element aktywny i odpowiedzialny oraz pasywny i tylko kierowany, co jest zaprzeczeniem soborowego pojęcia wspólnoty jako *communio*. Obecnie, z jednej strony, w Kościele brak jest usankcjonowanej prawnie instytucji katechumenatu oraz podmiotów dla jej realizacji. Dylemat tego zagadnienia polega na tym, że nie można wdrażać do wspólnoty bez istnienia wspólnoty.⁷⁰ Wspólnota powinna być właściwym podmiotem procesu inicjacji. Z drugiej strony nie może ona powstać bez katechumenatu, który ją warunkuje. To parafia jako wspólnota wierzących powinna być podmiotem i uprzywilejowanym miejscem realizacji katechumenatu.

Stąd w tym miejscu można wskazać na rolę i szansę ruchów eklezjalnych, które właściwie zaakomodowane do struktur Kościoła (diecezji i parafii) mogą ten impas przerwać. Wiele współczesnych ruchów i wspólnot eklezjalnych w swojej formacji stosuje katechumenat (dzisiaj jest to np: deuterokatechumenat w Ruchu Światło-Życie lub neokatechumenat w Drodze Neokatechumenalnej). Wspólnoty te są dla swoich członków środowiskiem i miejscem doświadczenia ewangelicznej miłości *agape*, wyrażającej się we wzajemnym znoszeniu siebie i przebaczeniu oraz w służeniu sobie i wspólnocie za pomocą otrzymanych darów, charyzmatów.

Tak więc pojęcie diakonia należy do istotnych cech ruchu eklezjalnego, który musi być także wspólnotą różnych służb i charyzmatów.⁷¹ Teologia Kościoła lokalnego w nauczaniu Vaticanum II stwarza możliwości pełnej integracji pomiędzy wspólnotą lokalną (diecezją), a jej małą strukturą (parafią) i działającymi na jej terenie nowymi ruchami, stowarzyszeniami i wspólnotami eklezjalnymi.

⁶⁹ F. Blachnicki: *Istotne cechy ruchu eklezjalnego*. Światło-Życie 1981; s.20

⁷⁰ Tamże, s.20

⁷¹ Tamże, s. 21; F. Blachnicki: *Kościół jako wspólnota*. Światło-Życie 1981, s. 119: " Nie może istnieć chrześcijańska *koinonia* ,bez *diakonia* " (Y.Congar)

Rozdział III - Pastoralny projekt: "Parafia wspólnotą wspólnot"

1. Założenia ogólne do projektu (PWW)

Strategie i wizje odnowy parafii mogą być różne, ale zawsze powinny wypływać z jednej holistycznej koncepcji duszpasterstwa. Niestety jej brak w Kościele polskim, objawia się często akcyjnością i eklektycznością działań pastoralnych.⁷² Wśród publikacji omawiających zagadnienie odnowy kościołów, wspólnot i parafii występują pozycje zarówno autorów protestanckich, jak i katolickich. Jednym ze źródeł tych publikacji są katolickie propozycje odnowy parafii płynące z doświadczeń duszpasterskich nowych wspólnot, ruchów i stowarzyszeń eklezjalnych, które zostały zaprezentowane w drugim rozdziale niniejszej pracy. Spośród nich można wymienić projekt „Nowy Obraz Parafii” realizowany przez „Ruch dla Lepszego Świata”, projekt „Model parafii wspólnotowej” autorstwa ks. Franciszka Blachnickiego wdrażany przez Ruch Światło-Życie oraz projekt „Ewangelizacyjnych Komórek Parafialnych” autorstwa ks. Pigi Periniego.

Z drugiej strony dochodzą publikacje o charakterze ekumenicznym, bazujące na doświadczeniach kościołów i denominacji protestanckich. Czynniki wzrostu tych kościołów zostały zebrane i usystematyzowane przez „Ruch na rzecz Wzrostu Kościołów” (Church Growth Institute) założony w 1960r przez Donalda A. Mc Gavrana (1897-1990) oraz innych instytutów badawczych w Stanach Zjednoczonych. Jak również przez badania kryteriów jakości wzrostu kościołów - Christiana A. Schwarza w latach 1994-1996 przeprowadzonych na tysiącu wspólnotach chrześcijańskich z 32 krajów zlokalizowanych na pięciu kontynentach oraz innych badaczy z tego zakresu.⁷³ Na bazie tych dwóch źródeł zostanie zaprezentowany w niniejszym rozdziale ogólny projekt pastoralny - „Parafia wspólnotą wspólnot” (PWW).

Ogólny ponieważ będzie zawierać zasady i wskazania do utworzenia na jego podstawie projektu szczegółowego, który może powstać tylko i wyłącznie dla konkretnej parafii o znanych lokalnych uwarunkowaniach duszpasterskich i egzystencjalnych: miejsca, czasu i zamieszkujących tam osób.⁷⁴

⁷² M. Nowak: *"O nową wizję Parafii"*. dz. cyt. s. 120

⁷³ P. A. Giffard: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 37-38; s. 54 ; s. 58.

⁷⁴ A. Exeler: *Od obsłużonej parafii do współtroszczącej się wspólnoty* , dz. cyt. s. 18.

Każda parafia ma prawo sama wypracowywać i realizować podobny lub odmienny projekt w oparciu o własne założenia, doświadczenia i uwarunkowania.⁷⁵ Zmiana organizacji życia parafialnego z profilu formalnego i masowego do parafii jako „wspólnoty wspólnot” może dokonać się skutecznie w ramach odpowiedniego projektu pastoralnego „Parafia wspólnotą wspólnot” (PWW) przy zastosowaniu i zachowaniu następujących zasad:⁷⁶

1. zwykle to Grupa Inicjatywna (GI) złożona z osób świeckich i duchownych jest początkiem projektu (PWW), którą powołuje Proboszcz parafii. Grupa ta powinna dysponować ogólnymi informacjami na temat celu projektu, elementów i zasad wzrostu parafii oraz metod i strategii jej odnowy; to (GI) ustala pierwsze założenia do projektu, a potem przekształca się w Parafialny Zespół Koordynacyjny (PZK).
2. przed rozpoczęciem prac na projektem (PWW) proboszcz powinien wezwać wszystkich parafian do odnowy duchowej i krucjaty modlitewnej w tej intencji (modlitwa osobista, adoracja Jezusa, spowiedź, udział w Eucharystii, praktyki ascetyczno-pokutne parafian etc.).⁷⁷
3. projekt (PWW) nie jest panaceum na odnowę parafii w ciągu kilku miesięcy, ale zakłada osiągnięcie celu metodą pracy organicznej i systematycznej w ciągu kilkunastu lat; cele przejściowe mogą być osiągnane wcześniej, ale zależy to od danej parafii.⁷⁸
4. projekt zostanie opracowany w ramach (PZK), powołanego przez proboszcza, a złożonego ze świeckich i duszpasterzy, w ramach Parafialnej Rady Duszpasterskiej (PRD). Na podstawie realnych potrzeb danej parafii (np: audyt środowiska, ankieta, sondaż, badania socjologiczno-pastoralne wśród osób niewierzących i wierzących zamieszkujących teren danej parafii).⁷⁹
5. zadaniem (PZK) jest przygotować, opracować, zaprezentować i wdrożyć projekt (PWW) oraz czuwać nad jego realizacją, aż do osiągnięcia założonych celów. W jego skład winni wejść wszyscy duszpasterze parafii oraz wierni świeccy o różnych profesjach i specjalnościach : (np: zarządzanie, informatyka, ekonomia, finanse, teoria komunikacji, muzyka, logistyka, psychologia, socjologia, public relation, dziennikarstwo, reklama etc). Różnorodność składu (PZK) ma bowiem duże znaczenie zarówno dla tworzenia samej istoty przyszłego projektu jak i formy jego późniejszej prezentacji dla całej - dzisiaj często - wielokulturowej i wielowyznaniowej parafii. Ilość osób w (PZK) zależy od indywidualnych uwarunkowań danej parafii i musi być to rozstrzygnięte indywidualnie. Wydaje się, że dla potrzeb efektywnej komunikacji i współpracy członków, (PZK) nie powinien mieć więcej niż 20 osób.

⁷⁵ M. Nowak.: *"O nową wizję Parafii"*. dz. cyt. s. 121

⁷⁶ P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 96-115.

⁷⁷ Tamże. dz. cyt. s. 60.

⁷⁸ M. Nowak.: *"O nową wizję Parafii"*. dz. cyt. s. 122-123.

⁷⁹ Tamże, dz. cyt. s. 127.

6. projekt (PWW) powinien uzyskać zgodę i bezwarunkowe, osobiste zaangażowanie się w jego realizację miejscowego proboszcza oraz akceptację biskupa ordynariusza; jeżeli proboszcz nie stanie na czele projektu od początku do końca, to projekt upadnie.⁸⁰
7. głównym celem duszpasterzy i świeckich danej parafii będzie ewangelizacja osób niewierzących i wierzących (nowa ewangelizacja to jedynie nowe formy, sposoby i metody proklamowania tego samego Kerygmatu - Osoby Jezusa Chrystusa, zastosowane do współczesnych neopogan).
8. duszpasterze na podstawie projektu (PWW) podzielą teren parafii na rejony i podrejonny oraz wdrożą w życie system małych grup parafialnych (MGP) wraz z metodą zarządzania nimi i będą czuwać, aby ich cele były zgodne z Magisterium Kościoła.⁸¹
9. szczególnym priorytetem duszpasterskim i troską parafii objęte będą osoby niewierzące, niepraktykujące, nominalni i „mobilni” chrześcijanie oraz osoby szczególnie utrudzone lub zniewolone
10. w parafii będzie prowadzona permanentna katechizacja osób dorosłych, młodzieży i dzieci, dostosowana do ich potrzeb i mentalności z wykorzystaniem do tego celu w głównej mierze - małych grup parafialnych.⁸²
11. projekt bazuje na osobistej *metanoi* świeckich i duchownych (nawrócenie pastoralne)⁸³, która powinna zaowocować ich wzajemną, służebną i konkretną współpracą dla dobra parafii, a nie bazować jedynie na fakcie współistnienia lub obustronnej tolerancji.
12. zaakceptowanie przez duchownych w ramach pluralizmu pastoralnego obecności nowych ruchów, stowarzyszeń i wspólnot jako podmiotów nowej ewangelizacji.⁸⁴
13. zaproszenie przez proboszcza, liderów nowych rzeczywistości eklezjalnych do współtworzenia i współrealizacji (PWW), na zasadzie wykorzystania ich potencjału duchowego jako biblijnego obrazu „drożdży w cieście”⁸⁵, a nie świeckiego modelu „wisierek na torcie”.

⁸⁰ Tamże, dz. cyt. s.126 ; P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 115.

⁸¹ EN 58.; Woronowski F.: *Organizowanie parafii nowoczesnej*. Łomża 1993 , s. 29-30: *"Nowoczesną parafię znamionują małe grupy. Jest ona bowiem "wspólnotą wspólnot", niejako organizmem, który działa przez swe komórki i składające się z nich organy.... W komunii parafialnej funkcję komórek spełniają poszczególni chrześcijanie, a funkcje organów ich grupy, zaczynając od rodzin, najmniej szych i podstawowych wspólnot w większej społeczności."*

⁸² A. L. Szafrński: *Eklezjalny charakter małych grup religijnych*. "Roczniki Teologiczno-Kanoniczne" R. 32: 1985 z. 6 ; s. 90.

⁸³ A. L. Szafrński: *Eklezjalny charakter małych grup religijnych*.; dz. cyt. ; s. 91.

⁸⁴ Ratzinger J.: *Sól ziemi* , Wydawnictwo Znak , Kraków 1997, s.228: „Mimo wszystkich przeobrażeń, których można się w przyszłości spodziewać, parafia – jestem o tym przekonany – nadal pozostanie istotną komórką życia chrześcijańskiej społeczności. Ale trudno będzie zachować cały dzisiejszy system parafialny [...]. Między parafią, a ruchem niezbędna będzie wymiana: ruch potrzebuje więzi z parafią, by nie przerodził się w sektę, parafia potrzebuje ruchów, by nie skostnieć. ...”

⁸⁵ Mt 13,33; „...Królestwo niebieskie podobne jest do zaczynu, który pewna kobieta wzięła i włożyła w trzy miary maki, aż się wszystko zakwasilo”.

14. ponieważ parafia nie jest luźną federacją ruchów, stowarzyszeń i wspólnot, dlatego to ich charyzmaty mają pełnić rolę służebną wobec parafii, a nie parafia ma być swoistym zapleczem i bazą dla ich różnorodnej działalności.⁸⁶ „Ruchy te, poprzez swoją działalność ewangelizacyjną, typu formacyjno-katechumenalnego oraz rozbudzanie i przygotowywanie do służby różnorodnych charyzmatów, mogą po prostu przejąć lub wypełniać podstawowe funkcje życiowe wspólnoty lokalnej lub parafialnej. Proces naturalnego wchłonięcia ruchów przez wspólnotę lokalną (parafię) byłby wtedy czymś nader korzystnym i pożądanym (zakładając oczywiście, że dana wspólnota lokalna chce siebie realizować jako *communio*).”⁸⁷

15. przekazywanie uprawnień i odpowiedzialności w ramach przygotowania i realizacji (PWW) jak największej liczbie osób świeckich z terenu parafii.⁸⁸

16. proces transformacji parafii powinien przebiegać drogą ewolucyjną, bez nagłych zmian lub niszczenia dotychczasowego dorobku parafii w różnych dziedzinach oraz powinien być etapizowany i monitorowany dla potrzeb weryfikacji jego skuteczności.⁸⁹ Niniejsza propozycja odnowy parafii przez projekt (PWW) nie stanowi żadnego monopolu w duszpasterstwie, ani też nie aspiruje do miana jedynej i wyłącznej w tej sferze. Każda parafia ma prawo sama wypracowywać i realizować podobny lub całkiem odmienny projekt w oparciu o własne założenia, doświadczenia i uwarunkowania.⁹⁰

2. Elementy składowe projektu - (PWW)

Celem planowania i opracowania projektu (PWW) jest znalezienie odpowiedzi na cztery podstawowe pytania z dziedziny duszpasterstwa parafialnego: W jakim miejscu teraz się znajdujemy ?; Do jakiego miejsca chcemy dotrzeć ?; W jaki sposób możemy tam dotrzeć ? Jak możemy mierzyć nasze postępy na drodze do celu ? Efektem refleksji nad tymi pytaniami będzie plan działań i metod, który wprowadzony w życie pozwoli na osiągnięcie celu, jakim jest transformacja obrazu parafii.

⁸⁶ II PSP 47. : "... nie mogą ograniczać się do samych siebie, stawać się <<pięknymi enklawami>> oderwanymi od całego organizmu Kościoła..."

⁸⁷ F. Blachnicki: *Istotne cechy ruchu eklezjalnego*. Światło-Życie 1981; s. 24

⁸⁸ M. Nowak.: "O nową wizję Parafii". dz. cyt. s. 127

⁸⁹ M. Cieszkowska.: *Pastoralno-socjologiczne implikacje projektu duszpasterskiego opracowane przez "Ruch dla lepszego świata" na przykładzie parafii Garczegorze*. Poznań; Koszalin 2000. Wrocław, Kraków 1994. s. 19-21.

⁹⁰ M. Nowak.: "O nową wizję Parafii". dz. cyt. s. 121

Projekt powinien być opracowany przez Parafialny Zespół Koordynacyjny (PZK) powołany przez proboszcza. Można sporządzić go w wersji papierowej (10-20 stron A-4) oraz równolegle w wersji elektronicznej (np: format PDF lub Power Point) celem szybkiego udostępnienia go, tak do użytku wewnętrznego jak i zewnętrznego.

Elementami składowymi projektu (PWW) są:⁹¹

- 2.1. Prezentacja
- 2.2. Misja
- 2.3. Środowisko lokalne
- 2.4. Wizja
- 2.5. Wartości i przekonania
- 2.6. Zagrożenia
- 2.7. Cele
- 2.8. Wymierne zadania
- 2.9. Określenie inicjatyw
- 2.10. Plan działania
- 2.11. Struktura
- 2.12. Pomiary wyników
- 2.13. Określenie zasobów
- 2.14. Plan finansowy
- 2.15. Podsumowanie i załączniki

⁹¹ P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 96-106.

2.1. Prezentacja

Punkt ten umieszczamy na początku projektu, ale redagujemy go na samym końcu, gdyż ma on stanowić syntezę całości, krótką i łatwą do percepcji dla czytelnika. Informacje tutaj umieszczone (najlepiej na jednej kartce) powinny zawierać: nazwę projektu, imię i nazwisko proboszcza, skład osobowy (PZK), dane teleadresowe parafii (adres pocztowy, e-mail, strona www, inne konta społecznościowe), główna forma działalności parafii (np: ewolucyjna transformacja dotychczasowego duszpasterstwa parafii na rzecz jej odnowy przez system małych grup parafialnych), główny cel (np. nowa ewangelizacja i formacja neopogan oraz wiernych z parafii w duchu misyjnym), mocne strony (np: duże doświadczenie duszpasterskie proboszcza i księży wikariuszy, profesjonalne przygotowanie świeckich członków (PZK), dobra znajomość czynników powodujących wzrost parafii etc), chronologia projektu (opis kolejnych etapów projektu i ich umiejscowienie w czasie), grupa docelowa (opis parafii u celu tego projektu), główne kierunki duszpasterskie (np: podział odpowiedzialności pomiędzy świeckich, planowanie wzrostu, stworzenie systemu-(MGP), zaangażowanie parafian w ewangelizację osób spoza Kościoła, zapewnienie formacji animatorom Małych Grup Parafialnych-(AMGP), moderatorom rejonów-(MR) i podrejonów-(MPR),etc), zalety projektu (wskazać zalety projektu w stosunku do dotychczasowego duszpasterstwa parafialnego), potrzeby finansowe (podać plan budżetu tego projektu, wskazać źródła finansowania i harmonogram wydatków).

2.2. Misja - w zwięzły sposób należy określić czym jest parafia i jaki jest jej cel istnienia. Pytania pomocnicze: Kim jesteśmy i do kogo skierowane są nasze działania? ; Po co istniejemy? ; Jakie zadania mamy wypełnić? ; W jakim kierunku zmierza nasza parafia? W jakim zakresie nasza misja wpisuje się w misję diecezji i Kościoła Katolickiego? Tekst misji prezentuje główne kierunki oraz cel lub cele, do jakich dąży parafia. Dzięki niemu duszpasterze i świeccy mogą skutecznie planować i realizować wszelkie działania parafii. Klarowny tekst misji pełni też funkcję jednoczącą parafię, gdyż jednoznacznie wyznacza ten sam cel dla różnych wspólnot, zespołów, grup i diakonii w parafii, które mogą spokojnie realizować swój charyzmat służąc jednej sprawie. Podstawowa treść misji i posłannictwa parafii jest jasno określona w dokumentach Soboru Watykańskiego II i Kodeksie Prawa Kanonicznego, ale warto poświęcić czas na jej zrozumiale przybliżenie wszystkim parafianom, bo w efekcie końcowym powstaje przewodnik lub mapa drogowa z zaznaczonym punktem docelowym i drogą dojścia.

2.3. Środowisko lokalne - należy dokładnie rozpoznać środowisko w którym funkcjonuje parafia, aby poznać mocne i słabe strony parafii (czynniki wewnętrzne) oraz możliwości i zagrożenia ze strony środowiska (czynniki zewnętrzne).

Na czynniki wewnętrzne składają się: świadomość eklesjalna misji i posłannictwa parafii wśród wiernych i duchownych, rola duszpasterzy i osób świeckich w parafii, pracownicy etatowi, stan finansów parafii, metody zarządzania parafią, stan techniczny świątyni i budynków przynależnych, stan relacji interpersonalnych między parafianami, a duszpasterzami etc. Natomiast do czynników zewnętrznych środowiska, które trzeba zbadać i rozpoznać zaliczamy: wymiar kulturowy, religijny, ekonomiczny, technologiczny, społeczny i polityczny. Dobre rozpoznanie poszczególnych wymiarów środowiska zewnętrznego parafii, ma znaczący wpływ na późniejsze kształtowanie i formy jej duszpasterstwa. Zauważono przy tym występowanie następujących korelacji: wymiar kulturowy środowiska ma wpływ na formę i oprawę muzyczną celebracji liturgicznych oraz udział w nich nominalnych parafian ; wymiar religijny środowiska wpływa na sposób prowadzenia ewangelizacji i katechizacji przez parafię ; wymiar ekonomiczny środowiska kształtuje pomoc charytatywną dla osób potrzebujących w parafii i poza jej obrębem ; wymiar technologiczny środowiska oddziałuje na wybór środków do komunikacji interpersonalnej i do ewangelizacji na terenie parafii; wymiar społeczny środowiska oddziałuje na sposób komunikowania się ludzi pomiędzy sobą w parafii i z otoczeniem; wymiar polityczny środowiska generuje styl i formę zewnętrznej misji parafii (ewangelizacje uliczne, nabożeństwa, procesje).

Audyt środowiska - celem obiektywizacji - można zlecić zewnętrznej instytucji sondażowej lub przeprowadzić odpowiednie badania socjologiczne siłami własnymi. Można to uczynić metodą rozmów indywidualnych z miejscową społecznością lub zastosować kwestionariusz ankietowy ujmując w nim przykładowe zapytania:

- a. Jakie są według Ciebie, najpilniejsze potrzeby ludzi żyjących w Twoim środowisku ?
- b. Czy chodzisz do kościoła parafialnego, a jeżeli tak to jak często ?
- c. Co według Ciebie jest przyczyną, że większość ludzi nie przychodzi do kościoła ?
- d. Czy możesz opisać kościół Twoich marzeń, do jakiego byś chętniej uczęszczał/-ła?
- e. Jakich rad udzieliłbyś/-łabyś proboszczowi/księdzu, który naprawdę pragnie pomóc ludziom (niewierzącym i wierzącym) z Twojego środowiska ?

Analiza otrzymanych od respondentów odpowiedzi, może posłużyć do: zweryfikowania dotychczasowych celów parafii, dostosowania treści nauczania i elementów formacji duchowej oraz formy celebracji liturgicznych (muzyka, styl słownictwa i forma homilii) do potrzeb najpierw osób nieufnych i niewierzących, a potem wiernych po to, aby ich wszystkich przyciągnąć i jeszcze bardziej zainteresować parafią.

2.4. Wizja - to określenie obrazu parafii w przyszłości oraz opisanie jej miejsca i roli jakie pragnie się jej nadać w środowisku lokalnym. Wizja powinna być zrozumiała dla wszystkich, motywująca do działania i jednocząca parafian we wspólnym wysiłku. Rolę wizji w parafii można porównać do funkcji latarni morskiej, która prowadzi statek bezpiecznie do portu wyznaczając kapitanowi i załodze bezpieczny kierunek płynięcia. Przy rozeznawaniu modlitewnym wizji parafii można posłużyć się papieską wizją parafii Jana Pawła II i opisującymi ją określeniami.⁹²

2.5. Wartości i przekonania - należy sformułować deklarację wartości, czyli poglądy i przekonania, którymi będą się kierować duszpasterze i parafianie przy realizacji misji i wizji parafii. Podstawowe założenia deklaracji powinny odpowiadać na nw. pytania:

a. Jakie postawy będą promowane w celu zrealizowania misji ?

b. Jakie są będą cechy organizacyjne w naszej parafii ?

Przykładowa lista deklarowanych wartości: miłość - wiara - poświęcenie - odwaga - uczciwość - kompetencja.

2.6. Zagrożenia - z realizacją każdego projektu wiążą się realne zagrożenia duszpasterskie, które w miarę możliwości należy przewidywać. Równocześnie należy zaplanować konkretne rozwiązania adekwatne do tych zagrożeń. Osoby odpowiedzialne za (PZK) wobec możliwości wystąpienia zagrożeń, powinny pozostawać w duchu otwartości, pokory i modlitewnego rozeznawania woli Bożej dla tego projektu.⁹³ Lista przykładowych zagrożeń może wyglądać następująco:

a. Dążenie do zbyt wysokiej perfekcji i skuteczności w realizacji projektu (PWW) może doprowadzić do wykorzystywania wiernych przez liderów projektu do własnych celów. Żeby tego uniknąć należy wprowadzić zasadę równowagi i umiaru w działaniu.

⁹² M. Duda: *Myśląc Parafia...* dz. cyt. s. 1-672 ; szczególnie s. 135-168

⁹³ Dz 21,4-6: "... a oni pod wpływem Ducha odradzali Pawłowi podróż do Jerozolimy."

b. Zarówno liderzy z (PZK) jak i wierni nie mogą przy realizacji tego projektu zaniedbywać swoich obowiązków stanu lub powołania oraz osobistego życia duchowego. Należy równoważyć zaangażowanie parafian w akcje ewangelizacyjne „ad extra” oraz w celebracje liturgiczne i życie sakramentalne „ad intra” parafii.

c. Bezmyślne kopiowanie na teren swojej parafii: wzorców, metod wzrostu oraz zasad odnowy duszpasterskiej podpatrzonych w innych parafiach, kościołach, wspólnotach lub ruchach eklezjalnych.

d. Ochrona własnego „status quo” w przypadku osiągnięcia pewnego sukcesu i powodzenia przez realizację własnych zasad wzrostu i odnowy parafii. Musimy prezentować zawsze postawę otwartości i pastoralny realizm wobec działań Ducha Świętego.

2.7. Cele - muszą odzwierciedlać to, ku czemu dąży parafia w tym projekcie oraz pokazywać kierunek dla wypełnienia swojej misji i przyjętej wizji. W trakcie formułowania celów można posłużyć się następującymi pytaniami :

- a. Jaką strategię przyjąć, aby osiągnąć wzrost ?
- b. Jakie zasady i zmiany zastosować, aby móc się rozwijać ?
- c. Czy obrane cele korelują z tekstem misji i wartościami parafii ?
- d. Czy przyjęte cele przyczynią się do realizacji misji parafii ?
- e. Czy zamierzone cele uwzględniają wyniki audytu środowiskowego w parafii ?
- f. Czy wybrane cele wytyczają dla parafian jeden klarowny kierunek działania ?
- g. Czy ustalone cele stworzą dobrą bazę dla przyszłych zadań i działań parafii ?

Przykłady pomocnicze obranych celów:

- Wprowadzić w życie parafialne system (MGP)- Małych Grup Parafialnych.
- Przygotować i zorganizować spotkania dla chrześcijan nominalnych i poszukujących.

2.8. Wymierne zadania - powinny być wymierne, realistyczne czyli takie, które dadzą się zrealizować w parafii i dla których można przewidzieć oczekiwane rezultaty.

Lista cech dla zadań wymiernych:

- a. Zadania powinny wyrażać i zakładać konkretne wyniki jaki parafia ma zamiar osiągnąć realizując planowane cele.

- b. Każdemu zakładanemu celowi powinno towarzyszyć minimum jedno zadanie.
- c. Zadania winny być mierzalne, aby umożliwić ocenę ich realizacji. Do każdego zadania powinien być przyporządkowany jego przynajmniej jeden pomiar wyrażony w wartościach liczbowych, który ma wskazywać w jakim stopniu parafia zrealizowała to zadanie w drodze do celu.
- d. Wskazania pomiaru powinny być zrozumiałe i czytelne dla każdego parafianina, ale także dla osób trzecich (np: weryfikatorów projektu). Pomiar ma obrazować stopień wykonania lub braku wykonania danego zadania w drodze do celu.
- e. Zadania powinny być określone szczegółowo, aby uniknąć rozbieżnych interpretacji.
- f. W miarę możliwości sformułowanie zadania powinno być atrakcyjne dla odbiorcy i jego realizatorów.
- g. Zadania winny być zaplanowane w czasie z określonymi terminami ich realizacji.

2.9. Określenie inicjatyw - należy wybrać i określić te inicjatywy strategiczne, które pomogą zrealizować zaplanowane cele. Tak jak zadania wyznaczają czynniki wzrostu, które parafia chce wdrożyć, tak samo inicjatywy wyjaśniają, w jaki sposób parafia ma zamiar osiągnąć oczekiwane rezultaty.

Podczas opracowywania inicjatyw trzeba rozważyć nw. kwestie:

- a. Czy inicjatywy odzwierciedlają misję, wizję i wartości parafii ?
- b. W jaki sposób dana inicjatywa wiąże się z realizacją celu lub konkretnym zadaniem.
- c. Czy inicjatywa jest możliwa do zrealizowania pod względem środków i kosztów, którymi dysponuje parafia oraz ryzyka, które ze sobą niesie ?

Pomocniczy przykład:

Cele	Zadania / oczekiwane wyniki	Inicjatywy
.....	Powiększyć dwukrotnie liczbę (MGP) w okresie do 31.05.2016r	Wybrać 6 nowych animatorów (MGF) i zapewnić im należyłą formację
.....	Spowodować, aby liczba młodzieży na niedzielnej Eucharystii wzrosła o 25% do końca 2016r	Zorganizować cotygodniowe spotkania dla młodych osób poszukujących ze współczesną muzyką uwielbieniową i kreatywnym mówcą

2.10. Plan Działania (PD) - polega na rozplanowaniu inicjatyw w czasie z uwzględnieniem harmonogramu czasowego i skorelowaniem go z zadaniami, celami, wizją i misją parafii. Plan działania to swoista „mapa drogowa parafii”, gdzie każdy parafianin (osoba duchowna i świecka) na swoim poziomie realizacji projektu (PWW) wie: co ma robić, jak to ma robić i ku czemu to zmierza. (PD) musi być jasny, czytelny, zrozumiały i jednoznaczny w określaniu zadań i osób przypisanych do ich realizacji i weryfikacji.

2.11. Struktura - na tym etapie należy określić strukturę osobową, która będzie koordynować i nadzorować realizację projektu (PWW) od wdrożenia, aż do końca. Głównym koordynatorem powinien zostać proboszcz z racji pełnionej funkcji w parafii. Jego zastępcami mogą być osoby świeckie lub duchowne.

Struktura ta musi zapewniać: wewnętrzną spójność projektu z założoną misją i celami, dyscyplinę organizacyjną, ujednolicenie mierzalnych wyników. Skuteczna struktura motywuje do działania i wspiera pomocą osoby strategiczne projektu, a zwłaszcza proboszcza oraz podejmuje decyzje personalno-finansowe dotyczące realizacji projektu.

Dlatego też dobór osób do struktury zarządzającej projektem jest kluczowy, dla jego powodzenia. Można przyjąć, że z czasem cała (PRD)⁹⁴ przekształci się w (PZK) i przejmie jego obowiązki.

Przykładowy skład osobowy (PZK): proboszcz, wikariusze, moderatorzy rejonów (mogą być nimi np: diakoni świeccy, szafarze nadzwyczajni, katecheci, przełożeni zakonni, liderzy wspólnot etc), główny księgowy parafii, liderzy ruchów i wspólnot eklezjalnych istniejących na terenie parafii, główny informatyk projektu, główny specjalista projektu od public-relation (PR). Każda parafia może swobodnie kształtować skład osobowy (PZK) w zależności od lokalnych uwarunkowań i potrzeb.

⁹⁴ http://ekai.pl/wydarzenia/temat_dnia/; wywiad z abp. St. Gądeckim 2013.09.06: *"Najczęściej skład Rady ustalany jest wg. klucza: z urzędu, z nominacji i z wyboru. Z urzędu tworzą ją: proboszcz jako przewodniczący Rady, wikariusze, rektorzy kościołów nieparafialnych, przełożeni domów zakonnych istniejących na terenie parafii. Z nominacji proboszcza: katolicy świeccy odznaczający się właściwymi cechami moralnymi i charyzmatami potrzebnymi dla rozwoju życia religijnego w parafii. Wreszcie z wyboru: przedstawiciele różnych wspólnot czy grup duszpasterskich działających w parafii, katecheci, nadzwyczajni szafarze Komunii św., przedstawiciele parafialnych grup apostolskich. Rada powinna odzwierciedlać przekrój społeczny i wiekowy parafii, a liczba jej członków winna być dostosowana do wielkości parafii. W skład Rady nie mogą wchodzić osoby obłożone karami kościelnymi, względnie niegodne w powszechnym odczuciu parafian."*

2.12. Pomiary wyników - będą określać i mierzyć dokonane postępy w realizacji projektu (PWW), a także dostrzegać działania skuteczne i bezowocne. Pomiary wskażą na zmianę lub różnicę w stopniowej realizacji celów. Najlepiej sprawdzać wskaźniki postępu w przedziale kwartalnym, a ich wyniki ewidencjonować w formie tabeli, zawierającej poszczególne wyniki pomiarów. Cechy przy formułowaniu pomiaru:

- a. Czy pomiar jest poprawnie określony i posiada bezpośredni i logiczny związek z celem lub realizowanym zadaniem ?
- b. Czy pomiar jest wiarygodny i dostarcza prawdziwych i sprawdzalnych danych na temat konkretnego celu lub zadania w okresie jego realizacji ?
- c. Czy pomiar jest trafny i dotyczy tego, co chcieliśmy zmierzyć ?
- d. Czy wartość pomiaru jest proporcjonalna do kosztów (niekoniecznie finansowych) poniesionych dla jego wykonania ?

2.13. Określenie zasobów - dla realizacji Planu Działania - (PD) należy przewidzieć i zapewnić określone zasoby i środki. Można je podzielić na cztery kategorie:

- a. Zasoby ludzkie - duszpasterze, świeccy, pomocnicy i doradcy spoza parafii etc.
- b. Zasoby materialne - świątynia, zaplecze parafialne, sprzęt, urządzenia, auta etc.
- c. Zasoby finansowe - własne źródła finansowania, darczyńcy, sponsorzy etc.
- d. Zasoby czasu - porównanie czasu na realizację projektu (PWW), a możliwości czasowe osób odpowiedzialnych i parafian.

Umiejętna analiza tych zasobów w konfrontacji z misją, wizją, celami i (PD) pozwoli na rozróżnienie i wskazanie tych, które będą zawsze konieczne i niezbędne dla realizacji planu oraz tych, które mogą być jedynie do tego potrzebne. Niektóre z zasobów będą potrzebowały ciągłego wsparcia i uzupełniania, a niektóre mogą być nie w pełni wykorzystywane na różnych etapach realizacji projektu (PWW).

2.14. Plan finansowy (PF) - to zobrazowanie wszystkich elementów projektu (PWW) w kategoriach finansowych takich jak: rachunek zysków i strat, arkusz bilansowy, rachunek przepływów środków pieniężnych etc. Na tym etapie dobrze jest skorzystać z pomocy osoby zawodowo zajmującej się księgowością i finansami. O wynikach (PF) należy poinformować parafian, a szczególnie Parafialną Radę Ekonomiczną (PRE).

2.15. Podsumowanie i załączniki - element ten stanowi syntezę całego projektu (PWW), zestawioną najlepiej w punktach na jednej stronie A-4. Jej elementy zostały już omówione w punkcie (2.1. Prezentacja). Treść załączników mogą stanowić np: kwestionariusz audytu środowiskowego, mapka podziału parafii na rejony i podrejonów duszpasterskie, plan formacyjny dla animatorów (AMGP), dla moderatorów podrejonów (MPR) i rejonów (MR), plan działania (PD) z bieżącym harmonogramem zadań, schemat i lista osób z danymi teleadresowymi struktury zarządzającej (PZK) etc.

3. Wstępny przykładowy zarys projektu (PWW) dla parafii miejskiej⁹⁵

3.1. Nasza Wiara: „Wierzę w Boga Ojca Wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi, i w Jezusa Chrystusa, Syna Jego Jedyne, Pana naszego, który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny, umęczon pod Ponckim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion, zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał, wstąpił na niebios, siedzi po prawicy Boga Ojca Wszechmogącego, stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych. Wierzę w Ducha Świętego, święty Kościół powszechny, Świętych obcowanie, grzechów odpuszczenie, ciała zmartwychwstanie, żywot wieczny. Amen.” (Skład Apostolski). Można też użyć tekstu Credo Nicejsko-Konstantynopolitańskiego.

3.2. Nasza Misja: kochać Boga , kochać innych ludzi , czynić uczniów Jezusa

„Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem.” (Mt 22,37)

„Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego” (Mt 22,39)

„Idźcie tedy i czyńcie uczniami wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego, Ucząc je przestrzegać wszystkiego, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami po wszystkie dni aż do skończenia świata.” (Mt 28,19-20)-(Biblia Warszawska).

„Wyruszywszy więc czyńcie uczniami wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Świętego Ducha, nauczając ich strzec wszystkich (rzeczy) jakie przykazałem wam...” (Mt 28,19-20).⁹⁶

⁹⁵ M. White; Corcoran T.: *Odbudowana*. dz. cyt. s. 326-330.

⁹⁶ R. Popowski , M. Wojciechowski: *Grecko-polski Nowy Testament – wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*; „Vocatio” Warszawa 1995 s. 145

3.3. Nasza Wizja: Ożywić Kościół w naszej parafii poprzez czynienie uczniów Jezusa z osób niewierzących i niepraktykujących oraz zachęcać do tego sąsiednie parafie.

3.4. Nasza Strategia: Aktualnie około 60% osób wychowanych w wierze katolickiej i zamieszkujących teren naszej parafii, nie ma styczności z Kościołem i nie praktykuje systematycznie. Dlatego nasza strategia polega na kreatywnym wychodzeniu do tych osób z nową ewangelizacją. Proponujemy tym osobom Sobotnie Spotkania Ewangelizacyjne realizowane w budynku lokalnego Domu Kultury i Koncerty Muzyki Chrześcijańskiej organizowane na placach miejskich. Muzyka i przesłanie Słowa Bożego wraz ze świadectwami osób posługujących, mają stworzyć przestrzeń akceptacji i gościnności dla nich. Oprócz tego przygotowaliśmy dla całych rodzin Weekendowy program „Parafia u mnie w domu”, gdzie w różnorodnej formie proponujemy rodzicom i dzieciom współtworzenie życia parafialnego. Osobny program weekendowy pt. „Młodzi na progu” kierujemy dla młodzieży szkolnej i pracującej z terenu naszej parafii. Nowo przybyłe osoby zapraszamy do podjęcia kolejnych kroków formacyjnych w ramach systemu Małych Grup Parafialnych dostosowanych programowo do wieku i potrzeb religijnych. Naszych stałych parafian zachęcamy do aktywności misyjnej i ewangelizacyjnej w ramach programu: „Katolicy na ulicy”. Ideą główną naszej strategii jest spotykanie ludzi, tam gdzie są i tam gdzie żyją, po to, aby zapraszać ich do podjęcia dalszych kroków na drodze stawania się uczniem Jezusa w naszej parafii.

3.5. Nasze Wartości.

Liturgia: pragniemy tak przygotowywać i tak uczestniczyć w liturgii zwłaszcza Eucharystycznej, aby ludzie spoza Kościoła widzieli, że jest ona dla nas źródłem i szczytem naszej wiary. Dlatego w liturgię angażujemy wszystkich parafian zgodnie z ich powołaniem i funkcją w Kościele, bo wierzymy, że taka wspólnotowa celebracja liturgii najpełniej oddaje chwałę Bogu. Bardzo cenimy sobie pełnię wspólnoty w liturgii. Naśladowanie Jezusa: wierzymy, że Pismo Święte interpretowane w Kościele jest natchnionym i nieomylnym Słowem Boga do człowieka. Dlatego w naszym głoszeniu i nauczaniu ukazujemy jego podstawową rolę w codziennym życiu chrześcijańskim. Przemiana życia nie polega tylko na intelektualnym zgłębianiu wiary, ale na wypełnianiu tego do czego zachęca Bóg w swoim Słowie. Bardzo cenimy sobie przemianę życia inspirowaną Pismem Świętym.

Wspólnota: wierzymy, że wszyscy ochrzczeni w imię Ojca, Syna i Ducha Świętego stanowią jedną rodzinę podtrzymywaną i nieustannie odnawianą przez Ducha Świętego na drodze Sakramentów. Z tego względu staramy się budować tę rodzinę ochrzczonych przez system (MGP). W nich ludzie doświadczają wspólnoty parafialnej w małym wymiarze, dzielą się trudnościami i sukcesami, słuchają katechez i modlą się, by mieć siły do przemiany swojego życia. Bardzo cenimy sobie wspólnotę parafialną, żyjącą w małych grupach, gdzie ludzie wspólnie troszczą się o siebie nawzajem.

3.6. Służba: jesteśmy przekonani, że Duch Święty prowadzi Kościół do wielorakiej służby człowiekowi na całym świecie. Wierzymy, że do tej bezinteresownej służby zaprosił także naszą parafię ze wszystkimi istniejącymi w niej dziełami i akcjami. Jeśli chcesz dołączyć do jednej z nich lub zainicjować coś nowego, to przyjdź, zapraszamy. Cenimy sobie ludzi kreatywnych, odważnych i zaangażowanych w służbę bliźniemu.

3.7. Ewangelizacja: wierzymy, że Jezus Chrystus przyszedł na ten świat, aby odszukać i zbawić zagubionych i odrzuconych. Zainspirowani tym wezwaniem staramy się szukać metod i sposobów dotarcia z ewangelizacją do niewierzących i niepraktykujących. Jako parafia chcemy być dla tych osób domem gościnnym i rodziną. Pragniemy też, aby kiedyś to właśnie oni ewangelizowali innych. Bardzo cenimy sobie świadków wiary w codziennym życiu.

4. Wdrożenie projektu w życie.

Przeobrażenie parafii podzielone jest na etapy, które z poziomu logistyczno-organizacyjnego można podzielić na: informację, mobilizację, dynamizację, przekazanie odpowiedzialności, podział obowiązków.⁹⁷ Natomiast zgodnie z podejściem teologiczno-duszpasterskim wyróżniamy cztery etapy: „Istnieją zatem cztery kolejne okresy: prekatechumenat, czyli pierwsza ewangelizacja; katechumenat przeznaczony na pełną katechezę; okres oczyszczenia i oświecenia - zmierzający do głębszego duchowego przygotowania; okres mistagogii - mający na celu pogłębienie życia sakramentalnego i życia we wspólnocie.”⁹⁸ Dla niniejszego opracowania dostosowano pojęcia z (OCWD) i przyjęto pięć następujących etapów transformacji parafii: faza kerygmatyczna, faza katechumenalna, faza koinonii, faza diakonii, faza misji.

⁹⁷ P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 107-113.

⁹⁸ OCWD - *Obrzędy Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Katowice 1988, pkt. 7.

4.1. Faza kerygmaticzna - informacja

Poziom logistyczno-organizacyjny: zadaniem proboszcza i ekipy (PZK) w tym okresie jest informowanie jak największej ilości parafian o rozpoczęciu prac nad opracowaniem projektu (PWW) najpierw przez zespół (GI), a potem przez docelowy skład (PZK). Wiadomości mogą być podawane przy okazji osobistych rozmów indywidualnych z parafianami, podczas niedzielnych nabożeństw i celebracji, na zorganizowanych w tym celu parafialnych spotkaniach informacyjnych, poprzez wykorzystanie strony internetowej parafii, komunikacji elektronicznej, gazetki parafialnej lub ogłoszeń i artykułów w lokalnych massmediach (prasa, radio, TV). Osoby z (PZK) mogą też do tego celu wykorzystać członków istniejących w parafii ruchów, wspólnot i stowarzyszeń inicjując z ich udziałem wizyty w domach i mieszkaniach parafian i roznosząc specjalne ulotki, foldery i informacje. Etap informowania powinno zakończyć przedstawienie przez proboszcza misji i wizji całej wspólnoty parafialnej podczas nabożeństwa Słowa Bożego w parafialnej świątyni. Jeżeli parafia jest duża można to przeprowadzić po każdym zakończeniu liturgii niedzielnych Eucharystii. Publiczna prezentacja wizji odnowy parafii ma zjednoczyć całą wspólnotę i zaangażować ją w tę nową misję.⁹⁹

Poziom teologiczno-duszpasterski: powinien być skoncentrowany w tym okresie na preewangelizacji i ewangelizacji, na pierwszym przepowiadaniu Słowa Bożego, na duchowym informowaniu parafian- a zwłaszcza tych oddalonych i zagubionych- o miłości Boga, na zapraszaniu wszystkich parafian do wspólnych spotkań w ramach rodzin, grup sąsiedzkich, na wychodzeniu z anonimowości, samotności i leku, na przebaczeniu i pojednaniu, na przeżywaniu parafii jako domu rodzinnego, braterskiego i gościnnego. Doświadczenie wspólnoty u parafian ma być ich przygotowaniem na ewangelizację parafialną przeprowadzaną najpierw w rejonach i podrejonach, nie wyłączając przestrzeni publicznych (ulic, placów, marketów, dworców etc). A następnie kończąc nabożeństwami ewangelizacyjnymi w świątyni parafialnej z możliwością mówienia świadectw¹⁰⁰, modlitwą, słuchaniem i wyjaśnianiem Słowa Bożego. Okres ten ma uświadomić parafianom duchową zasadę, że prawdziwą odnowę parafii trzeba zacząć od parafian, a do tego potrzebne jest oddanie swojego życia Jezusowi i zaufanie Mu.

⁹⁹ P.A. Giffard: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 108

¹⁰⁰ M. Nowak: *Razem – znaczy skuteczniej* s. 46-47.

4.2. Faza katechumenalna - mobilizacja

Poziom logistyczno-organizacyjny: w tym okresie skupia się zasadniczo na opracowaniu, przeprowadzeniu i przeanalizowaniu audytu środowiskowego wśród parafian, ze szczególnym uwzględnieniem opinii od osób niepraktykujących i niewierzących oraz na wprowadzeniu systemu (MGP). Sondaż umożliwi lepsze poznanie uprzedzeń i powodów, dla których nie przychodzą one na nabożeństwa do świątyni.

Natomiast opinie osób wierzących i praktykujących pomogą kształtować nauczanie i formację duchową w kierunku ich misyjności i ewangelizacji. Podstawą dobrego i rzetelnego audytu jest kwestionariusz sondażowy. Dobrą praktyką w tym zakresie jest skorzystanie z profesjonalnej pomocy zewnętrznej firmy audytorskiej lub instytucji przeprowadzającej sondaże opinii publicznej. Do roznoszenia kwestionariuszy na terenie parafii można zaangażować członków lokalnie działających wspólnot, ruchów i stowarzyszeń. Etap mobilizacji to czuwanie nad osobami, którzy już czynnie pracują nad projektem (PWW) w różnych jego aspektach. Wspieranie ich i zachęcanie osobistym przykładem i troskliwością ze strony proboszcza i pozostałych członków (PZK).

Wprowadzenie systemu (MGP) rozpoczyna się od zaprezentowania przez proboszcza, jego celu planu w odnowie parafii. Najlepiej przeprowadzić to, po każdej niedzielnej Eucharystii. Parafianie powinni zostać zaznajomieni z każdym aspektem uczestnictwa w (MGP) oraz powinni zrozumieć różnice i konsekwencje zmiany formy duszpasterstwa parafialnego z dotychczasowego na system (MGP). Powinni też mieć świadomość dobrowolności uczestnictwa w tym nowym systemie. Dla tych osób, które od razu nie zdecydują się na uczestnictwo w (MGP), księża parafialni powinni zagwarantować troskę duszpasterską na dotychczasowych warunkach. Nikogo nie można zmusić do udziału w (MGP). Z drugiej strony osoby te winny znać, rozumieć i uszanować decyzję proboszcza i tych parafian, którzy ochoczym sercem włączą się do odnowy parafii. Członkowie nowych (MGP) poprzez świadectwo swojego życia, mogą najlepiej zachęcić biernych jeszcze i niezdecydowanych parafian do udziału w tych grupach. Aby system (MGP) działał owocnie należy opracować plan formacji i nauczania dla animatorów i moderatorów z rejonów i podrejonów. Jest to zadanie proboszcza, który ma do pomocy osoby świeckie zaangażowane w (PZK). Więcej szczegółów na temat (MGP) zawarto w I rozdz. pkt. 3.5.3.(s.63) i w II rozdz. pkt. 1.6./2 (s. 96-97).

Poziom teologiczno-duszpasterski: wzrost parafian po ewangelizacji powinien dokonywać się w małych grupach, gdzie każdy jest zauważony. Dlatego na tym etapie wszyscy dorośli parafianie powinni wybrać sobie (MGP), w której będą otrzymywać systematyczną formację i katechizację. Dzieci i młodzież mogą uczęszczać albo do grup z rodzicami lub wybrać grupy specjalnie dla nich przygotowane. Udział dzieci i młodzieży w tych grupach nie zastępuje ich obowiązkowej katechizacji w szkole. Teren parafii można podzielić na rejony i podrejon, sytuując je na siatce istniejących dzielnic, osiedli, ulic lub kwartałów budynków mieszkalnych jedno- i wielorodzinnych. Przy podziale terenu parafii należy zachować zasadę, że w (MGP) nie powinno być więcej niż 6 os. + animator (aby spotkanie trwało do 90 min), w podrejonie ok. 25-50 os. lub ok. 60 os. razem z dziećmi¹⁰¹, a w rejonie ok. 500 osób.¹⁰² Duszpasterze parafii, członkowie (PZK), osoby zakonne oraz liderzy ruchów, wspólnot i stowarzyszeń powinni swoim przykładem zainicjować takie rejonowe wspólnoty w parafii. Aby umożliwić wszystkim parafianom ewolucyjne włączenie się w system (MGP) proponuje się przeważnie kilka typów grup (np: jak poniżej), w zależności od poziomu duchowego i wiedzy religijnej:

- a. Grupy dla osób powracających i poszukujących: omawiane są tutaj podstawowe elementy wiary chrześcijańskiej; mało czasu poświęca się na modlitwę, a więcej na dzielenie się życiem i wzajemne słuchanie; uczestnicy mają możliwość swobodnego wyrażania swoich opinii o Kościele, nawet tych krytycznych lub bolesnych, które zaważyły kiedyś o ich odejściu; czyta się Ewangelię i zachęca się osoby do ponownego lub pierwszego zawierzenia Jezusowi.
- b. Grupy powrotu do źródeł i wzrastania: podstawowym celem tych grup jest braterskie wsparcie oraz zakorzenienie wiary i swego życia w Słowie Bożym - Piśmie Świętym; najważniejsze miejsce zajmują tutaj: modlitwa i dzielenie.
- c. Grupy rekonwalescencji i uzdrowienia: grupy te stwarzają możliwość rozpoczęcia duchowego procesu uzdrowienia i uwolnienia od różnego rodzaju nałogów i zniewoleń oraz traumatycznych przeżyć; uczestnicy mogą skorzystać z Sakramentu uzdrowienia chorych, Sakramentu pojednania oraz modlitw w obecności kapłana.
- d. Grupy misyjne: ich członkowie skupiają się wokół jakiegoś zadania lub posługi np: diakonia muzyczna, dyżur w punkcie informacyjnym, ewangelizacja, wsparcie duchowe, towarzyszenie osobom w żałobie etc; pomimo, że główny ciężar spotkań w tych grupach ma charakter misyjny, to jest też czas na modlitwę, studium Pisma Świętego, dzielenie i świadectwo życia.

¹⁰¹ M. Nowak: *O nową wizję parafii* s. 123-124.

¹⁰² Instrukcja Episkopatu Polski *O pomocy charytatywnej w parafiach*, pkt .9

Katecheza na tym etapie bazuje głównie na Sakramentach, jako źródłach zbawienia, ze szczególnym zaakcentowaniem Sakramentów inicjacji chrześcijańskiej.¹⁰³ Etap ten ma doprowadzić do przeżycia Paschy, czyli osobistej przemiany życia. Ta faza projektu (PWW) może zakończyć się Parafialnym Kongresem Eucharystycznym lub nabożeństwami o znaczeniu i roli sakramentów inicjacji chrześcijańskiej w życiu, celebrowanymi w poszczególnych rejonach parafii, wraz ze świadectwami życia osób.

4.3. Faza koinonii - dynamizacja

Poziom logistyczno-organizacyjny: to czas intensywnego przeżywania wspólnoty i zachęcania parafian do wytrwałości i stałości w podjętych zobowiązaniach. Trzeba organizować w tym okresie spotkania informacyjno-formacyjne dla osób czynnie zaangażowanych w realizację (PWW) zwłaszcza dla animatorów (AMGP), moderatorów rejonów(MR) i moderatorów podrejonów (MPR); doceniać publicznie ich postawę oraz dziękować za wkładany trud, pracę, poświęcenie i czas. Dynamizacja nie dokona się sama, ale musi być poparta dynamizacją troski, opieki i promocją osób już zaangażowanych w projekt. Dobrą praktyką jest w tym okresie dowartościowywanie takich osób przez okazywanie im wdzięczności, zapewnienie lepszych warunków pracy w tym dziele, częstsze spotkania integracyjne z gronem przywódczym projektu. Zalecane są też spotkania otwarte w parafii z tymi osobami, które przez swoje świadectwa będą zachęcać parafian do udziału w (MGP). Szczególną troską należy otaczać (AMGP), którzy pełnią zasadniczą i podstawową rolę w strukturze całego projektu odnowy parafii. Dynamizacja posług wszystkich osób funkcyjnych projektu, będzie tym efektywniejsza, im bardziej proboszcz, jako główny odpowiedzialny ogarnie ich swoim sercem i troskliwą opieką.

Poziom teologiczno-duszpasterski: Okres dynamizacji prac w (PWW), łączy się z etapem oczyszczenia i oświecenia katechumenów, który zbiega się zazwyczaj z Wielkim Postem.¹⁰⁴ Na tym stopniu Kościół dokonuje „wybrania”, czyli powołania i dopuszczenia tych katechumenów, którzy dzięki swym dyspozycjom stali się zdolni przystąpić do sakramentów wtajemniczenia przy najbliższym ich sprawowaniu.

¹⁰³ OCWD - *Obrzędy Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Katowice 1988 , pkt. 14-20.

¹⁰⁴ OCWD - *Obrzędy Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Katowice 1988 , pkt. 21-26.

Ta faza projektu (PWW) może zakończyć się Kongresem Małych Grup Parafialnych przeprowadzanych po zakończeniu rekolekcji wielkopostnych. Najpierw w poszczególnych rejonach parafii, a zakończonym w świątyni parafialnej uroczystym „wybraniem”, czyli nowych osób do (MGP).

4.4. Faza diakonii - przekazanie odpowiedzialności

Poziom logistyczno-organizacyjny: stanowi na tym etapie klucz do właściwego zrozumienia projektu (PWW) i roli świeckich jako współodpowiedzialnych za to dzieło w parafii. Jest to współodpowiedzialność jedynie w ramach posług właściwych świeckim w parafii, a nie zastępowanie duszpasterzy w ich posłudze hierarchicznej wynikającej ze święceń prezbiteratu i z prawa kanonicznego.¹⁰⁵

Zadaniem proboszcza na tym etapie jest umiejętne korzystanie z kompetencji parafian i dzielenie się z nimi zadaniami. Zadania te są rozumiane na sposób służby-*diakonii* we wspólnocie parafialnej. Proboszcz pełni tutaj rolę „trenera”, który rozdziela obowiązki członkom swojej drużyny, zapewniając im jednocześnie formację i dając wolność w wypełnianiu powierzonych im zadań.¹⁰⁶ Sprawy administracyjne programu (PWW) np: księgowość, zarządzanie, informatyka mogą zostać powierzone profesjonalistom, a pozostali angażują się bezinteresownie w działalność duszpasterską, zgodnie ze swoim powołaniem. Dotychczasowa (GI) powinna przekształcić się w (PZK) i to najpierw tym osobom proboszcz powinien rozdzielić główne odpowiedzialności w projekcie (moderatorzy rejonów i podrejonów, animatorzy małych grup parafialnych). Każdorazowy wybór osób funkcyjnych powinien być poprzedzony duchowym rozeznaniem.

Ważną regułą na tym etapie jest stosowanie przez proboszcza i członków (PZK) zasady pomocniczości. Czyli obdarzenie osób funkcyjnych zaufaniem i wolnością w podejmowaniu decyzji w ramach podjętych obowiązków. Nie wyklucza to w żaden sposób koniecznej troski i czuwania, ale też pozwala na wykazanie się kreatywnością. Jeśli odpowiedzialni za poszczególne etapy (PWW) będą musieli czekać w każdej sprawie na zgodę osób z (PZK), to stłumi się ducha inicjatywy i zaangażowania, a drugiej strony przeciąży obowiązkami ekipę zarządzającą.

¹⁰⁵ KPK kan.515. , kan.519.

¹⁰⁶ P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 111

Poziom teologiczno-duszpasterski: Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej stanowią ostatni stopień katechumenatu. Gdy "wybrani" osiągną go otrzymują odpuszczenie grzechów, zostają zaliczeni do Ludu Bożego, dostępują przybrania za synów Bożych, zostają przez Ducha Świętego wprowadzeni w obiecaną pełnię czasów, a dzięki ofierze i uczcie eucharystycznej otrzymują przedsmak dóbr królestwa Bożego.¹⁰⁷ Pozostali wierni w okresie *mistagogii* winni uczestniczyć we Mszach dla neofitów, okazywać im miłość i pomoc, aby ci tym pełniej poczuli się członkami wspólnoty ochrzczonych.¹⁰⁸ Korzystając z tej dyspozycji OCWD należy w uroczysty sposób rozpocząć Parafialną Szkołę Liturgii. Bowiem od stołu Słowa, idzie się do stołu Eucharystii, a od ewangelizacji do wspólnoty przez liturgię w duchu służby. To wspólnota jest uprzywilejowanym miejscem diakonii w Kościele.¹⁰⁹ Parafianie przez system (MGP) powinni przygotowywać Liturgię niedzielną oraz inne nabożeństwa i brać w nich czynny udział.. Liturgia w świątyni ma być świętem całej parafii złożonej z (MGP.)

4.5. Faza misji - podział obowiązków

Poziom logistyczno-organizacyjny: Jednym z najcenniejszych darów, jakimi dysponuje parafia w wypełnianiu swojej misji, są jej członkowie. Proboszcz i pozostałe osoby z (PZK) motywujący parafian, rozbudzający w nich chęć udziału w misji, powierający im odpowiedzialności i zadania, rozwijają w nich kreatywność i innowacyjność. Cechy te tworzą swego rodzaju synergię misyjną, której efektem będzie odnowa parafii i wzrastanie duchowe całej wspólnoty. Podczas stopniowego wdrażania w życie (PWW) można w miarę potrzeb tworzyć różne ekipy przydzielając im konkretne zadania¹¹⁰, np:

- a. Grupa inicjatywna lub pilotażowa (GI): inicjuje działania, rozpoczyna wdrażanie projektu (PWW), planuje i określa role osób funkcyjnych, prezentuje misję i wizję.
- b. Ekipa rozwoju (ER): złożona z wolontariuszy różnych ruchów, stowarzyszeń, wspólnot; współorganizuje audyt środowiska parafialnego, bada i monitoruje reakcje parafian na wprowadzane zmiany duszpasterskie i dostarcza je do (PZK).
- c. Ekipa zarządzająca(PZK): przygotowuje, opracowuje, zaprezentować i wdraża projekt (PWW) oraz czuwa nad jego realizacją, aż do osiągnięcia założonych celów.

¹⁰⁷ OCWD - Obrzędy Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych ,dzieło cyt. , pkt. 27.

¹⁰⁸ D. Rey: Parafio obudź się! ; dz. cyt. , s.157

¹⁰⁹ IL SB - *Instrumentum Laboris* XII Synodu Biskupów, dz. cyt. 31.,33. ;VD - Adhortacja Apostolska „*Verbum Domini*”, Benedykta XVI *O Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*. LEVaticana 2010; 54,55

¹¹⁰ D. Rey: Parafio obudź się! ; dz. cyt. , s.159

- d. Ekipa duszpasterska (ED): skupia osoby odpowiedzialne za poszczególne duszpasterstwa w parafii i posługi już istniejące oraz te, które będą dopiero tworzone w ramach realizacji wizji. Współpracuje ściśle z (PZK) i (ER).
- e. Ekipa personelu stałego (EPS): skupia osoby zatrudnione przy realizacji projektu i współpracuje z (PZK).

Poziom teologiczno-duszpasterski: Formowanie parafii złożonej z systemu (MGP) do misji ma charakter wewnętrzny i zewnętrzny. Faza wewnętrzna to sukcesywna ewangelizacja parafii i tworzenie nowych rejonów, podrejonów i powiększanie (MGP). To także permanentna formacja i katechizacja parafian już zgromadzonych w małych grupach. Natomiast faza zewnętrzna, to realizowanie misji do parafii sąsiednich i proponowanie ich duszpasterzom zainicjowanie podobnej odnowy parafii. Jest to służba w duchu soborowej idei *communio*. Każdą z tych faz należy rozpoczynać od Nabożeństwa Rozesłania organizowanego najpierw w rejonach i podrejonach, a potem finalizowanego w świątyni parafialnej z udziałem proboszcza. Taki sposób posyłania do ewangelizacji i misji uczy wszystkich parafian współodpowiedzialności za tych posłanych i rodzi następne posługi.¹¹¹

5. Nowa struktura parafii w oparciu o system MGP (Małych Grup Parafialnych)

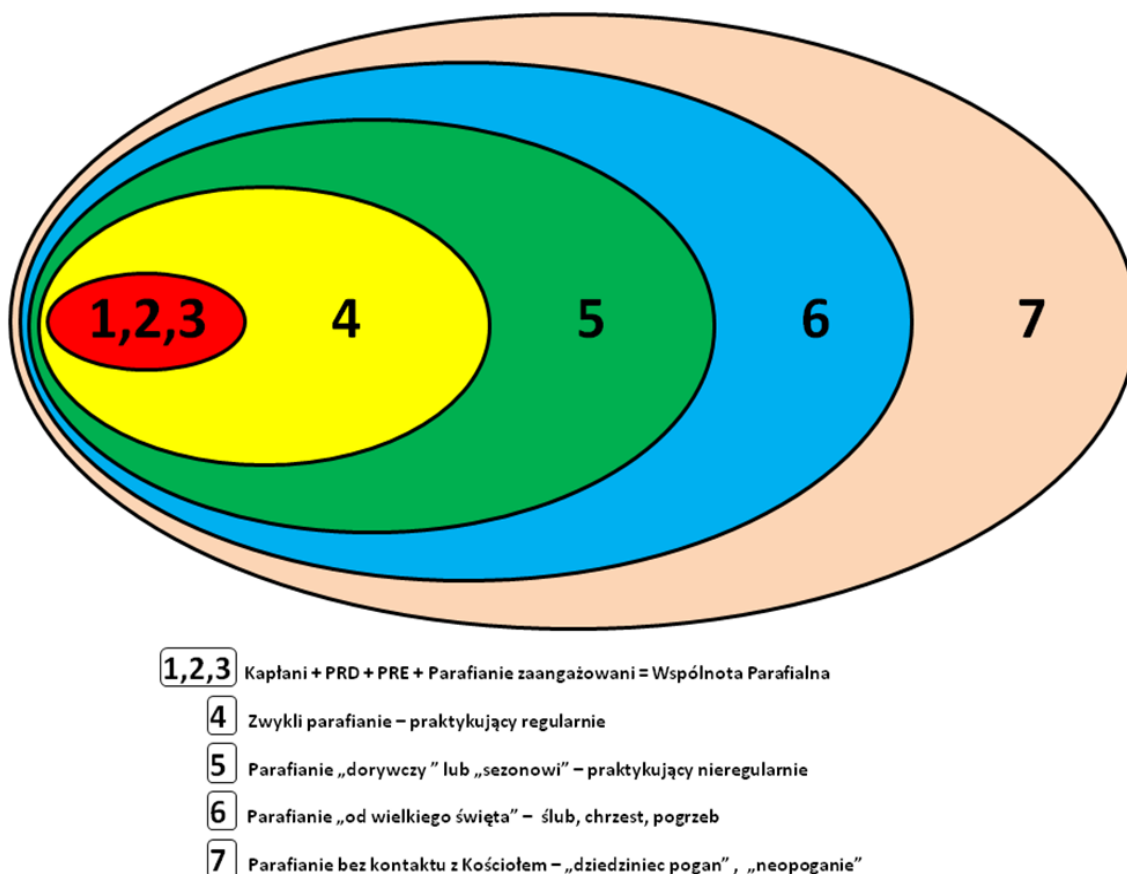
Chrześcijananie zawsze żyli we wspólnotach, a ich pierwsze struktury nazywane były gminami. Z czasem te gminy przekształciły się w parafie, które ewoluowały najpierw w środowiskach agrarnych, a potem zurbanizowanych.¹¹² Dzisiejszy obraz parafii konfrontowany z jego apostołskim pierwowzorem jest raczej grupą osób, ale nie wspólnotą, często mocno sklerykalizowaną, z biernym laikatem stanowiącym jego większość. W swej "atrakcyjności" wobec potrzeb współczesnego człowieka, parafia przegrywa nierzadko z innymi alternatywami życia religijnego, sytuującymi się poza Kościołem katolickim.¹¹³ Obecnie w literaturze przedmiotu coraz więcej publikacji porusza zagadnienie restrukturyzacji duszpasterstwa, czyli zastosowania nowych sposobów organizacji życia parafialnego adekwatnych do realiów życia społecznego. Zdecydowanie dla wielu autorów wspólną podstawą takiej restrukturyzacji jest system Małych Grup Parafialnych, zwanych inaczej komórkami parafialnymi, grupami domowymi lub sąsiedzkimi, fraterniami parafialnymi, ecclesiolami, focolarami, kościelnymi wspólnotami podstawowymi.

¹¹¹ P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 113

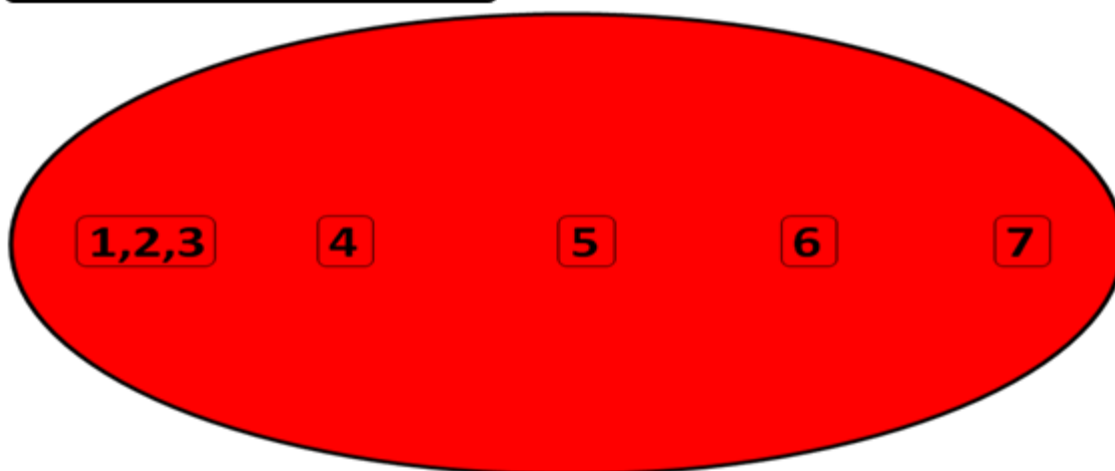
¹¹² M. Nowak.: *"O nową wizję Parafii"*. dz. cyt. s. 114

Główna idea systemu (MGP) opiera się nie tyle na podziale terytorium parafii na rejon i podrejon oraz na wykształceniu w nich systemu małych grup parafialnych, co raczej na uaktywnieniu i zaangażowaniu wszystkich parafian w jej życie. Obrazują to graficznie schematy nr 1 i nr 2.¹¹⁴

Schemat 1: Koła zaangażowań parafian

Schemat 2: Cel projektu (PWW)

¹¹³ Tamże, s. 116-117

¹¹⁴ D. Rey: *Parafia obudź się!*; dz. cyt., s.128.

5.1. Struktura parafii

W Kościele katolickim podstawową jednostką organizacyjną jest parafia, czyli pojęcie oznaczające konkretną lokalizację geograficzną.¹¹⁵ Czynienie uczniów ze wszystkich narodów jest misją i zadaniem Kościoła Powszechnego¹¹⁶, jednakże każda diecezja i każda parafia otrzymała część tej misji w zakresie swojego terytorium lub populacji osób tam zamieszkującej¹¹⁷. Zadaniem parafii jest najpierw czynienie uczniów Chrystusa ze wszystkich osób zamieszkujących jej teren. Skoro tak, to trzeba ten teren dokładnie poznać administracyjnie i rozpoznać duchowo, aby utworzone na nim struktury zapewniały skuteczność w realizacji misji i posłannictwa parafii.

5.1.1. Struktura terytorialna parafii¹¹⁸

Przed rozpoczęciem prac nad projektem (PWW) należy w miarę dokładnie dokonać inwentaryzacji administracyjnej terytorium parafii i podać jej dane charakterystyczne:

- a. obszar parafii (powierzchnia w km²) - (wielkość terenu decyduje o ilości osób potrzebnych do realizacji projektu PWW).
- b. ilość i struktura mieszkańców (profil wiekowy, wykształcenie, zatrudnienie) - (wielkość ta decyduje o strukturze wiekowej osób zaangażowanych do projektu PWW).
- c. terytorium jakich dzielnic obejmuje parafia - (ilość dzielnic decyduje o ilości rejonów w projekcie PWW).
- d. forma i charakter zabudowy oraz infrastruktura terenu parafii - (decyduje o ilości podrejonów i ilości MGP w PWW i możliwości wykorzystania istniejącej urbanistycznej infrastruktury w działalności duszpasterskiej parafii; podrejonami mogą być: dzielnice, osiedla, zespoły domów jednorodzinnych, kwartały ulic, ulice, bloki wielorodzinne lub piętra w nich); natomiast MGP może stanowić np: sześć sąsiadujących ze sobą domów jednorodzinnych; sześć mieszkań w bloku, na piętrze etc.)
- e. liczba i rodzaj instytucji publicznych zlokalizowanych na terenie parafii (np: urzędy, sądy, policja, straż pożarna, żłobki, przedszkola, szkoły, uczelnie wyższe, kina, teatry, filharmonie, szpitale, przychodnie zdrowia, zakłady i ośrodki leczenia schorzeń i nałogów, więzienia i inne ośrodki penitencjarne, domy dziecka, domy poprawcze, świątynie innych wyznań, obiekty rekreacyjne, parki, ogrody, stadiony, hale sportowe, hale targowe i centra handlowe etc) - (potencjalne miejsca spotkań w rejonach i podrejonach lub teren ewangelizacji „ad extra”).

¹¹⁵ KPK kan.515.

¹¹⁶ Mt 28,19-20 Septuaginta: „Wyruszywszy więc czyńcie uczniami wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Świętego Ducha, nauczając ich strzec wszystkich (rzeczy) jakie przykazałem wam...”

¹¹⁷ KPK kan.518. „Gdzie jednak jest to wskazane, należy tworzyć parafie personalne...”.

¹¹⁸ M.White, T. Corcoran : *Odbudowana*. dz. cyt. s. 95 ;

f. ilość: ulic, promenad, placów miejskich oraz miejsc stanowiących atrakcje turystyczne lub centra religijne znane w danej miejscowości, w regionie, w kraju, lub w świecie: (potencjalne miejsca ewangelizacji „ad extra”).

g. ilość i charakter dużych i znanych firm lub koncernów krajowych i międzynarodowych mających siedzibę na terenie parafii: (ewentualni sponsorzy i darczyńcy dla realizacji projektu PWW.)

5.1.2. Struktura duchowa parafii¹¹⁹

Ponieważ o sile parafii nie decyduje jej struktura administracyjna, ale liczba prawdziwych uczniów Jezusa, dlatego również przed rozpoczęciem prac nad projektem (PWW) należy opracować „duchową mapę parafii” (DMP). Mapa ta powinna obrazować :

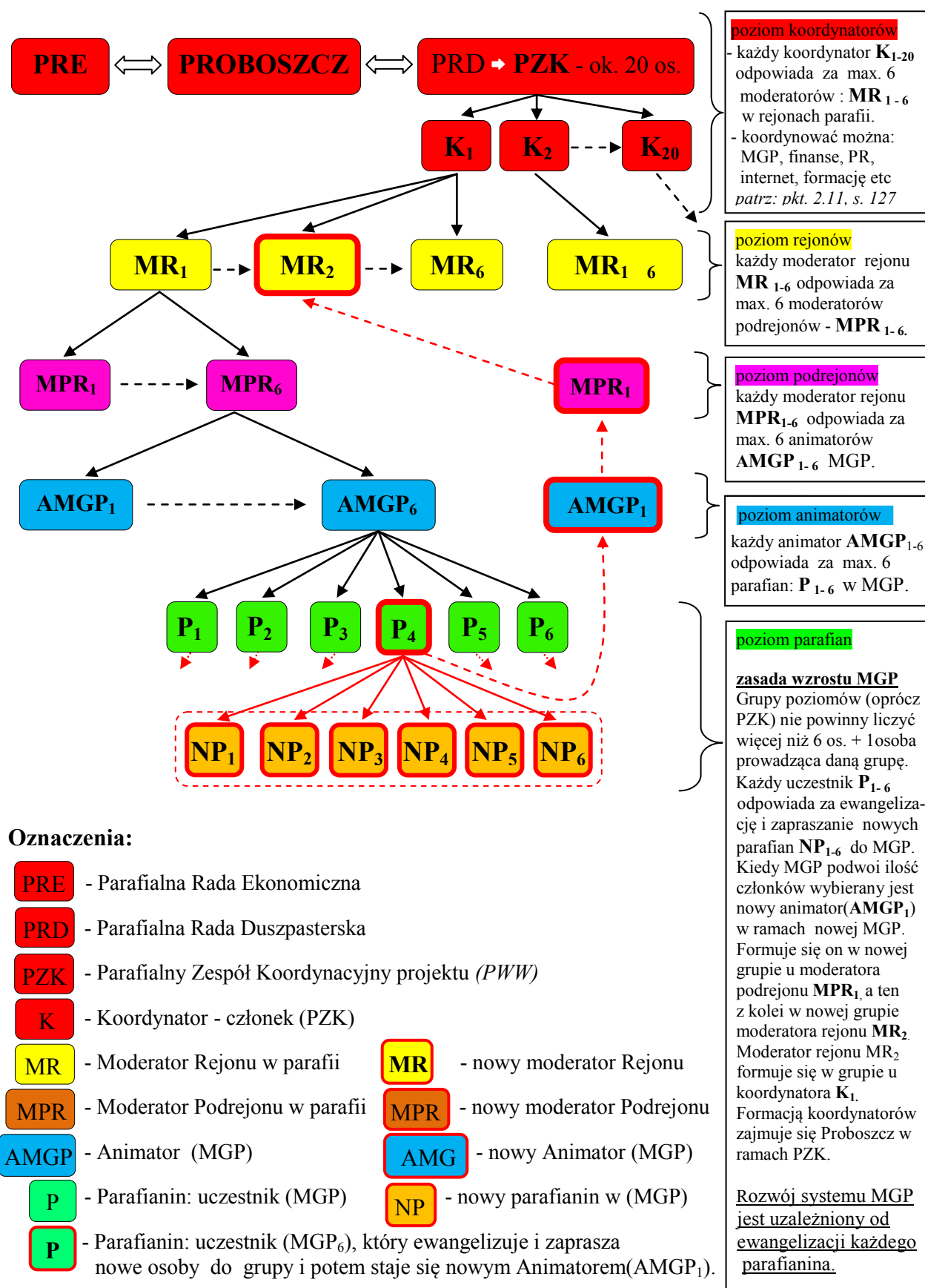
- a. ilość i charakter: instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego, nowych ruchów i wspólnot eklezjalnych posiadających swoje domy, siedziby lub przedstawicielstwa na terenie parafii - (potencjalni współpracownicy i kandydaci na osoby funkcyjne w projekcie - PWW)
- b. ilość: diakonów stałych, nadzwyczajnych szafarzy, katechetów, osób świeckich, które posiadają wykształcenie teologiczne oraz innych osób dysponujących wiedzą religijną i formacją duchową - (grupa tych osób to potencjalni kandydaci na animatorów (MGP) lub członków (PZK).
- c. miejsca wszystkich realnych zagrożeń i problemów duchowych na terenie parafii np: ośrodki hazardu, prostytutki, kluby nocne, agencje towarzyskie, poradnie okultystyczne, gabinety wróżby i magii, siedziby religii niechrześcijańskich, sekt, grup satanistycznych i organizacji przestępczych, lokalne massmedia służące zaprogramowanej ateizacji etc. - (miejsca te są wyzwaniem do ekspiacji i modlitwy dla ekip rozwoju (ER) i ekip duszpasterskich (ED) oraz zadaniem dla nowej ewangelizacji.)
- d. ilość osób: niewierzących, apostatów, wybierających inne religie i kościoły niechrześcijańskie, zadeklarowanych ateistów, neopogan, chrześcijan nominalnych, przeżywających różnorakie trudności życiowe (chora, śmierć w rodzinie, utrata pracy, sytuacje patologiczne i nałogowe), poszukujących sensu życia, przebywających czasowo na terenie parafii(chrześcijanie mobilni, studenci, emigracja zarobkowa, obcokrajowcy etc.) - (osoby te to nie wyłącznie źródło zagrożeń, ale to przede wszystkim podmiot zainteresowań dla nowej ewangelizacji w parafii). Duchową mapę parafii należy na bieżąco monitorować i uzupełniać, aby wiedząc o aktualnych zagrożeniach duchowych, móc zastosować adekwatne do nich działania duszpasterskie.

Należy zawsze pamiętać o tym, że liczba ludzi w kościele parafialnym nie jest automatycznie miernikiem liczby uczniów Jezusa.¹²⁰ Czujność duchowa chroni od stagnacji .

¹¹⁹ M. White, T. Corcoran : *Odbudowana*. dz. cyt. s. 96-107 ;

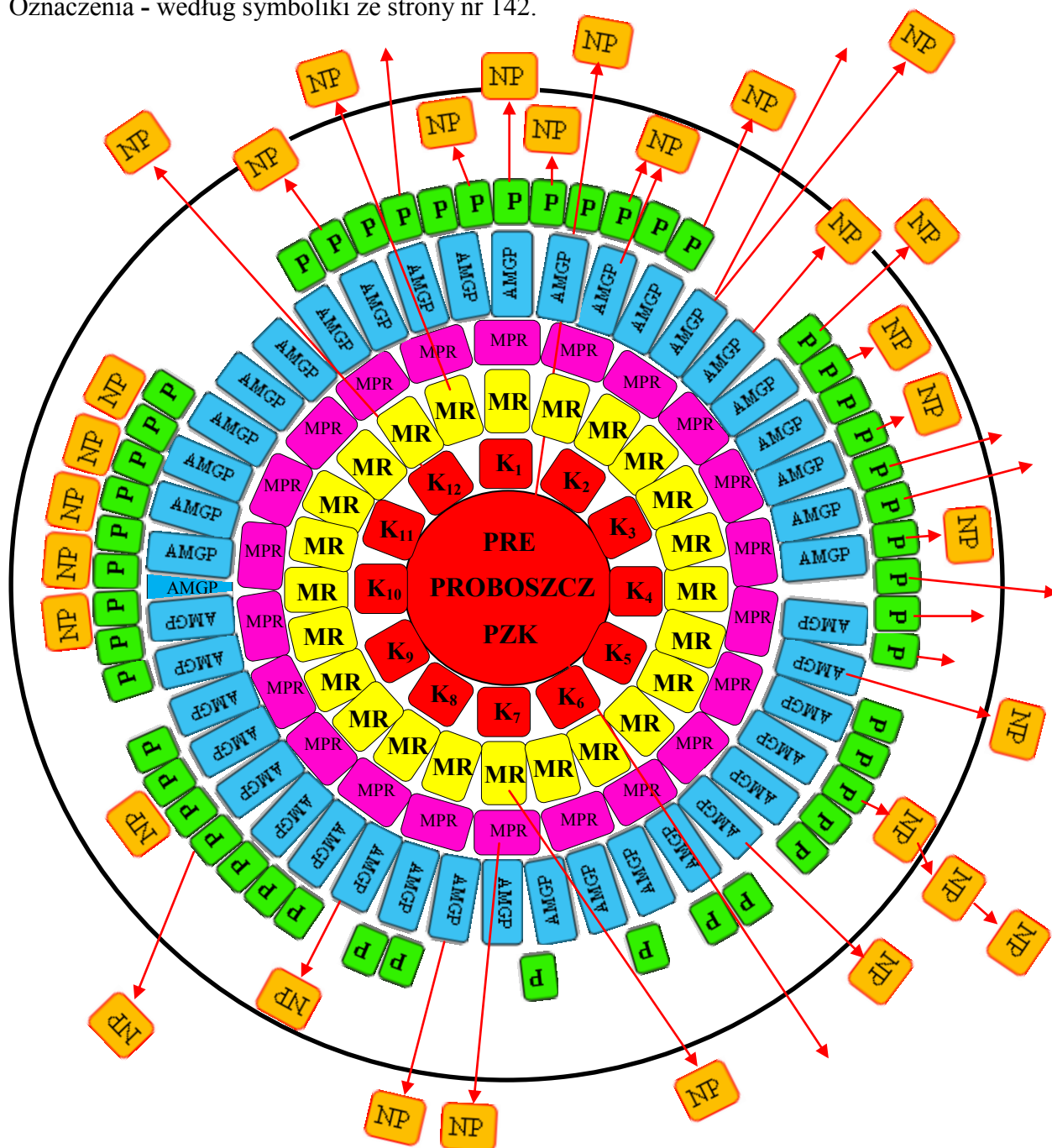
¹²⁰ Tamże , s. 100

5.2. Przykładowa struktura wertykalna parafii miejskiej według projektu- (PWW)

5.3. Przykładowa struktura horyzontalna parafii miejskiej według projektu - (PWW)

Oznaczenia - według symboliki ze strony nr 142.

Przedstawione powyżej modele strukturalne parafii według projektu (PWW) korespondują z modelem parafii wypracowanym na Soborze Watykańskim II.¹²¹ W przeciętnej polskiej parafii liczącej ok. 3300 os.¹²² Proboszcz przy pomocy ok. 12 osobowego (PZK) i systemu ok.500 (MGP) jest w stanie skutecznie i na różnych płaszczyznach duszpasterzować w parafii. Podstawą takiej struktury będzie 500 animatorów małych grup parafialnych (MGP) rozmieszczonych docelowo w 7 rejonach na terenie parafii.

¹²¹ EN (nn.52-58,73), CT (nn.47,67,70), CHL (n.19)

¹²² ISKK <http://www.iskk.pl/kosciolnaswiecie/199-wiarni-i-parafie-2013.html/20.11.2015r>

6. Analiza możliwości i ograniczeń projektu - (PWW)

Projekt (PWW), jak każde dzieło człowieka, oprócz cech pozytywnych jest również obarczony niedoskonałościami i ograniczeniami. Analiza tych dwóch charakterystyk z punktu widzenia konkretnego duszpasterza, może przyczynić się do wyeliminowania lub znacznego zmniejszenia błędów pastoralnych przy jego akomodacji do warunków konkretnej parafii.

6.1. Elementy pozytywne:

1. upodmiotowienie osób świeckich i powierzenie im współodpowiedzialności za parafię; parafianie mogą też sami tworzyć obraz swojej parafii.
2. nawrócenie pastoralne duchownych w konkretnej współpracy ze świeckimi;
3. ożywienie wszelkich relacji interpersonalnych w parafii, wyjście z anonimowości dzięki wprowadzeniu podziału terenu parafii na rejony, podrejony i utworzeniu systemu małych grup parafialnych (MGP)¹²³
4. przeorientowanie dotychczasowych paradygmatów duszpasterskich z utrzymania obecnego „status quo” na ewangelizację i dynamiczne posłannictwo parafii w świecie współczesnym
5. aktywizacja misyjna katolików wierzących i praktykujących oraz zaangażowanie ich do różnorodnych diakonii w parafii i poza jej terenem
6. zaproszenie i pozyskanie do wspólnoty parafialnej na drodze nowej ewangelizacji nominalnych katolików i osób niewierzących
7. wprowadzenie i kontynuowanie permanentnej katechizacji osób dorosłych i czynienie z nich uczniów Jezusa przez Pismo Święte, modlitwę i świadectwo życia.
8. kreatywne przygotowanie celebracji liturgicznych, zwłaszcza niedzielnej Eucharystii, które intensyfikuje przeżywanie i doświadczanie wspólnoty Kościoła we wspólnocie parafialnej
9. większe docenianie roli i znaczenia, strategicznego planowania¹²⁴ duszpasterskiego i wspólnego ze świeckimi, zarządzania projektami pastoralnymi w parafii.
10. kształtowanie umiejętności wsłuchiwania się w głos Ducha Świętego i odczytywania Jego znaków czasu dla dzisiejszego Kościoła.

¹²³ Tamże, dz. cyt. s.36: "Komórka jest w pewnym sensie wspólnotą pośredniczącą, która przyjmuje ludzi, zanim wejdą oni do większej wspólnoty, jaką jest parafia."

¹²⁴ P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s.96: "Ten, kto nie chce planować, planuje własną klęskę" - pastor Robert Schuller - *Kościół Reformowany w USA*

6.2. Elementy ograniczające:

1. przyzwyczajenie kleru i laikatu do dotychczasowego podziału ról w Kościele i charakteru duszpasterstwa parafialnego oraz niechęć wprowadzania jakichkolwiek zmian w tej przestrzeni.
2. niska świadomość eklezjalna duchownych i świeckich wyrażająca się w braku zrozumienia i respektowania prawa do kształtowania i realizacji swojego odmiennego sposobu powołania w Kościele; niewystarczające zrozumienie jednego celu, ale różnych i komplementarnych wobec siebie sposobów jego osiągania, wynikających z mocy Chrztu.
3. przyzwyczajenie parafian do konsumpcyjnego i usługowego stylu traktowania wszelkich propozycji duszpasterskich; nie wszyscy parafianie od razu wyrażą akceptację i zadeklarują gotowość włączenia się w program odnowy parafii; dla części z nich w jakimś okresie przejściowym trzeba będzie prowadzić duszpasterstwo na dotychczasowych zasadach; nie wszyscy będą chcieli podjąć formację i katechizację w systemie małych grup parafialnych (MGP).
4. duszpastersko trzeba liczyć się z problemami ludzkimi i protestami parafian, kierowanymi niekiedy do biskupa miejsca lub przechodzenia do parafii sąsiednich prowadzących „normalne” tzn. dotychczasowe duszpasterstwo.
5. może nastąpić radykalna weryfikacja eklezjalności niektórych ruchów, stowarzyszeń i wspólnot istniejących na terenie parafii, których liderzy nie podejmą żadnej współpracy z preferowanym przez Proboszcza projektem odnowy parafii.
6. projekt może się opóźnić w realizacji lub niekiedy całkowicie załamać w przypadku zmiany osoby Proboszcza przez Biskupa Ordynariusza.
7. czynnik antropologiczny: wystąpi zniechęcenie i zmęczenie u duchownych i świeckich oraz długotrwały brak wytrwałości i konsekwencji w realizacji projektu.
8. pomylenie celowości: nie należy za wszelką cenę promować i prezentować jako głównego administracyjnego celu projektu, ale należy ciągle wychodzić do ludzi, szukać ich i przyjmować do wspólnoty parafialnej z miłością, a wtedy wzrost i odnowa parafii przyjdzie niejako obok.¹²⁵
9. brak finansów może być przeszkodą i ograniczeniem w realizacji projektu lub wyzwaniem dla parafii do jeszcze większego zaufania Bogu w tej sprawie.
10. brak szczegółowych badań socjologicznych z zakresu skuteczności programów i projektów odnowy parafii w Polsce uniemożliwia ich analizę porównawczą i weryfikację różnych metod i strategii odnowy parafii

¹²⁵ P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 25

ZAKOŃCZENIE

W pierwszych wiekach chrześcijaństwa miejscem, w którym ludzie doświadczali spotkania z Bogiem i w wierze pomiędzy sobą były gminy-wspólnoty prowadzone najpierw przez apostołów Jezusa, a potem przez biskupów ich sukcesyjnych następców. Z biegiem lat gminy te ewoluowały coraz bardziej wraz ze zmianami społecznymi od form wspólnotowych do struktur administracyjnych zwanych parafiami, w których następowała polaryzacja wiernych na dwa stany: kler i laikat. Kiedy idea parafii dotarła wraz z chrześcijaństwem do Polski, nie miała już charakteru pierwotnej gminy-wspólnoty, ale cechowała się wiodącym wymiarem instytucjonalno-hierarchicznym, w którym główną rolę pełniło duchowieństwo. O ile taki obraz parafii zaakomodował się dobrze w systemie agrarno-beneficyjnym, dzięki umiejętnej integracji z ówczesnym społeczeństwem, o tyle okazał się anachronizmem w warunkach ery industrialno-technokratycznej. Obecnie w dobie globalizacji i cyfryzacji istnieje zapotrzebowanie na nową, solidną wizję parafii mocno zakorzenioną w swój apostolski pierwowzór i nauczanie Kościoła, ale też odważnie patrzącą na wyzwania współczesności. Jeżeli parafia jest i ma nadal być sposobem istnienia oraz stylem życia Kościoła powszechnego i partykularnego, a także jego „ostatecznym umiejscowieniem”, to musi być ona zdrowa i mocna jak komórka w organizmie człowieka. Stosując analogię, za św. Pawłem można stwierdzić, że Kościół wtedy będzie zdrowy i mocny, kiedy będzie zbudowany z życiodajnych i zdrowych komórek - parafii. Odpowiedzialność parafii-komórki za przekazywanie współczesnym ludziom życia Kościoła, czyli Boga, jest bezcenna i niezbywalna oraz nierozzerwalnie związana z jej naturą i misją.

Dlatego szukając współczesnego obrazu parafii trzeba najpierw klarownie opisać jej wymiar teologiczny. Zagadnieniu temu został poświęcony pierwszy rozdział niniejszej pracy. W kontekście przesłanek biblijnych oraz w świetle dokumentów Magisterium Kościoła, a szczególnie Soboru Watykańskiego II, parafia jawi się jako depozytariusz idei „communio” realizowanej w ramach wspólnoty wierzących pod przewodnictwem Proboszcza. Parafia jest częścią Kościoła partykularnego, który poprzez osobę biskupa, posiada pełnię środków zbawienia i życia nadprzyrodzonego. Ze statusu diecezji, parafia czerpie swój teologiczny wymiar oraz otrzymuje: autentyczne nauczanie wiary i norm życia chrześcijańskiego, środki zbawienia w postaci sakramentów oraz kapłana-proboszcza, wyposażonego przez biskupa w święcenia i władzę duszpasterską.

Parafia przyszłości powinna: prowadzić duszpasterstwo w małych grupach, rewitalizować i przystosować swoje funkcje podstawowe (martyria, leiturgia, koinonia, diakonia) do mentalności współczesnych ludzi, współpracować z nowymi ruchami, stowarzyszeniami i wspólnotami eklezjalnymi, wychodzić z nową ewangelizacją do nominalnych katolików i niewierzących oraz transparentnie prowadzić sferę finansową. Zadania te są wymierne i potrzebne, gdyż analiza wyników aktualnych badań socjologicznych religijności Polaków pokazuje, że pomimo zdecydowanego spadku w praktykach religijnych i małej autoidentyfikacji z chrześcijaństwem, połowa społeczeństwa postrzega Kościół jako wspólnotę i aspiruje do współpartycypacji w życiu parafialnym.

Celem drugiego rozdziału niniejszej pracy było wydobyć i zaprezentować parafiotwórczych elementów z bogatego doświadczenia pastoralnego nowych rzeczywistości eklezjalnych i akomodowaniu ich do budowania nowego obrazu parafii na miarę współczesności. Elementami tymi w życiu członków tych rzeczywistości są: praktyka codziennej modlitwy osobistej i wspólnotowej, codzienny kontakt z Słowem Bożym zawartym w Piśmie Świętym, radykalna przemiana życia i świadczenie o nim, życie Eucharystią i sakramentami, katechizacja dorosłych i doświadczanie wspólnoty parafialnej w małych grupach, odważna ewangelizacja i radosna służba. Jeżeli te elementy formacyjne są możliwe do zastosowania dla osób, które autentycznie przeżyły spotkanie z Jezusem, to wykorzystanie ich do integralnej formacji parafialnej w ramach nowej ewangelizacji ma swoje głębokie uzasadnienie i sens.

Parafia ery globalizacji domaga się również holistycznego duszpasterstwa i odnowy świadomości eklezjalnej ze strony osób duchownych i świeckich. Jedną z propozycji takiej całościowej strategii odnowy parafii, prezentuje ogólny projekt: „Parafia wspólnotą wspólnot”- (PWW) zawarty w trzecim rozdziale niniejszej pracy. Projekt ten jest ogólny, bo zawiera w swej treści zestaw zasad, sugestii i wskazówek, mogących stanowić pomoc dla tych duszpasterzy i wiernych świeckich, którzy pragną opracować szczegółowy projekt odnowy swojej parafii znając jej lokalne uwarunkowania. Założenia i główne cele projektu prowadzą do ewolucyjnego przekształcenia duszpasterstwa parafialnego z wymiaru masowego i anonimowego do wymiaru wspólnotowego i personalnego. Osiąga się to poprzez podział terenu parafii na mniejsze części zwane rejonami i podrejonami, zapewniając im opiekę zespołu duszpastersko-organizacyjnego pod przewodnictwem proboszcza.

W każdym z tych rejonów i podrejonów proponuje się wszystkim parafianom dorosłym, młodzieży i dzieciom, udział w cotygodniowych spotkaniach Małych Grup Parafialnych - (MGP). Grupy te są zharmonizowane i włączone w życie całej parafii, pełniąc wobec niej rolę służebną. Do projektu odnowy parafii są zaproszeni wszyscy chętni, a w szczególności liderzy i członkowie nowych rzeczywistości eklesjalnych z terenu parafii. Realizacja projektu jest długoletnia, a jej efekty i skutki zależą od kondycji duchowo - egzystencjalnej lokalnych parafian i duszpasterzy.

W parafii objętej takim lub podobnym projektem odnowy duszpasterstwo nie ma charakteru akcji lecz jest zaplanowane, a dzięki temu można rozdzielić funkcje i odpowiedzialności pomiędzy świeckich i duchownych na zasadzie pomocniczości i komplementarności. Stanowi to bazę do współpracy, dialogu i współodpowiedzialności.

Jaki jest zatem wkład i rola parafii jako „wspólnoty wspólnot” w odnowę polskiego Kościoła doby nowej ewangelizacji ? Przywołana w tej pracy literatura przedmiotu oraz zastosowana argumentacja dedukcyjno-indukcyjna pozwalają na postawienie następującej tezy będącej odpowiedzią na tytułowe zapytanie.

Teza: jedna odnowiona parafia, w której ludzie żyją jak prawdziwi uczniowie Jezusa, może stać się dla Kościoła lokalnego i powszechnego, tym czym stał się biblijny zaczyn dla całego ciasta. (Mt 13,33).

Zatem jest to rola pionierska i inicjująca, tak charakterystyczna dla gmin apostoelskich pierwszych wieków. Wydaje się, że historia parafii zatacza krąg i dzisiaj pożądanym modelem parafii jest wspólnota uczniów Jezusa żyjąca na powrót w małych *oikosach* współczesnych miast lub wsi, medytująca Słowo po domach, przeżywająca wspólnotę na liturgii w świątyni parafialnej, służąca bezinteresownie wszystkim oraz odważnie i z mocą ewangelizująca i świadcząca o swoim Panu w przestrzeni publicznej.¹²⁶

¹²⁶ P.A. Giffard.: *Wzrastanie Kościoła*. dz. cyt. s. 86: "Przebudzenie Kościoła trwa dopóty, dopóki doprowadzamy do niego ludzi pogubionych. Sama modlitwa nie wystarcza. Modlitwa bez uczynków jest martwa...Czasami jesteśmy zmuszeni do tego, by być albo Kościołem, który się modli, albo takim, który działa w terenie, jednak potrzebujemy obu tych wymiarów...."